Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Postilla super Esaiam - Cod. Aug. pap. 83

Nicolaus <de Lyra>

[Reichenau], [15. Jahrh.]

Nicolaus de Lyra: Postilla super Esaiam

urn:nbn:de:bsz:31-75500

Visual Library

· lib(er) mon(asterii) augie maioris ·

Aug. 83

Iherusalem ewangelistam dabo.

Ysa. xli°. Secundum quod
dicit beatus Jeronimus in
epistola ad paulinum de omnibus
sacre scripture libris Ysa-
ias non videtur propheta sed
magis ewangelista tempore. Propter quod
dicit idem Jeronimus in prologo super li-
brum Ysaie quod non tam propheta dicendus
est quam ewangelista. Et ideo convenienter dicitur
de ipso: Jerusalem ewangelistam dabo. In quo
tanguntur quatuor cause huius libri Ysa-
ie quem pre manibus habemus scilicet efficiens materia-
lis formalis et finalis. Efficiens autem
causa duplex est. Una principalis scilicet spiritus
sanctus quo inspirante locuti sunt pro-
phete secundum quod dicitur prima Petri primo:
Non in voluntate humana allata est aliquando
prophetia sed spiritu sancti inspirati locuti
sunt dei homines. Et hec causa tangitur
cum dicitur dabo quia ratione prophetia
dedit Ysaie. De quo potest accipi quod dicitur
infra xlix°. Dedi te in fedus populi.
Ysaias enim inter alios prophetas clarius
descripsit misterium Christi per quod genus
humanum est a Christo deo federatum. Alia vero
causa efficiens et instrumentalis est scilicet Ysaias qui
spiritu sancto dictante hunc librum descrip-
sit qui notatur cum dicitur ewangelista
et enim hoc etiam notatur causa materialis et
formalis. Ad cuius intellectum sciendum quod ewan-
gelista dicitur ab ev quod est bonum et angelus
quod est nuncius. Dicitur autem nuncius triplici ra-
tione. Una accipitur ex parte mittentis

scilicet quod a bono domino mittitur. Et secundum hoc sub nomine
ewangeliste tangitur causa efficiens instrumentalis huius libri
scilicet Ysaias a spiritu sancto destinatus ad nunciandum libro
et scripto illa que continentur in hoc libro. De quo
potest accipi quod dicitur infra lxi°. Spiritus domini super
me eo quod unxerit me ad ewangelizandum paupe-
ribus misit me. Hec est littera secundum translationem
nostram et est eadem sententia in translatione antiqua
que sic habet: Spiritus domini super me eo quod unxerit
me ad annunciandum mansuetis misit me. Secundo
modo dicitur aliquis bonus nuncius seu ewangelista
ratione quod per ipsum nunciatur. Et secundum hoc sub
nomine ewangeliste materia huius libri designatur
in quo misterium ipsius Christi quod non solum est
bonum sed etiam optimum describitur quia sic
dictum est magis videtur ewangelium quam prophetia
tempore. Unde potest dici illud Luce secundo: Ewan-
gelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo
dicitur. Tertio modo dicitur ewangelista seu bo-
nus nuncius ratione modi nunciandi et hoc est quando
non solum nunciat bonum sed etiam bono modo
videlicet lucide et ornate. Et sic nomine e-
wangeliste tangitur forma huius libri scilicet
forma tractandi et forma tractatus. Forma
tractatus est modus agendi seu loquendi
qui in hoc libro est valde ornatus et lucidus.
De claritate autem dicit Jeronimus in prologo
super librum ipsum de ipso Ysaia: Ita enim uni-
versa Christi ecclesieque omnia misteria ad liquidum
prosecutus est ut non putes eum de futuro
vaticinari sed de preteritis hystoriam texere. De
ornatu vero ipsius dicit quod in eodem prologo
de Ysaia: Sciendum quod in sermone suo disertus
sit quippe ut vir nobilis et urbane eloquen-
tie nec habens quicquam in eloquio rusticitatis ad-
mixtum. Unde accidit ut proprie florem
sermonis eius translatio non potuerit con-
servare. Sic igitur forma tractandi huius
libri que est idem quod modus est optimus ut po-
te lucidus et ornatus. Propter quod dicitur

G. B. HOFBIBLIOTHEK KARLSRUHE

infra xl° Exalta vocem tuam tu qui evan-
gelizas ierusalem Ille enim exaltat vocem suam
qui ornate et lucide annunciat suam intencionem
Forma vero tractatus est divisio libri descen-
dentis litteram prosequendo ¶ Causa vero
finalis huius libri tangitur sub nomine celum
Celum enim in scriptura aliquando accipitur pro ecclesia
militante apoc. 21° Vidi civitatem sanctam
ierusalem descendentem de celo Gal. 4° Illa
que sursum est ierusalem libera est Finis autem huius
libri duplex est Unus est propinquus scilicet instructio
seu edificatio ecclesie militantis sub nomine celum
designate propter quod dicitur infra lx° Surge
illuminare ierusalem quia venit lumen tuum et c.
Ysaie prophetia illuminans totum statum ecclesie Alius
autem est finis ultimus et remotus scilicet con-
secucio eterne beatitudinis in ecclesia triumphante
que per celum intelligitur secundum quod
dicitur in ysa. 33 Oculi tui videbunt
ierusalem civitatem celum opulentam taberna-
culum quod nequaquam ultra transferri poterit
Prophetiam enim ysaie videmus nunc per
speculum et in enigmate sed postea in futuro
lucide videbimus et aperte Quod nobis con-
cedat qui sine fine regnat

Incipit. VISIO.

V YSAIA PRO PHA DE

Visio ysaie et cetera. Hic attendendum est ad for-
mam tractatus que est divisio libri Qui
dividitur in duas par-
tes quia primo pre-
mittitur quedam brevis prefatio Se-
cundo subditur narratio ibi Audite celi Circa
huius libri exposicionem intendo quantum potero
prosequi sensum litteralem vitando multi-
plicitatem concordanciarum et particularium
quia per talia magis impeditur intellec-
tus hominis quam iuvetur Similiter vero quorum
intellectus a modicis depravatur intendo di-
vinis in moralibus sicut et feci exponendo
librum psalmorum Agitur in prefatione huius
libri vero manifestantur primum est ordo huius
libri inter alios canonicos cum dicitur visio
id est prophetia per quam patet quod liber iste in
ordine librorum propheticalium computatur
Sciendum tamen quod visio ipse dicta est
cognicio prophetica pro ut dictum fuit dif-
fusius in principio libri psalmorum Ubi
dictum fuit de diversis gradibus prophetie
Secundum est scriptor principalis huius libri
qui manifestatur hic ex duobus scilicet ex
nomine cum dicitur ysaie qui inter alios
prophetas fuit notabilis et famosus Secundo
ex genere cum dicitur filii amos Et ut
dicit Ra. sa. iste amos et amasias rex
iuda fuerunt fratres et sic ysaias fuit de genere
regio Unde etiam dicit iheronimus in prologo
quod fuit vir nobilis eloquentie ut supra alle-
gatum est Et per hoc patet quod iste amos
alius ab illo qui inter duodecim prophetas
ponitur 3° quia ille fuit pastor et rusticus
ut habetur in principio sue prophetie Hoc etiam patet
per litteras hebraicas quibus scribuntur quia
amos pater ysaie habet primam litteram aleph
et ultimam sade et sonat robustus interpretatur
Alius autem amos qui habet primam litteram
ayn et ultimam sameth propter quod ... interpretatur
Tertium quod in hac prefatione
manifestatur est materia ... ysaias prophetavit
cum dicitur iudam et ierusalem Ierusalem
que erat metropolis intelligitur ... sacer-
dotes et notabiles ibidem habitantes

Quidam vero reliquus populus de regno iu
de quod dicitur regnum duarum tribuum Erat
autem hic propheta tempus tamen dicitur In die
bus ozie etc. Tempore enim huius regis cepit
prophetare liter autem tempore manasse filii
ezechie prophetavit tamen de tempore eius non
facit mentionem tum quia pessimus fuit in
cultu ydolorum et in effusione innocentum ut
habetur 2° regum tum quia adeo offensus fuit eo quod
peccata ipsius et populi arguebat et ad tolerandum
dum suam maliciam fecit eum duci coram
se ut habetur in quodam libro hebraico vocaba
tur Et dixit ei dominus moysi Non videbit
me homo et vivet exodi 33° Et tu dixisti
Vidi dominum sedentem super solium excelsum
ut habetur infra 6° capitulo Item moyses dixit
deuteronomii 4° Non est alia natio tam grandis
que habeat deos appropinquantes sibi sicut dominus
noster adest cunctis obsecrationibus nostris et
tu dixisti Invocate eum dum prope est infra
6° ca. Per hoc insimulas quod parum sit no
bis propinquus et sic condempnavit eum ad
mortem et tunc propheta invocavit dominum
qui aperuit cedrum in loco illo et intra
se occultavit prophetam sed manasses
hoc miraculo non fuit retractus a mali
cia sua sed cum arbore fecit eum secari cum ser
ra Audite Hic continue ponitur narratio
Circa quod sciendum quod intentio huius pro
phete est narrare Christi misterium ut dictum est
supra quod quidem misterium fuit ad deiectionem
superborum et exaltationem humilium sicut dicitur
in cantico beate virginis luce primo Deposuit
potentes de sede etc. et quod symeon luce
2° dixit ecce positus est hic in ruinam et
in resurrectionem multorum in israel Et ysa
ias denunciando et scribendo Christi misterium sic
denunciat deiectionem peccatorum et resurrec
tionem humilium et iustorum Et secundum
hoc processus libri in duas partes dividitur

quia primo circa Christi misterium describitur peccatorum
deiectio 2° iustorum erectio 2a incipit 40 capitulo
Consolamini etc. Prima in duas quia primo circa
pertinentibus ad Christi misterium describitur pu
nitio peccatorum quantum ad diversos populos specia
liter [struck] 2° quantum ad omnes generaliter 23°
capitulo Prima in duas quia primo ponitur punitio
quantum ad iudeos 2° quantum ad populos extraneos
capitulo 10 ibi Ve assur virga etc. Prima adhuc
in duas quia primo circa misterium Christi describitur
punitio regni iude sive duarum tribuum 2°
eius liberatio a persecutione duorum regum et quod
primum mortificatum apponatur primum lenitum
2a pars incipit 7° capitulo Et factum est Prima
in duas quia primo ponitur prophetice denunciatio
2° eiusdem confirmatio 6° capitulo Prima adhuc
in duas quia primo describitur regni iude pu
nitio 2° per adventum Christi eius consolatio 2° capitulo
Sciendum tamen quod hec divisio non est pre
cisa quia in medio divisionis concidunt frequenter
contra in communi parte dicitur ponitur etiam mala
liter aliis verbis et alio modo Et idem dicendum
est de aliis divisionibus que fient pro magna
parte Primus autem capitulum in duas partes dividitur
quia primo ostenditur populus puniendus pro
peccatis iudeorum 2° in proximo ibi Relicta
facta est Prima in tres quia primo ostenditur
populi culpa 2° subditur pena ibi terra
vestra 3° consulitur medela ibi audite verbum
Circa primum declaratur primo peccati gravitas 2°
incorrigibilitas ibi super quo Circa primum dicit
propheta audite celi i. angeli qui sunt cives ce
lestes et auribus percipe terra i. homines
habitantes in ea utramque enim naturam scilicet an
gelicam et humanam voluit hic in teste
quia dominus locutus est cuius verbum est attente
audiendum quidam autem dixit subditur filios enu
trivi scilicet populum israel pascendo manna in de
serto et terram lacte et melle manantem ei

conferendo et ex altatum regnum amorreorum
et chananeorum eis tribuendo ut patet in lib
num et iosue Ipsi autem spreverunt me ydolis
serviendo ad quod declinaverunt post mortem io
sue ut patet in libris iudicum Regum et paralyp
quorum cecitatem arguit tanter comparando ad bruta
animalia rudissima dicens Cognovit bos pos
sessorem suum quia serviendo ei maratro re
cognoscit pabuli sui exhibiti beneficium et asinus
presepe domini sui inquantum servit domino in deppor
tandis oneribus ex pabulo quod recepit in presepe suo
Israel autem me non cognovit in serviendo pro
tot beneficiis sibi impensis et populus meus id est
populus israel qui adeo recepit legem specialem
non intellexit mea beneficia et precepta in
tra se legendo Et subditur Ve genti peccatrici
id est peccato assuete sicut dicitur aliquis arti
fex ex arte iam acquisita per operis experi
enciam Populo gravi iniquitate quia peccatum
quod per penitentiam non diluitur mox suo pon
dere ad aliud trahit Semini nequam filiis sceleratis
quia per talia homines efficiuntur semen dyaboli
et eius filii et per contraria bona opera ef
ficiuntur filii dei Et illa peccata magis ex
plicat in speciali dicens Dereliquerunt dominum
eius cultum debitum negligentes Blasphema
verunt sanctum israel eius bonitati detrahentes
Hic sanctus israel ipse est deus qui est sanctus
sanctorum Et dicebatur sanctus israel speciali
modo eo quod illum populum elegerat ad suum cultum Alie
nati sunt retrorsum adeo recedentes et ho
norem sibi debitum diis alienis tribuentes
Super quo Hic ponitur tanter peccatorum
incorrigibilitas cum dicitur Super quo percu
tiam vos ultra quasi dicat frustra quia non seque
retur correctio vite Et subditur Addentes
prevaricationem quasi dicat ex percussionibus non estis
emendati sed magis peiorati sicut pharao rex
egipti Et tanter ostenditur in diversis statibus
populi cum dicitur Omne caput languidum
Per caput intelliguntur reges et principes
qui sunt capita populorum et dicitur languidum
quia languor est infirmitas incurabilis
et per hoc ostenditur eorum contra mala in
corrigibilis Et omne cor merens Per cor in
telliguntur sacerdotes et doctores quia sicut
ex corde procedit sensus et motus ad alias
partes corporis sic per doctores et sacer
dotes debent alii accipere sensum cognitionis
bone et motum bone operationis accipiendo
ab eis doctrinam et exemplum conversationis Sed
e contrario Hic omne cor merens non
merore contritionis de peccatis sed me
rore qui est defectus doctrine et virtutis
A planta pedis usque et per hoc intelligitur
reliquus populus procedendo a minoribus usque
ad maiores Non est in eo sanitas scilicet
gratie et virtutis et per hoc intelligitur
quod ibi sit contrarium scilicet infirmitas culpe
ad mortem eterne deducens Et hanc
infirmitatem specificat dicens Vulnus
id est peccatum patens et livor id est invidia
latens et plaga tumens id est peccatum su
perbie inflans non est circumligata liga
tura legis divine a peccato retrahente Nec
curata medicamine id est verbo et exemplo
sacerdotum et doctorum Nec fota oleo id est
operibus misericordie qui impetrant remis
sionem culpe Dan 4º Peccata tua
elemosinis redime ¶ Terra vestra
Hic tanter subditur debita pena
Circa quod sciendum quod sicut dicit Ra
banus Ysaias dixit duabus tribubus tempore
ezechie decem tribubus iam captivatis
et de terra sua translatis in assirios ut
habetur 4 Reg 17 et ideo propheta primo reducit
ad memoriam illam destructionem et

sed dominatur regno iude silem ubi Et
derelinquetur. Circa primum dicit terra vestra et
terra decem tribuum ad regnum iude que dici-
bit pertinere ad regnum iude quia sibi debe-
bantur deinceps eo quod fuit de regno david et
salomonis sed tempore roboam rebella-
vit ut habetur 3 regum 12. Deserta et derelicta
habitatoribus suis in assirios translatis ut-
dictum est civitates vestre succense sunt regni
ab assiriis terram aliud destruentibus et
dicuntur hic civitates alius terre pertinere
ad regnum iude racione dicta et eadem modo in-
telligitur quod subditur Regionem vestram co-
ram vobis alieni devorant et samaritani
qui erant gentiles allic adducti per re-
gem assiriorum ut habetur 4 regum 17 et desola-
bitur sicut in vastitate hostili et hostes
remanebunt in ea et ita factum est quia
filii israel in assirios translati non regre-
dientur ad terram illam. Unde littera he-
braica sic habet et desolabitur sicut in re-
versione extraneorum quia illa terra fuit
simpliciter versa ad extraneos qui non
erant de gente israel. ¶ Et derelinquetur.
Hic comminatur consimilem penam quantum ad
aliud dominatur regno duarum tribuum
i. Et derelinquetur filia syon et ierusalem
metropolis in qua erat in regno iude
derelinquetur a suis habitatoribus transfere-
ndis in babilone per nabucodonosor regem et
peregrinis alie civitates eiusdem regni
sicut umbraculum in vinea Derelinquetur
a custode uvis vindemia collectis quia
non habet ubi colere et sicut tugurium
in cucumerario cucumeribus collectis dere-
linquitur a custode. Est autem cucumerarium
locus ubi crescunt cucumeres. Et sicut
civitas que vastatur civitas iude capti-
vitatis. Sed quia ista captivitas redu-

cta fuit in terram iuda per cyrum regem qui de-
dit populo licenciam revertendi in terram suam
ideo subditur Nisi dominus exercituum et angelorum
reliquisset nobis semen et aliquos de regno
iude redeuntes sub zorobabel qui reedificaverunt
templum et magna civitatem tempore neemie.
Quasi sodoma fuissemus et destructi irreparabiliter
sicut sodoma et gomorra et alie tres civita-
tes absque reparacione genesis 19. ¶ Audite Hic
consequenter ponitur medela contra predicta mala
et primo falsum remedium excluditur. Secundo verum
consulitur ibi lavamini. Circa primum sciendum
quod habitatores regni iude qui pro maiori parte
erant ita mali ut predictum est tamen credebant
maliciam expiari sacrificiis et aliis huius-
modi que fiebant in templo quod erat in ierusalem
et hoc est falsum sicut patet in 14 victime impiorum
abhominabiles domino et hoc est quod dicit propheta
satis diffuse et primo excludit sacrificia. 2o
festa solempnia et neomenia. 3o oracionum suf-
fragia ibi et cum extenderitis. Circa primum ex-
citat maiores populi ad intelligendum dicens Au-
dite verbum domini principes sodomorum et
similes illis quia publice et inverecunde
fecerunt mala supradicta sicut sodomite
genesis 19 et 10 dicitur infra 3o et peccatum
suum sicut sodoma predicaverunt nec abscon-
derunt. Consequenter excitat minores Percipite
auribus legem dei vestri populus gomorre
quia sicut populus erat subiectus principibus
ita civitas gomorreorum erat subiecta so-
dome que erat metropolis aliquarum civi-
tatibus submersis. Ulterius exponit in-
tentum dicens Quo mihi multitudinem victi-
marum dicit dominus. Quasi non placent mihi quod
in illo modo ideo subditur Plenus sum scilicet
talibus non indigeo sed magis abhorreo
sicut homo plenus cibo abhominatur

ipsum. Plenus sum quasi talibus non indigeo
holocausta arietum et adipem pinguium et
vitulorum et agnorum et hircorum nolui. De
istis enim speciebus animalium fiebant sacri-
ficia maiora. et per reprobationem maiorum
intelligitur reprobatio minorum que fiebant
de turturibus et columbis et dicebantur ho-
locausta que totaliter incendebantur ad ho-
norem domini. De sacrificiis autem pacificis
una pars cedebat in usum sacerdotum
et de sacrificiis pacificorum una pars ce-
debat in usum sacerdotum et alia in u-
sum offerentium. sed in omnibus sacrifi-
ciis esus sanguinis et adipis erat tota-
liter prohibitus. quia adeps cremabatur
in altari holocaustorum et sanguis effun-
debatur ad crepidinem illius altaris
ut habetur in levitico. Cum veneritis ante
conspectum meum. et ad talia offerendum sacer-
dotibus in introitu atrii sacerdotum quod
dicebatur esse in conspectu domini. eo quod erat
ante templum ubi dabantur divina re-
sponsa. Quis quesivit hec de manibus
vestris q. d. ego non quesivi ut ambularetis
in atriis meis. Hoc dicitur quia preter atrium
sacerdotum in quo erant sacrificia erant
duo alia. unum in quo orabant mundi et
aliud in quo orabant immundi. Ne offera-
tis sacrificium ultra. q. d. talis oblatio non
valet sed magis nocet. eo quod polluti ad
loca sancti acceditis. Incensum abho-
minatio est michi. quia oblatio thymiamatis
in altari incensi intra templum que obla-
tio erat sacrificiorum oblatorum sub divo con-
summatio secundum quod dicitur hebre. 9. In pri-
ori quidem tabernaculo semper introibant
sacerdotes sacrificiorum officia consummantes

¶ Neomeniam. Hic concludit solemp-
nitates. d. neomeniam. id est festum quod fie-
bat in novilunio apud iudeos. propter
beneficium divine gubernationis eo quod in
novilunio frequenter apparet mutatio
temporis. Et dicitur a neos quod est novum et
mene defectus. eo quod renovatur lumen
lune quod defecerat. et sabbatum quod est
festum apud iudeos in memoriam bene-
ficii creationis ut habetur genesis 2°. Et alias
festivitates scilicet pasche. penthecostes. tabernaculorum
expiationis. tabernaculorum. De quibus
dictum fuit plenius levitici 23°. Loquitur
scriptura de deo ad modum hominis ag-
gravati animo et per hoc et similia osten-
ditur quod talia non erant placita sed
magis displicentia. Iniqui sunt cetus
vestri. In octava enim die festi taberna-
culorum fiebat cetus seu collecte. Kalendas
vestras id est principia mensium per quod
figuratur illud quod supra signatum
est per neomeniam. et solempnitates
vestras omnes generaliter odivit anima mea
id est et patet ex dictis supra. ¶ Et
cum extenderitis. Hic concludit orationum
suffragia dicens. et cum extenderitis manus
vestras ad me deprecandum. Avertam oculos
meos a vobis sicut homo avertit faciem
suam ab eo quem non vult exaudire.
Et subdit et cum multiplicaveritis orationem
non exaudiam. et subdit causam predictorum
dicens manus enim vestre id est opera vestra
que per manus designantur. eo quod manus
est organum organorum. quod dicitur sanguine
plene sunt. id est peccatis enormibus. erant
enim homicide et ydolatre et pauperum
oppressores. Predicta enim sacrificia
non habebant efficaciam ex opere operato

ficit sacrificium nove legis. sed tantum
ex fide et devocione offerencium. Fides autem
erat ab eis amota per ydolatriam. et
devocio per maliciam obstinata ¶ Lava-
mini Hic contra utrumque medela consulitur
scilicet per veram penitenciam et boni operacionem
et hoc est quod dicitur lavamini a peccatorum
maculis lacrimis contricionis mundi esto-
te et a reatu diuino tamen auferte malum co-
gitacionum vestrarum quia non sufficit mun-
dicia exterior sine interiore ab oculis
meis Homo enim videt ea que parent
sed deus intuetur cor primo Regum 16 qui-
escite agere perverse a malo declinando
discite benefacere in bonis vos exercendo
Iste enim due partes sunt iusticie scilicet de-
clinare a malo et facere bonum querite
iudicium et execucionem debite iusticie sub-
venite oppresso eum revelando iudica-
te pupillo et pro pupillo iusticiam eius iuste
defendite viduam cum ea calumpniate
Istas enim personas exprimit quia fre-
quenter iniuste paciuntur calumpniam eo quod
non possunt se defendere et ideo indigent
iudicum et potencium sustentacione et venite
et arguite me dicit dominus ac si diceret feritis
tur potius conqueri non adeo crudelem quam
quod subditur de dealbacione peccatorum vestrorum di-
cit Si fuerint peccata vestra ut coccinum Isti duo
colores hic positi sunt valde tenaces et
mansivi et ideo per hoc intelligitur quod peccata
quantumcumque gravia sunt de genere et habituata
ex consuetudine divina gracia purgabuntur
Quod subditur de relevacione a corporibus miseriis
cum dicitur Si volueritis et audieritis me
preceptis meis obediendo bona terre co-
medetis et per hoc eciam intelliguntur i-
lla bona spiritualia que in talibus pro-
missis principaliter sunt intellecta propri-
mum enim non debet esse unquam bonum

quod minus sed maius Bona autem temporalia
sunt minora bona quam opera virtutum
Quod si nolueritis et me ad iracundiam provocaveritis
precepta mea transgrediendo gladius adversariorum
vestrorum devorabit vos temporalem mortem infe-
rendo et ad mortem eternam deducendo que
sub morte temporali intelligitur Homines autem car-
nales quales erant in veteri testamento potissime
non attendunt nisi bona et mala sensibilia Ideo
in divinis promissionibus et comminacionibus
quibus eis mala et bona sensibilia exprimebant
sub illis intelligendo spiritualia et eterna
Quomodo facta est Hic contra ostenditur quod populus
puniendus propter peccatum in proximum Et primo describi-
tur culpa Secundo pena ibi propter hoc Circa primum primo
describitur culpa hominum vulgarium cum dicitur quo-
modo facta est meretrix civitas plena iudicii per
peccatum adulterii secundum quod dicitur Jeremie 5 equi
amatores in feminas emissarii facti sunt
unusquisque ad uxorem proximi sui hinnie-
bat. et hoc est peccatum valde grave contra
proximum quia fit sibi iniuria in re sibi caris-
sima scilicet in uxore que est una caro cum ipso
Genesis 2 Et in prole que substituitur falsa
civitas fidelis a prius conservans fidelitatem
matrimonii plena iudicii tempore David
et Salomonis Ideo subditur Iusticia habitavit in
ea sed tunc ¶ Nunc autem homicide ut expo-
situm est supra Contra describitur culpa doctorum
et sacerdotum cum dicitur argentum tuum id est lingua
doctorum et sacerdotum secundum illud proverbiorum 10
argentum electum lingua iusti versum est in sco-
riam id est in falsitatem per malam legis
exposicionem Vinum tuum id est correctio prelatorum per
doctores et sacerdotes secundum quod dicit Luce
10 in parabola samaritani infundens oleum et
vinum Ubi per vinum intelligitur correc-
cio eo quod est mordicativum mixtum est aqua id est
relaxatum a correctione debita quia doctores
culpabiles non habent frontem corrigendi pec-
catores ¶ Contra describitur culpa prin-

tipu cu dicit Principes tui infideles in
regimine populi socii furum sustentantes eos
eo quod ditant furtis eorum omnes diligunt munera
per avariciam sequuntur retribuciones pervertentes
iusticiam id est subditur pupillo non iudicant
dando pro eo sentenciam mera iusta Causa
vidue non ingreditur ad eos quia non videt
inde temporale lucrum consurgere ¶ Propter
hoc hic tamen destribuitur pena debita cum
dicit Propter hoc ait dominus exercituum id est an-
gelorum fortis scilicet potens ad puniendum
malos de quibus heu pro malo populi mei ego
consolabor super hostibus meis Et subditur
modus consolacionis Vindicabor de inimi-
cis meis hic accipitur et pro id est passi
ones enim irascibiles tantum impassiones
concupiscibiles Gratus enim est delectatur cum
punit iniuriam sibi illatam / et sic ira tractatur
in delectacionis et convertam manum meam id est potestatem
meam puniente ad te debite puniendum
quod subditur et excoquam ad purum scoriam
tuam etc. Loquitur de deo ad modum aurifabri qui
per virtutem ignis consumit quod est impu-
ritatis in auro vel argento Et sic purga-
tur per ignem tribulacionis immisse a
deo in iudeis per regem babilonis fuit
purgatus populus iudeorum qua purgacione fac-
ta reductus est a captivitate babilonica quod
subditur Et restituam iudices tuos ut fuerunt
prius scilicet zorobabel et iosue filium
iosedech machabeos et consimiles Et con-
siliarios tuos sicut antiquitus scilicet es-
dram et neemiam aggeum zachariam pro-
phetas post hec vocaberis civitas iusti
scilicet dei Urbs fidelis in divino cultu
Syon in iudicio redimetur Per syon
ubi erat templum ad quod populus tene-
batur ter in anno convenire intelligitur
ipse populus qui redemptus fuit de babi-

Per viam iusticie manantem provi-
pa sustinuit debitam penam Et quod
per syon intelligatur populus ostendit
per hoc quod subditur Et reducet eam
mons enim syon qui est immobilis non
fuit translatus nec reductus sed po-
pulus Et conteret scelestos et pecca-
tores simul etc. quia hii qui erant in
peccatis suis obstinati sunt mortui
partim in capcione urbis et terre
in circuitu et partim in captivitate
babilonis Confundentur enim ab ydo-
lis videntes per experienciam quod nichil
potant eos iuvare contra babilonios
Et erubescetis super ortos quos ele-
geratis ad colendum ibi ydola in
locis amenis et deliciosis Ubi eciam
suam luxuriam exercebant in ve-
neracione ydolorum et priapi maxi-
me Unde et dicebatur deus ortorum
Cum fueritis velud quercus de-
fluentibus foliis id est morti pro-
pinqui sicut folia defluunt a quercu
cum incipit mortificari Et velut
ortus absque aqua in quo mortificantur
tur seminata et plantata Et erit for-
titudo vestra ut favilla stuppe id est
id est applicata debite pene Et
opus vestrum sicut scintilla
quia opus demeritum generat
tribulacionis incendium Et succen-
detur utrumque simul in igne
acheronte quantum ad obstinatos
in malis Et non erit qui extin-
guat quia ille ignis est perpe-
tuus Potest eciam hoc referri
ri ad ignem quo nabuzardam
incendit domum communem

domum dni et domum regis et
domos urbium percuciendo xo resolvit
et sic ille ignis non fuit extinctus
ab homine sed solum per consumptionem
27 combustibilis materie Cap. ii

Verbum dei postquam propheta descri-
psit regni iude destructionem
hic consequenter describit regnum xpi sic erectionem
erectionem et diuiditur in duas partes primo hanc
erectionem describit. 2° ibi propheta ad de-
scribendum predictam erectionem regni
h' christi cum prima pars a rabbis
et iudeis de xpo exponitur. tpe-
contrario tamen modo quia xpiani dicunt
hanc prophetiam fuisse impletam in
adventu ihesu nazareni quem confitentur
esse xpm in lege et prophetis promissum
Iudei uero dicunt ipsam implendam fore
tempore messye quem expectant quia
ipsum nazarenum negant esse xpm
et arguunt contra hanc partem primo
quia dicitur hic Erit in nouissimis di-
ebus mons domus dni etc. Erit in no-
uissimis diebus. littera huius partis
est complenda et dies autem ihesu naze-
reni non fuerunt nouissimi quia post
mortem eius fluxerunt mille anni et
amplius ergo non fuit xpus sed
alius expectatur. Item sequitur mons domus
domini in uertice moncium et elevabitur
super colles et sic in adventu xpi
mons syon elevabitur in altum quod non
est adhuc factum ergo etc. Item sequitur et
fluent ad eum omnes gentes sz per cundi-
litatem in xpm hoc autem non est factum
de ihesu nazareno quia sarraceni tartari
et plures gentiles alij et etiam

iudei permanentes non crediderunt
in ihesum nazarenum ergo etc. Item sequitur
Et conflabunt gladios suos in uomeres
et lanceas suas in falces non levabit
gens contra gentem gladium etc. Ergo
quando in adventu messie debet tanta
pax esse in mundo quod cesset usus armorum
et materia eorum in instrumenta agricultu-
re vertatur. Ista non solum sunt plura sed
etiam multa alia retorquentur saltem pro
magna parte. Ad primum dicendum quod no-
uissimum uno modo accipitur simpliciter et absolute
et sic tempus nouissimum dicitur tempus
futuri iudicii. Alio modo accipitur re-
spective et sic tempus gratie seu adventus
xpi dicitur nouissimum quia legi evangelice
alia non succedet. quare quod argumentum
non valet. quia istud tempus nouissimum
est longi tractus. sicut senectus etas
hominis. alia tamen durat quando omnes an-
tecedentes. Et Gen. 49 dicitur congre-
gamini filii iacob ut annunciem que ventura
sunt uobis in diebus nouissimis. Et
omnia illa tamen sunt adimpleta etiam
secundum iudeorum opiniones sicut fuit alibi
expositum ... quod in illo die in nouissimis
diebus non tamen argumentum. Et ibidem
sequitur Non auferetur sceptrum de iuda
et dux de femore eius donec veniat
qui mittendus est i. xpus. Unde in trans-
latione caldaica que satis autentica est
apud hebreos quod ubi nos habemus sunt
sunt autem et contradicere habetur
messias i. xpus. Ubi nos habemus qui
mittendus est. Ergo sceptrum et
ducatus sunt totaliter ablata a iudeis
iam diu est sequitur quod adventus xpi transit
in preteritum et cum fuit ablatum tempore
herodis ad quem devolutum fuit reg-
num iudeorum cum esset alienigena

et tempus ipsius natus fuit iesus
nazarenus. Secundo quod fuit et est ve
rus filius quia illo tempore nullus alius
apparuit qui eo doctrina et operibus pro
dicti corpus et sic argumentum reduci
ad propositum minorem. ¶ Ad tertium dicendum quod
voce illius dicti aliqui doctores he
breorum exponunt quod in adventu messie
mons synai et mons thabor et
carmeli qui sunt grandes monte syon
sunt adducendi divina virtute et
supra illos mons syon debet poni
ut sic impleatur quod dicitur Erit mons
domus domini in vertice montium. Sed
hoc dictum repugnat sacre scripture sicut locus
iste declarat quod talis elevacio non est intel
ligenda secundum loci mutacionem sed per signorum
operacionem quia maiora signa fienda sunt
in monte syon quam in aliis qui
sunt facta et in hoc dicit veritatem.
Sed in hoc deficit quod dicit futurum
quod per iesum nazarenum fuit factum
ut sic patet. Maius signum factum
in monte synai fuit datio legis per
angelum loquentem in persona domini.
[illegible] Secundo maius signum sine comparacione
fuit quod christus homo verus deus
in templo dedit legem ewangelii. In
illo enim loco predicabat dominus quod quidem
templum erat in monte syon ut
frequenter est dictum. Ubi etiam cecos et
claudos curavit et multa alia
miracula fecit. et etiam ianuis
clausis ad discipulos intravit sua
resurrectione manifestando. et [illegible] super
apostolos alios quam discipulos spiritum sanctum
in die penthecostes misit quod fuit maius
miraculum sicut quod omnes simplices et
illiterati omnes scripturas intelligerent
et linguis omnium loquerentur. et per hoc
patet quod iesus nazarenus in monte
syon maiora fecit quam omnia que sunt
facta in tribus montibus predictis.
Ex quibus concluditur christum verum
esse in persona iesu nazareni.
Ad secundum dicendum quod hoc signum omnes
non distribuit pro singulis generum
sed pro generibus singulorum. quia de
omnibus gentibus aliqui conversi sunt
ad fidem christi. etiam a tempore apostolorum
sicut diffusius declaratum fuit
post id est illud capitulum In novissimis
[illegible] sic hec expositio est vera de
animalibus fuit in archa noe quia aliqua
individua de singulis generibus animalium
fuerunt in archa. Ad fidem vero christi
non solum aliqui de gentibus sin
gulis sed multi sunt conversi. Et sic
secundum expositores catholicos et he
breos predicta distributio sic
est intelligenda. Ex hoc concluditur iesum na
zarenum esse verum christum. ¶ Ad tertium
dicendum quod per hoc quod dicitur Non
exercebuntur ultra ad prelium
non habetur quod post adventum christi nullum
debeat esse prelium sed debet esse
pax magna tempore sui adventus
et ita fuit quia christus natus fuit
tempore cesaris augusti. subiectis
omnibus gentibus romano imperio
et pacatis [illegible] quod sub eo natus
est totus orbis ut habetur luce 2o et
duravit illa pax per magnum
spacium temporis nec plus habetur
per illud dictum ultra locum [illegible]

ponitur in hebreo aad Et per
zorobabel vel hemg et ultra non
venit latrones sirie intra israel
quia cessaverunt venire per ali-
quod tempus tamen postea venerunt plures
ut patet 4o regum 6o Vel sicut 32o dicitur
ad iacob non vocabis ultra iacob
sed israel et tamen postea vocatus fuit
iacob multociens et per hoc christus
dictus nazarenus est cum christus quoque
natus tempore maioris partis et tem-
poribus apostolis pronunciavit Et prop-
heticis patet sententia huius partis
tamen ad huc ad maiorem intellectum
distincta est breviter applicando
ad propositum scilicet de ecclesie comparacione
et premittit breviter prefacio-
nem quod dicit vidit et quod dicit cum quod subditur
est notabile quod de maiori re et
de maiore accedendum et quid sit
illud ostenditur cum dicitur Et erit in no-
vissimis diebus id est tempore gracie
quod dicitur novissimum ut predictum est
et hoc modo dicitur prima canonica Jo. 2o No-
vissima hora est mons domus domini id est
ecclesia que dicitur mons domus domini tamen
quia fundata fuit per predicatores christi
et eius miracula in monte syon ubi
erat templum domini ut predictum est tamen
quia ecclesia que est domus domini dignitate
excellit amenzaliam congregacionem
nostri mundi ad dei cultum ordinatam
Et elevabitur super colles id est super
principes terre qui a tempore constituti
in regimine sub supposicione iugo christi
Et fluent ad eum omnes gentes id est aliqui
de omnibus gentibus ut predictum
est Vel potest dici quod hic est locutio y-
perbolica ad designandum multitu-

gentium que fidem christi susceperunt
iudeis pro maiori parte existentibus
in infidelitate secundum illud Ro. 11o Ce-
citas ex parte contigit in israel do-
nec plenitudo gentium intraret sicut
dicitur omnes de civitate exeunt ad tale
spectaculum ad designandum multitu-
dinem licet aliqui maior pars rema-
neat Et dicent venite ascendamus
etc. quia illi qui recipiebant fidem
christi hortabantur alios ad similiter
agendum Et docebit nos vias suas
etc. quia adulti venientes ad fidem
christi antequam baptizarentur cathechiza-
bantur et instruebantur de hiis que
pertinent ad fidem quia de syon exibit
lex hoc non est referendum ad credentes
qui sunt cum ipsis sed est aliud exprime-
reddentis causam et modum de dicta
multitudine et gentium ad fidem
christi convertenda quia dentem et
iudea exierunt apostoli alii quoque discipuli
ad predicandum fidem christi propter quod
dicitur act 13o Vobis oportebat primum
loqui verbum dei sed quia repellitis
illud et indignos vos iudicatis eterne
vite ecce convertimur ad gentes sic enim
precepit nobis dominus Et iudicabit
gentes iudicio discrecionis quo predi-
catores apostolorum aliquos de gentibus
vocavit ad fidem alios in infidelitate
dimisit quod quidem iudicium iustum est
licet nobis occultum Et arguet
populos multos de infidelitate et
aliis suis peccatis sicut patet in actibus
apostolorum et in legendis sanctorum et
conflabunt gladios suos hoc dicitur
ad designandum diuturnitatem pacis
que fuit ubique nativitatis christi tempore ut
predictum est et duravit in iudea
ubi equa terra ysaias principaliter

loquebatur xlo annis et plus an
nativitatem xpi usque post mortem eius x
xl annos vel circa sub dominio romanorum
ut potest colligi ex dictis et aliorum
historiographorum. sed iudeis finaliter
rebellantibus romanis destructi sunt
et captivati per titum anno xlo a pas
sione xpi. Vel similiter autem est quia
in pace tam longa cessantibus
bellis multa arma et instrumenta bel
lica sunt conversa in instrumenta agricultu
re apta. sic similiter videtur magis
quod post bella sequitur pax diuturna
Non levabit gens contra gentem
gladium etc. Yperbole est ad designandum
pacis diuturnitatem sicut communiter dicitur
de aliquo negotio quod protrahitur
ultra modum consuetum quod ipsum ne
gotium nunquam finietur. licet autem tene
in fine anni vel in fine mensis. sed a
ccomodi spacio secundum condicionem ne
gocii. et sic modus loquendi y
perbolicus frequens est in scriptura Domus
iacob post conversionem gentilium post
conversio iudeorum qui circa finem mun
di recipient fidem xpi generaliter et
a tempore xpi usque nunc receperunt
eam aliqui particulariter. et quia ad
hoc inducti sunt per doctores
conversos ad fidem de gentilitate
Vel in se sicut de augustino patet
et ambrosio et aliis multis vel
in parentibus sicut est de aliis doc
toribus qui nati sunt de parentibus
xpianis. tamen parentes eorum quondam
vel longinqui sunt de gentilibus
conversi tamen ad fidem xpi et in persona
talium dicitur hic iudeis Domus
iacob venite ambulemus in lumine

domini et in lumine fidei xpiane
Proiecisti Aliqui doctores in
hanc litteram et sequentem usque ad
scriptum capitulum exponunt tamen ad pre
cedentem referendo ea ad tempus
xpi. Dicentes quod in istis capitulis
describitur pena iudeorum pro morte
xpi. sed hoc non videtur mihi. quia hic ex
primitur culpa pene que describitur in
sequentibus Culpa autem ista est
principaliter multiplicatio ydolatrie
Unde dicitur Et repleta est terra ydo
lis etc. A tempore autem xpi et an
per longum tempus usque ad destru
ctionem civitatis ierusalem per romanos que
fuit inducta post mortem xpi ut patet
liquet ydola non fuit ydolatria apud iu
deos. sed ea invenitur homines in terra
quod tamen herodes sub quo natus fuit
xpus super portam templi posuisset
aquilam auream que est signum romanorum do
minorum regnum unde procedat a
romanis. non ad hoc quod illa adoraretur
sed plus ad porte decorem et impera
toris honorem. et tamen iudei zelo legis
accensi. dicentes non esse licitum aliquam
ymaginem quamcumque dedicatam esse in tem
plo vel etiam templum illam ad templum
deiecerunt scientes tamen quod ex hoc eis
imminebat mortis periculum. sic et
contigit quia plures eorum huius facti
sunt ab herode occisi Item tempore
tiberii sub quo passus est xpus pyla
tus iudex preceptis. ymagines cesaris
portari fecit in ierusalem. quod tamen cognitum
fuisset a iudeis in magna multitudine
venerunt ad pylatum rogantes ut illas
auferret. asserentes non esse licitum aliquas
ymagines intra civitatem esse pylatus

videns multos de populo magis
moueri quam dimittere ymagines in
ciuitate fecit eas interfectas re
portari ad precauendum dissensionem
populi Et simile factum legitur tempore
Chay qui successit tiberio eo quod pe
tivit iudeis prefectus volebat
ymaginem templo ad cultum [illegible]
ut refert Josephus libro de iuda
ico bello et non solum mandi in
dico in iudeis quod hec littera et se
quens usque ad septimum cap. refe
renda est ad tempus precedens
babilonica captiuitate qui fuit
inducta super iudeos maxime propter
ydolatriam que fuit in eis vigui
missum ut patet ex ro ro ro paly

Agitur secundum hanc secundam litteram
illa in qua ysaias veniunt ad depre
hendendum primitiuum regum iude quia
describit supra increpat ut supra
est dictum Primo indicat partes diui
sionis primo exprimit culpa secundo subdit
pena debita ibi Non ergo dimittas
Circa primum dicit propheta Proiecisti
enim populum tuum domum iacob a gra
cia loquitur enim de futuro per modum
preteriti propter certitudinem prophetie que fuit
impleta quando nabuch iudeos occidit
et iudea eiecit et captiuos in ba
bilonem duxit Consequenter reddit racionem
captiuitatis cum dicit quia repleti
sunt Vel aliter quia in hebreo habetur Re
pleti sunt ab oriente id est magica arte
que reperta fuit in parte orientali
ut videtur Unde et baalam ariolus
et magus habitabat in partibus orientalibus
ut habetur numeri xx. et causa est quia magis
loca quam cum dicitur Repleti sunt ut
aliter quia a tempore initium iudei

ceperunt uti magicis artibus et
augures id est diuinos diuinacionem super
sticiosa cum augurium proprie est diuinacio
per garritum et volatum auium ha
bentes ut philistiim qui talibus
credebant Sciendum tamen quod aliqua
diuinacio per garritum et motum auium
est licita unde quando fit ex credit cog
nicione naturalis Aues enim et bruta
animalia tempus sentiunt tamen multum acrius
quia non habent intellectum distrahentem
omnem spiritum et secundum tale in pri
cipium incipiunt garrire vel mouent de
loco ad locum aliter quam ante Ad quod
sequitur pluuia vel serenitas vel ventus
vel huiusmodi secundum diuersitatem garritus
auium vel brutorum et ex tali ex
periencia cognoscunt homines quod
tales garritus seu volatus est signum
effectus naturalis sequentis et hoc modo
certa naute pronosticant de futura tem
pestate per motum delphinorum in
superficie maris Set si diuinacio talis
extendatur ad actus humanos qui
dependent ex libero arbitrio super
sticiosa est talis diuinacio qua vtebantur
iudei sicut et philistiim Et pueris ali
enis adheserunt ex gentibus in eis
cultum scilicet dominum ut dicit glossa
doctores ut Ver. sa. exponit
aliter dicit quod iudei accipiebant uxores
alienigenas ydolorum cultrices sicut
dicitur de salomone iii regum ix et
filii qui nascebantur ex eis sequebantur
ydolatriam matrum et sic iudei fa
ciebant filios alienos a cultu dei
Repleta est terra argento et auro In
hoc tangitur peccatum auaricie adque
iudei semper fuerunt proni Et reple
ta est terra eius equis Et in hoc

tangit peccatum diffidentie quia in
defensione per talia contra ad
versarios magis confidebant quam
de divino auxilio Et repleta est terra
eius ydolis hic tangit peccatum
eorum multiplicis ydolatrie et quantum
ad ydolorum fabricationem et quantum ad ve-
nerationem unde subditur Opus manuum
suarum adoraverunt et subditur et in-
clinavit homo se ydolis inclinando
ad ima cum ista peccata multiplicata
fuerunt inter iudeos ante captivitatem
babilonicam ut patet x [illegible] et
maxime tempore manasse x [illegible]
Ne ergo dimittas [illegible] Commissa
culpa hic consequenter describit pena
et primo in generali quo ad magis in speciali
[illegible] 2° prima in duas quia primo describit
pena 2° subditur medela ibi quiescite
Circa primum dicit propheta ne ergo
dimittas q. d. ex quo sunt ita [illegible]
ut permissio non est dimittenda sine de-
decore culpe sine decore iustitie.
Convertit sermonem suum ad populum
d. Ingredere in petram abscondere
[illegible] quia multi de populo timore regis
nabuch. et exercitus eius absconderunt
se in cavernis petrarum et in fossis
terre a facie timoris domini id est ipsius
nabuch. ad eos missi a domino pro
[illegible] peccata qui fuit in hoc flagellum
domini et gloria maiestatis eius id est
a maiestate eius gloriosa quia fuit
nabuch. venit cum magna valde
et exercitu caldeorum potestate cui nullus de regno
iude potuit resistere unde subditur
Oculi sublimes hominis id est sedechie
regis qui elevatus in superbia re-
bellavit iudeis humiliati sunt
quia fuit captus et excecatus

ut habetur x [illegible] 24 Et incurvabitur
altitudo virorum quia omnes bellatores
sunt occisi et captivati Exalta-
bitur autem dominus solus iudex illa id est
tunc apparebit eius potentia impri-
mendo peccatores unde subditur quia
dies domini id est tempus vindicte eius
super omnem superbum id est corde elevatum
et excelsum id est ambitiose promotum
et super omnem arrogantem id est superbe
loquentem contradicendo. et super omnes
cedros libani [illegible] id est magnificantes
ex talibus lignis non poterunt eos
defendere. et super omnes montes ex
celsos id est fortalicia in magnitudine et
locis que inaccessibilibus destru-
entur per regem babilonis quoniam contra eos
sunt fortia [illegible] unde subditur et
super omnem turrim excelsam et super
omnes naves tharsis quas sedechie et
populo suo deferunt [illegible] victua-
lia [illegible] 42° quia plebs apportavit
[illegible] per naves tharsis et
super omne quod visu pulchrum est quia
caldei abstulerunt de regno iude
quicquid preciosum et pulchrum erat et
incurvabitur sublimitas hominum id est de
iacebitur per captivitatem et mortem
et elevabitur dominus [illegible] exponatur
ut supra Et ydola penitus conterentur
quia caldei confregerunt ipsa
portantes secum aurum et argentum et
alia metalla [illegible] 42 Et introibunt
in speluncas [illegible] ibi fugientes et se
abscondentes a caldeis ut dictum est
[illegible] et ipse sedechias rex fugit
per viam subterraneam ut dictum fuit
x [illegible] 24 a facie formidinis domini sicut
est in hebreo et exponatur ut supra

Sed surrexit per eum tri sz iudee
per nabuch· tamq per suu fla
gellu Jndie illa proiciet homo y
dola argenti sui quia plures de ipsis
fugientes portabant secu talia· sed
quia ipsorum pondus impediebant
a velocitate fuge proiecerunt ea ca-
vernis a caldeis· sicut proiciunt mures
in mari ne homines submergant· vel
adorant talpas et vespiliones
animalibus cum ymaginibus per
artem nigromantie fctis· dimoe
atu dabant resp Et ingredie
fixuras et ponat ut supra et
replicaco eiusdem sne adma
iorem expressione et terrore
Quiescite hic qnt ondit medela
contra predicta mala penes se
cessatiom apunotates ira dne maxime
perpetim ydolatre Et hoc e q
dicit Quiescite ergo ab homine
i· a deo eius offensam cavendo
Scriptura em sacra vel· testi laquitur
frequenter de deo mod hiuo· et si
loquit cu alio homi vel cons
et maiore quia eius humanitatis
ut dr exo iij· Dns q vir pug-
tor Jn hebreo hr dns vir pug-
nator sed q Et sic q dicitur vir
pugnator Jta hic homo vocatur
q ad condicita patris id subdit
cuius spus i· anhelitus in naribus
eius e homo em naribus emittit
anhelitu fumosu per nares q
excelsus reputus e ipse ab ange-
lis sanctis qui cu sunt racionis
et multo fortius debi tum et re
vereri ab hominibus cavendo ab offensa
ipsius Secundu hebreos littera

e Quiescite ab homine cuius spus
in naribus eius e i· qui vivit per
respiratione aeris et sic fragilis
e et mortalis sicut alia aialia respi-
rancia quanto quo apputatus e ipse q
d· in nichilo re deus et ex hoc subinferi
q adhuc ydola q sunt ab eo facta
sunt minus appetenda ut exponit Ra-
sa· Et volunt quanto ad hoc q effec
no excedit sua effectu tamen sed
magis deficit ab eo Cam iii
Ecce em dnator· hic qnt de-
scribit pena comminatam magis
in speciali Et primo gnali ondit propositum
2o adhuc inducit exemplum pa
bolicu ca 4o 3o confirmat dem sua
ca 5o Primo inducas q primo pena
describit 2o ab eo ps ipsi exempli
ca 5o ? In illa die et qnto dm
Prima ad huc inducas q primo de-
scribit pena in sexu virili 2o in
muliebri i· Pro dixit dns deus pro eo
Prima ad hunc inducas q primo de
scribit pena 2o subdit ca ibi
Erit em ut tm Circa primu pmit-
tit pena transmigrantium 2o sub-
dit pena remanencium ibi Et dabo
opus Circa primu dicit ecce em
dnator quantu ad actum gubernandi
dns quantu ad ptate exercitum a
angelorum qui sunt executores divine
voluntatis auffert per caldeos
in hoc sibi ministros ab ierlm et
iudea validu quantu ad agilitate
membrorum et fortem quantu ad robur
Et omne robur panis i q in
ierlm obsessa a caldeis· deficit
omnibus cibus et potus· unde debet
bellatorum robur sustenii Et iudice
i· iudices ad quos refusabant cas

varij in vrbem de alijs ciuitatibus
et prophetam i. prophetas falsos qui deci-
piebant sedechiam regem et populum
asserentes quod non traderentur in manu
regis babilonis ut habetur Jeremie 27° et
ariolum i. ariolos qui ymolando
demonibus in aris diuinabant et
senem quia caldei non deferebant
etati aut dignitati ut subditur
principem .50. i. et honorabilem
vultu et consiliarium in agibilibus
dubijs et sapientem de architectis
i. principales in mechanicis et pru-
dentem eloquij mistici i. doctores
magnos qui intelligebant legem
et prophetias non tamen solum spiritus tales
sed etiam ministros ¶ Et aut de omnibus
statibus predictis multi fuerunt
ducti in babilonem cum ioachym
rege iuda prout habetur Regum 4° c. 24° et dicitur
illa captiuitas propter transmigratio
quia ioachim reddidit se regi
babilonis ¶ Et dabo hic quarta
describitur pena remanentium et
primo a transmigratione ioachim usque
ad destructionem ciuitatis sub sedechia
secundo post destructionem ibi apprehendet.
Circa primum sciendum quod tunc populus
remanens fuit pessime gubernatus
propter quod in populo surrexerunt contentiones
et diuisiones et alie miserie ita
quod illi qui ducti fuerant in babi-
lonem iudicabant meliorem conditionem
quam illi qui remanserant et hoc
est quod dicitur Et dabo pueros prin-
cipes eorum quia post ioachim pre-
dictum remansit filius eius .i. anno.
annorum et post illum sedechias .21.

annorum et sic fuerunt iuuenes etate
moribus quia fuerunt pessimi
et effeminati dominabuntur eis quia fuerunt
ignorantes et instabiles. Sedechias
vero enim rebellauit regi babilonis
in malum suum et totius populi et
conuertet populus impetum et miserias
propter defectum regiminis sicut quod dicitur
Ecclesiastici 10° Vbi non est gubernator populus
corruet. Vir ad virum i. contra alios
ut subditur Tumultuabitur puer contra
senem subtracta omni reuerentia et
honore et ignobilis contra nobi-
lem subtracto timore ex defectu re-
gentium ¶ Apprehendet hic de-
scribitur miseria remanentium post ciuitatis
destructionem quia illi qui euaserant
per diuersas societates fugiebant
ad loca deserta et erant positi
in tanto timore et miseria quod nullus
volebat recipere curam regiminis
aliquo modo seu societatis et hoc
est quod dicitur apprehendet enim vir
fratrem suum ut sit sibi dux et pro-
tector illius ut subditur et dicet
vestimentum tibi est princeps esto noster
qui super omnibus de iudea manente
cum ceteris remanentibus est recepto ruina
hec scilicet populi mei sub manu tua
sub cura tua sit respondebit hoc re-
mouendo dicens non sum medicus et non
habeo potestatem nec scientiam nos saluandi
et in domo mea non est panis neque
i. in tanta paupertate sum sicut et vos
et ideo vobis preesse ¶ Quia ruit hic
quarto ponitur causa pene predicte.
licet enim sit sufficienter posita tamen hic
replicatur et additur aliquid Quia aut

ista sunt multiplicata peccata eorum
que primo ponit peccata contra deum
2o contra proximum in populum meum
Circa primum dicit Ruit enim Iherusalem
ad civitatem et populum et Iudas
cecidit id est in regno Iude cuius metro-
polis erat Iherusalem et subdit causam cum
dicit quia lingua eorum et adinventiones
eorum contra dominum Per hoc dicit
lingua ostendit quod erant blasphemi
per hoc autem quod subdit et adinventiones
ostendit quod non peccabant
ex passione et ignorantia sed stu-
diose et ex certa sententia quod est gravissimum
Agnitio vultus eorum respondit eis
id est ita erant exercitati in malis quod
malicia apparebat in vultibus
suis sicut turpitudo meretricis relucet
in facie eius et non solum in eorum
vultibus sed in verbis et gestibus
non subdit peccatum suum sicut Sodoma
predicaverunt in verecunde et publice
peccando Ve anime eorum quia culpa
procedere et quia pena sequitur non subdit
quoniam reddita sunt eis mala pene
pro malis culpe Contrarium quod tunc alia
iusti invenerunt tunc Babilonios pro-
pitios ut patet de Ieremia xl et xxxix ca-
pitulo Dicite iusto quoniam bene sibi erit quoniam
fructum adinventionum suarum comedet
id est retributionem bonorum suorum per-
cipiet Et contrarium dicit de im-
pio quod sequitur Ve impio in malum ut patet supra
¶ Populum meum hic ponit peccata
contra proximum cum dicit Populum meum
exactores sui id est superiores qui erant
tyranni non principes spoliaverunt bona
sua et mulieres dominate sunt eis quia
pertrahebant viros suos ad ydo-
latriam quantum ad hoc tempus vel aliqui bene dicunt
cum vos Isti sunt falsi prophete pro-
mittentes eis prospera ex quorum pro-
missionibus populus rebellavit regi
Babilonis et sic tota civitas periit et
quia iudicium hoc summum fuit a domino non
subdit Stat ad iudicandum dominus id est
ad puniendum malorum patratis et quia
alia mala erant in maioribus principaliter
ut dictum est non sequitur Dominus ad iu-
dicium veniet cum senibus populi
sui et principibus id est iudicavit eos
de suis tyrannidibus non subdit
Vos enim ipsius dei ad eos dicit vos
enim depasti estis vineam meam id est populum
meum qui dicitur vinea domini Ysaie v
quoniam eius bona devorabant principes
et populus remanebat pauper et
inops non subdit Et rapina pau-
peris in domo vestra Quare atteritis
populum meum angariis et iniuriis
Et facies pauperum commolitis id est macie
attenuatos quia omnia rapiebant bona
populi quod non remanebat eis sufficiens
victus ¶ Et dixit dominus hic
quinto describitur pena in superbia mu-
lierum et primo quantum ad subtractionem
ornamentorum 2o quantum ad mortem vi-
rorum ubi pulcherrimi quia viri Circa
primum premittit in superbia mulierum
cum dicit Pro eo quod elevate sunt filie
Syon elatione mentis et ambulaverunt
extento collo quod est indicium elationis
in corde et nutibus oculorum ibant
impudice respiciendo et plaudebant
dissolute ludendo et ambulabant
pedibus suis composite id est lascive in-
cedendo Per que provocabant
homines ad luxuriam non subdit

pena dicta cum dicit decaluabit dominus verticem filiarum syon aufferendo naturale ornamentum quia tunc amatiua dati sunt mulieribus ornamentum. et dominus crinem earum nudabit declarando pravitatem capillorum extraneorum. In die illa scilicet dire punicionis auferet dominus ornamentum calciamentorum quia mulieres sotularibus curiose utebantur. et lunulas id est incisiones ad modum lune factas in sotularibus ut dicunt aliqui. Alii dicunt similiter erant quedam parue bulle auree dependentes circa collum et torques id est ornamentum in superiori parte vestimentorum facta circa collum descendentia usque ad pectus. sicut et diuisio vestium erat in superiori parte in pectore circa mamillas ad quingendum alta diuisione et armillas que sunt ornamenta brachiorum circa scapulas et dicuntur a brachio et mitras id est tiaras et discriminalia id est pectines. et periscelidas que sunt ornamenta brachiorum circa manus et murenulas que fiebant in fimbriis vestimentorum contexte ex diuersis coloribus. non vocabantur murenule. et olfactoriola id est vasa parua argentea vel aurea ubi reponebantur redolencia ad magis homines prouocandum. et inaures id est ornamenta aurium et anulos ornamenta digitorum. et gemmas in fronte pendentes habebant enim serta in quibus erant gemme parte pendentes in fronte. et mutatoria id est diuersa vestium paria et palliola id est exteriora vestimenta et lintheamina id est interiora iuxta carnem et acus et specula in sero? quibus mulieres aptabant ornamenta capitibus eorum. Et sindones id est subtilia velamina quibus operiunt humeri mitra illa et vittas id est pepla et teristra. Est autem teristrum vestis linea que induitur a mulieribus in estate et dicitur a teros id est quia tenuis ut ibi fiant ruge multe et tenues ad curiositatem. et erit mulieribus predictis pro suaui odore fetor ex earum infirmitate et miseria et quia multe fuerunt mendicantes in locis sordidis. et pro zona funiculus quo ligabantur ut captiue et pro crispante crine caluicium quia trahebantur per capillos et compeditatibus et miseriis fluebant capilli de capitibus suis et pro fascia pectorali cilicium. Est autem fascia pectoralis vitta tenuis et delicata cum qua stringuntur mamille ne ex sua grossitie turpitudinem indicant. Omnia enim ista impleta sunt mulieribus tempore captiuitatis babilonice. Pulcherrimi hic agitur de pena in morte virorum et primo circa hoc ordine apponitur. Secundo infert quod concludit et apprehendit. Circa primum dicit pulcherrimi quoque viri tui cum quibus mulieres impudice delectabantur gladio cadent scilicet per caldeos et fortes tui in prelio quos non poteris defendere. et merebunt atque lugebunt porte eius scilicet urbis et aliarum ciuitatum que dicuntur lugere mechate pre desolatione. sic precium inde dicit. Et desolata in terra sedebit quia viri per caldeos sunt interfecti etc.

Cap. iiii

Et apphendet hic ex dictis
concludit correl. Circa q
sciendum q in hebreo non in
cipit hic capitulum sed littera illa
apphendent immediate iungitur
precedenti absque spacio vacuo interme
dio quod signum alicuius finis seu capituli
apud hebreos quod est contra seriem ex
predictis. Sed hoc est q dictum est q
viri interficientur in prelio sequitur q
multe remanebunt mulieres sine
viris. et mulieres non sic interficiuntur
in pluribus et hoc est q dicitur. Et ap-
phendent septem mulieres virum unum
frentes cum hic sponsum. et quia ad
sponsum pertinet providere uxoribus et
filiis de necessariis. quod est difficile pro tot
uxoribus et sic unus vir tenetur
coniungi tot uxoribus. ideo hoc re-
movent cum subditur Panem nostrum
comedemus .i. providebimus nobis
et filiis nostris de victu et vestitu
tantummodo vocetur nomen tuum super nos
sed q sumus uxores tue. Aufer
obprobrium nostrum sed sterilitatis et in
plus peccatum ante. In die illa
hic incipit capitulum in hebreo et pre
mittitur spacium vacuum supremus et
descripta est punicio malorum hic
continuo ponitur consolatio bonorum secunda
per Christum. quia sicut dictum est
supra modus prophecie est cum aliis
que tracta. simul describere misterium
Christi quod intendit principaliter. Et he-
brei residuum huius capituli referunt
ad tempus Christi. Unde q hic dicitur
In die illa erit germen domini. In
translatione caldaica que apud hebreos

dicitur targum et est auctoritatis apud
eos dicitur. In tempore illo erit messias
domini. Et ad expositores latini ex
ponentes hoc de prosperitate redeuntium
de captivitate babilonica magis
iudaizant. Quantum ad hoc q hebrei
sequitur secundum hanc sententiam hec littera
indicat sequentes domini que primo ponitur
dicta consolatio bonorum quantum ad
corporis consolationem. secundo quantum ad animam
ibi et erit omnis qui relictus. Circa primum
In die illa .i. tempore gratie quod dicitur
dies propter claritatem noticie. Ro. 13. Nox
precessit dies autem appropinquavit.
germen domini .i. Christus qui dicitur germen
domini. quia non fuit conceptus vi-
rili semine. sed virtute spiritus sancti
in magnificencia et gloria in miracu-
lorum operacione resurreccione. et
ascensione. et fructus terre sed vir-
ginis gloriose. De qua dicitur In-
fra 45o. Aperiatur terra et germinet
salvatorem. et exultacio hiis qui salvati
salvati sunt .i. apostolis et aliis et
aliis fidelibus qui post resurreccionem
Christi viso domino gavisi sunt. Ioh.
20. Et in die penthecostes recepto spiritu
sancto Act. 2o. Et omnis qui relictus
fuerit in Syon. Iste dicitur in terra in-
dictum est 2o ca. Et hic incipit de
de illis qui sunt in terra iuda et intro
ductus. Et omnes qui scriptus est in vita
.i. in libro vite Christi q dicitur Ysa. sa-
pit glosa. Omnes scriptus in vita
secundum seculi eventum. Si abluerit hic
accipitur sicut q. sordes filiarum
Syon .i. ecclesie quam spiritus iudicii quia
Christus per viam iusticie pronot.

satis fecit et spiritu ardoris quia hoc
fecit comparatione fervoris caritatis
Et creavit hic quod ponit complementum
bonorum quietis ad divinam protectionem /
Circa quod sciendum quod in exitu de Egip-
to dominus protexit filios Israel per
columpnam ignis et nubis Exo. 14. Tol-
lens quod angelus domini qui precedebat
castra filiorum Israel abiit post eos et
cum eo pariter columpna nubis sequitur
et erat nubes tenebrosa et illuminans
noctem ita quod ad se toto noctis tem-
pore accedere non valerent. Fuit
etiam per cetera columpna nubis in pro-
tectione contra estum solis de die et
columpna ignis contra tenebras de
nocte. et hoc in figura gratie spiritus
sancti dande quod discipulis in signo
visibili Act. 2. quod protegit contra ar-
dorem concupiscentie. et illuminat contra
tenebras ignorantie quod tanto melior
est illa columpna ignis et nubis quanto
veritas est melior umbra. Et ad litteram
signum aliud gratie apostolis date fuit
speciem ignis lucentis. non dubium quod
etiam probabiliter dici quod apparuit in nebu-
la lucida in signum divine presentie specialis
perpetuam sicut in dedicatione templi
Salomonis 3 Reg. 8 et in erectione taber-
naculi Exo. 40. De quo post exponi
quod de Act. 2. Et repleuit totam do-
mum ubi erant sedentes super hoc
in de. Et creavit deus etc. Habitabit locus de
situs per modum spiritus quod altitudine
[illegible] super omnem locum montis Syon
id est ecclesie militantis quod Syon dicitur ut
dictum est supra cap. 2. Et quia ad litteram
in monte Syon fuit missus spiritus
sanctus in signo visibili super apostolos

in die penthecostes ut dicit Ieronimus in epistola
ad paulinum de omnibus sacre scripture
libris et ubi in notus et quod dicitur est
ubi invocatus est a fidelibus. quia
est locus orationis nubes per diem id est
gratiam spiritus sancti non predicto pro-
tegente super omnem gloriam scilicet co-
lumpne ignis et nubis date filiis
Israel protectio scilicet spiritus sancti quia
protegit se ut veritas umbra et
est gratia spiritus sancti In umbraculum
contra grauem estum et in securitatem
et absconsionem a turbine superbie
et a pluuia carnalis lascivie. Vel a
turbine persecutionis quod non time-
bant spiritu sancto roborati. et a
pluuia prosperitatis temporalis ut per
eam mollificet homo adversa Ysa.
sa. d. quod per turbinem et ignem in-
telligitur vehemens pena inducenda ad hoc
illud ps. 10 Pluet super peccatores
laqueos ignis. sulphur et spiritus pro-
cellarum [illegible] ad hoc dicit maxime
quia gratia spiritus sancti protegit ab
illa pena et maiore gratia confirmata
que est ipsa gloria Cap. v. 47

Cantabo post hec propheta de propositi
compunctorum regni peremptionem nar-
rationem hic quod hoc ideo facit per
exemplum parabolicum et dividitur in duas
partes quia primo ponit parabolam secundo
ad multiplex populi culpam ibi Ve qui
coniungitis primo insinuat quod primo sub
parabola vinee describit ingratitudinem
populi. et secundo iram domini inducit ibi
Et nunc ergo. Circa primum sciendum
quod parabola ista est de vinea cum magis
scriptum et diligentia consultatum in
non fecit fructum et sic adiungo vinee

contempta fuit et derelicta. Et per hanc vineam intelligitur populus israel ut hic iuxta eadem textus vinea domini exercituum domus israel est. Que vinea deus contempsit suis beneficiis et ad ydolatriam declinat. et sic ea contempsit subtrahendo suum auxilium et per quod tradidit manibus adversariorum conterit igitur Cantabo i. alte pronunctiabo dilecto meo in persona eius loquens sicut patebit in sequenti. et iste dilectus meus deus qui sic notatur in libro canticorum quia pertinet canticum patruelis mei vinee sue i. quod cantavit de vinea sua. Hec superius aliqui acceperunt parabole seu similitudines corporibus gestis. et sic dicitur aliqui et satis probabiliter quod quidam patruelis ysaie i. filius patrui sui habuit vineam cum magno sumptu et labore excultam et acquisitam et tamen fuit sterilis. propter quod ipse dere in solitam fecit dictamen quod vocatur hic canticum. Et quia ysaias similiter locutus est hic de populo israel sub nomine vinee ideo subditur Vinea facta est dilecto meo i. deo qui dicitur dilectus hoc dicta in cornu i. in loco excelso et eminenti. quia iherusalem metropolis iudeorum erat in loco alto respectu terre adiacentis saltem quantum ad aliquam partem in qua erat templum et domus regia in monte syon filio olei i. in loco pleno olivis ex quorum fructu exprimitur oleum. Unde iuxta iherusalem est mons oliveti sic vocatus a fertilitate olei. Et tali modo loci dicitur aliquis filius mortis qui plenus est scelere propter quod dignus est morte et sepivit ea mandatis legis. et sua angelica protectione. et lapides elegit ex ea chananeos videlicet lapidum detra illa eiciendo ut habetur libro Josue. Et plantavit vineam electam i. populum israel quem ad cultum suum proprium populis elegit et in terra promissionis plantavit. et edificavit turrim in medio eius i. templum ad modum turris factum sicut dictum fuit supra capitulo ii. quod iudee in iherusalem existente tamquam metropoli fuit edificatum per salomonem in medio iudee in iherusalem existente tamquam metropoli et torcular extruxit in ea i. altare holocaustorum quod dicitur hic torcular eo quod ibi effundebatur sanguis victimarum. sicut in torculari sanguis uvarum et expectavit ut faceret uvas i. opera bona deum colendo et fecit labruscas i. opera mortifera et nociva ad ydolatriam declinando. Nunc ergo habitatores iherusalem et hec dicit inducendo populum ad considerationem predictorum beneficiorum quod est quod ultra debui facere vinee q. d. nichil defuit ex parte mea quin deberet facere opera optima et fecit pessima. ¶ Et nunc ostendam hic consequenter ostenditur severitas divini iudicii propter populus ingratitudinem dei contemptum et in manus adversariorum dimitti et ideo subditur Auferam sepem eius i. custodiam legis intelligendo quia deus inducit aliquem ad errorem suo ad finem explanandum sed quia sacerdotes et legis periti declinaverunt ad iniquitatem propter quod deus iuste retraxit ab eis lumen suae gratiae. et ex sua destabilitate

tendunt in errorem tenitate et eis
in decepcionem quia demones eos hoc
habuit super eos potestate decipiendo
bona spiritualia et dissipauit ad ipsa
diuina mandata eius in ea protectione
et angelica custodia subtrahendo
et eis inimicorum in depressione
ab assiriis et maiore a babilonijs
qui templum destruxerunt et populum per
occiderunt et populum captiuauerunt Et
ponam eam desertam a protectione
mea non putabitur quia ad ista prophetas
monuit se corrigere auferendo
mala vite sue nec per predicacionem
quia fossio dominj timoris non sunt
retracti ab iniquitatibus suis
et ascendent super eam vepres et
spine .i. calamitates pungentes et
misere Et quia ad literam populo ducto
in captiuitate vepres et spine
creuerunt in terra prodesse cultur
Et mandabo nubibus etc quia
in terra illa ~~e tantis~~ secuta est
sterilitas magna Vinea dominj etc
cum hoc audit quod parabola ista intelligitur
de populo israel et sic e comparata Et
vir iuda germen delectabile eius hoc
potissime dicitur de eis qui erant
de tribu illa secundum carnem nascituri
et comparatum ut patet iudicium
iustitiam premissam profundo quod permittebat
ad iudices quorum erat iudicare et ecce
iniquitas .i. in iustitie inequalis
quia peruertebat iudicium in fauore
et precium munera et iustitia .i. opera in iu-
stitie in populo quando vincendo iuste ad
iniuste et ecce clamor de iniurijs
vnius contra alterum ¶ Ve qui
coniungitis hic contra arguit populi

multiplex culpa Et primo quantum ad
arguit culpam et comminatur penam
commissam Secundo sequitur pena separati
i° Et ratiuus est prima in 3°. Et
primo arguit populum de cupiditate Secundo
de carnalitate ibi Ve qui consurgitis
3° de superbie vanitate ibi Ve qui
retrahitis Et in qualibet parte co-
minatur penam Circa primum dicit
Ve qui coniungitis etc Videlicet semper
ad audienciam fiunt primi et in populo
illo multi per potentiam auferebant
possessiones aliorum et aliqui prestan-
des Nunquid habitabitis vos solum in medio
terre quod videmini hoc querere et
tamen terra fuit data a deo filijs israel
communiter quam habere pauperes sicut et
diuitem et subdit comminacio pene
ut dicitur In auribus meis sunt hec
dicit dominus quia ego audiui clamorem
in iuste oppressorum ad vindicandum
10 subdit ¶ Nisi domus multe de
serte fuerint etc sicut fuerint male
acquisite et hoc fuit impletum quando
populus fuit ductus captiuus Decem
enim iuga vinearum etc .i. sic vinee
et agri fuerint male acquisiti ita
efficiantur steriles in penam Est autem
iugerum spacium quod per diem bouum inde
arare consueuit ¶ Ve qui con-
surgitis hic contra arguit populum de
carnalitate dicens Ve consurgitis
mane etc sicut enim solent facere illi
qui sunt ebrij precedenti vespere eo quod
mane sunt solliciti ad potandum
ebrietatem sicut dicitur precedenti Secundo subditur
et potandum usque ad vesperam et
quod ex tali potacione tale sit tempus
et inducitur ad luxuriam. Cithara et alia

mala scilicet adulteria et homicidia
et consimilia vero sequuntur. Et omnes ex-
tincti et sic tunc hic locus ut dupliciter.
Uno modo causaliter quantum ad illos
qui vacabant potacioni ut ad mala
supra dicta magis erant proni et apti.
Alio modo consequentie quia talia
mala nata sunt sequi ex ebrietate
etiam si inebrians non intendat. Cy-
thara et lyra etc. ad excitandum
luxuriam per dissolucionem. Vinum scilicet
forte et electum. Et opus domini non
respicitis nichil agendo ad eius
honorem sive obsequium. Vel in tabe-
ribus habundantiam temporalium. Nec
opera manuum eius consideratis scilicet
qualiter puniunt ante cum tanta
severitate per ipsum mundum diluvio sub-
mergendo. Genesis 7. Et 4 civitates
igne sulphureo succendendo. Genesis 19.
¶ Consequenter subditur pena cum dicit
Propterea ductus est captivus populus
meus et cetera. Usque. Cum loquitur
de filio per modum presentis. Propter
certitudinem eventus. Quando non habuit
scientiam applicando ingenium suum
ad divinum obsequium et ad audiendum
sua considerandum in puniciore cer-
titudine ut dictum est. Et nobiles
eius interierunt fame, quia
in obsidione civitatis sub Sedechia
defecerunt omnino victualia ut
habetur 4 Regum 24. Propterea dilatavit
infernus animam suam et est locutio me-
taphorica quia in inferno non habet animam quae
recipit aut inferni in scriptura dicitur
uno modo ad fossam ubi ponuntur ca-
davera mortuorum. Alio modo pro
loco ubi descendunt anime dampna-

torum et purgandorum. Et generaliter
illorum qui non admittuntur statim ad
gloriam. Et quia tunc nulli admitte-
bantur continue iusti atque tunc omnes
mortui quantum ad animas in infernum des-
cenderunt. Et corpora eorum partim sunt
sepulta et partim in fossatis pro-
iecta et putrefacta. Et sic in significatione utroque
modo hic accipitur. Et cetera patent usque
ibi. Et humiliabitur homo et cetera id est deiciet
totaliter asia superbia et exaltabi-
tur dominus exercituum in iudicio id est per
hoc quod iudicium predictum faciet
de peccatoribus manifestabit cel-
situdo illius. Et pascentur agni
id est comedent agni filiorum Israel ab
hostibus et exponunt doctores in-
ter de gesta in libertate. Usque ad vene-
rationem comedent id est hostes quia non solum
concedunt babilonis alia ambigua
sed etiam terre nascentia. Vel sic ad
contrarium secundum exponunt litteram
istam sic. Et pascentur agni
id est iusti qui de filiis Israel ducti
in babilonem habent continue sufficientiam
secundum ordinem suum id est super spacialis de-
terra. Hoc patet de daniele et
sociis eius ut patet Danielis primo
de Ioachim rege. 4 Regum ultimo
et ideo credendum est de aliis iustis
saltem pro maiori parte. Et deserta in
pinguedinem versa id est domos peccatorum
plenas pinguedinibus advene co-
medent id est iusti de Israel inter
gentiles conversantes habitantes. Sed
melius videtur intelligi de filiis
Israel reversis de babilonica capti-
vitate ut sit sensus de serta.

pinguedine versa .i. domos preciosas
plenas pinguibus aduene comedent
.i. rapti de istis .i. fructus terre istius que
fuit deserta tempore captiuitatis quia
fuit inculta et ideo quando incepit co-
li crescentibus de captiuitate
protulit fructus vberes et
meliores aduene comedent .i. filij
istorum de captiuitate reuersi qui fuerunt
aduene in babilone. ¶ Ve qui
trahitis hic secundo propheta arguit
populum de peccato superbie que
trahit hominem ad alia peccata secundum
quod dicitur ecclesiastici 10 Initium omnis peccati
superbia et hoc est quod dicit Ve
qui trahitis iniquitatem vel huius ag-
gregando eam in funiculis vanitatis
.i. superbie que est causa omnium malorum pec-
catorum ut dictum est et quia in initio
plausus peccatum .i. procedendo vltius
ad peccata grauiora In initio enim
plausus est grossus quia sit funiculus
et sic per hanc similitudinem de-
signatur quod superbia primo est causa
peccatorum minorum et post ea maiorum et
sic erat in populo regni unde intrin-
secus incidat in errorem contra diuina pro-
uidentia tenendo quod deus non haberet
prouidentiam de istis in futuribus. ut
secundus propheta ea que fuit hic aliquis in-
ferret pena ideo subditur ¶ Qui dicitis
diuina iusticiam dependendo festinet
et cito veniat opus Prophete enim com-
minabantur eis opus adeo penam in-
ferendam propter malis suis et ipsi depen-
dendo videbant festinet et cito
veniat opus eius .i. pena co-
minationis nobis q. d. non timemus et
In despicio dei eze q. Deus relinquit

deus terram et non videt nos. et ex
hoc errore ceciderunt vltius in ad
malum. Sentiens quod cultus dei non
erat alicuius valoris hominibus.
hoc enim sequebatur ex eo quo ponebant
deum non habere prudentiam de humanis
actibus Et ergo cultum ydolorum di-
cebant esse bonum. quia in illis dabant
aliquid sicut hominibus de agibilibus
tamquam esset in aliqua mente humana pro-
uidentia de actibus humanis Ve
qui dicitis malum .i. cultum ydolorum
bonum .i. vtilem et bonum secundum di-
uini cultum qui est bonus secundum vitam
malum .i. esse nullius vtilitatis. po-
nentes tenebras errorum lucem secundum
esse veritatis et lucem secundum fidei tenebras
esse ignorantie. Ponentes amarum
in dulce .i. ydolatriam que ducit ad
eternam amaritudinem in dulce tanquam
per eam homo sequatur optatum fi-
nem et dulce .i. latriam que coniungit
summo bono in amarum quia sit ibi
labor inutilis Et ex hoc sequebatur
quod isti se estimantes sua sciencia pro-
ferebant notitie prophetarum contrariam
assertionem Ideo subditur Ve qui sa-
pientes estis .i. cognoscentes diuina
non secundum veritatem sed tamen secundum apparen-
ciam ideo subditur in oculis vestris
¶ Et sic estimabant se scientes et
diuina. ita et et humana. Sed tamen indicio
non sequitur ¶ Et tamen vobis incipientes pro-
dentes prudentia enim est circa
agibilia humana ¶ Ex predictis autem
erratione sequebatur quod absque ullo
timore implicarent se peccatis carna-
libus Ideo sequitur Ve qui potentes

ęstis ad bibendum vinum Schar
em gaudebat sic quod vinum potat tam
bibus quam plures alii et potant eos
in ebrietate. Qui iustificatis impium pro
muneribus et dando iniquam sententiam
et iusticiam contra iustum pauperem. ¶ Deinde
propter predicta subdit debitam penam di-
cens. Sic devorat stipulam et lin-
gua flamme ignis. In hebreo et in li-
bris correctis habetur propter hoc sic devorat
stipulam lingua ignis quando enim ignis
modicum tangit stipulam quam lambendo
statim exurit et sic dicit propheta quod
propter peccata predicta peribunt cito. Venter
adeo ipse subdit. Sic radix eorum
quam favilla erit i. totaliter exsiccabitur
sic arbor cuius radix est totaliter ex-
siccata. Germen eorum i. proles eorum ut
pulvis ascendet quia sicut pulvis
elevatus in aere a vento ad aliud
locum dispergitur sic filii eorum extra
terram suam sunt ducti in captivitatem
cuius causa adhuc reperitur in originali di-
cens. Abiecerunt enim legem domini ex-
ercituum et eloquium
sancti israel i. verbum dei quod per prophetas
eis mandabat blasphemaverunt vanitates
eorum deridendo. Similiter habetur 2o Paralipomenon
36. ¶ Ideo iratus est. Hic ponit
propheta eminentem penam populi separatim
et primo penam que precessit captivitatem
Babilonis. 2o penam huius captivitatis
ibi In his omnibus. ¶ Circa primum di-
cit Iratus est furor domini propter predicta peccata
in populum suum i. contra regnum Iude
ubi erat templum domini et extendit
manum suam super eos multum affli-
gendo populum per reges Assiriorum

et Babilonis ante captivitatem Babi-
lonicam ut patet 4o Regum 23o et 2o Paralipomenon 3-
per quod fuit eum populum et conturbari
sunt montes i. principes. Nam et Ma-
nasses rex Iuda tunc fuit captivus
et incathenatus ductus extra terram
suam per reges Assiriorum ut habetur 2o
Paralipomenon 33o et similiter Ioachaz filius
Iosie per regem Egipti ut habetur 4
Regum 23. Et facta sunt morticina eorum quod sunt
eo quia Ioachim rex Iuda fuit oc-
cisus et cadaver eius extra muros
civitatis proiectum sicut dixerat Ieremias
de eo 22o capitulo Sepultura asini se-
pelietur et ita fuit de pluribus aliis.
¶ In his omnibus. Hic ponit de-
scribit penam babilonice captivitatis
dicens In his omnibus i. exposita
perditione adeo collatis non est aversus fu-
ror eius quia propter hoc pretermissis populus
non fuit emendatus sed magis ob-
stinatus in malo ut patet 4o Regum 24o et 25o
et 2o Paralipomenon 36o subditur Sed adhuc
manus eius extenta ad puniendum
populi obstinationem per exercitum regis
Babilonis ideo subditur et elevabit
i. faciet levari signum i. vexillum
ad congregationem bellatorum in nationibus
procul quia de longinquis partibus
venit ille exercitus contra Ierusalem
et sibilabit ad eum i. faciet eum
venire. Et ecce festinus velociter
veniet quod ille exercitus communis fuit
magnus valde tamen fuit in brevi
tempore congregatus et cito venit
ad Ierusalem quia non fuit impedimentum
in via quod declaratur cum dicit Non
est deficiens neque laborans in eo

exortantem cum voluntate videbat
contrariantem. quia non sentiebat
laborem et sic tollitur impedimentum
lassitudinis. Non dormitabit neque
dormiet. id est cum magna sollicitudine
festinacione veniet et sic tollitur
impedimentum quod aliquando prouenit in expo-
situ ex dissipacione armorum ad per-
tinendum. Sicut et impedimentum
armorum ad inuadendum cum subditur.
Sagitte eius acute etc. Similiter
tollitur impedimentum quod aliquando prouenit
equorum cum dicitur Vngule equorum
eius ut silex. quasi dicat. Quia non
ledentur quibus cum festinacione ve-
niat. et rote eius. id est currus eius
in quibus pugnabant antiquitus
quasi impetus tempestatis terribiles
ad modum tempestatis cui non potest
resisti humana virtute. Rugitus
eius ut leonis. quasi dicat. non flecte-
mini. Vnde et rex babilonis fi-
lios sedechie occidit sicut in eius
oculis et post ea oculos eius erui[t]
et nobiles de regno iuda captiuos
occidit. ex quo patet quod Sedechia cum
excecatus ducit ligatum in ba-
bilonem et populus suus captiuus ibi
subditur. Et frendebit contra eum
et tenebit predam et amplexa-
bitur et non est qui eruat quia
nec ades nec abhominacione de manibus
eius sunt liberi et sonabit super
eum. id est quod in tanta destructione
sunt magnus clamor et sibilus
propter babilonios sic ad eandem propheciam
exhortancium. et propter morientium
et aliorum in captiuitatem ductorum

eo subditur. Aspiciemus in terram quasi
confusione non potentes oculos
sursum leuare. et aspiciat scilicet filius
meus. eo quod erat post illius prophecie
quibus mortuus sunt dum anastasim
captiuitatem et a tempore manasse
regis ut supra dictum est. Et eo quod
et lux obumbrata est caligine
eius quia tribulacio illius captiuitatis
fuit tanta. quod tota gloria que fuit
in populo a sancto videbatur simpliciter
extincta.

Capitulum vi

In anno hic quo Ysaias
confirmat dictum suum per eum
aliquis diceret quod verbum eius non
esset autenticum. eo quod predicta dixisset
spiritu sancto. post quod in hoc ostendit
se locutum fuisse spiritu diuino Et diui-
ditur in duas partes quia primo ponitur diuina
apparicio Secundo Ysaie legacio ibi et
dixi. Ad intellectum prime partis sciendum
quod Ysaias vidit visionem ymaginariam vi-
dit quasi similitudinem cuiusdam magni
viri tamquam sedentis in medio et sca-
bellum pedum eius esse in templo. sicut
quod dicitur Ysaia lxvi. Celum michi
sedes est. et terra scabellum pedum meorum
et duos angelos stantes circum-
latus eius et intellexit signum
visionis. Aliter non esset visio prophetica
sicut pharao qui vidit spicas
Genesis xlio. Et balthasar qui vidit
manum scribentem in pariete. Danielis v
visione ymaginaria. Ille dor-
miens. iste vigilans. neuter tamen
fuit propheta. Sed ioseph et daniel
qui visiones intellexerunt. Vnde

dicitur danielis. Intelligentia enim opus
in visione sicut dif[fi]cilius dictum fuit
in principio libri psalmorum. Ubi dictum
fuit de modis et gradibus prophe-
tandi quasi preambulum ad omnes libros
propheticos. Agitur etiam circa istam visionem
ysaie que fuit intellectualis et ymma-
ginativa. Primo ponitur apparitio divina.
Secundo angelica id est seraphim. Circa
primum notat tempus cum dicit In
anno quo mortuus est ozias. Similiter
dicit Ysa. sexto. Iste non fuit annus ozie,
mortuus regis accipiendo mortem pro
separatione anime a corpore. sed annus quo fuit
adeo percussus lepra quod voluit
officium sacerdotale usurpare ut habetur
secundo paralipomenon xxvi. quia ex tunc fuit re-
putatus mortuus mundo quia ex tunc habita-
vit in domo sequestrata. et ioathan
filius eius regebat palatium et iu-
dicabat populum terre ut habetur secundo Regum quarto
et secundo paralipomenon xxvi. Huius autem dicit Ysa.
sexto. consonat littera sequens in hoc capitulo
ut videbitur. Tamen ponit ipsa
dei apparitio cum dicit Vidi dominum sedentem super solium
excelsum et elevatum. Zacharias angelus
fuit tamen dominus nominatur. eo quia ad representandum
personam domini apparebat et in eius persona
loquebatur sicut et angelus loquebatur
moysi in monte synai. dominus nominatur
ut patet in exodo in pluribus locis
Quod autem fuit angelus habetur actuum septimo ubi
dicitur de moyse hic est qui fuit in ecclesia
in solitudine cum angelo qui loque-
batur ei in monte synai. et cum pa-
tribus nostris quia precepta deca-
logi dedit audiente populo ut habetur

exodi xx. sedente. Solium enim
iudicantis. Illa autem apparitio fiebat
ad ostendendum sententiam contra oziam regem
iniustitiam volentem deponi. quia tunc
lepra fuit percussus ut dictum est
et contra populum de regno inde de
finitum ut videbitur infra. et ideo illa
apparitio fuit in effigie hominis se-
dentis. Per illud enim apparitionem in
effigie hominis sedentis significabatur
deus incarnandus in persona filii et
hoc est quod dicitur Iohannis xii. Ubi allegantur
sententia que ponitur consequenter in hoc capitulo
Excecavit cor populi huius etc. Et sub-
dit evangelista hec dixit ysa-
ias quando vidit gloriam eius et locutus est
de eo. Super solium excelsum hoc est
supra cherubim et ipse erat domus
id est templum a salomone edificatum. Sic
enim fiebat illa visio a maiestate
eius non est in hebreo nec in libris
correctis. et ea que sub ipso erant re-
plebant templum In hebreo ha-
betur eius replebat templum Et
accipitur hic de extremitatibus ves-
timentorum seu vestimenti sui. Illa
enim effigies apparebat quasi induta
ad honestatem. et fimbria vestimenti
descendebat usque ad pavimentum
templi. sicut communiter fit de omnibus ves-
timentis hominum sedentium. Seraphim.
Hic consequenter describitur apparitio angelica
cum dicitur Seraphim stabant. Sic
enim apparebant tamquam parati ad minis-
trandum deo. et exequendum eius
imperium. Sciendum tamen quod non erant de
superiore ordine qui dicitur ordo se-
raphim sed erant de angelis quia

mittitur in ministerium ad exteriora
et notantur seraphym a bessitudine qui
purgavit labia prophete per mit-
tendum sic dictum est de alio angelo qui
notabat deus eo quod loquebatur ad
prophetam cuius super allud ad sup
templum ut dicunt expositores ini
tium in he. hr desuper ei .i. deo
quod stabat super terram ut dicit Ra. pa
rati ei obsequi. Ideo sic apparebat
quorum unus erat ad dextrum dei alius
ad sinistram sex ale eorum id est per-
fecta contemplatio designatur ut
dicit gg super ezech. Agitur per duas
alas superius erectas mentis contemplatio
dinorum quod fit super naturam angelicam
per duas per tensas in simul ad capi-
endum corpus et pedes ipsorum seraphim
¶ Cognitio eorum que sunt inferiora an-
gelis designatur per duas medias
ad volandum extensas cognitio angeli-
ca. Ideo subditur duabus velabant
faciem eius. In he. hr faciem suam
sed ipsorum seraphim. secundum hebreos
ideo quod erant extense ad facies eorum
sed sic capita que insimul et sic
velabant caput superius et quod unius
ad alterius caput. Et duabus velabat
pedes eius. In hebreo hr pedes
suos .i. ipsorum seraphim quod insimul
conjunctis in terra extendebant et sic
corpora seraphim et pedes velabant
et hoc ad quandam decentiam et honesta
tem. Apparebant enim in figura humana. Et
honestior apparet quam quod nuda et
duabus scilicet aliis mediis volabant
ad designandum quod angeli semper
sunt parati ascendere et ad inferiora
descendere secundum dei voluntatem
Quo volatu in medio loco disponuntur
quia ad utramque partem. Et ad melius
capiendum predicta posui hic
figuram secundum expositionem he-
breorum

Et clamabant alter ad alterum
i. simul et concorditer vel quia
unus primo dicebat et postea alius
repetebat · sicut duo chori in ecclesia
alternatim idem dicunt alternatim Sanctus sanctus
sanctus secundum hebreos dicitur ter sanctus · ad
maiorem divine sanctitatis expressionem
sicut Jeremie 22o dicitur terra terra terra
audi verbum domini ad excitandum maiorem
attentionem Secundum doctores vero ca-
tholicos hic dicitur ter sanctus · ad de-
signandum in deo trinitatem personarum
et subdit dominus deus exercituum ad de-
signandum essentie unitatem · plena
est omnis terra gloria eius quia in omnibus
creaturis relucet virtus et bonitas
ipsius Et commota sunt superliminaria
cardinum quia hec visio facta est die
percussionis ozie ut dictum est supra
et tunc fuit terremotus terribilis secundum
quod habetur zach. 14o et fugietis sicut
fugistis a facie terremotus in diebus
ozie regis iuda Nota terremotus iste
fuit ad ostendendum indignationem domini
contra presumptionem ozie Ex illo autem
terremotu fuerunt parietes templi et
superliminaria et cardines ostiorum
a voce clamantis quia talia fiunt in in-
sensibilibus per angelos Et domus im-
pleta est fumo ad designandum in-
cendium futurum domus domini per caldeos
ut habetur 20o [illegible] vel Et dixi hic
consequenter describit ysaie delegatio et
primo describit dispositio debita. Secundo
delegatio ibi [illegible] et audivi vo-
cem Dispositio autem ista facta est primo per
ysaie contritionem de eo quod peccaverat per
omissionem ideo dicit Ve mihi quia tacui

a reprehensione regis ozie de sua pre-
sumptione Erat enim ysaias de genere
regio ut dictum est supra prohemio primo et
propter hoc magis poterat attendere ad re-
gem et destruere suos errores · quia alius
de populo ideo peccavit hoc omittendo
ideo sequitur Quia vir pollutus labiis
ego sum Sicut enim polluit labia
loquendo quod non decet · ita etiam tacendo
quod debet dici Et in medio populi labia pol-
luta habentis ego habito non solum per omissionem
sed etiam per communionem · quia multi de populo
illo erant blasphemi ut dictum est
supra Et regem dominum exercituum i. an-
gelorum Vidi oculis meis q.d. ex quo
sum peccator ista visio non est in ad perfectum
sed in initium Sicut enim dicit manue
ad uxorem suam Judicum 13o morte
moriemur quia vidimus dominum Secundo sequitur
est ysaie dispositio per angelum purgationem
[illegible] eius peccatum hoc autem solum fuit
in spirituali · quia solus deus est peccati pur-
gator principalis dicit igitur Et volavit
ad me unus de seraphim per istud
volatum intelligitur velocitas angelica
ad exequendum domini mandatum sine
complacentiam · et in manu eius calculus
i. carbo ignis Calculus enim proprie est
uno enim modo est lapis parvus quo
numerantur · quia antiquitus solebant
homines numerare cum lapillis Significat
etiam carbonem ardentem · et etiam qui-
dam alia Unde quod Calculus est ro-
tundus sicut carbo Calculus est ponderis
unus lapis ensis acutus Per cal-
culum autem significabatur ipse dominus
ut ysaie dato Quem forcipe tulerat
de altari scilicet holocaustorum vel cat

ignis communis ut hic legitur. Secundo at-
tendendum quod non accipitur hic altare
seu carbo materialis. quia ista fiebant
in spiritu imaginaria ut dictum est quia
videbatur angelus accipere carbonem
de altari holocaustorum. et tetigit os
meum ad designandum purgationem
peccati per contritionem predictam ideo
subditur Et auferetur iniquitas tua et
Et audivi. Hic consequenter describitur
legatio commissa ysaie. Adhuc primo
quantum ad illud quod pertinet ad afflictionem
malorum. secundo quantum ad consolationem bonorum
ibi Et multiplicabitur. Primum describitur
cum dicitur Et audivi vocem apparentis in
effigie predicta dicentis quem mittam et quis
ibit nobis. [?] ex hoc non quesivit ex ig-
norantia. sed ad gratiam [?] in agendo
negotium ysaie. sic ostendit ad obedi-
endum sicut Gen. 3o dixit Adam ubi
es ut confessus [?] ... quamvis eum ar-
gueret de transgressione. Et dixi ecce ego
sum paratus ad obediendum. mitte me.
Hic se offerendo [?] ... quia ante
... sed vidit purgationem peccatorum
Et dixit Vade. ad arguendum peccata
regni iude et hoc dicunt hebrei
rationabiliter ut videtur propter illud quod
dicitur in hoc capitulo precepit tempore ea que
scripta sunt a principio huius libri
in quibus arguit multipliciter peccata
huius populi. ad que arguenda missus
fuit a deo sicut et alii prophete. et in
hoc capitulo ponitur eius missio ut conti-
net obstat quod volumina scribuntur prophetarum [?]
in sacra scriptura [?] ... preponitur.
Plus [?] sicut et cetera ut dictum est super
... in aliis libris canonicis Et dices
populo huic Audite audientes auribus

corporis et nolite intelligere. i. nolentes
non enim intendunt eorum que adhuc
intendunt ... et non credendum sed predixit
hoc futurum pronunciando populi obstinationem
in malis ideo subditur Excecatur cor
populi huius etc. i. dementia ad credendum
per errorem in intellectu. et aures
eius aggrava i. aggravandas dimitte
in obstinatione in affectu Circa quod
sciendum quod talis excecatio et obdu-
ratio non est a deo directe. sed a libero ar-
bitrio defectibili. homo enim aut
sic a deo mittitur ut nisi deus retrahat
gratiam a deo cuius effectus est illuminare
intellectum. et mollificare affectum
. et ideo ipsa subtracta homo excece-
tatur et obduratur ex sua malitia
Hoc fuit impletum quia ad predi-
cationem christi. iudei in magna parte
fuerunt obdurati sicut dicitur Johannis
12 propterea non poterant credere
quia dixit ysaias Excecavit oculos
eorum et induravit cor eorum et sequitur
hoc dixit ysaias quando vidit gloriam
eius scilicet christi et locutus est de eo. Cog-
novit enim tunc trinitatem personarum
et filium incarnandum ut predictum
est. et sic tunc vidit gloriam christi quoad eius
deitatem Et dixi usque quo domine
scilicet durabit hec excecatio et ob-
duratio Et dixit donec desolate
sint civitates habitatore quod impletum
fuit tempore tyti qui destruxit civitatem
et templum et terram iudeorum et
duxit populum captivum et dispersit
per orbem ut non intrarent am-
plius in iudeam ideo subditur Et
longe faciet dominus homines

Et multiplicabitur. Hic quintus denun-
ciat conplacionem credencium. quod frequenter
fit in hoc propheta et aliis scilicet denunciatio
conplacionis bonorum. contra denunciacionem
desolacionis malorum ut opposita iuxta
se posita magis elucescant. et hoc
est quod dicitur. Et multiplicabitur que
derelicta fuit. quia cum adventu christi conversio
bonorum contra iudeam quidam qui erant
in per ad monicionem angeli transierunt
in regnum agrippe. qui erat confe-
deratus romanis. et sic fuerunt delicti
aliis captivatis. et postmodum crevidit
qui postea multiplicati per orbem
[illegible] ut patet ad sensum et adhuc
decimacio in ea quia decime dantur
a fidelibus ecclesie. et convertetur ab ab-
iectione et paucitate et persecucione
quam passa est ecclesia. primo a principi-
bus iudeorum ut patet actuum 8. et ampli-
bus aliis locis eiusdem libri et postea
ab imperatoribus romanis et eorum positis
ut patet in storiis legendis et melius
Et erit in ostensione sicut therebinthus
[illegible] quod impletum evidenter maxime a
tempore constantini in quo incepit
ecclesia nobilitari et mirabiliter exaltari et
dilatari. Secundum sensum est quod stetit in
ea quia non multiplicatur per generacionem
carnalem sed per graciam spiritualem in
baptismo. Tercium quia conversio et ob-
duracio iudeorum tempore predicationis
christi et apostolorum eius figurata fuit obdu-
racio precessorum tempore predicacionis ysaie
et aliorum prophetarum qui fuerunt a [illegible]
tempore destructionis per nabuchodonosor regem babi-
lonis quando tres sit [illegible] pro
illo tempore. licet principalis intencio
prophete feratur ad obstinationem iudeorum
tempore predicationis christi et apostolorum. et
secundum istum sensum dicitur. Et dixi usque
quo domine quamdiu durabit ista conversio
et obduratio. et dixit donec de-
solate sint civitates absque habitatore
quod impletum fuit tempore sedechie cum
rex babilonis destruxit civitates
regni iude et populum duxit capti-
vum in babilone ut subditur et lon-
ge faciet dominus homines. Et mul-
tiplicabitur. Hic quintus propheta denunciat
conplacionem bonorum et istud fit frequenter
in hoc libro et in aliis libris propheta-
libus iuxta desolacionem malorum de-
nunciando conplacionem bonorum ut opposita
iuxta se posita magis elucescant
et hoc est quod dicitur. Et multipli-
cabitur que derelicta fuerat a terra iuda
que derelicta fuerat a suis habitatoribus
in captivitate ductis multiplica-
bitur adhuc in hominibus animalibus
et aliis bonis. quod fuit impletum post
captivitatem reditum sub zorobabel
neemia et machabeis cum in eo
terre hoc dicitur quod iudea est in meo cli-
mate terre habitabilis et adhuc
in ea decimatio. id est adhuc dabuntur
decime bonorum sacerdotibus sicut
habetur neemie 10. Et convertetur a capti-
vitate [illegible] ut subditur. et
erit in ostensione sicut therebinthus
[illegible] quia prosperitas eorum post tantam
captivitatem fuit magis admiranda
et hoc tempore machabeorum qui re-
cuperaverunt civitatem et templum et
contra antiochum regem [illegible] valde
potentem. Secundum sensum est illud quod
stetit in ea quia post reditum captivitatis

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

babilonice non legitur populus iudeorum
ad ydolatriam declinasse nisi aliqui
pauci ex violencia regis antiochi
ut habetur primo mach. 1° et 2° Et tunc
etiam aliqui licet pauci apostatave-
runt totius multitudinis populi acce-
perunt aliquas condiciones gentilium
faciendo sibi gymnasia palestram et ef-
fabiam ut habetur primo mach. 1° 2°
non tamen dicitur [illegible] quod declinavit ad
ydolatriam Capitulum VII.

17 Et factum est postquam ysaias
denunciavit regem iude pu-
niendum hic denunciat eius liberatorem
a persecucione duorum regum ut tempore
boni samaritani per eum mortificati
sicut in [illegible] [illegible] lentium
Circa dictum tamen quod principaliter intenditur
apostolus est denunciatio quod adventum quod
imponit Unde dicit Ysa. 7 sic
[illegible] tamen zach. quod commisit apostolus
non sub loquitur nisi sic annos redemp-
tionis et ad dies messie quod est
intelligendum de principali intencione
Et post ista intencio partes duo quod
primo in signum dicte liberationis de-
nunciat quod in textu 2° eius [illegible]
textu 8 3° eius [illegible] Circa dic-
tum quod hec divisio non est precisa quia
in 1a et 3a parte fit mencio de con-
tentis in prima [illegible] adhuc quia
apostolus frequenter idem replicat alio
tamen modo quam modo exhortativo loquitur
ponens aut repetens in 3a parte dicit
quod primo ponit regem iude in [illegible]
periculo 2° promittit liberationis bene-
ficium et dixit dominus 3° dat huius
liberationis signum ibi Et adiecit Circa

primum promittitur tempus cum dicitur
In diebus achaz et quarto anno
regni sui factum est illud quod sequitur
filii Joatham filii ozie Circa dictum
quod dicit Ysa. hic exprimit prima
et annis ipsius achaz ad ostendendum
quod beneficium divinum factum ipsi achaz
quod in hoc textu describitur non
fuit factum propter bonitatem ipsius
achaz tamen fuit ydolatra pessimus
ut habetur 4° Reg. 16 et 2° paral. 28 indignus
divino beneficio sed factum est propter merita
Joatham patris sui qui fuit bonus et
iustus ut habetur 4° Reg. 14° et ozie
avi sui qui dictus est etiam azarias
qui fuit etiam bonus ut habetur 4° Reg.
14° Nam post tamen anno 2° 10 regno suo
superbivit et officium sacerdotale
usurpare voluit propter quod a deo lepra
percussus fuit et parte sua permansit
habitans in domo separata et sic pec-
catum eius purgatum fuit per lepram
et penam allatam Ascendit Rasin
rex syrie et facee filius romelie
[illegible] Isti duo reges non venerunt
tunc simul contra regem achaz sed
quilibet per se et successive et licet
non expugnaverunt civitatem tamen
regionem tamen de regno achaz duxerunt
magnam predam quia non poterat eis
resistere in campo sicut dicitur 2°
paralip. 28 Tradidit quoque eum dominus in
manu regis syrie qui percussit eum
magnamque predam cepit de eius
imperio Et subditur ibidem a manibus
quoque regis israel traditus est et percussus
est plaga grandi et nunciaverunt do-
mui david id est achaz qui descendebat

de dauid et populus eius dicitur quod
commotus dicitur regno non potest sic
congregari quin currat rumor et
potissime ad illos contra quos in-
tendunt bellare et qui sunt ille
rumor subditur Requieuit syria
id est rex syrie super effraym id est su-
per regnum israel siue decem tribuum quia
Jeroboam primus rex fuit de tribu
effraim ut habetur 3o Regum 12 et alij post
eum quoque Per hoc autem quod dicit
hic Requieuit syria etc. intelligitur
confederacio duorum regum ad remedium
simul contra regnum iuda Et hoc
enim quod quilibet eorum per se victoriam
habuit contra achaz. cogitauerunt
quod ambo simul possent destruere
regnum et transferre ad alium ut habetur
in sequenti Et commotum est cor eius scilicet
regis achaz. et cor populi eius
premio dolore sicut mouentur ligna
etc. eo enim quod fuerant debellati a
quolibet rege per se ut dictum est
in principio. fuerunt valde territi cre-
dentes quod non possent resistere
ambobus simul etiam [illegible]
muniti et fortalicijs Et dixit
dominus hic [illegible] liberationis
beneficium cum dicit Et dixit dominus
ad ysaiam Pro consolacione regis et
populi licet non meruisset ut dictum
est Egredere in occursum achaz tu
et qui derelictus est iasub filius
tuus. dicunt aliqui expositores
quod [illegible] erat filius ysa-
ie qui non fuit honoratus a rege
iuda secundum decenciam sui status [illegible]
cet de genere regio sicut et pro-
pheta ut supra dictum est propter quod

indignatus transtulit se ad regem
assiriorum qui posuit eum inter prin-
cipes suos [illegible] sicut habetur [illegible]
ad Ro. 10 dicit hic tu et qui dere-
lictus est iasub filius tuus affectu suo ada-
lienigenas transiuit Et dicunt isti
expositores hoc dictum [illegible]
habitum ab hebreis sed ubi habetur
nescio. Item Ra. sa. aliter ex-
ponit secundum interpretacionem huius nominis
iasub conuersio enim sacra ille
qui per doctrinam suam aliquos conuertit
ad deum dicitur pater eorum et ipsi eius
filij secundum hunc modum dicit apostolus
Corinthios 4 In christo ihesu per euan-
gelium ego vos genui Ad extremum
aque ductus piscine superioris Erat
enim due piscine ubi colligebantur
aque una que de supra fluebat. et
una erat superior altera ita quod de supra
fluebat aqua in aliam sicut frequenter fit
in stangnis in via agri fullonis id est
per quam itur ad agrum illum ubi fullones
pannos albos lotos in piscina exten-
debant ad desiccandum. Et dices ad eum
exposite [illegible] Vide ut sileas et
sis in bona pace et quiete Et subditur
Noli timere etc. scilicet a duabus caudis
id est extremitatibus regum sequitur titio-
num fumigancium etc. Titiones fu-
migant quia extinguitur flamma et
quia gloria syrie et regis israel erat
extinguenda sicut declarat [illegible]
in hoc casu non apparet eorum titionibus
fumigantibus In ira furoris ra-
sin syrie id est regni eius et filij
romelie id est regis et regni israel
et filius romelie id est rex eius dicentes
ascendamus ad iudam simul et [illegible]-
aliter et dicit ascendamus contra

regnum iudae in commendi loco quod
regna syrie et israel et sicilitemque eum
a sua quiete ipsum impugnando et a-
uellantque eum ad nos et auferamus et
dicamus meum subiectum Et ponamus re-
gem in medio eius filium thabeel
id est romelie qui vocatur thabeel vi-
de glossa. hoc dicit dominus deus non
stabit non erit sed non stabitur quamvis
eis non habebit effectum et non erit
istud scilicet quod intendit ad eos regnum
tuum sed caput syrie damascus
et non alius damasci Rasyn quod dicit non
erit caput sed dominus erit eis subditus
Et adhuc 64 anni et desinet effra-
ym a regno decem tribuum et israel
et caput effraym samaria et samaria
desinet esse metropolis in regno
effraym et caput samarie filius
romelie desinet esse caput in regno
effraym. quia in fine 64 annorum ozee
rex israel sicut dicitur fuit captivus et
in captivitatem ductus assyriis per
salmanasar regem assyriorum ut habetur
4 regum 17 Sed quod isti 64 anni
non sunt incipiendi ab illo anno quo
ysaias loquebatur ista quia a principio
regis achaz cui loquebatur supponit
tunc 44 anni Achaz enim regnavit
16 annis tantum ut habetur 4 regum 16 cui
successit ezechias in cuius anno 6 o
captivus fuit ozee ut habetur 4 regum 18
Ideo dicit glossa quod incipiendi sunt
a tempore quo cepit amos prophetare
qui prophetavit contra regnum israel
et cepit prophetare per duos annos an-
te motum quo ozias voluit thu-
rificare ut dictum est supra et sic prophe-
tavit duobus annis antequam percuteretur

lepra. Vixit autem leprosus 24
annis. Ad captivitatem samarie qui sunt
inde facti sunt 1 par. annos. Alii vero
dicunt quod isti anni sunt incipiendi a tempore
quo ozias fuit lepra percussus
eo quod tunc reges israel et syrie ce-
perunt audaciam in offendendi reg-
num iuda eo quod rex eorum percussus
lepra. Sed dicitur vixisse leprosus
24 annis et sic inde redit quinto
ad minus annos. et tamen filius rome-
lie fuit occisus ab osee ut desperar-
et caput samarie firmo tradi-
tionis non permanebitis sed mutata
ta hoc dicebat ysaias quia sciebat
achaz ydolatram pessimum. verbis
suis non credituros quia postea hoc
quod dicit amplius. refugit ad auxilium
regis assyriorum ut habetur 4 regum 16
Et adiecit hic dicere libationis ponit
signum Et dividitur in duas partes quia
primo ponitur signum libationis ab hos-
tibus tempore achaz. 2o tempore ezechie
filii sui ibi Adducet dominus primam in-
dicat quia primo signum permittit 2o
dat ibi Ecce virgo Circa primum dicit
Et adiecit dominus loqui ad achaz per
ysaiam dicens pete tibi signum
liberationis tue et filii tui ut predixi
a domino deo tuo et non ab ydolis
que colis in profundum in fine glossa
vasa hic accipit infra pro fossa
seu sepulchro. id est pete signum per
resuscitationem alicuius mortui sicut
quod celsum supra sicut factum fuit tempore
iosie. per statim solis iosie 10
capitulo Et dixit achaz non petam et
sicut quod dicit glossa non dicit ex ydolis

pessima signum renuit molestos
quod aliquid ad dei gloriam monstraretur
et ideo quod subditur et non temptabo
dominum fuit excusatio sive ad cooperiendum
malum suum propter quod ysaias intulit
dicens Nunquid parum est vobis moles-
tos esse hominibus id est hominibus quos
sepe molestabant deridendo et
affligendo et etiam occidendo ut patet
iiii° regum xxi° paralipomenon in pluribus locis
Quia molesti estis et deo meo
signum oblatum a deo remedio ne
nomen eius glorificetur propter hoc id est
ad declarationem nominis sui principaliter
dabit vobis ipse signum scilicet libera-
tionis vestre quantumcumque ingrati
sitis quia deus multa bona facit
iniustis et ingratis Unde dicitur math.
4° Pater vester celestis solem suum o-
riri facit super bonos et malos
etc. ¶ Ecce virgo hic quantum ponitur
signum et quia scriptura ista multum
pervertitur a iudeis contendendo hic
aliqualiter immorari et sic pro-
cedam quia primo ponam obiectiones
quibus innituntur ostendere quod non posset
intelligi ad litteram de xpo 2° ponam
falsas expositiones eorum ut eos con-
cludam 3° ponam expositionem catho-
licam et veram contra obiectiones eorum
secundum iudeos plurima ¶ Circa primum ar-
guunt contra hoc quod dicitur hic Dabit
dominus vobis signum scilicet liberationis
achaz et populi sui a duobus regibus
regnum eius destruere volentibus
ut dictum est Ihesus autem nazarenus
fuit natus post tempus achaz plus quam quin-
gentos annos et amplius ut de

facili potest videri per tempora regnorum
sed dimitto propter prolixitatem ¶ Ergo
hoc conceditur ab hominibus patet
ergo conceptio seu nativitas ihesu
nazareni nullo modo fuit signum de
liberatione Item contra hoc quod dicitur ec-
ce virgo dicunt arguunt quia in hebr-
eo habetur ecce alma id est quia hoc nomen non
significat virginem sed adolescentulam
quod nomen indifferenter dicitur de virgine
et corrupta. quod xpiani negant
de maria quia dicunt virginem con-
cepisse Item contra hoc quod subditur ¶ Et
vocabit nomen eius emanuel
et in hebreo habetur et vocabit
ipsa scilicet alma nomen eius ema-
nuel Ihesus autem nazarenus non fuit
vocatus a matre sua. nec etiam
ab aliis emanuel. sed ihesus ut patet
ewangeliis eorum ergo hec littera
non potest intelligi de ipso Item arguunt
contra hoc quod subditur in hoc textu amplius
sicut ipsi notare prout et inten-
dit contra quod patet quod impius de quo est
hic sermo fuit ignorantia quod xpiani
negant de ipso nazareno dicentes
eum fuisse plenitudine sue abun-
danti conceptionis ingratus homo
et ingenitus deus ab eterno ¶ Circa se-
cundum quod propter ista que dicta sunt dicunt
hebrei exponunt scripturam istam de
ezechia filio regis achaz qui post
dictum prophete natus fuit ut dicunt
in signum liberationis regni iude
a predictis regibus et ad hoc
inducunt quod habetur in sequenti 8° ca°. ¶ Et
erit extensio alarum eius implens
latitudinem terre tue o emanuel

Ezechias autem fuit dux tuus post
achaz patrem suum. Et hanc exposicionem
reprobat Hieronymus. scilicet per hoc quod ezech-
ias erat 25 annorum quando cepit reg-
nare post acham patrem suum in morte
ut habetur 4 Regum 18. Achaz vero regna-
vit 16 annis tantum ut habetur 4 Regum 16.
Ergo in principio regni achaz anno quo
dicitur ista prophetia ezechias erat
natus et erat 9 annorum et sic non potest
hec littera intelligi de ezechia. Et ad
hunc dicunt Hebrei scilicet potest addi quod secundum
Iosephum et secundum doctores catholicos prophetia
ista fuit dicta 2o anno regni achaz
et sic ezechias tunc non solum erat
9 annorum sed etiam 12 ergo non potest intelligi
de eo postea quod Ra. Sa. dicit quod hec
prophetia intelligenda est de filio ysaie.
dicit enim quod ysaias accepit in
uxorem quandam iuvenculam et quam con-
cepit de eo. Unde dicit quod talis est
littera. Ecce adolescentula concepit
et pariet filium et dominus huius conceptus
fuit signum ab eo predictum quia de
prius exponit in matre uteri nescitur
si sit masculus vel femina et non
quam certitudinaliter predicitur signum est
credibile quod illud quod promittitur ad
tale signum sit futurum ut sit sensus
verborum ysaie. Ecce adolescentula concepit
et pariet filium et ex hoc in nativitate
eius videbis verbum meum verificatum.
scias te ab duobus regibus te invadentibus
disponentibus cito liberandum et ita fuit
secundum Ra. Sa. quod sequitur quia cito
post ad petitionem achas rex assiriorum
venit in damasco contra rasin
regem syrie et eum interfecit et
populum eius transtulit in cyrene ut habetur
4o Regum 16. Et eodem modo interfecit
filius eius qui regnavit contra patrem
filium romelie regem israel et
eum interfecit ut habetur 4 Regum 16. Ad huius
autem expositionis confirmandum addunt
quod scribitur in textu sequenti Et accessi ad
prophetissam et concepit et peperit filium.
Ex quo patet quod ista adolescentula de
cuius conceptu et partu sit hic sermo fuit
uxor ysaie. ad quam accessit mari-
tali affectu et post conceptus et natus
de ea filius eius. Et ista expositio non
potest stare quod textus sequenti dicit de primo
nato et cum expoliata armis eius ante
exercitus regis assiriorum implebit
latitudinem terre tue o emanuel et
loquitur hic de terra regni iude cuius
numquam fuit dux ysaias nec filius
eius. Et sic emanuel de cuius concep-
tione et nativitate sit hic sermo non
fuit filius ysaie. Est quod dicit de-
nunciatorum nativitatis pueri in sexu
masculino et signum a domino pro-
missum. Unde patet quia de mandato
domini dixit ysaias Pete tibi signum
a domino deo tuo etc. a persone
mortui vel per aliquid miraculum no-
bile et supra naturale monstri celesti
ut dictum est supra et ideo dicit Ra.
Sa. Et sic illud signum debuit esse
valde magnum et excedens totam
creature facultatem cuiusmodi non
est talis denunciatio. quantum medici
experti per aliqua signa et experi-
encias precognoscunt sexum pueri
nascituri. Et si dicatur quod non cognos-
cunt per certitudinem. Tamen negari non
potest quin dicere precognoscunt

titudinalis · tu tu praetendat
compunctionia nalis q remansit in-
tegra in eis et per aliquos etc [illegible]
per titudinalis prediciti abdyas
[illegible] xo [illegible] 1o dicitur q osee filius
ela regnare cepit 12 anno achas
et secundum hoc facheas filius romelie
incepit usque ad 12 annum achas Quod secundum
sensum videtur q dicit ysa · primum
intensum ab osee eodem anno quo natus
fuit manuel · qui secundum eundem natus
fuit anno achas 2o vel 4o ex
causa de dicitur Antequam sciat puer vocare
patrem et matrem auferetur fortitudo
damasci et spolia samarie coram
rege assiriorum Secundo non legitur samaria
spoliata a rege assiriorum ante nonum
annum regni osee · in quo fuit capta
a salmanasar rege assiriorum ut
habetur 4o regum 18 licet osee ante fuit tri-
butarius regis assiriorum · et sic a na-
tivitate pueri de quo sit sermo · si fuit
filius ysaie · secundum dictum ysa · sa · usque
ad captivitatem samarie · fluxerunt anni 13
secundum quod de regno achaz et nono de
osee ut patet ex predicta quia puer fuit
natus 2o anno achaz vel 4o ad plus
· et osee cepit regnare 12 anno achaz
ut dictum est Quando non 13 annos puer
scit vocare matrem et patrem Sed autem
dicatur q osee cepit regnare 2o
anno achaz ut dicunt aliqui · ad hoc
tenet q puer in spoliatione sa-
marie habuit 8 annos ante quos puer
scit vocare patrem et matrem ad tardius
Et aliud q assumit ad confirmationem sui
propositi · cum dicit et accessi ad prophetissam

sensum autem magis est ad propositum ut
videtur eius sequenti Certa ratio ac-
cipiendum est q dicit math 1o hoc
autem totum factum est ut adimpleretur q
dictum est per prophetam dicentem ecce virgo
habebit in utero et pariet filium et
vocabit nomen eius emanuel Ex
hoc patet q ista prophetia ysa · lo-
quendo iesu christo cum matheus apostolus
et evangelista spiritu sancto plenus · magister
qui fuit veteris testamenti dicat eam fu-
isse impletam in nativitate christi Et
secundum hoc sic exponitur a doctoribus
katholicis Ecce virgo concipiet
et pariet filium · i · beata virgo maria
a prophetis denuntiata q concepit
et peperit virgo manens · et vocabit
nomen eius emanuel quod vocatur
est proprie q est nomen suum duplex
naturam in uno supposito divinam scilicet et
humanam et hoc idem significat emanuel
· quod est interpretatum nobiscum deus
Butirum et mel comedet hoc
dicit ad denotandum veritatem eius hu-
manitatis quia talibus utitur maxime
in pueritia ut sciat reprobare malum
etiam hoc ut non tenetur talibus sed
competitive quia ab infantia sua habuit
plenitudinem sapientie · ad reprobandum
malum · et eligendum bonum loco de
sua habita quia ista habuit ab instanti
conceptionis · 2 non [illegible] 10 subdit
Quia antequam sciat puer reprobare
malum et derelinquet terra quam tu
detestaris · i · odio habes · tamquam
tibi noxiam scilicet terra israel et terra
syrie a facie duorum regum suorum
quia a rege assiriorum interfecti reges

Syrie et populum eius transtulit in cy-
renen ut dictum est supra. et postea
osee rege israel cepit et populum in
assirios transtulit ut habetur iiii Regum xvii.
¶ Circa secundum dicendum quod ad primum quod
in sacra scriptura ponitur duplex signum.
unum autem euentus. Unde propositum quod
est indicatiuum effectus futuri sicut quidem
quod datum fuit gedeoni. signum in vellere
indicatiuum sue victorie future. et tale
signum frequenter datur in scriptura. aliud
est signum rememoratiuum effectus preteriti sicut
exodi iii dixit dominus moysi. hoc
habebis signum quod miserim te cum eduxeris
populum meum de egypto ymolabis
deo super montem istum. id est ymolabis
deo de ista missione que tibi imponitur
ad liberationem populi. reddes gratias deo
et sic patet quod illud signum est
rememoratiuum missionis preterite. nec
obstat magna distantia temporis
quia signum rememoratiuum et respectiuum
potest esse in magna distantia sicut com-
pleta. sic et signum prenosticum rei
future. Et quod liberatio regni
iude a persecutoribus fuit signum
significatiuum saluationis mundi fiende per
christum. Et quia achaz erat incredulus
verbo prophete ut dictum est supra genus
fuit ut ei daretur signum inconueniens
futurum in longinquum et ipse
quia formam persone non videt
sicut in mente non credebat. Illi
tamen qui descenderunt de eo viderunt
ut maria et ioseph. Vnde signum
istud non decepit eum ad achaz
dicit audite domus dauid. Ne quia

domus fuerunt ioseph et maria. non
tamen ad eos refert quod ibi dicitur nunquid
parum uobis est etc. sed illud quod dicitur
dabit dominus uobis signum ¶ Ad
tertium dicendum quod almaa est abscon-
sione. et dicitur alma abscondita
id est virgo que de eius pudicitia et integritate
non dubitatur maxime quando promittitur
littera hec et sic sonat haec quia
sit inuenta ab aspectibus hominum abscon-
dita id est quia de eius pudicitia et in-
tegritate non dubitatur maxime quando
promittitur littera hec. et sic sonat hal-
ma. nec inuenitur in tota scriptura
sacra aliqua sic scripte nisi tres sed
rebecca Gen. xxiiii vbi dicitur de illa
puella decora nimis virgo et pul-
cherrima. et incognita viro. et
sequitur. Virgo puella que egredietur
ad hauriendam aquam In hebreo habetur
halma. que egreditur et maria
soror moysi. Exod. ii vbi dicitur ca-
... puella et vocauit matrem
pueri In hebreo habetur halma ideo
ista que scribitur in hoc textu certo
tamen due prime fuerunt virgines per ipsa
que sit nouiter fuerunt ideo tenendum
est de ista. ¶ Ad quartum dicendum quod dux
est nomen alicuius sed in potestatis et
nature. sic primo est nomen impositum
homo uel hic homo nomen nature
Ihesus fuit nomen impositum ipsi christo
ut patet luce ii. Emanuel autem est
nomen nature seu effectus. Expositum
cum nobiscum deus ut dictum est supra
et hoc est proprium ipsius christi in quo
diuina natura et humana. sic conuenit

in eode supposito. et hoc mo no-
tu e pluribus alijs noibus que tres
eius sentibus. sicut vocatus est
lapis dan 2o. et dauid ose 3o et
noie dni tetragramaton Je 23o Et
hoc e nome qd vocabunt eu dns
iustus nr. Ubi hec dns In hebreo
nome dni tetragramaton et plibus
alijs noibus consimiliter nominat in
scriptura ¶ Ad euid na solutio
e ex hijs que dicta sunt. qr litter
in xpo no fuit aliqua ignorantia
sicut factus e homo in tpe. et sic
hunt sciam infusa in tpe. et tunc
illud hret libaco per ysaiam de-
nunciata fuit cpleta ¶ Adducet
dns Sciendum qd ista ps usque ad
fine huius cu multipliciter exponitur
a diuersis. sed vna tm intedo prose-
qui. q in iconabi [illegible] et ea p-
se [illegible] Quiz qz in hac pte de
scribitur signu liberationis adeo. sic
tempe ezechie filij achaz. qr rex
assiriorum cu maximo exercitu venit
contra eu cui ezechias resistere
no potuit via humana. et ad conuert-
sit ad auxilium dni implorandu
. et dns misit angelu qui vna
nocte percussit in exercitu regis
assiriorum 184 milia virorum. qd vi-
dens rex mane surgens et confusus fu-
git ad terram sua cu paucis. et i
[illegible] suis [illegible] Reg
legitur Sm hoc residuu huius capi-
tuli in duas ptes diuiditur. qr primo
tangit hoc factu in generali. 2o ex-
plicando ptes eius in speciali ibi

et cet Circa primu dicit apud achaz
Adducet dns super te quia theglat-
phalasar rex assiriorum vastauit
terra eius nullo resistente. et eu af-
flixit ut hr 2o paralip 28. et su-
domui patris tui. et super ezechia filiu
tuu. et eius tpe. Ezechias em fuit
iustus et bonus et adeo magis desig-
natur hic per amicu sicut achaz
qui fuit iniustus. quam per achaz pre-
sud. qui fuit pessimus. Dies q
no venerunt a diebus separationis [illegible]
Ista separatio facta fuit tpe roboam
ut hr 3o Reg 12o Et a tempore illo
usque ad tpus ezechie no venerunt dies
ita terribiles et consolabiles dicti sic
respectibus sic venerunt tpe ezechie
qn Senacherib venit ultimo ad de-
uastandum eius regnum no solum
eu rege assiriorum qr in aduentu
eius aduentum. illi dies [illegible] eius
et fortitudinis exercitus. et propter
suas blasphemationes. sunt ter-
ribiles et tristabiles Sz roe mira-
culose liberationis sunt consolabiles
¶ Et cet hic describitur factum
p partes in speciali. et primo quantu
ad aduentu exercitus 2o quantu ad p-
cussione ipsius ibi In die illa radet
3o quantu ad promissione victus
ezechie et populi eius ibi Et erit
Circa primu dicit In die illa a
tempore illo. qr congregatio tanti
exercitus no potuit fieri vna die
sibilabit dns i.e. in scribitur vo-
luntate veniendi contra ezechia
musce q e in extremo fluminu
egipti. Per muscam intelligitur hic
exercitus egipti. qui no magna

turba venit cum Senacherib contra
ezechiam ut dicunt aliqui ¶ Et hoc con-
trarium quia rapsaces cum voluit terrere
ezechiam et populum eius dixit Ecce
ad Egiptum confidis ut audeas rebellare
an sperans in baculo arundineo atque
confracto egiptio hoc autem non diceret
si populus egipti esset in exercitu cum Se-
nacherib contra ezechiam et ideo ali-
exponunt de rege egipti qui alio
tempore venit contra iudeam tempore
Joathan filii iosie qui vicit et im-
posuit terre centum talenta argenti
et talentum auri iiii Reg. xxiii ¶ Sed videtur
mihi quod melius exponi potest de populo libye
qui erat subiectus regi assiriorum et
ideo venit ad eius exercitum Unde non
dicit hic sibilabit dominus musce que
est in egipto sed que est in extremo flumi-
num egipti ¶ Et notatur populus musca
ad designandum quod venit cum magna
turba sicut musce. Dicit autem hic
fluminum egipti quia in egipto raro
populus musca raro pluit sed terra irri-
gatur per irrigationem nili. qui ad hoc
ab incolis ducitur per multos rivos
ut habetur deut. xi. Et api que est in terra
assur. vocat ille populus assiriorum
apis. non a dulcedine mellis sed
ab aculeo quia ille populus pupugit
alias nationes. in multis eas persequendo
ut habetur iiii Reg. ¶ Et venient et re-
quiescent omnes in torrentibus etc. per
hoc designatur quod erant occupaturi
et vastaturi omnia loca regni iude
sicut factum fuit tempore ezechie. exercitu
enim quod senacherib non cepit deus ex-
ercitus eius pertinaciter ¶ In die

illa hic ostenditur destructio istius per-
cussio. quia dominus misit angelum et
percussit in castris assiriorum lxxxv mi-
lia. ita quod corpora sunt redacta in
cineres vestibus et armis. quo vi-
so rex Senacherib fugit et dormo in-
dicto. interfectus est gladio filiorum suorum
ut habetur iiii Reg. ¶ Et hoc est
quod dicitur In die illa in tempore
quo Senacherib veniet contra iudeam
ut destruat eam. Radet dominus in
novacula conducta. i. acuta qua
illud quod acuitur sibi totum deducitur per
novaculam acutam que velociter scindit
multitudinem pilorum. Ideo in hoc
signa per quam velociter cecidit rex
Senacherib et eius exercitus ¶ In hiis
que sunt trans flumen sed eufrate vel
quod est terra assiriorum i. retro ¶ In
rege assiriorum hoc dicitur ad ex-
cipiendum alios populos qui habitabant
ultra eufraten qui non venerunt
cum Senacherib ad destruendum iudeam
Caput et regem quia filii sui
in interfectus fuit ut dictum est
supra et pilos pedum i. pedites
sui exercitus et barbam universam
et equites qui erant cum rege ad
honores ei sicut capiti barba ¶
Et est hic ostenditur destructio pro-
missio. ita ezechiam et populum eius
quia licet exercitus Senacherib terram
iudee in multis acrum destruxerit
et bona plurima vastavit et plurimi
bona rapuit. tamen dominus dedit eze-
chie et populo providit Ut dum

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

fit. Et sic ergo expono illud hoc
est signum Comedet hoc anno que re-
peris et cetera. Et quantum ad hoc dicitur hic
Et erit in die illa id est in tempore post
vastacionem per Sennacherib nutriet homo
vaccam boum id est vaccam unicam sibi
remanentem de magno armento bou-
cetis raptis et consumptis ab exerci-
tibus Sennacherib Et duas oves scilicet
remanentes de magno grege ovi-
cetis consumptis ab assiriis. Pre u-
bertate lactis comedet butirum
quia dominus dabit benedictionem suam. et sic
habebunt tantum de lacte quod sufficiet
ad sustentacionem domus sue. Intendit
quod non solum non comedet lac. sed
etiam pinguedinem lactis que tollitur
in butiro Aliqui autem exponunt
hoc ad oppositum dicentes quod per hoc
exprimitur defectus victus illo tempore
propter vastacionem terre sic exponentes
comedet butirum propter panis defectum
sed textus precedens videtur repugnare
ubi dicitur Et pre ubertate similiter
sequens cum dicitur butirum et mel
comedet Ubique enim in scriptura
ista duo iunguntur. sicut habundancia
bonorum terre Unde et terra promissionis
ad sui commendacionem dicitur frequenter in
veteri testamento fluens lacte et melle
Omnis homo qui relictus fuerit
in medio terre id est homines iusti viven-
tes vita humana. et non bestiali. isti
sunt relicti in medio terre inde e-
vadentes gladium Sennacherib / sed
mali qui fuerant in peccatis obstinati
sunt per eum extracti et ipsis iustis
remanentibus fuit sufficiencia pro
visione denicii Et erit in die illa omnis
locus ubi fuerint mille vites mille
argenteis id est valentes mille argen-
teos et in spinas et in vepres erit
propter defectum colencium. quod sicut dictum
est multi perierunt propter exercitum as-
siriorum. sequitur sagittis. Aliter exponit d.
quod tempore ezechie post liberacionem mi-
rabilem ab exercitu Sennacherib ut pre-
dictum est. ezechias induxit populum
ad legis studium et ut magis possent
in hoc proficere. abstinuerunt se a
cultura ita quod pars aut modicum bibe-
bant. et sic remanserunt omnes
inculte. Cum sagittis et arcu in-
gredietur illuc propter feras et serpentes
ubi latentes inter fruteta abiecte
terrestrium ideo subditur Vepres
enim et spine erunt et omnes montes
qui in sarculo sarientur id est spinis
et vepribus purgabuntur. ad hoc
quod possit ibi bladum seminari Non
veniet illuc terror spinarum. quia
deus faciet fructificabit terram in prosperitate
sua. ut sic faciet fructum bonum
et multum. Ideo subditur et erit in
pascua bovis id est ita erit fer-
tilis in fructu quod non solum suffi-
ciet ad sustentacionem hominum sed
et animalium domesticorum Capitulum VIII 8.

Et dixit dominus. Antequam de-
scendam ad divisionem huius capituli
et eius exposicionem propter aperte prius
videndum est quod sit tenendum de puero
de quo fit sermo in hoc textu ubi
dicitur Et accessi ad prophetissam et
concepit filium et dicunt aliqui
quod ille fuit filius ysaie de sua

ipsa que notat hic propheta et
hoc dictum videtur sequi thomas de
aquino in quodam postilla que sibi attri-
buitur tamen ex eius dictis reporta-
ta ubi posuit argumenta que solet
fieri ad contrarium Ad quod primo arguitur
per illud quod dicit hic Et adhibui
mihi testes et accessi ad prophetissam ergo
ysaias aut erat non honestus et
sic nullo modo induxisset testes sui
concubitus cum uxore Item per hoc quod
dicitur ad hibui mihi testes fideles
Uriam sacerdotem etc Iste urias fuit
ydolatra quia fecit altare ad similitudinem
altaris in damasco ad cultum ydoli
et super illud offerebat holocausta
et victimas ut habetur 4o regum 16 Et
sic non potest ad litteram dici testis fi-
delis Item quia subditur Et zach-
ariam filium barachie qui in 12 pro-
phetis fuit undecimus et undecimus con-
natus quia prophetavit tempore darii re-
gis persarum cuius tempore consumatum
fuit templum secundum ut habetur primo es-
dre 6o Et quarto anno regni achaz
in quo dicta fuit illa prophetia vel
cito post usque ad illud tempus sup-
crevit anni ccxxiiij et sic nullo modo
tempore ysaie potuit induci testis
Assumptum declaratur sic quia achas
regnavit 16 annis 4o regum 16 Et sic
a tempore huius prophetie de regno eius
remanebant 12 anni Cui successit
ezechias regnans 29 4o regum 18
Post quem manasses regnavit 55 an-
nis 4o regum 21 post quem iosias 31 4o
regum 22 Postea ioachym 11 4o regum
23 Postea sedechias 11 4o regum 24

Postea secutum est tempus babilonice
captivitatis 70 annorum usque ad annum
primum cyri a quo usque ad consumationem
templi post reditum captivitatis babi-
lonice supponuntur anni 46 Ioh 2o 46
annis edificatum est templum hoc istis
qui anni simul iuncti faciunt predictum
numerum Secundo arguitur quod non potuit ysa-
ias ipsum adducere in testem Nec
potest dici quod zacharias filius ioiade qui
in math 23 dicitur filius barachie fuit
ille testis quia iam mortuus erat per
centum annos et amplius quod sic patet
quia post ioas qui interfecit hunc
zachariam regnavit amasias filius
eius 29 annis 4o regum 14 Et post eum ozias
52 annis 4o regum 14 Et post eum ioathas
16 annis 4o 14 post eum achas 2 a-
nnis antequam ysaias diceret prophetiam istam
ut dictum est supra qui anni simul iuncti
faciunt annos 101 Tertio arguitur per hoc quod
subditur antequam sciat puer vocare
patrem et matrem auferetur fortitudo
damasci et spolia samarie que spo-
liatio fuit 6o anno ezechie ut dicitur
4 regum 18 et sic iste puer natus habuit
tunc 18 annos ad minus 12 de regno ach-
az et 6 de regno ezechie Puer
autem scit vocare patrem et matrem
antequam habeat tot annos et sic non
est verum quod dicitur antequam sciat puer
vocare patrem et matrem etc Igitur
quia isti tenent doctores catholici constat
quod illud quod dicitur in hac tertio de puero
predicto non sit intelligendum ad litteram
de filio ysaie Et hec solvit
sic thomas Ad primum dicit quod in
ductio testium non fuit ad uidendum

contribuendo spacie · sed scriptura eius
quia dictum fuit sibi a domino sume
librum grandem et scribe in eo etc.
¶ Ad primum dicit quod urias sacerdos fuit
testis fidelis non ratione vite · sed of-
ficii dignitate · Et quia circa achaz
fidelis reputabatur qui similiter erat
ydolatra ¶ Ad secundum dicit quod iste
zacharias non fuit ille qui al-
legatus fuit · sed alius alius temporis
qui sic nominatur · Cum ergo sint de(?)
duplex ut apparet dicit · Una quod
fuit de genere zacharie prophete quem
interfecit ioas rex iuda ut habe-
tur paralipomenon 2° 24° qui dicitur filius ba-
rachie aliter 23 · Et sic iste qui fuit
tempore achaz · nominatus fuit eodem
nomine quia consuetudo fuit apud
hebreos nominibus aliorum qui fuerunt
autentici in alio genere nominare posteros
Alia quia zacharias fuit similis
in sanctitate et auctoritate illi
quem interfecit ioas et sic appellatus
est nomine illius · Sicut habuit aliud
nomen proprium · sicut iohannes
baptista vocatur helias propter similitudinem
officii · qui iohannes precessit christum in primo
adventu · sicut helias precedet se-
cundo ¶ Ad 3m dicit quod ista spo-
liatio samarie · De qua hic agitur
non fuit illa que facta fuit 4° anno
osee et 6° ezechie sed illa que
facta fuit per theglathphalazar · que
precessit illam et fuit facta in di-
ebus facee · sicut dicit 4° Regum
15 In diebus facee regis israel
venit teglatphalazar rex as-
sur et cepit ayon etc. Et hec
fuit antequam puer natus sciret
vocare patrem et matrem ¶ hoc dictum
videtur esse sancte(?) errori hebreorum · qui
dicunt quod in istis duobus capitulis scilicet 7°
et 8° quod non fit mentio de christo · Ad exclu-
dendum ideo hanc falsitatem et ad declaran-
dum veritatem ponenda est hic translatio caldaica
que apud hebreos dicitur targum et est
tante auctoritatis apud eos quod nullus unquam
apud eos fuit ausus ei contradicere
· et eciam in pluribus obscuris · qualis
est iste declarativa veritatis hebra-
ice · Secundum ergo quod ubi nos habemus
hic · Et adhibui michi testes fideles v-
riam sacerdotem · et zachariam filium zacha-
rie filium barachie et accessi ad prophetis-
sam etc. Illa translatio sic habet · Et contes-
tatus sum coram me testificationes
malas quas dixi venturas in prophetia
urie sacerdotis · Ecce venturas esse
omnes consolationes quas dixi venturas in
prophetia zacharie filii barachie · ego
adducturus sum et accessi ad prophetissam
et concepit etc. Ex ista translatione patet
quod non est contra veritatem exponere tunc in prophetia
istorum duorum testium michi dixit vel
fecit nec in impletione earum · sed ipse
deus qui illustrando mentes prophetas
constituit · et predicta ab eis implere
facit · et per consequens aliud quod loco hemque(?)
hemque · et adhibui michi testes fideles
etc. non est contra veritatem testes ad scrip-
turam suam seu quibus indicet(?) s(?)
magis apud deum introducere(?) de(?)
prophetas ad predicandum aliud quod por-
dinavit futurum · et per consequens aliud quod sub-
ditur in eadem serie textus · Et accessi
ad prophetissam etc. non est contra veritatem
ad suam uxorem carnaliter accedere
sed ipsius dei qui sic prophetas illus-
trando testes suos constituit

ita sua gratia eum [?] predamnavit ut
patet luce primo. ¶ Quo ad tangendum peccatum
patet quod ille Urias qui hic testis inducitur
non est ille Urias sacerdos qui fuit tempore
Achaz quia ipse fuit pessimus ydolatra.
Item autem dicitur hic dominus prophetam et hoc
contradicit Ysaias sic locum istum d. quod iste
Urias qui hic testis inducitur fuit Uri-
as filius Semei qui prophetavit in no-
mine domini tempore Ioachim filii Iosie
ut habetur Ieremie 26. Dicit etiam quod Zach-
arias quem inducit hic testem 2º fuit
ille qui in 12 prophetis est 11. Secundo
testes postea dicetur. ¶ Sed ex dictis
sequitur quod ista inductio non fuit corporalis
in presenti facta sed spiritualis de futuro in lon-
ginquum de futuro. Similiter quod habetur luce primo
¶ Spiritus sanctus superveniet in te etc.
¶ Et autem beata virgo Maria prophetissa
fuit patet luce primo. Ubi prophetavit
de sua veneratione futura dicens Beatam me
dicent omnes generationes quia de omnibus
gentibus sunt aliqui qui eam dicunt
illam beatam et non solum a Christianis di-
cta sed etiam a Sarracenis. ¶ Scriptum est
enim in alchorano Mahometi dixerunt
angeli ad Mariam Deus utique elegit
te et purificavit te et elegit te cla-
ram super mulieres seculi. Item
ibidem dixerunt angeli Maria deus
annunciat tibi verbum ex ipso nomen eius
Iesus filius Marie et erit honorabilis
in hoc seculo et in futuro. Item ibidem
dixit ipsa ¶ Deus meus quomodo
erit mihi filius et non tetigit me homo
dixit sic deus creat quod vult. cum
decreverit utique aliquid dicit esto
et erit. ¶ Et hoc modo dixit Gabriel

Marie luce primo. Non erit impossibile
apud deum omne verbum. ¶ Item in eodem
cantico prophetavit Maria de sua receptione
in celo et notatur [?] cantici d. de-
posuit potentes de sede et exalta-
vit humiles et sic patet eam fuisse prophe-
tissam. ¶ Nunc videnda sunt testi-
monia testium supra inductorum et
quia prophetiam Urie non habemus ex-
plicite scriptam sicut nec de multis
aliis prophetis ut patet ex decursu libri
regum. Ideo recurrendum est ad illud quod
de eo dicitur Ieremie 26. Fuit quoque vir
prophetans in nomine domini Urias filius
Semei et prophetavit adversus civitatem
istam et adversus terram hanc iuxta
universa verba Ieremie. ¶ Ecce hic
quod prophetavit destructionem civitatis Ierusalem
et iudee per caldeos futuram sicut
etiam Ieremias et hoc est quod dicit translatio
caldaica supposita. ¶ Et contestatus
sum [?] mei testificatores ma-
las quas dixi venturas in prophetia
Urie sacerdotis. prophetiam autem Zacha-
rie filii barachie habemus in libro 12
prophetarum in quo Zacharie 9 dicitur Ex-
ulta satis filia Syon iubila filia Ierusalem
ecce rex tuus venit tibi iustus et sal-
vator et ipse pauper et ascendens
super asinam. hec quod intelligitur de Christo
etiam secundum Hebreos ut plenius osten-
detur quando ad locum illum venimus domino
concedente et hoc est quod dicit translatio
caldaica sic allegata. ¶ Ecce sicut est
[?] omnium completorum quia dixi venturas
in prophetia Zacharie filii barachie ego
adducturus [?] [?] impleta
in adventu Messie ab ipso Zacharia
ut dictum est. Non statim [?]

de adventu eius et non accessit ad
ezechiam regem iuda contigit et concepit
et peperit filium. Et ex dictis patet quod prophetia
illa de destructione civitatis fuit etiam
signum de impletione prophetie zacharie
future per eius adventum. ¶ Huius igitur
predictis patet quod solutiones thematis ad
rationes supra inductas. quia licet huius-
modi non possit de filio ysaie intelligi
non valent. Quod prima assumit distin-
guendum est tamen per singulas ad maiorem
declarationem veritatis. Tunc enim dicitur quod
testes fuerunt inducti ad videndum
scripturam patet primum. quia non duo erant
nati nec fuerunt usque ad tempus longum
Contra si fuissent pueri adhuc non
valet quia postquam dixit adhibui
mihi testes fideles urias non dixit et fi-
lii sed attestem ad ezechiam vel similiter
tamen dicitur … quod urias fuit testis
fidelis ratione officii et reputationis
regis quod ille urias non ponitur hic
testis ut patet predicta et sic primum as-
sumptum nec fidelitas que allegatur est
secundum veritatem sed secundum statum humane esti-
mationis que … fuit non reputatur
Et similiter … dicitur … achaz
fuisse … zacharias
filium barachie. videtur … quod
de scriptoribus non … et non eadem
facilitate contempnitur quia … et
dato quod talis tunc fuisset non tamen fuit
ille qui hic testis inducitur ut patet
predicta. ¶ Similiter quod … teglat-
phalasar spoliasse samariam ad quod
probandum allegatur 4 regum 17 capitulo ex
eodem loco … huius dicti quod

in diebus quod cepit aliquas civitates
in extremitatibus regni israel existentes
sed ad samariam que erat metropolis non
accessit nec per consequens spoliavit ¶
Huius preliberatis ad exponendum huiusmodi capitulum
attendamus. In quo ut supra dictum est de-
nunciatur quod … futura ad spoliationem
in fine primi et … ad …
per signum … spoliationem
duorum regum scilicet israel et syrie. Et
dividitur in duas partes quia primo ponitur
denunciatio signi. Secundo …
… testium … adhuc in duas
quia primo ponitur signum denunciationis. Secundo
ad propositum applicatur ibi et dixit. Circa
primum dixit ysaias. Et dixit dominus ad me
sume tibi librum grandem … habetur
rotulum grande. Quia dicit …
quia in scribendo erant misterium de
resurgente quod est maximum. et scribe
in illo stilo hominis clare et plane
ita quod quilibet homo parvus etiam litteram
possit legere et intelligere. Unde etiam
translatio caldaica habet scribe meo ex-
posite. Circa quod sciendum tamen quod hoc non intelligitur
quantum ad misterium rationis … quantum
ad hoc ponit hic breviter et vela-
te. sed quantum ad captivitatem et spo-
liationem regis israel et syrie quod clare
et lucide ponitur infra eodem capitulo. Sic
enim dominum est … …
ut regi achaz incredulo daret signum
cuius non intelligeret … et
tamen hoc ex dei liberalitate perciperet
de … liberationis sue effectum
quod secreta fidei incredulis sunt
celanda. Unde dicit salvator matthei
7o Nolite sanctum dare canibus etc.

Velociter spolia detrahe quod quidem fuit a christo restinguendum qui cito velociter spoliavit in fine et in hoc fuit signum memoratum spoliationis diversorum regum prenosticum spoliationis fiende per christum et adhibui michi testes fideles verbum est dei ut dictum est et de fidelitate testium istorum et testimoniis ut dictum est et accessi ad prophetissam id est conjugem mariam ut dictum est. Et dixit hic quidem ponitur signum applicationis secundo subditur dicti verbo id est et adjecit circa primum dicitur voca nomen eius spoliari loquitur hic scriptura de filiis pro modo preteriti quia certitudinem prophetie quasi si eget preteritum est circa ea preda detrahe id est quia hec affectus a christo appetit ut dictum est eo preteriti unde ideo est ante quam sciat puer vocare patrem suum et matrem auferetur fortitudo damasci que est civitas metropolis in regno syrie et spolia samarie coram rege assiriorum quia cito postea invasit rasim regem syrie et postea cepit postea regem israel et samariam ut dictum est eo preteriti. Et adjecit hic quidem ponitur verbo dicti videlicet quare regnum israel fuit ita vastatum et primo ponitur destructionis verbo secundo regni inde afflicti quasi per quandam redundantiam quia erat immediate conjunctum regno israel id est et abiit secundo vilius morum id est hec enim verbo fuit quia recessit a regno inde et a dei cultu colendo vitulos aureos et confidendo in regibus ydolatris syrie et hoc est quod dicitur pro eo quod abiecit populus iste id est populus israhel aquas syloe que vadunt cum silentio id est regimen regni inde et dei cultum qui erant magis in quiete et mansuetudine maiori tempore regum bonorum ut david salomonis et similium et assumpsit magis rasim regem syrie et filium romelie. De prorecturis corporis magis confidendo quod de deo propter hoc subditur Ecce dominus adducet super eos aquas fluminis fortes et multas id est adversarios sicut fortitudine impetuum venientes propter hoc subditur exponendo regem assiriorum et omnem gloriam eius id est potentiam eius exercitum et ascendet super omnes rivos eius quia omnia id est destruet totum regnum israel sicut fit in vndantibus aquis destruunt omnia que inveniunt. Et abiit hic quidem ponitur regni inde afflicti per redundantiam cum dicitur Et abiit per iudam in vndans exercitus assiriorum qui destruxit samariam in regno inde vastavit per quandam redundantiam et fluens usque ad collum veniet id est multum affliget regnum quod vero potius sustinuit quod totum fuit tempore ezechie ut dictum est capitulo preteriti. et erit extensio alarum eius id est exercitus eius quia adiuvantium cohortes pugnatorum votum alioquin implebit latitudinem terre tue id est iudee quod assirii vastavit. Emanuel id est christe ut dictum est eo preteriti cuius dicitur illa terra specialiter quia in natus fuit conversatus et passus Secundum quia senacherib rex assiriorum cum suo exercitu fuit divinitus debellatus ut dictum est secundo subditur congregamini populi et vincimini quod senacherib multos populos adduxit sicut qui fuit devicti per angelum et audite omnes universe procul terre Ideo cum facti

tamquam valde mirabile sicut di-
vulgatum valde longe Confortami-
ni considerans in virtute vera a-
confortabimini quia potentia non induit
vos ad presumptum de sua virtute sed
potius eos futurum et contemptum virtu-
te divina attingite nos ad contradic-
tionem estimacionem vestram et contemptum
sim vitatam accingite consilium de-
tractatur et dissipabitur adeo quod
ca sequitur quia nobiscum deus in
adiutorium nostrum quos debellat per
angelum suum ¶ Hec enim hic ponitur
ponitur motivum vij populus iude
non timeat ab huius persecucione
sed solum deum et hoc est quod sequitur
Hec enim ait dominus ad me sicut in
manu forti erudivit me id est erudi-
vit fortitudine sua quia per prophetam
omnes homines in se confidentes ne
terrem anima populi huius id est timendo
adventum duorum regum sicut populus
regni iude timuit valde sicut
dictum est capitulo precedenti de achaz et populo
Commotum est cor eius et cor populi
eius sicut moventur ligna a facie
venti dicens sed dominus Non dicatis con-
iuracio id est non timeatis a coniuratione
regum israel et syrie contra vos adve-
nientium quod loquitur populus sed populus iude quando
iuracio est id est multum loquitur de con-
iuratione duorum regum contra se
sicut homines multum timentes
de aliquo periculo sic se vertunt quod
continue loquuntur de ipso Et quia iste
timor erat malus ideo sequitur Et
timorem eius id est illius coniurationis
ne timeatis sed quod est timendum
addit cum sequitur dominum exercituum
id est angelorum ipsum sanctificate et

ipse metus vester et ipse pavor vester of-
fensam illius sollicite cavendo et
erit nobis in sanctificationem vos con-
firmando vos in bono si ei credideritis
in lapidem autem offensionis et
petram scandali et duabus domibus
israel qui suo iusto iudicio fecit nunc
et iste domus sunt factee filii romelie
quia fecit nunc per osee filium hela
ut 4 Regum 14 et domus osee filii hela
quam cum toto regno israel fecit nunc
per salmanasar regem assiriorum ut 4 Regum
capitulo 18 Et quia in regno iude alii
erant mali et incredibiles occisi sunt
gladio senacherib ex divino iudicio
ideo sequitur et in laqueum et in ruinam
habitantibus ierusalem quia tamen boni re-
manserunt salvi tempore ezechie ut
sequitur Et offendent ex eis plurimi
non dicit omnes quia sicut dictum est boni
sunt salvati ¶ Liga testimonium hic ponitur
occultacio misterii Christi in principio
huius capituli et precipitur
ista occultatio ideo Christi fuit sup-
sitosa inquisitio Et cum dicit
Circa primum dicit ysaie adno-
liga testimonium id est in volumine prophetiarum
obscuritatibus quia incredulos quibus
talia sunt celanda ut dictum est
supra signa legem in discipulis
sicut meis id est designa legem evan-
gelicam dandam discipulis meis
id est apostolis aliis quia Christi discipulis
qui predicando legem obscuritates
prophetiarum aperuerunt et declaraverunt
ostendentes eas in Christo impletas ut
patet in actibus apostolorum sicut fuit
adeo preordinatum et hoc modo dicitur
sicut danielis 12 capitulo Vade daniel

quia clausi sunt signati que ser-
mones usque ad prefinitum tempus
Expectabo dominum Verbum est y-
saie respondentis expectabo
dominum scilicet Iesum Christum incarnatum
venturum qui abscondit faciem
suam a iacob i. a populo iudaico de-
scendente a iacob quia in adven-
tu eius pluribus ille pro maiori parte
fuit excecatus propter infidelitatem
secundum illud Io. x. Cecitas ex parte
contigit in israel. et prestolabor
eum i. pacienter expectabo eius
adventum licet differatur in tempus
longum Ecce ego et pueri mei quos
exponitur hoc de duobus filiis
ysaie scilicet de quibus supra. et de eo qui
vocatus est accelera spolia detrahe
Simpliciter huius tamen quod dicitur fuisse
filium ysaie. sed apud quosdam
est ex parte Item isti magis iuda-
izant in hac parte. Hebreus
qui dicit hoc esse intelligendum
de discipulis christi qui dicuntur
eius pueri seu filii. quia sicut abacuc
media lege in spiritu et per hunc
modum dicit apostolus Cor. x. In
christo Iesu per evangelium ego
vos genui et secundum hoc dicit
ysaias Ecce ego et pueri mei i. di-
scipuli aliqui habentes spiritum propheticum
nos subditur quos dedit michi dominus
ad signum et portentum sunt enim propheticum
spiritus ad signum et
portentum fiunt enim prophete et recepti
et vilipensi. et multi eorum occi-
si Et de quibus unus fuit ysaias
in signum Christi passuri cuius erunt
imitatores ad eius exemplum i. angelorum

qui habitat in monte syon ubi
erat templum in quo erat
propiciatorium quod dicebatur dei sedes
ut dictum fuit exo. xxv. et inde
dominus responsa dabant Et cum dixerint
hic quod sunt super sacrosancta inquisitio
prohibetur cum dicitur et cum dixerint
ad vos scilicet homines ydolatre et
superstitiosi querite a phitonibus
et divinis in speciali de omnibus et fu-
turis Divinus aut phitones quasi di-
mat fidem uno speciali per appetere
superstitiosum alicuius mortui sicut
dictum fuit diffusius supra xxviii
Divinus autem dicitur generaliter divinatores
superstitiosi qui scire et iudicare de rebus
futuris quia vident quibusdam notis
et signis ignotis et subditur inpo
fidelis populi Nunquid non quod sit in-
debitum talibus per suasionibus
malis Nunquid non populus a deo suo
suo requiret responsum quasi dicat sicut
infideles requirunt a deo suo sic
et sic debent fideles querere a deo suo
Nos subditur ad legem magis et
testimonium i. ad legem divinitus datam et
ad testimonium prophetarum a deo inspiratorum
magis est recurrendum quam ad phi-
tones et divinos quod si non dixerint
secundum verbum hoc recurrendo
ad phitones et divinos contra verbum
hoc non erit in eis matutina lux
i. veri cognitio et divina consolatio. sicut
accidit tempore regis sedechie quod
subditur Et transibit per eam corruet
quia tunc propter obsidionem longam pre-
valuit fames in civitate xx [?]

zh et maledicet regi suo et
multi de populo iuda ex impacientia
maledicebant sedechie subque
evenerat eis ista miseria et etiam
deo dimittendo eius legem et
ad ritum gentilium transeundo et
suspiciet sursum quia querent a
deo auxilium necessitate compulsi
et hoc dicitur pro populo qui cum
sedechia remansit in civitate
et lege et ad terram intuebitur
prae confusione et desperatione et
ecce tribulatio quantum ad afflictionem
corporum et tenebre quantum ad de-
iectionem mentium et dissolutio vi-
rium ex timore et angustia scilicet
mentis eo quod nos artabat via
evasionis et taliter persequentes
quia sedechias et omnes bella-
tores de nocte fugientes et
caldei eos insecuti sunt et non
poterit avolare quia sedechia
comprehenderunt etc. ca. iiij.

Primo tempore Cap. ix

Pro quo intelligenda huius capituli
sciendum quod iudei et aliqui
expositores catholici in hoc ca-
minis sequentes exponunt principium
huius capituli ad litteram de captivitate
duplici filiorum israel prima autem fuit
facta per theglathphalasar
regem assiriorum qui captiva-
vit duas tribus ultra iorda-
nem et trans iordanem captiva-
vit multas de terra zabulon
et neptalim ut habetur iiij Reg. xv.
Et de hoc exponunt quod dicitur
in principio huius capituli Primo tempore
allevata est terra zabulon et terra neptalim scilicet
a ponderibus pro rata habitatoribus suis
in captivitate ductis Postea vero
salmanasar rex assiriorum cepit
osee regem israel et residuum populi quod
remanserat transtulit in assirios ut
habetur iiij Reg. xvij et de hoc exponunt
quod subditur et novissimo aggravata est
via maris trans iordanem galilee gen-
tium quia aggravata fuit eo terra per
duo flagella in captivitate decem
tribuum dicitur autem illa terra via maris quia
est in via publica adportandum merces
a iordane ad mare mediterraneum et
econverso ¶ Sed ista expositio videtur magnis
primo quia implicat contradictionem saltem
in modo loquendi quia prima captivitas
notat allevationem et alia aggravationem
cum tamen fuerint eiusdem rationis Item quia
si loqueretur de ista captivitate tunc
diceretur Et novissimo aggravata est nomi-
natim sed minus de galilea que in
prima captivitate fuit captivata
saltem in magna parte sed magis
de samaria que erat civitas metropolis
regni et postea fuit obsessa et cap-
ta per salmanasar. Ideo quod matthei
iiij capitulo dicitur hanc prophetiam fuisse completam
ad litteram de christo dicitur de christo Et
relicta civitate nazareth venit
et habitavit in civitate capharnaum
maritima in finibus zabulon et
neptalim ut impleretur quod dictum est
per ysaiam prophetam Terra zabulon
et terra neptalim via maris trans ior-
danem galilee gentium populus qui
ambulabat in tenebris vidit lucem

ingeniam. Item cum omnes expositores
dicant quod necesse est de christo intelligi
illud quod dicitur supra septimo capitulo Ecce virgo
concipiet et pariet filium etc. ex eo quod
dicitur mathei primo hoc autem totum factum
est ut adimpleretur quod dictum est a domino per
prophetam dicentem Ecce virgo habebit in
utero et pariet filium etc. eadem necessitate
compellitur quilibet catholicus exponere
de christo quod dicitur hic primo tempore
alleviata est etc. quod mathei dicitur
hoc est impletum in christo. ¶ Agitur se-
cundo primo ubi mathei quarto eum
in quo ponitur inspicitur quod quantum ad eius
exaltationem in signum liberationis regni
unde est inductas potestas domini quod primo
ponitur christi exaltatio. Secundo dicta liberatio
ibi Verbum misit dominus. ¶ Circa primum
sciendum quod christus fuit exaltatus
primo quantum ad declarationem sue deitatis
in predicatione sua et miraculis. Secundo
quantum ad exaltationem humanitatis ad dex-
teram patris. Primo agitur per omnia primum
Secundo primum ibi Populus. ¶ Circa primum
sciendum quod ad predicationem christi aliqui
crediderunt et in fide permanserunt
aliqui autem obstinati in sua malicia
remanserunt. Et aliqui a principio
credentes postea ad vomitum reversi
sunt. ¶ De istis tribus in primo loquitur
hic propheta. ¶ Circa primum dicit Primo
tempore alleviata est terra zabulon et
terra neptalim quia in christus circa
principium sue predicationis predicte
terre docuit et miracula fecit
ut dicit matheus et supra allegatum
est et sic fuit sicut terra alia alle-
viata a iugo diaboli per potestatem
christi. Unde primo quia plures eorum

reversi sunt ad vomitum ideo subditur
Et novissimo id est in fine predicationis
eius aggravata est via maris. ¶ Sciendum
autem ista terra dicitur via maris ex-
positum est supra. De ista aggra-
vatione habetur mathei xi ubi dicitur Tunc cepit
exprobrare civitatibus in quibus
facte sunt virtutes eius et subditur
Ve tibi corozaim. Ve tibi bethsa-
ida. quia si in tyro et sydone
facte essent virtutes que facte sunt in
vobis. olim in cilicio et cinere penitentiam
egissent. Iste autem civitates erant
supra mare galilee in finibus
zabulon et neptalim. ¶ Et postea
subditur de capharnaum ubi christus
habitavit tempore predicationis sue principio
ut supra dictum est. ¶ Et tu capharnaum
numquid exaltaberis usque ad celum usque
ad infernum descendes quia predicationem
christi primo fuit disposita ad consequendam
beatitudinem credendo et postea per-
dendo dampnationem. Ad videndum
credendo sicut dictum fuit plenius
supra mathei galilee gentium. Salomon
enim dedit terram regi tyri xx oppi-
da in galilea iii Regum ix et ideo illa
pars vocata est galilea gentium quia
terram erant gentiles. Populus qui a-
mbulabat in tenebris. ignorancie et
erroris Vidit lucem magnam id est christum
qui est lux mundi et miracula que
virtute faciens habitantibus in re-
gione umbre mortis error enim
et ignorancia sunt quasi mortis umbra
lux orta est eis secundum vitas ornamenta
Vel per hec littera refertur ad patres
detentos in limbo in fine in quibus
lux orta fuit quando christus ad eos

descendit post passionem suam
multiplicasti gentem non magnifi-
casti letitiam hoc refertur ad illos
qui christo predicante crediderunt sed
et postea recessi sunt ad committendum
ut predictum est. In christo apostolis non fuit
magna letitia. Et ideo subditur
de credentibus et in fide permanen-
tibus. letabuntur coram te sicut et
actum fuit discipulis christi quando in die pe-
thecostes receperunt plenitudinem spiritus
sancti alta voce et variis linguis
loquentes dei magnalia act. 2. et
huius letitie subditur causa cum dicitur
Iugum enim oneris eius i. rectis legis
de quo dicitur act. 14 quod hoc
est onus quod nos neque patres nostri por-
tare potuimus. Et virgam humeri
eius scilicet scribarum et phariseorum qui
supra onus legis addebant ordina-
tiones multo graves sicut dicitur
Mt. 23. Alligant enim onera graviora et im-
portabilia. et imponunt ea super
humeros hominum. digito autem nolunt
ea movere. Ab istis autem omnibus fuit
liberatus fidelis populus per libertatem
spiritus sancti que est in lege nova
Sceptrum exactoris eius sicut dicit
Josephus libro de iudaico bello post
ascensionem christi iudea fuit dissensionibus
intraneis dissipata. et erat ibi quasi
tyrannus qui vexabat populum intus
et rebus suis spoliabat et maxime
populum credentem in christum ut patet in actibus
apostolorum. a quibus populus fidelis fuit
liberatus per exercitum romanorum venientem
contra iudeam quod tunc amotus fuit
per angelum ut transiret in regnum

agrippe qui erat confederatus ro-
manis ut habetur in ecclesiastica hystoria. et exac-
tores predicti fuerunt destructi et civi-
tates eorum succense igni. sicut in die
Madian. Ista fuit victoria Gedeonis
de qua habetur Judicum 7 que fuit sibi pro-
nunciata per angelum sicut et fide-
lis populus liberatus fuit per denunciationem
angeli in regno agrippe ut dictum
est et exactores eorum occisi per exer-
citum romanorum. et civitates eorum suc-
cense quod subditur. Quia omnis violenta
predatio cum tumultu et acquisita
cum clamore et rapina et vestimentum
mixtum sanguine i. vestimentum occi-
dentis et occisi quia non solum vesti-
menta occisorum maculantur sanguine sed
etiam vestimenta occidentium erit in
combustionem et cibus ignis quia romani
incenderunt urbem et alia loca ubi
erant predicti exactores et tyranni
simul combusserunt vestimenta tyrannorum
et ea que rapuerunt ab aliis quasi
multos interfecerant ut patet in libro
de iudaico bello. Sed hoc quod dicitur
hic Erit in combustionem et cibus ignis
alii qui exponunt hunc passum de
exercitu sennacherib ab angelo per-
cusso ut supra dictum est ad hoc vi-
dentur contra dictum exponi. dicitur
enim quod angelus percussit plaga
ignea. sed tamen quod corpora bellatorum
fuerunt incinerata. arma tamen et spolia
remanserunt integra. Ita quod populus
ezechie exiens ad colligendum
spolia valde faciliter accipiebat
ea remanentibus. Illud autem quod
dicitur et cibus ignis. non sic

remanet intacta sed convertitur in
ignem sicut rubus inardebat
Parvulus hic quantum exaltatus est
secundum humanitatem in sua ascensione
Vocabitur enim quia vere filius et iudei mo-
derni eum sequentes exponunt hunc pas-
sum de ezechia rege iuda litteram
corrumpendo Dicit enim quod hec est
littera hebraica Infans natus
est nobis filius datus est nobis et
erit principatus super humeros eius
et vocabit nomen eius admirabilis
consiliarius deus fortis pater sempi-
ternus principem pacis Et talis cor-
ruptio satis de facili fit in hebreo
quia hec dictio vocabit quod sonat et vo-
cabitur et vocabitur quod sonat et vocabit
eisdem litteris penitus scribuntur in
hebreo sed variatur sonus propter aliam
et aliam punctationem Et similiter quod
dicit principem pacis in accusativo pro
nominativo faciliter fit in hebreo quia
nomina sunt indeclinabilia sicut apud
latinos cornu et gelu Sic igitur
exponunt auctoritatem predictam Infans
natus est nobis filius datus est
nobis quasi dicat quamvis licet achas sit
ydolatra pessimus tamen filius eius
ezechias qui erit rex post eum
erit bonus et iustus Et vocabit nomen
eius admirabilis vel i. deus qui
qui est admirabilis consiliarius.
deus fortis pater sempiternus vocabit
scilicet ezechiam principem pacis quia
faciet pacem in diebus suis iterum
quod nomina deitatis competentia non ex-
tendunt ad puerum natum Sed quod isti
corrumpant litteram ponendo vocabit

pro vocabitur patet ex translatione septuaginta in-
terpretum qui fuerunt hebrei valde
litterati quorum translatio talis est puer
natus est nobis et filius datus
est nobis cuius imperium super humeros
eius et vocabitur nomen eius
magni consilii angelus Ista quod
pro omnibus istis nominibus admi-
rabilis consiliarius deus fortis
pater futuri seculi princeps pacis
posuerunt hoc solum magni con-
silii angelus causa cuius fuit sicut
quod dicit ieronimus in epistola ad desi-
derium que premittitur in bibliis primo
genesis quia transtulerunt libros veteris
testamenti ptholomeo regi qui erat
philosophus et unius dei cultor et vo-
in hebreo videbat fit mentio de trinitate
quod sicut fit in hoc loco timuerunt
vel alias transtulerunt ne ptolomeus
traderet eos ponere duplicem deitatem
et ut secretum non appareret gentili-
bus etiam ex eorum translatione quod in he-
breo habetur et vocabit et non vocabitur
ita quod illud quod sequitur admirabilis
consiliarius deus fortis refertur
ad puerum natum et quod in fine additur
non habet principem pacis in accusativo sed
principes pacis in recto quia loco
istorum dominum ponitur in translatione septuaginta
magni consilii angelus in recto
¶ Item hoc idem per translationem
caldaicam que autentica est apud hebreos
ut dictum est supra de capitulo que talis
est Infans natus nobis filius
datus est nobis et recepit super
se legem ad servandum eam et vocabitur
nomen eius ab an mirabilis c.

spolians deus fortis perma-
nebit in secula seculorum messias
meum diebus pax multiplicabi-
tur nobis Ex hoc patet manifeste quod
ille passus loquitur ad literam de
christo qui expectabatur sub lege
et promissus ad salutem mundi ve-
turus Et autem in hac translacione ponitur
et recipiet scilicet sub lege ad sustinendum
dicendum ea In hebreo habetur et erit
principatus super humeros eius
quod competit ipsi christo qui factus est sub lege
ut dicitur ad gal. 4o Et per se dicit
de se ipso math. 5o Non veni solvere
legem sed adimplere quod etiam
in eo dicitur Et vocabitur nomen
eius admirabilis id est quod christus
qui vocatus fuit Jhesus ab an-
gelo antequam in utero conciperetur
ut dicitur luce 2o In quo nomine quod
salus interpretatur omnes gradus
huius auctoritatis implicite continentur
Remota sua exposicione accedamus
ad veram que est de nativitate christi Jhesu
tunc hic introducitur principatus
Imperium christi. cuius nativitas
cum dicitur parvulus enim natus est
nobis qui vere fuit parvulus in humanitate
et loquitur hic propheta de futuro per
modum preteriti propter certitudinem prophetie
et subditur cuius magnitudo in
deitate et filius scilicet naturalis
dei patris et per omnia sibi equalis
datus est nobis sicut dicitur
Joh. 3o Sic deus dilexit mundum
ut filium suum unigenitum daret etc.

et factus est principatus super humeros
eius crucem sibi baiulando ut dicitur
Joh. 19 per quam potestates aereas
debellavit et in regnum suum potestatem
intravit luce ult. oportuit christum pati
et resurgere a mortuis et ita intrare
in gloriam suam Et vocabitur nomen eius
admirabilis miracula faciendo con-
siliarius consilia evangelica preceptis
decalogi super addendo Deus fortis
infernum spoliando pater futuri seculi
electos ad celestem civitatem ad-
mittendo princeps pacis scilicet inter homines quod
ad terrestria et homines quantum ad celeste
suas propter quod in eius nativitate an-
geli cantaverunt Gloria in excelsis
deo et in terra pax hominibus bone
voluntatis luce 2o Multiplicabitur
eius imperium Non in temporalio dic-
tatu est in omnibus potentie modo et-
erna et pacis non erit finis scilicet
pacis celestis ab eo date que eterna
est Ex hoc patet quod hec translacio per-
tinere non potest de ezechia rege quod pax
parum duravit sub eo scilicet per 14
annos vel circa et manasses fi-
lius eius fuit pessimus in principio
regni sui propter quod ablata fuit pax
regni et ipse fuit in captivitatem
ductus ut habetur 2o paralipomenon 33o
Sciendum quod ubi dicitur hic multiplica-
bitur eius imperium etc. In hebreo
habetur lemarbe. quod est ad multipli-
candum. et ponitur ibi littera mem clau-
sa in medio dictionis contra naturam
sua quia semper ponitur in fine
dictionis Cuius ratio in medio nec imperi-

et hoc ad denotandum quod propheta
de regno predicto hic loquitur. Mathie
fuit contra nativitatem natilis de congre-
gata clarita super solium david et
hoc est super solium celeste figuratur
per solium david. Vel per etiam mi-
litare per regem david figuratur
Ut confirmet illud et corroboret
etc. Regno prefato non est hic sermo de
regno david nec de regno ezechie
ad litteram quia illud regnum non
fuit confirmatum omnibus diebus et usque
usque in sempiternum sed ecclesia sic est
a christo confirmata non solum triumphans
sed etiam militans propter quod dicit christus
ait Ubi ecce ego vobiscum sum
usque in finem seculi. Zelus domini exercituum
faciet hoc zelus et amor singu-
laris ex amore dei singularis christus
dei christus dei ad genus humanum com-
pletum est eius ministerium propter quod dicitur
hebr. 2o Nusquam angelos apprehendit
sed semen abrahe. ¶ Verbum misit
dominus scripta post exaltationem hic quinto
ponit libertatem regni iude a regibus
israel et sunt eorum persequentibus
et destruere volentibus ut supra dictum
est capitulo primo. Et remonia hic pertinet
ad inquibus confidebant illi re-
ges scilicet eorum ad invicem confederatio.
Et non solum requisitio est Et dispersio
est populi multiplicatio est sicut patet
et contra primum dicit Verbum misit
dominus in iacob. Per hac verbum intelligitur prophetia
ysaie contra regnum israel quia
iacob notatus fuit israel ideo subditur
et cecidit in israel tamquam pondus
destruens illud regnum et sic
per eos prudentia sic deceptionis et
gentis effraim a regno israel quod
sic nominatur eorum primus rex ie-
roboam fuit de tribu iuda effraim
et habitantes in samaria que erat
metropolis in illo regno quam ce-
pit salmanasar et populum captivavit
ut habetur 2o regum 14 In superbia et
magnitudine cordis dicentes antequam
per salmanasar capta est. Lateres ce-
ciderunt Per lateres hic intelliguntur
reges israel sub quibus regnum fuit
attritum scilicet tempore ioacham et ante
sicut dicit 4 regum 13 attritus erat
rex sicut et hoc propheta 2o regum 8
heliseus dicens propheta Scio quod
facturus sis filiis israel mala civitates
eorum munitas igne succendes et
iuvenes eorum interficies gladio et
parvulos eorum elides et pregnantes
dividas. Sed quadris lapidibus edi-
ficabimus id est reges fortiores habebimus
sicut muri de lapidibus quadris
fortiores sunt quam lateres quod dicebatur de
phacee et filio eius qui intendebat
facere regem miraculi ut dictum est supra
7o capitulo 2a de sequitur quod subditur
Sicomoros succiderunt id est reges
parvi valoris inspexerunt sed cedros
immutabimus id est altiores et poten-
tiores statuemus Intendebant enim
subiugare regnum iuda ut dictum est
supra et quia illud presumebant ex
confidentia rasin regis syrie qui
erat eis confederatus Ideo habetur

confidentiam removet compendiose dicens
Et elevabit dominus hostes rasyn super
eum scilicet assirios qui interfecerunt eum
ut habetur 4 Reg. 16 et inimicos eius
in tumultum vertet hoc est in impetum
contra eum quia committitur cum clamore
et tumultu. Et quia capta syria
rege assiriorum addiderunt inde bel-
latores ad regnum israel ideo subditur
syriam ab oriente scilicet faciet dominus ve-
nire et dicit ab oriente quia syria
est in parte orientali respectu
regni israel et philistiim ab occi-
dente quia terra philistinorum extenditur
super mare mediterraneum est in parte
occidentali respectu dicti regni et devo-
rabunt toto ore israel id est destruent
ipsum toto affectu et conatu. In hijs
omnibus scilicet percussionibus regni israel
non est aversus furor eius scilicet dicti. Sed
adhuc manus eius extenta ad am-
plius percutiendum scilicet per salmanasar
regem qui postea captivavit regem
israel 4 Reg. 17 et propterea scilicet israel non
est reversus scilicet ad penitentiam et emendationem
ad percutientem se scilicet ad dominum scilicet volun-
tate et permissione fiebat illa per-
cussio. ¶ Et disperdet. Hic consequenter
compendiose concludit finem de quo confi-
debat scilicet pluralitatem rectorum quia confi-
debant de principibus et militibus
quietis etate et armis quod concludit
cum dicit Et disperdet dominus ab israel
caput quo confidebat [illegible] plus
qui pluribus questionibus sequebantur princi-
pes et milites populo eis permittendo
compendiose quod concludit cum dicit Et

caudam incurvantem et refrenantem die
una compendiose. Per caudam quia plurimum
principibus adherebant scilicet vulgares
adherentes capiti principali dicitur eius
cauda contra caudam per mendacia-
sua incurvabat eos ad terrena iuste
et refrenabat eos a dei reverentia
et timore et erant qui benefaciunt
populum ipsum scilicet compendiose per qui permitte-
bant eis per contra et qui beneficiant
perpetuam quia omnes sunt captivati
propter hoc dicit Adolescentulis eius non
letabitur dominus quia in etate adulta
sunt pertinent occisi et pertinent captiva-
ti et pupillorum et viduarum eius
non miserebitur et multo magis aliorum
quia ipse per debilitatem et impoten-
tiam magis ostendit quia omnes scilicet
de populo israel ypocrita et nequam per
iusticie simulatorum quia sicut dicit glossa magis
Simulata sanctitas duplex est iniquitas
Et dicit compendiose omnis os quia licet in
populo illo erant aliqui boni ut tho-
bias et similes cum tamen erant ita pau-
ci quod non computabantur quia illud quod
modicum non computatur ut habetur 2 phisicorum
In omnibus his etc. exponitur ut supra
¶ Succensa est. Hic consequenter concludit
causam de quo confidebat scilicet multitudine
populi cum dicit Succensa est enim quasi
ignis iniquitas id est impietas populi
israel provocavit iram dei contra
se quasi ignis ardentem. Veprem et spi-
nam vorabit id est omnes populi et
succendetur in densitate saltus quia dicit
densitas multitudinis eius non va-
lebit et conturbabitur [illegible] summi
id est maiores de populo in summo si-

prebe laborantes simul puniet
cum populo. et non solum imminebat eis
malum ab adversariis. sed etiam ex diffe-
rentibus intrinsecis quod fuit magis peri-
culosum ut subditur Quia dum exer-
citus conturbata est terra in se ipsa
et eius populus quasi esca ignis. et unus
dux nec volens. Vir fratri suo non parcet
propter intrinsecam dissensionem. et declina-
bit ad dexteram et esuriet etc. In
hoc continetur eius populi malum fa-
mes quod aliquando magis nocet quam gla-
dius. Ut dicit Vegetius in libro
de re militari. Unusquisque carnem
brachii sui vorabit. i. illud de
quo prius confidebat propter dissensionem
intrinsecam ut subditur Manasses
effraim. Iste enim due tribus des-
cendebant de duobus filiis ioseph
eorum patent ex dictis Cap. x.

V Ae qui condunt hic quarto
propheta concludit ex predictis
conclusionem super populum israel compara-
tam quod grassata littera in aliquibus
antiquis bibliis est decimo c. Quarto
propheta commemorat principium israel ma-
litia d. Ve qui condunt leges iniqu-
as instituendo et scribentes eas
imposterum confirmando et hoc ad op-
pressionem subiectorum quod est proprium
tyrannorum ut subditur Ut opprimerent
causam pauperum littera assumpti Quid facietis
Ubi denuntiat penam debitam In
die visitationis quod dominus visitabit
peccatum vestrum ea per assirios pu-
niendo ut subditur Et calamitatis
de longe venientis quod exercitus as-
siriorum venit de longe contra

regnum israel ad cuius confugietis
auxilium ad evadendum assiriorum
gladium. et ubi derelinquetis glo-
riam vestram per modum custodie
et depositi seu salvationis. Nam
tunc sub comodo ducti in cap-
tivitatem comodites allegati.
et non in fortis ne cadatis quod
populus israel ab assiriis primum fuit
captivatus et primum occisus ut
dicit propheta Ad cuius confugietis auxi-
lium. Sed quia nullus potest nos
liberare ab istis malis quod deus
sit detrectus super omnibus hiis
non est aversus furor eius sed di
contra nos sed adhuc manus
eius extenta ad ulteriorem puni-
tionem. quia x tribus in captivitatem
ducte et sunt in magna afflictio-
ne nec inde usque ad tempora redierunt ad terram
suam ut dicitur inde ¶ Ve assur
Ubi secundum aliquos incipit xi capitulum
in quo propheta incipit describere pu-
nitionem extraneorum et primo assiriorum
qui captivaverunt regnum israel secundo ba-
byloniorum qui captivaverunt regnum
iuda xiii° c. in principio quo sunt
in duas quod primo propheta describit
assiriorum exterminium secundo revertitur
ad describendum ipsorum initium quod est
principale suum intentum xi° capitulo ibi in
duas quod primo describit assiriorum
punitionem secundo israel iudeorum consolatione
ibi propter hoc dicit primo adhuc in
duas quia primo describit assiriorum
culpam secundo penam ibi propter hoc mittet
¶ Circa primum sciendum quod culpa

assiriorum fuit in hoc quod potestate
adeo sibi concessa ad puniendum
populum israel et etiam aliorum peccata
abusus fuerit dicitur uno modo attri-
buendo victorias illas virtuti
sue et non divine. Secundo quod illa potestate
utebantur cum nimia crudelitate.
Primo ergo describitur concessio
dicte potestatis adeo cum dicitur
Ve assur virga furoris mei
Ideo eo quod fuit in manu dei ad
puniendum illos qui peccata sua
enormia patrant. Mittam eum ad
gentem fallacem id est ad populum israel
qui erant [illegible] decipientes
principes et principes defrauda-
bant in [illegible] leges
ut predictum est. Mandabo ei ut
puniat eum spoliando bonis
et ad nichilando eos subditos et
ponat illud in conculcationem sicut
lutum platearum quod sine resistentia
conculcatur. Secundo ponitur abusus
huius potestatis cum dicitur Ipse autem
non sic arbitrabitur quod scilicet victoria
sit virtute mea sed ad conterendum
erit cor eius et abutendo conces-
sa sibi potestate crudeliter
[illegible] attribuens potestati sue subditis
conteret enim corde et [illegible]
Numquid non principes mei simul re-
ges sunt [illegible] equales regibus
vel maiores. Unde dixit rapsa-
ces ezechie regi [illegible]
potius resistere [illegible] satrapa
de servis domini mei minimis. Numquid
ut carcamis sic [illegible] Numquid non
[illegible] quas [illegible] rex assi-
riorum [illegible] sicut invenit manus mea

regna ydoli ea in subiciendo sic
et simulacra eorum [illegible] et samaria
[illegible] tempore ezechie non erant
simulacra [illegible] quod ezechias
ea abstulerat sed [illegible] reputatur re-
gis assur quia adorare reputabat cul-
tum qui fiebat in templo domini et cultum
ydolorum in aliis terris. Numquid non sicut
feci samarie et ydolis eius quia
iam eam destruxerat et inde simulacra
aurea abstulerat sic faciam ierusalem
quam [illegible] destruere et templum domini
Sed quia frustratus fuit ab intento ut
habetur [illegible] subditur [illegible] Et erit
cum [illegible] cogitet eum impleverit
dominus cuncta opera sua in monte syon et
in ierusalem affligendo ea per aliqua
[illegible] Visitabo super fructum [illegible]
mali magnifici cordis id est superbi
regis assur puniendo de malicia
sua et mutat hic propheta modum
loquendi de persona propria ad deum [illegible]
[illegible] sit [illegible] qui sunt adeo
[illegible] et non [illegible] est
[illegible] sicut [illegible] in [illegible]
et etiam [illegible] artifices. et super
gloriam altitudinis oculorum eius
hoc dicit quod superbia [illegible] et magis
apparet [illegible] quam in aliis partibus
corporis. Dixit enim [illegible] superbi cor-
dis In fortitudine manus mee
non dixit ego feci victorias [illegible]
et in sapientia mea intellexi [illegible]
talia erant agenda et abstuli terminos
populorum adiungendo regno meo et
detraxi [illegible] potentia
captivavi [illegible] residentes a-
[illegible] regali Et invenit quasi

nidum manus mea .i. ita faciliter
eos debellavi sicut pulli contere
in nido capiuntur et sicut colliguntur
ova que derelicta sunt sic omnem so-
lute que colliguntur absque difficultate
sic omnem terram ego congregavi .i. ha-
bitatores omnis terre divitias et
non fuit qui moveret pennam .i. manum
contra me. Prosequitur methaphora
sumpta de avicula in nido in nido et
aperiret os ad contradicendum et
garriret .i. conqueri auderet ¶ Con-
sequenter eius superbia cum dicit Nunquid
gloriabitur securis contra attribuendo sibi
sectionem et non artifici moventi eam
q. d. sicut est impossibile quod rex assu-
attribuebat sibi victorias divina vir-
tute factas ut dictum est cum erat flagellum
in manu dei ut supradictum est ¶
Propter hoc commissa assiriorum culpa
hic eius denunciatur pena cum dicit
Propter hoc .i. propter superbiam predictam et
gloriationem suam mittet dominus dominator
exercituum .i. angelorum et quibus nulla
potest resistere. et etiam angeli sibi fa-
muantur in pinguibus eius .i. in principibus
suis et bellatoribus robustis tenui-
tatem .i. defectum roboris per angelum
suum qui una nocte interfecit ma-
gnis assiriorum 185 milia assiriorum
ut habetur infra 37 capitulo et subtus gloriam
eius .i. sub armis et vestibus suc-
censa ardebit quasi ignis combustio quia
corpora sunt combusta sine quod vestes
sunt redacta et tactis armis et ve-
stibus sine aliquo ut dictum est supra
capitulo ¶ Et erit lumen israel .i. angelus
custodie illius populi deputatus qui

dicitur fuisse michael daniel 12 in
igne .i. impetuosissime assiriorum
per ignem modo dicto et sanctus eius
.i. idem angelus in flamma .i. per-
flammam eos interficiet et succendetur
et devorabit spinas eius .i. minores
sui exercitus et vepres .i. maiores
in die una .i. simul Gloria autem per-
cussio fuit de nocte quia hic est pro
dici mane dicitur in die illa et gloria
saltus eius .i. principes sui ex-
ercitus et carmeli eius .i. aliqui
bellatorum absumetur usque ad carnem
consumentur quia descenderunt ad ig-
nem gehenne et carnes sunt inci-
nerate quia in vestes corporis sunt
intacte Ideo dicitur hic usque ad car-
nem scilicet inclusive quia combustio
illa non processit usque ad vestes et
arma et erit terrore profugus Sen-
nacherib videns in mane plagam
illam tantam fugit ad terram suam cum
paucis non subditus ¶ Et reliquie sal-
tus ligni eius .i. residui exercitus
sui qui non fuit percussus pre
paucitate numerabuntur cito et de
facili non subdentur et puer scribet
eos .i. scribere poterit quia per com-
modum fere simplex decem cum q
figura est littera ioth apud hebreos
que minima est decem apud eos et
tot evaserunt cum sennacherib ¶ Et
erit in die illa in tempore illo sen-
nacherib fugato non adiiciet re-
siduum israel .i. illi qui evaserunt
manum salmanasar qui cepit sa-
mariam et regem israel et non

audebat intrare regnum iuda
propter imminentias que fuerunt ante reg-
num israel et regnum iuda sed post
recessum senacherib ezechias assi-
curavit eos per epistolas et scrive-
runt in arctum iudeo confidentes
propter percussionem predictam Vel aliter
et melius credo exponitur hic de
regno iude quia civitates alias
arctum Vel civitates fugaverunt ti-
more senacherib et plures eorum
fuerunt ausi venire in arctum Vel
non potuit et sic latebant alibi
sed fugato senacherib redierunt ad
loca sua deinde confidentes au-
dito miraculo divini super eo qui
percussit eos a super regem assi-
riorum in quo tempore achas et
populus iuda confisus et ad petitionem
achas regem fuerunt infestat et
regnum israel impetere spoliaverunt ut
habetur 4 Reg 16. Sed postea de auxilio
suo in amicus regnum iuda tempore
senacherib sed in mittere per dominum sanctum
israel quia visa mirabili percus-
sione senacherib ex hoc fuerunt con-
fisi fuerunt deo qui sanctificat israel
Eo subdit In civitate reliquie q-
uiescent quia iudei qui remanserunt
addeum confisi sunt Et cum fuit
populus tuus quasi harena maris a
magna multitudine reliquie
quiescent ex eo a pauci remane-
bunt addeum ... propter cap-
tivitatem regni israel per salmanasar
rege assiriorum et propter vastationem
regni iude per senacherib rema-

serunt iudei a multitudine que
fuerat temporibus prioris consummatio ab-
breviata inundabit iusticiam et exercitus
exercitus senacherib qui fuit fictus in
brevi tempore scilicet in una nocte fecit
inundare id est habundare iusticiam in iudeis
quia visio miraculo laudavit deum
et ex eadem humiliter aliqui Vel sub
hoc inundabit et sic exercitus sub-
tus propter similitudinem litterarum Et
quia illa consummatio facta fuit divine
domina ut predictum est eo subdit Con-
summationem et abbreviationem dominus deus
exercituum faciet in medio terre id est
iudea que est in medio climate terre ha-
bitabilis et dividitur inter climata
et fuit percussio exercitus senacherib
ex domina iusticia Sed cum pater prius cas-
tigato filio virgam proicit in igne
sic pater maior deus. senacherib cum
exercitu qui erat domini virga ad cas-
tigandum populum ut predictum est facta
debita castigatione fuit proiectus
in igne incendiale et in igne iehen-
ne ut predictum est Senacherib et
in persona quia non fuit combustus
corporaliter sed fugiens ad terram suam
a interfectus fuit a filiis suis miser-
abiliter. Consequenter cum propter hoc post
assiriorum primo dicitur quod ponitur
exortatio et populi sui consolatio Secundo
ponitur reditus senacherib in iudea
et sui exercitus percussio ibi Veniet
Circa primum dicit propter hoc id est propter
punitionem assiriorum predictam hec
dicit dominus deus exercituum cuius aliud
est in fallibiliter verum Noli timere

filius montis habitator Sion quia ibi cor-
rigebat cultus dei et specialiter di-
cunt ab assur id est a rege assiriorum et
cuius virtute in virga eius per-
cutiet te et cetera id est ordinante ad
tuam castigationem et non ad deletionem et
baculum suum levabit super te id est
super iudam in via egipti. Senacherib
dum tunc esset in iudea ea devastans
audivit famam de thetrarcha rege e-
thiopum quod egressus esset de terra sua
ad pugnandum contra eum ut habetur
4 Regum 19. Et tunc recessit de iudea
ut iret obviam ei et via sua erat
versus egiptum et tunc misit mi-
nas et litteras quibus comminabatur
ezechie et populo eius de destructione
eorum in suo reditu et hoc est quod dicitur
et baculum suum levabit super te in
via egipti id est comminando versus
egiptum comminabitur te. Adhuc tamen quia
illa comminatio non habuit effectum quia
in illo reditu Senacherib fuit per-
cussus per angelum ut habetur infra
non dicitur levabit baculum suum et
non percutiet quia illa comminatio
non habuit effectum ut subditur adhuc
enim paululum modicum quasi post
paucos annos rediit senacherib scilicet
post duos ut dictum fuit 4 Regum 19 et
tunc fuit percussus eius exercitus ut
subditur. Et consummabitur indignatio
mea id est comminatio super scelus eorum
scilicet senacherib et sui exercitus et
suscitabit super eum dominus exercituum
flagellum id est angelum percutientem
iuxta plagam madian quia sicut
percussio exercitus senacherib fuit
miraculosa sicut et percussio ma-
dianitarum de qua habetur iudicum 7o
et percussio egiptiorum in mari
rubro de qua habetur Exodi 14o subditur
Et levabit eam in via egipti. hoc
est sicut levavit potentiam suam ad
percutiendum egiptios persequentes he-
breos in via maris rubri exeun-
tes de egipto ut habetur Exodi 14o. Et erit in
die illa scilicet percussionis exercitus
senacherib auferetur onus eius de hume-
ro tuo id est gravamina que tibi in-
ferebat et computrescet iugum a facie
olei id est domini christi quia dominus condescen-
dens ezechie interfecit exercitum se-
nacherib per angelum et ipsum sena-
cherib per filios suos ut dictum
est supra. ¶ Veniet in aioth
in hoc describit reditum sena-
cherib in iudeam ubi tunc fuit exer-
citus percussus cum dicitur veniet
in aioth et cetera. Nomina sunt civitatum
per quas veniebat contra iherusalem
apud magmas commendabit vasa
sua quia ibi enim in quadam fortalicio
reposuit partem suppellectilis
sue ut expeditius veniret ad
destruendum iherusalem non dicitur transierunt
cursum quia festinanter ibant
versus iherusalem gabaa sedes mea
id est illic potius veniemus ad figen-
dum tentoria nostra hoc dicebat
senacherib ad exercitum exercitus
destinatione contra iherusalem obstu-
puit rama id est habitatores eius
audientes adventum senacherib. scilicet
rama est civitas quae gabaa-
gabaa saulis fugit id est habitatores
eius non audientes expectare ad

victus Sennacherib et dicitur gabaa saulis
quia ibi saul habitavit ut habetur primo regum
10o et tempore eius fuit ibi sedes regia
hominum nocte ma a gemie propter impietate
et adventum Sennacherib filia galgalim
gallim est mons in quo est civitas que
dicitur filia allium eo quod est ibi fortalicium
cum civitas illa defenditur sicut filia
per matrem Laisa de laysa sed adventum
Sennacherib ut caveas paupercula ana-
thot civitas est cum fuit Jeremias
propheta qui dicitur hic paupercula quia fuit
ab exercitu Sennacherib spoliata migravit
medena a habitatores eius fugerunt
timore Sennacherib quod autem sequitur de
ipsa [?] habitatores gabim similiter
fugerunt quod autem sequitur dicitur ipso
Sennacherib festinante usque ad diem [?]
exercitui suo confortamini ad huc dies
est ut in nobe stetur tales enim multo
in suis locis sit frequentius in prophetis quod
cum nob locus esse videtur ad quem [?]
dum festinabat 10o subditur agitabit
manum suam a sui exercitus multitudine
monte filie syon colle videtur quod ibi
et templum videbat destruere quod
erat in monte syon sed quia fuit destitu-
datus ab intento exercitu percussus sui
exercitus per angelum etiam antequam obside-
retur ut dictum fuit 9o capitulo ideo sub-
ditur ecce dominator dominus exercituum con-
fringet laguncula a exercitus Senna-
cherib multitudine laguncula enim fit de
terra et ideo significat humana corpora que admodum
sunt de terra. Corpora enim bellatorum
Sennacherib fuerunt inutiles redacti in
cinere. quod Sennacherib mane consurgens
et contritos sui exercitus videns

virtus fugit excelsi statura a
principes exercitus succidentur a in-
ficientur ab angelo sicut arbor que
precinditur et sublimes humilia-
buntur a superbi quia Sennacherib cum
paucis fugit ipsa superbia deiecta
et subvertentur condensa saltus ferro a
multitudo sui exercitus destruetur vir-
tute angeli que hic dicitur ferrum me-
taphorice quia ferrum domat omnia ut habetur
daniel 2o et nulla virtus humana
potest resistere virtuti angelice et
libanus cum excelsis cadet a Senna-
cherib cum suis principibus fugiet
enim ad terram suam interfectus fuit
ibidem Capitulum XI.

Et egredietur hic propheta re-
versus ad scribendum de misterio
incarnationis principale intentum et
dividitur in duas partes quia primo huius
misterii describit 2o subditur gratiarum
actio pro tanto beneficio capitulo 12o prima
in tres quia primo describitur Christi
nativitas 2o eius sanctitas
ibi et requiescet 3o sublimitas
ibi in illa die. Circa primum sci-
endum quod istud capitulum exponitur ad
litteram de Christo a doctoribus hebreorum
et catholicorum cum interpretacio caldaica
sic hic exponit vero de filiis et
et messias de filiis eius a filiorum
eius ipse Judei tamen expectant
futurum sed nos dicimus hoc esse
impletum in nazareno et per
hoc dicitur hic egredietur virga
a virgo maria quod dicitur virga
gracilis paupertate et humilitate
flexibilis pietate et flos de ra-
dice eius ascendet a proprius quod

dicitur flos ratione generationis quia multa
perfectio actualis seu originalis habuit
in eo latuit et quia protulit fructum
nostre salutis. Hebrei autem exponunt
utrumque de Christo qui dicitur hic virga
propter regiam dignitatem et flos
propter vite puritatem et dicitur asce-
disse de radice iesse. quia per david
mediantibus fuit ysai radix iesse. Christus
autem descendit de david secundum carnem

¶ Et requiescet. hic ostenditur de-
scribitur(?) Christi sanctitas et
primo in se ipso. Secundo in corpore mystico
ibi: et erit iustitia. Circa primum dicitur
Et requiescet super eum spiritus domini
quia in baptismo apparuit spiritus sanctus in
specie columbe super eum. et secundo ad
designandum plenitudinem omnium gratiarum
in eo non subditur spiritus sapientie a-
datur sapientie vel spiritus qui est sapientia
et sic intelligitur de aliis non dicitur et in-
tellectus ... et enumerantur hic septem dona
spiritus sancti quorum sufficientia sic accipitur
Dona enim spiritus sancti perficiunt
animam ad hoc quod sit bene mobilis secundum
instinctum spiritus dei tamquam a se(?)
motore principio superiori. Sicut dicitur Ro.
8 quicumque spiritu dei aguntur hii filii
dei sunt. Et ideo dona sunt in
ratione et voluntate. Ratio vero specu-
lativa est et practica et in utraque
consideratur apprehensio veritatis que
pertinet ad inventionem et iudicium de
veritate. ¶ Ad apprehensionem igitur
veritatis perficitur speculativa per do-
num intellectus. practica vero per donum con-
silii. Recte vero iudicandum speculativa
perficitur per donum sapientie practica
vero per donum scientie. Voluntas
autem in hiis que sunt ad alterum perficitur
per donum pietatis. In hiis autem que
sunt ad se ipsum perficitur per donum
fortitudinis contra timorem periculorum
contra concupiscentiam vero inordinatam de-
lectabilium perficitur per donum timoris secundum
illud proverbiorum 15 per timorem domini de-
clinat omnis a malo. et sic patet
quod dona se extendunt ad omnia ad
que se extendunt virtutes intellectu-
ales et morales. Ista autem dona
perfectissime fuerunt in Christo quia fuit
perfectissima in omnibus donis et
carismatibus spiritus sancti. Secundo secundum
visionem ardoris sed contra(?) iudica-
bit quod exponentes ra. sa. dicit per(?)
messias iudicabit per scientiam dei
in eo existentem per quam congnosceret
quis sit innocens et quis reus et
in hoc ... Sed secundum catholicos
ista scientia dei que est in Christo duplex
est una increata que est ei intrinseca
deus de quo dicitur 1 Regum 16 homo
videt ea que parent. Deus autem
intuetur cor. Alia creata que competit
ei inquantum homo divinitus ei data et
ista scientia se extendit ad omnia que
sunt vel erunt secundum quamlibet differentiam
temporis. quantumcumque sint occulta et
sic utraque scientia cognoscitur a Christo
quod per scientiam dei in eo latentem
congnoscit cordium occulta et ideo
subditur quod subditur non secundum auditum
aurium arguet. quia non indigebit
doceri veritate ab aliquo qua per
se ipsum cognosceret. et hoc expletum
fuisse in Christo dicitur Ioh. 2º eo quod
ei non erat opus ut quis testimonium
perhiberet de homine ...

iniustitia pauperes secundum ewangeli-
cos iudicabis eos diuersis eclesiasticis
dignitatibus aptis 40 beati pauperes spiritu
quoniam ipsorum est regnum celorum et ar-
guet in equitate pro mansuetis terre
quod fuit impletum quando phariseos ar-
guit quod apostolos quos christus mouebat
de transgressione sabbati matthei 12 et
percutiet terram id est homines terrenos
virga oris sui id est doctrina sua argu-
endo eorum peccata et spiritu labiorum suo-
rum interficiet impium id est antichristum
sicut dicit apostolus 2 thessalonicenses 2 quem reve-
labitur ille iniquus quem dominus ihesus
interficiet spiritu oris sui et destruet
illustratione aduentus sui ¶ Et
erit hic quoniam describit sanctitatem in
corpore eius que iustitia ut dicit et erit
iustitia cingulum lumborum eius quod est
iusti et fideles adherebunt sibi sicut
cingulum et tibiale ad homines homini
quod est textus caldaicus textus sic habet Et
erunt iusti circa eum et erunt
fideles appropinquantes ei et hoc
patet impletum in apostolis aliis que
discipulis et fidelibus sibi per fidem
et caritatem adherentibus habitabit
lupus cum agno etc. Ex hoc et se-
quentibus dicunt hebrei quod in ad-
uentu messie siue christi animalia que
nunc ferocia sunt domesticabuntur
quod non nocebunt ad inuicem nec
hominibus Et ex hoc arguunt
contra nazareos non fuit christus
lege et quia hic promissis ista
domesticatio non est impleta tem-
poribus suis ¶ Sed rabi moy-
ses ipsorum doctus magnificabat quod ad
domesticationem dicens non attendat

sicut eos quod in diebus messie aliqui de-
ficiat de ordine huius seculi Vel in mo-
uetur aliquid de operibus sex dierum sed
abibit mundus iuxta solitam viam
et consuetudinem et omnia remanebunt in
condicionibus suis naturalibus Et sic
ex dicto rabi moysi patet defectus
argumenti Similiter patet quod defundi
a principio huius capituli loquitur methafo-
rice dicit Egredietur virga de radi-
ce yesse et flos de radice eius a-
scendet etc. et secundum eos messias i-
nominatur virga et loquitur methaforice
Similiter quod sibi dicit Et erit iustitia
cingulum lumborum eius et fides cinc-
torium renum eius secundum hebreos est
iusti et fideles messie adherentes
dicuntur methaforice cingulum eius et
cinctorium ut allegatum est supra per
textum caldaicum et eadem ratione quod
methafore sequitur habitabit lupus cum
agno etc. est locutio methaforica
qua innuitur pacificationem conuersorum
et cohabitationem fidelium in primitiua
ecclesia secundum quod dicit actuum 4. Multi-
tudinis autem credentium erat cor
vnum et anima vna nec quisquam
eorum que possidebat aliquid suum esse
dicebat, sed erant illis omnia
communia Et sic quamuis fuissent
ante discordes in actibus et mori-
bus vel non comedendo, recepta
christi fide et gratia spiritus sancti fiebant
concordes in actibus et moribus
et in comedendo et hoc est quod dicitur
habitabit lupus id est ille qui prius
fuit raptor feneratorum cum agno
id est cum innocente et mansueto
Vt etiam hoc cognoscatur specialiter

de paulo qui fuit de tribu beniamin
min phylipp 3o Beniamin vo
vocatur lupus Gen 49 beniamin
lupus rapax etc et paulus p9
conuersionem suam habitauit in quiete cum
anania simpliciter et in nocte que
cum homines nominant nocibus a
nimalia p3 49 Ubi iudas vocatur
leo dan coluber Beniamin lu
pus hoc etiam dicitur quia in mo lodi
hominum quo raptor vocatur lupus gra
uidus carnis · exitibus agnus etc
secundum diuersas conditiones Pardus r
habens maculas ex diuersis erroribus
et hedus · et cum simpliciter fidei accuba
bit a morabitur pacifice post suam
conuersionem ad fidem xpi et sic in
telligitur de sequentibus cum dicitur
Vitulus homo prius petulans et
dissolutus et leo · r prius superbus
et ouis a in morte et puer pa
uulus minabit eos · r propheta qui
sequitur 9 cao vocatur paruulus ducet eos
ad voluntatem suam quod impletum est
in illis qui obediunt ei per fidem
vitulus a petulans ut dictum est
et vrsus r ille qui prius erat
gulosus et post fidem sobrius ·
Pascent vniformiter comedendo quod
sicut dictum est in primitiua ecclesia omnia
erant illis communia · simul requiescent
catuli eorum a filii et familie ipsorum
et leo quasi bos comedet paleas a
superbus et delicatus cum rusticano
fidei virtutis simplicitate erit contentus
quod impletum fuit in primitiua ecclesia
ut dictum est et cottidie impletur in
religionibus Ubi nobiles et ig
nobiles trahi et attrahi virtuti
simplicitate et vniformiter sunt grati
et delectabitur infans ablactatus a demo
no renatus per baptismum super foramina
aspidis super personas a demonibus
obsessas unde demones eiciendo quod
quod dicitur marci vltimo Signa eos qui
crediderint · hec sequuntur In nomine meo
demonia eicient linguis loquentur nouis
serpentes tollent Et in cauerna re
guli etc Repetitio est eiusdem sententie
per alia verba · quod demon qui alibi
vocabatur aspis hic nominatur regu
lus qui est venenosior serpens non
nocebunt · et non occident in vniuerso
monte sancto meo in ecclesia que dicitur mons
sicut ut dictum est supra 2o cao In
primitiua enim ecclesia credentibus da
batur potestas super demones sicut
dictum est Et quia ista precedunt
ex receptione fidei ad predicationem apostolorum
per orbem ideo subditur quod repleta
est terra sapientia domini a euangelio xpi
sicut aque maris operientes quod tempore
apostolorum fuit publicata fides catholica
per orbem vniuersum sicut declaratum
fuit ps 18 id est illud In omnem terram
exiuit sonus eorum In die illa
hic quarto describitur sublimitas xpi
ad quam peruenit in quantum homo per
suam benedictam passionem secundum quod dicitur phi
li 2o humiliauit semetipsum factus
obediens usque ad mortem mortem autem
crucis Et primo describitur hec exaltatio
2o exaltationis diuulgatio a et erit
Circa primum dicitur In die illa erit
radix iesse a egrediens de radice
iesse ut dictum est in principio huius

ta et ad hoc denotandum ubi
translator secundum proprietatem greci
debuit dicere que in fero gre dicitur
qui in masculino et corporis nam
humana accepit in scripturi passo ad
similitudinem qui stat in signum populorum
id est in signum salutis gentium et hoc
fuit in sua passione impletum
quando fuit elevatus in cruce quod et
dicit salvator Iohannis 3o Sicut exalta-
vit moyses serpentem in heremo
in ligno ita exaltari oportet filium hominis
ut omnis qui credat in eum non pereat
sed habeat vitam eternam ¶ De exalta-
tione autem serpentis a moyse dicitur
numeri 21o fac serpentem eneum et
pone eum pro signo et qui percussus
aspexerit eum vivet qui serpens e-
neus fuit figura christi passuri quoniam
sicut per aspectum illius serpentis
salvabantur homines a morsibus
serpentium sic qui fide intuentur
mortem christi sanantur a morsibus
peccatorum sicut dictum fuit plenius
numeri 21o et Iohannis 3o Ipsum gentes
deprecabuntur quia post christi
resurrectionem et ascensionem gentiles
conversi ad fidem predicatione apostolorum
deprecati sunt eum devote et erit
sepulchrum eius gloriosum tum quia
licet mors christi fuit contemptibi-
lis sepultura tamen fuit honorabilis
quia in sepulchro novo lapideo
et cum lintheaminibus et aromatibus
preciosis ut habetur Iohannis 19 tum
quia fideles per orbem conversi
magni et nobiles vadunt ad
eius sepulchrum venerandum ¶ Et
erit hic quarto describitur dei exalta-
tionis divulgatio quantum ad predicationem
apostolorum aliorum et discipulorum christi per
orbem cum dicitur adiciet dominus
primo predicavit per se ipsum 2o
per apostolos suos alios et discipulos
manum suam id est virtute confirmando
istam predicationem miraculis sequentibus
dicitur marci ultimo Illi autem profecti
predicaverunt ubique domino cooperante
et sermone confirmante sequentibus signis
ad possidendum per fide et virtute
residuum populi id est electos qui fuerunt pauci
respectu aliorum qui deliquerunt ab assi-
riis et ab egipto etc. Nota sunt
diversas terras et locorum exquibus
predicatione apostolorum aliqui vocati
sunt ad fidem christi et per ista intelli-
guntur alia loca que non exprimuntur
ad que pervenit predicatio eorum He-
brei istos exponunt hoc de sua co-
gregatione in iudea tempore messie
quem expectant Sed hunc exponi
quod sit in initio fundamento cum
adventus christi sufficit inpletum re-
pugnat textus primo per hoc
quod dicitur hic adiciet dominus quia hebrei
primo sunt adducti in iudeam de
egipto 2o de babilone Isti autem re-
ducerentur tertio ab hac dispersione
in qua sunt dicitur adiciet 2o 2o
quia ista dispersio in qua sunt
fuit facta per romanos qui tamen
non nominantur hic inter populos tamen dicitur
ab assiriis et egipto etc. Principa-
tum invenerunt romani et levabit
signum in nationes id est virtute crucis

faciet predicari per apostolos alios
quam discipulos . qua preterea et signis
confirmant quod iam est impletum ut
dictum est Et congregabit profugos
israel et dispersos iuda colliget .i.
illos qui fuerant profugi a cultu
dei et dispersi per errores varios
colliget in unitate fidei a quatuor
plagis terre .i. ex omni parte terre et
auferetur zelus effraim id est per
hoc intelligitur mutua concordia
et amicitia iudeorum magis quam in-
imicitia etiam ut dictum est supra
Et volabunt in humeros philistiim
per mare Post resurrectionem enim
christi et ascensionem philippus pre-
dicavit in civitatibus philistinorum
ut habetur act 8 Ubi dicitur philippus
autem inventus est in azoto que est civi-
tas philistinorum et pertransiens
evangelizabat civitatibus cunctis
Terra autem philistinorum est super
mare mediterraneum et sunt ibi por-
tus et naves in quibus aliqui
de apostolis et discipulis christi fuerunt
deportati ad predicandum in aliis
terris ut patet de paulo et barnaba
et pluribus aliis et hoc est quod dici-
tur Et volabunt in humeros phi-
listiim .i. expediti navigabunt in
eorum navibus que dicuntur hic humeri
methaphorice eo quod super humeros por-
tantur onera . sic et super naves ..
Unus enim textum obliviscitur loquitur
methaphorice simul predabuntur filios
orientis quia aliqui eorum naviga-
verunt versus orientem et predicatores
ibi fidem rapuerunt unde preda

quirentes aliquos ad fidem qui
prius erant in possessione dyaboli Y-
dumea et moab id est quia de istis
tribus ad predicationem apostolorum aliqui credi-
derunt ad obedientiam fidei venientes
Et desolabit dominus linguam maris e-
gypti .i. nilum qui ingreditur mare
mediterraneum transiens per egyptum
nos subditur quod expositive et levabit
manum suam super flumen et arguetur
hic et .p.i. etc quod illud quod prius
est desolatio lingue maris dicitur
hic percussio fluvii in fortitudine
spiritus sui quia dedit virtutem fa-
ciendi quod subditur et percutiet eum
in septem rivis Ille enim mag-
nus est magnum tempus per ysa-
iam et per aliquod tempus ante christi
adventum ut fluvius in corporis
sui accedet ad allexandriam et
aliquas alias civitates egypti
fecit dividi nilum in .7. portiones
infra mare mediterraneum separati
cadentes ut per eum transeant
calceati .i. pede possint homines
faciliter transire et ipsum fuit
prenosticum quod predicatores ewan-
gelii transirent faciliter per orbem
remotis impedimentis virtute
divina quod patet cum hoc quod ad hunc vi-
vente petro fides katholica divul-
gata est usque occidentem usque ad
mare occeanum quod patet cum hoc
quod missi a beato petro ad predicandum
fundaverunt ecclesiam senonensem que
tunc erat metropolis francie
in hanc ubi per viii Enim

igit apli aut qd discipli exierunt
deinde ad predicandum per orbem
que e in xb. inclinata et sit
in medio terre habitabilis sicut
innuitur petro divulgata est
fides catholica versus occidentem
usque ad occeanum qui e fi[nis] terre ha-
bitabilis contra tenendo e ea sicut
fit divulgata aliter ad alias par-
tes orbis et propter velocitatem huius
divulgationis subditur et erit una
residuus populus meus sicut etiam meis
ad fidem vocandis qui relinquntur
ab assiriis .i. a demonibus eam pos-
possidentibus sicut fuit usque ad
die qua ascendit de egipto .i.
sicut divina virtute remota sunt
impedimenta exitus israhelis
de egipto. sic divina virtute remo-
uebuntur impedimenta abolendo exe-
undo de ignorantie et errorum te-
bris quibus implicatus e impedimentum
aplorum aliorumque dilorum ut iusticie
Aliter exponitur ab illo loco et
desolabit dominus contra qui per linguam
maris egipti intelligit ipsa egiptus
que e super mare et intelligit ipsum
per flumine potestas regia que fuit
fortis et magna. propter quod cesar
augustus sub quo natus fuit xpus
divisit eam in septem principatus
et sic fuit multum diminuta ne
posset rebellare et talis subiu-
gatio huius regni et aliorum in impe-
rio romano fuit quedam dispositio ad quod p-
dicatio evangelii fieret liberius per
orbem Unde dicit leo papa in sermone

de aplis petro et paulo dispositi-
dum opus maxime congruebat ut
multa regna confederarentur imperio
romano. et cito pervios haberet populos
predicatio generalis quos unius tenebat
regimen civitatis ut subditur et erit
via residuus etc expositio ut supra
et hoc maxime fuit impletum tempore
constantini qui voluit per orbem
ecclesias licite fabricari et fidem xpi
predicari etc ~~Capitulum~~

Et dices desponsato xpi in isti-
tio hic quod describit gratias
actio pro tanto beneficio. et dicitur Et
dices in die illa .i. in tempore gratie
quod revelate quod dictum dices Confiteor
Nos precessit dies autem appropinqua-
vit ~~Confitebor tibi domine confessione~~ Capitulum xvj
laudis et gratiarum actionis. quoniam iratus
es mihi propter peccata mea me puniendo
in captivitate babilonica et per-
secutione antiochi illustris et pluribus
temporibus aliis conversus est furor
tuus in mansuetudine et consolatus
es me per tuam vindictam in antichristum
ut subditur ecce deus salvator meus
xpus habitu apparens incarne assumpta
fiducialiter agam et non timebo
amplius retardari vita beata
que per xpum fuit aperta Erat enim
confitebatur primitiva ecclesia sub
aplis in unum congregata que pro ma-
iori parte de gente iudeorum ut patet in
actibus aplorum quia fortitudo mea
.i. dans mihi fortitudinem martirii
et laus mea dominus quod virtute divina
in primitiva ecclesia fideles non
solum passiones sustinebant tranquille
sed etiam gaudenter et cum laudibus

dinis et filius est in salute qui in
mente suspirabant ad aqua celeste quod
non fiebat sub veteri testamento haurietis
aquas de fontibus saluatoris id est o vos
catholici haurietis dona spiritus sancti
de sacramentis noue legis in quibus
confertur gratia quod non fiebat in sacra-
mentis veteris legis Et dicetis in il-
la die exhortando vos mutuo ad
laudem diuinam Confitemini domino eius
beneficia recognoscendo et inuo-
cate nomen eius ipsum deuote lau-
dando Notas facite mysteria in
omnibus gentibus predicatorum cre
ditatis Adinuentiones eius id est
modos mirabiles humane salutis
quos ad inuenit diuina sapientia in
filii dei incarnatione predicatione passione
resurrectione et ascensione Mementote
quoniam excelsum est nomen eius phil
quo dedit illi nomen quod est super
omne nomen ut in nomine eius omne
genu flectatur Cantate domino quoniam magni-
fice fecit ponendo naturam humanam in
Christo ad patris dexteram Annunciate hoc
in vniuersa terra quod impletum est pre-
dicatorum apostolorum aliorum quorum discipulorum
per orbem vniuersum Exulta in
corde et lauda mente habitatio
syon id est ecclesia que vocatur syon hebre-
ice [illegible] ad specimen et ci-
uitate dei vniuersus celeste iuxta
illud quia magnus in medio tui
sanctus israel id est Christus sanctificans fi-
delem populum communi nomine israel ap-
pellatum ut frequenter supra dictum est
Post etiam hec littera refert ad me

tem syon in quo erat templum
Vbi legitur Christus frequenter pre-
dicasse et miracula fecisse in ea
apostolis suam resurrectionem manifesta-
uit et super eos spiritum sanctum in
signo visibili misit ut dicit
Ieronimus in epistola ad paulinum de
omnibus sacre scripture libris Cap xiii 13

Onus babilonis Postquam
denunciauit punitionem assi-
riorum qui captiuauerunt regnum
duarum tribuum et primo denunciat
babiloniorum destructionem qui iudeos
complorum [illegible] primo in tres quia
primo describitur vastantis congre-
gationes qui babiloniis applicando
ad adulatorem ergo sequitur consolatio
iustorum et est Circa primum dicitur Onus
babilonis id est miseria eius oppressionis
quod vidit ysaias id est predixit in futurum
Super montem id est contra babilonem tu-
more superbie eleuatam caliginosum
erroribus obtenebratum leuate
signum id est vexillum predicte congregationis
et exaltate vocem exhortando ad
prelium leuate manum in signum con-
fidentie et victorie obtinende et
subditur et ingrediantur portas scilicet
babilonis tamquam victores duces
scilicet persarum et medorum quia cirus
rex persarum et darius rex medorum
cum suis exercitibus babilonem ceperunt
ut habetur danielis quinto Ego mandaui sancti-
ficatis meis Hebrei dicunt ritatis meis
Dicitur enim hebraice quod hic ponitur
equiuoca est ad ritatorum et sanctificatorum
hebrei tamen hic videtur melius

dicit ex parte eius turbatorum iram di-
cit mandaui sanctificatis meis
.i. ministris meis. In spirauit ei
dus voluntatem et audaciam per-
sis et medis contra bibi babilonem
pugnandi et vocaui fortes meos
dando eis fortitudinem in ira mea
.i. ad exequendum punicionem a me di-
spositam exultantes in gloria mea .i.
in uictoria gloriosa a me concessa
vel quia cirus rex persarum alta
uictoria attribuit glorie dominice ut
habetur esdre primo et primo esdre pri-
mo dicit cyrus rex persarum omnia
regna terre dedit mihi dominus. Vox
multitudinis .i. maioris exercitus
contra babilonem venientis. Vox
sonitus regum .i. cyri regis per-
sarum et daris regis medorum et
forte isti aliquos alios reges
adduxerunt secum. Dominus exercituum
precepit milicie belli. quam militibus
et bellatoribus inspirauit vo-
luntatem et audaciam veniendi contra
babilonem de terra longinqua non
abhorrentes a timis laborem et
quod non solum homines sunt executores
diuine iusticie contra babilonem sed
etiam angeli ideo subditur a summitate
celi dominus et uasa furoris eius .i.
angeli qui sunt quedam instrumenta ad
exequenda diuina iudicia. Ut di-
sperderet omnem terram scilicet babilonis.
Et est locutio yperbolica ad denotandum
magnitudinem ciuitatis babilon-
ie et ipsius multitudinem sicut ali-
ter ipsius dicitur totus mundus.
Vlulate. hic consequenter describit babi-

loniorum afflictionem et primo quantum ad
eorum angustiam. Secundo quantum ad eorum pene
acerbitatem ibi ecce dies domini. Tercio quantum
ad adiutoriorum ferocitatem ibi ecce ego.
Circa primum dicitur Vlulate scilicet uos
babilonii. Vlulatus qui est clamor
confusus a iudicium magni timoris
exhibet foris formidis distinctus. quia
prope est dies domini .i. punicionis eius. Pro-
pter hoc omnis manus dissoluetur a
sua uirtute pre nimio timore quia ti-
mor retrahit spiritus et calorem a mem-
bris exterioribus et sic remanent
frigida et tremencia et per consequens in-
ualida. et omne cor hominis tabe-
scet .i. contabescet pre tristicia corporis
et doloris. Cor babilonii affligentur
pre angustia sicut ille qui parturit.
talia vnusquisque ad proximum suum
stupebit non potens euadere. Fa-
cies combuste vultus eorum quia perse
et medi incendunt babilonem et
multi sunt ibi combusti. ¶ Ecce dies
hic consequenter describit afflictionem ba-
biloniorum exponens acerbitatem cum dicitur
Ecce dies domini .i. punicionis eius ve-
niet crudelis apud babilonios propter
acerbitatem punicionis. ad quod designa-
dum subditur indignacionis plenus
et ire furoris. quia ad hoc omnia ponun-
tur uerba que adeo signata. ad de-
signandum exaggeracionem pene ad
ponendum terram scilicet babilonis in soli-
tudinem occisis medis quoniam stelle
celi .i. principes magni et splendi-
dorum .i. sapientia eorum non expandent
lumen suum quia fugient ab eis metu
et consilium. contra se imminens

iniuriam obtendebunt et postquam mortuus
fuerit rex regina non procedet coronata
magestate regia et visitabo hec dicit
in persona domini super orbem mala
id est babilonem et propter hoc aliqui di-
cunt hic orbis et male quia in
hebreo est orbis et dicitur de babi-
lone yperbolice sicut persius dicitur
totus mundus quia babilon erat valde
magna unde dicit philosophus in libro pol-
liticorum quod erat magis regio clau-
sa muris quam civitas eo quod excede-
bat nobiliter magnitudinem civitatis
dicit enim horosius quod muri erant
in quadro edificati et quilibet latus
habebat xvi miliaria quod faciunt octo
leucas et requiescere faciam superbiam
infidelium quia babilonii erant
ydolatre ut patet in daniele et arro-
gantiam fortium humiliabo quia iactabant
enim se de fortitudine preciosior erit vir
auro et carior eo modo loquendi quo
dicitur omne rarum preciosum quia valde
pauci de babiloniis remanserunt vi-
vi et hoc modo obrizo id est auro pulcro
et nitidi et dicitur obrizo ab ob
et radio as super hoc celum turbabo
etcetera locutio est yperbolica ad designandum
ad magnitudinem ire dei contra
babilonem et erit quasi damula fu-
giens leonem id est exercitus qui venit
de medie ad auxilium balthasar et quasi
ovis fugiens lupum et non erit qui
congreget ad reducendum eos in
babiloniis auxilium non subditur unus
quisque ad populum suum convertetur etcetera quia
timore per terram fugient ad loca sua
unde venerant omnis qui inven-
tus fuerit remanens in babiloniis

occidetur a persis et medis et
omnis qui supervenerit in babilo-
nios adiuvare cadet in gladio
ad ipsorum consolationem infantes eorum scilicet babilo-
niorum allidentur contra parietes in
oculis eorum quod accidit et diripientur
domus eorum id est opes et
ostensilia domorum Ecce ego hic
describitur afflictio babiloniorum ex
persequentium feritate cum dicitur
ecce ego suscitabo super eos id est ba-
bilonios medos qui argentum non
querant etcetera quia presidio occi-
dendi retardabunt predari non
subditur sagittis parvulos interficient
etcetera et in talibus personis ad se
defendendum invalidis solet parci
in bellis et per hoc arguitur maior
crudelitas contra viros defendere
se potentes Et erit hic ponitur
pena babiloniorum describitur civitatis
destructio totalis absque spe ree-
dificationis cum dicitur Et erit babilon
illa civitas gloriosa quia de illa glo-
riabantur babilonii propter maiorem for-
titudinem et propter multitudinem in
regnis inclita id est nota propter suam
nobilitatem in omnibus regnis in
superbia caldeorum quia de ipsa se iac-
tabant subversa id est destructa et
derelicta a statu suo sicut subvertit
dominus sodomam et gomorram id est irre-
parabiliter non subditur non habitabitur
ab hominibus et non fundabitur ad
sui reedificationem Non ponet ten-
toria arabs arabes autem eius temporis
habitabant in tabernaculis sicut
mutantes loca pascui animalibus per
hoc quod dicitur nec ponet etcetera de

signatur destructio babilonis quia
sicut est in capitulo habitacione eius et
pastui domesticorum animalium non sub-
dit. Et requiescent ibi bestie sic
ferores et venenose et monstru-
ose ut subditur. Et replebuntur domus
eorum draconibus et habitabunt ibi
strutiones aues sunt magne so-
litudinem amantes et pilosi sal-
tabunt ibi id est vulpes et lupi se-
dicunt aliqui. Alij vero dicunt quod pilo-
si hic accipiuntur pro quibusdam
animalibus monstruosis que in parte habent
effigiem hominis et in parte bestie.
Alij vero dicunt quod pilosi hic acci-
piuntur pro hominibus silvestribus
quibus magnitudo et multitudo
pilorum est prominencius. Alij vero
dicunt quod pilosi hic accipiuntur pro
demonibus incubis sed istud non
est verisile cum locus ille sit inhi-
tabilis non hominibus ut predictum est
demones autem non habitant inter
bestias que peccare non possunt sed inter
homines eos ad peccatum pertrahere
nitentes et respondebunt ibi vlule id est
aues sue magnitudinis cornute
sed maculis respersa que stricto inpalu-
de rostro strident horrendo so-
dum vlule abululatu dicte et syre-
ne. Dicit glossa quod sunt serpentes
alati et cristati. Alij vero dicunt
quod sunt pisces maris in forma mulieris
in parte sed quicquid sit de talibus
piscibus tamen non accipiuntur hic sy-
rene pro eis quia si sunt tales
pisces habitant in mari et non in ci-
vitatibus destructis in delubris
voluptatis id est in templis ydolorum

in quibus gentiles exercebant vo-
luptates carnis ut in templo papi
et veneris
Cap. xiiii

Prope est ut veniat tempus eius. Hic quarta prophecia denun-
ciat iudeorum consolacionem. Circa quod
primo initiatur eorum liberacio de captivitate
babilonica. Secundo contra hostes insul-
tacio ibi et erit. Tercio in salvatoris confir-
macio ibi non vocabitur. Circa primum
dicit prope est ut veniat tempus
eius id est liberacionis iudeorum de babilone
que est facta in principio regni cyri ut
habetur esdre primo. Et quia hoc fuit
cyro inspiratum adeo ut albide de-
suscitavit dominus spiritum cyri regis
persarum ut subditur. Miserebitur enim
dominus iacob id est populi regni iude des-
cendentis a iacob et eliget adhuc
de israhel paucos de regno israhel cum
zorobabel reducendo. Captivi enim
samaria et translato inde populo per
salmanasar aliqui euadentes ma-
nus eius intraverunt regnum iude
ibidem habitantes usque ad captivitatem
babilonis. Et sic cum illis de regno
iude captivati sunt et cum rede-
untibus de captivitate redierunt.
Et requiescere eos faciet super
humum suam tempore zorobabel
esdre neemie et machabeorum. Et
iungetur advena ad eos quia aliqui
de gentilibus convertebantur ad iudais-
mum per circumcisionem dicti cultum et iste
dicebantur advene et tenebunt eos
populi id est dabunt eis servitutem in-
niam et adducent eos in locum suum
quia cyrus dedit eis conductum et
possidebit eos domus israhel super
terram id est in iudea et erat dominus cul-
tui deputata in servos et ancillas

127

hoc dicitur quantum ad pauperes genti-
les qui missi fuerunt eis ad serviendum
et erant captivatores eorum qui se re-
pararunt. Et hoc fuit impletum tempore
machabeorum qui regnum iudee recupera-
verunt agrecis multis eorum occisis
et captis et aliquibus eorum in servi-
tute redactis ut patet primo machabeorum
et 2o ¶ Et erit hic auctor ponit in-
sultacionem contra hostes et primo in-
sultacionem vivorum et 2o mortuorum
ibi Infernus. Circa primum dicitur
Et erit cum dicetur illa scilicet tempore reduc-
tionis captivitatis babilonice. Cum
requiem dederit tibi dominus a labore tuo
scilicet anime quem ductus fuisti in babi-
lone et a concussione tua quia cap-
tivum ducit impellendo et conteri-
endo et a servitute dura qua ancil-
fuisti scilicet in babilone sumas pa-
rabolam istam que sequitur contra
regem babilonis et dicit regem
indiffinite quia aliqua de hiis que
sequuntur verificantur de uno rege
et aliqua de aliis. Quomodo cessavit ex-
actor quia rex babilonis per vi-
olentiam bona aliorum rapiebat.
Quievit tributum quod imposuerat
super alias gentes et regna
et hoc fuit potissime tempore nabuch
qui fuit rex potentissimus inter
reges babilonis ¶ Contrivit dominus
baculum id est virtutem impiorum babi-
loniorum et hoc fuit impletum bal-
thasar quem dominus per cyrum et
darium expugnavit et occidit Dan.
4o Virgam dominantium id est sceptrum ba-
bilonorum qui dominabantur multis
gentibus cedentem populos in in-
dignatione id est supple plagam in sa-
nabili quam non potuerunt eis resiste-
re. subicientem in furore gentes quia
quamvis adeo sibi concesserant ab-
iciebantur misericorditer nimia. Con-
quievit et siluit omnis terra id est habi-
tatores omnis terre habitantes in
pace a rege babilonis de cetero
gavisa est in corde et exultavit
in signo exterioris exultationis. Cum
dicitur quasi contra saltatores. Abietes
quoque id est principes magni terre le-
tati sunt super te scilicet contra de
cedros id est dominus ex quo dormisti
sopno mortis non ascendet qui succi-
dat nos id est impugnet consequitur
enim parabolam de arboribus mag-
nis principes significatibus ut dictum
est ¶ Infernus hic auctor ponitur
insultationem mortuorum et primo contra
eundem 2o quantum ad corporis sepul-
turam ibi Omnes gentes. Primam
dividit quia primo ponitur insultatio
contra regem 2o ostendit huius
sit successus ad casum demonis ibi Quo-
modo cecidisti. Circa primum sciendum
quod hebrei et aliqui expositores
catholici exponunt locum istum de
anima nabuch descendente ad penas
dampnatorum. Sed salvo meliori
iudicio illud non est in auctoris dicitur
quia dan. 4o Nabuch recipitur
de amentia ex tunc invenisse in con-
fessione laudis domini. Unde abidem
dicitur Igitur post finem dierum ego
nabuch oculos meos ad celum le-
vavi et sensus meus redditus est mihi
et altissimo benedixi et cetera postea
subditur sicut in fine capituli ¶ Nunc agitur

ego nabuchodonosor laudo et glorifico
regem celi. quia opera eius vera et
omnes vie eius iudicia et gradien-
tes in superbia potest humiliare et
sic videtur contra suum in bono tamen
quia voluntas non fit mecum de vendi-
tio ad malum Unde in decretis 23
q. 4 cap. Nabuch dicit quod fecit
penitentiam fructuosam et cetera dicit quod
hoc refertur ad balthasar ne-
potem suum qui in contemptu dei
fecit apportari vasa consecrata
diuino cultui et bibit in eis et
principes eius uxores et concubine
propter quod in tercia fuit eadem nocte
dampnatus et secundum hoc dicit in fine
quod in fine dicit ce mene confundo
conturbatum est os meum in suo aduersus
tunc contra vos et intus eo modo
loquendi quo dicitur gentes quam abs
magnus et pessimus homo moritur
quod demones sunt multum occupati
circa receptionem anime eius apprehen-
dere videbantur. modis loquendi
quibus suscitabunt gigantes
i. animas gigantum in inferno existentes
qui sunt mali homines grandes
ad insultandum et omnes principes
terre sunt de sediti surrexerunt de so-
liis suis i. de locis in inferno sibi
deputatis et eodem modo exponitur
quod subditur Omnes principes etc.
et dicent et in insultando et tu vul-
neratus es sicut et nos i. deiectus
in infernum ab honore tuo mundano
cecidit cadauer tuum per mortem
corporis subter te sternetur tinea
et operimentum tuum vermis Unde secundum
Aliqui tamen referunt hoc ad

Omnes constitue qui continue iacet
in dampnatis Si autem aliquis vel-
let exponere predicta ad litteram
de dicto nabuchodonosor dicendum est quod illa
comminatio non fuit predestinationis
que semper impletur sed fuit comminationis
dicitur adhuc 40 dies et niniue sub-
uertetur quod tamen non fuit sibi ista ta-
lis enim comminatio non profertur quia
est in diuina prescientia quod est immobilis
sed secundum merita vel demerita hominum que
mutabilia sunt Secundum enim de-
merita niniuitarum niniue erat sub-
uertenda. sed quia egerunt penitentiam
ad predicationem ione. non fuit completa
comminatio dicte subuersionis Sic
in proposito Nabuch enim antequam pro
peccato suo perueniret amentiam me-
ruit penam gehenne et quod sibi fiet
talis insultatio a dampnatis.
Completa autem in eo amentia cognouit
dei potentiam et egit penitentiam fruc-
tuosam ut dictum est Ideo pena per
comminationem non fuit impleta
Et licet sic possit dici videtur tamen
michi quod prima expositio est melior
et magis consona textui Quo-
modo cecidisti Hic ostendit de casu regis
babilonis agitur de casu demonis
secundum regulam exponendi sacram scripturam
que dicitur de capite et eius corpore quam
inter alias ponit augustinus 3o de doctrina
christiana et ysidorus de summo bono
Vel cap. 6 illas ego posui in principio
huius operis tocius sacre scripture
Ista autem regula qua utendum est
hic intelligitur per hoc quod dyabolus
est caput omnium iniquorum secundum quod dic-
itur Omne 10 et 20 propter connexionem
capitis ad membra et econtra sacra

spiritua aliud sub uno contentum de uno
transit ad aliud et cetera. Et hoc modo hic
ysaias loquitur de rege babilonis qui
erat dyabolus membrum simpliciter quantum ad ipsum
nabuchodonosor transit ad loquendum de demone
dicens. Quomodo cecidisti de celo scilicet empireo
lucifer id est pulchrior inter angelos
sicut lucifer qui est stella matutina pul-
chrior est inter alias stellas. Alio nomine
vocatur venus a venustate qui mane
oriebaris quia initium creationis eius quod
dicitur hic ortus et lapsus fuit tempore
modicum. Corruisti in terram quia proiectus
fuit in hunc aerem caliginosum qui
vulnerabas, proiciendo angelos alios qui
ipse fuit causa cadendi. Angeli boni
et mali fuerunt assumunt in specie humana
et ideo nomine generum et hominum nominantur
sicut actus primo de duobus angelis de-
sanctis dicitur. Ecce duo viri astiterunt
iuxta illos in vestibus albis. Et Zacharias
Et de dyabolo dicit salvator Mathei 13 In-
imicus homo superseminavit zi-
zania. In medio terre qui dicebas
in corde tuo superbiendo. In celum as-
cendam super astra celi id est super
alios angelos. Sic enim voluit
preesse aliis angelis indebite scilicet
ut sibi exhiberent honorem soli
deo debitum et nulli subesse, simpliciter
tamen sciret se non posse esse absque dei
manu tenentia, sed quantum ad regimen
agendorum. Sedebo in monte testamenti id est
in celo empireo unde procedunt
omnia que in terris fiunt tamquam de
aula summi imperatoris. In lateribus
aquilonis, quia licet simpliciter altitudo
mundi sit in polo antartico
tamen secundum apparentiam hominum est in polo

opposito scilicet artico quia iste polus
est nobis semper manifestus et
super nostrum emisperium elevatus
et circa ipsum videntur moveri stelle.
Polus antarticus est nobis semper occul-
tus. Vel aliter In monte testamenti id est
super ecclesiam que dicitur mons novi testamenti
super personas enim ecclesiasticas appe-
tit dyabolus maiorem dominari. In lateribus
aquilonis id est in cordibus frigidis
code(?) ... caritatis. Ascendam super
altitudinem nubium id est angelorum qui
dicuntur nubes mechanice propter velocitatem
motus sicut et supra dicuntur astra
propter claritatem naturalis intellectus.
Similis ero altissimo. Appetivit enim
similitudinem divinam ut predictum est.
Verumtamen ad infernum detraheris in pro-
fundum laci quia sicut eius culpa
fuit gravior ita pena maior. Qui
te viderint id est angeli sancti qui
viderunt eum cadentem et videntes
eius dampnacionem ad te inclinabuntur
per consideracionem divine iusticie dicentes
Numquid est iste vir qui conturbabat
terram id est celum empireum quod dicitur
terra viventium quia de omnibus ordi-
nibus aliqui ceciderunt cum eo. An-
geli vero in scriptura dicuntur reges quia
per eos regit tota corporalis creatura
et per quos ordines angelorum dicuntur
regna. Vel potest aliud intelligi de tra-
hicione(?) hominum deputata nunc patet
dyabolus enim perturbavit et frequenter per-
turbat quia posuit orbem desertum
quia ante mortem Christi omnes descende-
bant trahebantur ad infernum. Et
urbes eius destruxit id est loca dimi-
cultus que fecerat adeo permissive

Vinctis eius non aperuit carcerem
i. eos detinuit. quod autem inde aliqui
sunt amoti in resurrectione corporis
fuit contra eius voluntatem
Aliqui vero expositores exponunt
de rege babilonis ad litteram dicentes
sic Quomodo cecidisti lucifer i. tu rex
babilonis gloriosior aliis regibus
sicut lucifer aliis stellis. qui mane
oriebaris quia licet regnum babilonis
fuit valde gloriosum. tamen in hac
gloria duravit per tempus modicum. quia
primus gloriosus rex legitur fuisse nabuchodonosor
cui successit euilmerodach filius
eius. et isti successit balthasar eius
ut declaratum fuit diffusius dan
5. Et in isto defecit regnum ba-
bilonie et translatum fuit ad medos
et persas dan 4. Corruisti in terram
deiectus a regni dignitate qui vul-
nerabas gentes exinanita crudeliter
Qui dicebas in corde tuo in celum
ascendam etc. Opinio enim erat gen-
tilium quod propter dignitatem regni mortui
ponebantur transferebantur ad celum. Secundum quod
dicitur 2o machabeorum non pre mo me
deas translato sedebo in monte testamenti
i. secundum extendam regnum meum sic
et factum est quando cepit sedechiam in
lateribus aquilonis quia ... dicitur
Et in latere aquilonari montis as-
cendam super altitudinem nubium a-
scendam similis ero altissimo i. mo-
narchia in mundo sicut deus in celo
Verumptamen ad infernum detraheris in mortem
in profundum laci quia qui plus
se exaltat per superbiam magis
deicitur per penam quod completum fuit
in balthasar ut supra dictum est

Qui te viderint ad te inclinabuntur
quia dicta stupefacti dicent quod qui vide-
rit te videre oportebit se inclinare Nunquid
iste est vir qui conturbavit terram
i. habitatores terre qui concussit regna
subiciendo ea violenter suo imperio
Rex enim babilonis multa sibi sub-
iecit armorum violentia Qui posuit
orbem desertum quantum ad magnam partem. Urbes
fecit in solitudinem et urbes eius destruxit
sicut patet de tiro et multis aliis quas
destruxit rex babilonis Vinctis eius
i. aliis non aperuit carcerem dimittendo
eos post longam macerationem et secundum
istam expositionem littera illa dicitur dicit
de demone figuraliter tamen prima tamen expositio
magis consonat dictis sanctorum
Omnes reges hic ponuntur in silentio
contra regem babilonis quantum ad
sepulturam et ... per illa de na-
buchodonosor De quo dicunt hebrei quod post
mortem euilmerodach filius eius
qui ... mala que ipse a
... fecerat. timens ne resur-
geret a morte sicut redierat de a-
mentia consilio ioachim fecit eum
de sepulchro extrahi et particulatim
dividi et vulturibus dari et sic aves
... ut non possent iterum
congregari et secundum hoc dicitur Omnes
reges gentium universi dormierunt
sompno mortis in gloria i. honori-
fice sepulti tu autem proiectus es de
sepulchro tuo modo predicto quasi
stirps inutilis qui ad multitudinem
mortuorum sanie pollutus quia ca-
daver sit extracta sanie fuit pol-
luta Cum hiis qui interfecti sunt gladio
quorum cadavera remanent insepulta
et sic a bestiis et avibus devorantur

descendentes ad fundamenta laci quia car
nibus devoratis ossa remanencia per
inundanciam pluviarum trahuntur ad latus
et paludes et descendunt ad fundum
terre patent ex dictis. Sicut pos
ui in significatione contra regem babilonie
hic quarto ponitur confirmacio comminacionis
per hoc quod denunciatur ruina regni et
primo confirmatur ibi Quo exemplo ibi
Iuravit dominus. Circa primum dicit Qui
cum terram tuam disperdisti et eius per
dicionem intulisti et similiter exponitur
quod subditur Non vocabitur in eternum semen pessimorum
in eternum scilicet regnum babilonicum saltem
quantum ad progeniem nabuchodonosor. Subditur
Preparate filios eius occisioni quia balta
sar fuit interfectus et tota eius
cognacio et translatum fuit regnum ut
predictum est et sic patet littera usque
ibi Et ponam eam in possessio
nem ericii quia facta est inhabitabilis
hominibus. Et ericius animal
spinosum. Et scopabo eam auferendo pec
catores de ea sicut de domo sordes
cum scopa. Iuravit. hic confirmatur
exemplo regis assiriorum quem deus de
struxit ante destructionem regni babi
lonis et utriusque destructionem predixit
ysaias in pluribus locis et hic ponitur
ab eo primo in signum certum destructionis
babilonice futuro quod dicit Ut cogitavi
dictum meum impletum de rege assiriorum
sic erit et simile implendum
de regno babiloniorum et ideo hoc
dicit Iuravit dominus exercituum statuit
sermo ut putavi et ut mente presciui
mea dispositum sic veniet et quod sit
aliud subditur et conteram assirium in
terra mea id est in iudea ubi regebat ad

tus dominus ... dei specialiter
et in montibus meis quia iudea
est terra montuosa conculcabo eum quia
angelus domini de exercitu assiriorum sepo
situs in iudea percussit 184 mi
lia bellatorum ... tran
feretur ab eis iugum eius id est ab eze
chia et populo eius hoc consi
lium quod cogitavi super omnem ter
ram ab assiriis depressam et gra
vatam quod ab eo auferatur iugum as
siriorum et per hoc quod dicitur Haec manus
extenta quam cogitavi patet quia est hec
prophecia predestinacionis et propter hoc
infallibiliter implenda et patet ex
predictis et hec manus domini ...
extenta super omnes gentes ad
liberandum eas de oppressione assiriorum
tota patet. In anno post
quam prophecia denunciavit punicione
assiriorum qui captivaverunt regnum
israel et babiloniorum qui captivaverunt
regnum iuda hic quinto denunciat pu
nicionem aliarum gencium de afflictione
utriusque regni gaudencium et affli
gentes adiuvancium et primo denunciat
punicionem philistinorum Quo anno cap
14o et cetera. Secundum ibi prose
quendo. Circa primum sciendum quod tempore
achas fortitudo regni iude fuit
multum debilitata propter eius mali
ciam quia facee filius romelie
occidit de iuda 120 milia et per
hoc philistini invaserunt regnum
iuda et ceperunt plures civitates
et habitaverunt in eis 2o paralipomenon 28
et de hoc delectabantur. Sed mortuo
achas ezechias filius eius qui
fuit bonus et iustus fortificavit

regnum et prevaluit adversus phi
listeos secundum quod dicitur 4 Reg. 18 ipse
percussit philisteos usque ad Ga
zam et omnes terminos eius a turre custodum
usque ad civitatem munitam. Et hoc de
nuntiat hic prophetia futurum ad confu
sionem et desolationem philistinorum
desolatorum. Et primo notat tempus
dicens In anno quo mortuus est
rex Achas regnavit Ezechias
in mente factum est onus istud, id est
facta est revelatio ista de philis
tinis punitionis. Unde subditur Ne lete
ris philistea omnis tu, id est nulla
civitas tua letetur quia omnis et nul
lus et nulla equipollent. Unde
quod dicitur hic Omnis civitas non le
tetur ~~supple de hoc quod sequitur quia commi
nuta est virga~~ secundum ordinem con
structionis idem est ac si diceret Nulla
civitas philistinorum letetur scilicet de
hoc quod sequitur quia comminuta est
virga, id est potentia percussoris
tui scilicet regni Iude quod ante tempus
Achas consueverat te percutere et su
bicere sicut patet tempore David 2 Reg.
4 et tempore Ozie 2 Paralipomenon 26 ubi
dicitur de Ozia Egressus est et pugnavit
contra philisteum et destruxit murum
Geth et murum Iamnie. Murum quasi dice
ret tamen propter maliciam Achas diminuta
fuit potentia regni Iude tamen fortifica
ta tempore Ezechie. Ideo subditur De radice
enim colubri, id est de radice David et aliorum
regum potentium egredietur non nas
cendo quia iam erat in primo anno
regni sui, sed ad bellandum contra
vos o philistei Regulus, id est Ezechias
qui plus nocebit vobis quam precedentes
sicut regulus qui idem est quod basiliscus

quod rex serpentium, basileos grece quod
est rex latine plus nocet quam alii serpen
tes quia interficit flatu et visu. Nec
mirandum est quod David sanctus et Ezechias
devotus nominantur colubri et reguli nominibus
quia hoc est propter nocumenta que fecerunt infi
delibus, sicut et Sampson qui erat ca
tholicus sanctus ponitur hic, 49, nominatur
coluber et cerastes. Et ergo semen omnes
expugnantes et semen eius absorbens
volucrem, id est deprimens philistinorum super
biam nimis elevatam eorum tempore Achas
unde Et pascentur primogeniti pauperum
id est Iudei tempore Achas depauperati re
levabuntur tempore Ezechie et pauperes
fiducialiter requiescent. Interfectio enim ex
ercitu Sennacherib per angelum et
philisteis per Ezechiam depressis ideo
subditur Et interire faciam in fame ra
dicem tuam, id est virtutem philistinorum in
obsidione propter defectum victualium. Ul
ula porta clama civitas, id est custo
des portarum et habitatores civitatum
propter miseriam imminentem futuram ab aquilo
ne enim fumus veniet, id est exercitus Ezechie
intercedens terram philistinorum que Geth
et alie civitates posite sunt quas
destruxit Ezechias declinant usque
australem partem et versus... Unde
se movit exercitus Ezechie ut dicit
Ra. [Ra.] Alii non exponunt de exercitu
assyriorum et babiloniorum quia a parte
aquilonari venerunt ad destructionem
terram philistinorum. Sed prima expo
sitio magis probabilis et subsequentibus.
Unde subditur Et quid respondebitur nunciis
eius gentis, id est nunciis Ezechie et
prophetis eius qui discurrentes per
Iudeam predicabant dicentes Re
vertimini ad dominum deum Abraham et

ysaias et israel convertetur ad re-
liquias que effugerunt manus regis
assiriorum ... 2o paralip. 30 Et sibi di-
misso quia dominus fundavit syon et
elegit locum altum ad cultum suum et
in ipso sperabunt pauperes populi eius
quia non solum illi de regno iude sed
etiam multi de regno israel venerunt
ad ezechiam in iherusalem confidentes de
divina protectione ut ibidem dicitur. Sic
exponunt vasa. Aliqui vero expositores
nostri exponunt de nunciis sennache-
rib. quos misit minaciter ad terrendum
ezechiam et populum eius ut habetur 2o paralip.
32o et nunciis fuit eis quod non tradent
se regi assiriorum sed magis confident
de divina protectione contra eum ezechia
ad hoc exhortante populum ibidem

ca 14

Onus moab Capitulum xv

O hic post denunciationem punitionis
philisteorum propheta denunciat punitionem
moabitarum qui descenderunt de loth cum
abraham pater iudeorum fecit multa bona
in ducendo eum in egiptum genesis 12 et li-
berando eum de manu amrafel qui duxerat
eum captivum genesis 14o et precibus suis li-
berando eum de subversione sodomorum
genesis 19 2o moabite debebant filios
israel diligere et e contrario tamquam
reddentes malum pro malo gaude-
bant de eorum afflictionibus et ideo
propheta hic denunciat eorum vastationem
Et circa hoc primo eorum devastationem
denunciat incipit 2o causam eiusdem
dicti sui reddit infra eodem 16 3o
ad propositum reddit ibi Audivimus. Circa
primum incipit denunciare eorum vasta-
tionem duplicem primo per assirios 2o
per babilonios ibi ad torrentem. Circa
primum dicit Omnis moab a eius vas-
tatio [?] mihi revelata simpliciter est

que sequitur quia nocte vastata est ar
nomen est civitatis regie in regno
illo moab conticuit tamquam confusum et
non potens rebellare et hic accipitur
moab pro toto moabitarum quia nocte
vastatus est murus id est fructus ab assi-
riis eo quod custodientibus non potuit
civitas defendere de nocte. sicut dedit
Ascendit domus regia id est regis fa-
milia et dybon id est habitatores dybon
excelsa ubi erant eorum ydola
implantanda quod dicitur non ad sacrificandum
pro victoria sed ad flendum pro detrimento
sua. Super nabo et super medaba moab
sunt civitates ab assiriis capte
Moab ululabit pre dolore emittens
sonum confusum in cunctis capitibus eius
calvicium etc. quia in signum tristicie
deponebantur capilli et barba sicut
dicitur de Job tonso capite corruit
in terram. Vel quia antiquitus capi-
ta et barbe captivorum radebantur
Unde dicitur deut. 32o de nudatis ini-
micorum et de captivitate nudati in
inimicorum capitibus. In triviis eius
accincti sunt sacco in signum tristicie
vel captivitatis sicut dictum est de ca-
pillis. Et enim homines in signum
tristicie induunt sacco patet hester 4o
quod cum audisset mardocheus scidit
vestimenta sua et indutus est sacco
et in pluribus aliis locis. Similiter
sacco vestiebantur captivi vestibus
spoliati. Super tecta eius In
hoc tangitur magnitudo doloris
ex magnitudine clamoris. Esebon
gaza quedam civitas in extremitate
regni moab super hoc expediti
moab ululabunt et dicit hic
expediti quia fortes certatis [?]

mosibus et libris et exclamoes istorum
mixte maior clamor aliorum Cor meum ad
moab clamabit [illegible] et apparet [illegible] com-
paciens eius miserie cum tamen dicte [illegible]
[illegible] Vectes eius usque ad segor id est for-
tes illius populi qui deberent esse clausura
et defensio aliis fugiunt usque ad segor
Vitulam propter lasciviam petulanciam et dicitur
vitula in femino quia sicut masculinis u-
tebantur habitatores eius quasi femino in facti
vicio sodomitico consternate quasi tre-
morii erunt in subversione sodome he-
brei dicunt Vitulam baraissam Et dicit
Ra. sa. quod est civitas fortis in terra moab
que dicitur barauissa ad quam moabite
fugiebant propter eius fortitudinem et hoc
videtur verius quia alia segor erat
subversa Per ascensum enim luith non-
nomen montis ad quem fugient populi moab
mora oronaym nomen est loci per quem
incedebant fugientes et clamantes aqua
enim nemrim nomen est torrentis habundantes
in fontibus et quasi que [illegible] habitantibus de
serte erunt abhitantibus q. d. multo for-
cius alia loca remanebunt deserta et
subditur causa quia aruit herba defecit germen
etc. id est viri fortes et robusti de moab
peribunt secundum magnitudinem operis id est ma-
licia eorum iniqua et visitacio eorum scilicet
pena ex vindicta divina que condigna
malicie ¶ Ad torrentem salicum
denuntiat vastacionem moabitarum per ba-
bilonios tamen dicitur ad torrentem salicum
id est ad terram babilonis que habundat flu-
minibus et salicibus secundum quod dicitur ps. 136
Super flumina babilonis etc. et sequitur
In salicibus in medio eius etc. ducet
eos scilicet babilonii. Quia circuit clamor

etc. q. d. circa totam terram moab erit
clamor propter mortem propter
fugientem et subditur quia aque
dybon nomen est fluvius in terra mo-
ab replete sunt sanguine quia ponam
ponam eum super dybon addita-
menta scilicet sanguinis quia prius effu-
sus fuit sanguinis per assirios addita
est effusio per babilonios et subditur
leonem id est nabuch qui vocatur [illegible]
e Ascendit leo de cubili suo et
propter crudelitatem eius et audaciam
et quia forsitan portabit leonem
in armis suis depictum sicut rex
romanorum aquila Cap xvi
Emitte hic quod reddit ra-
cionem quandam dicti cap. precedentis dixe-
rat ysaias Cor meum ad moab scilicet
compassione et ideo hic reddit huius
passionis causam scilicet quia [illegible] quem
propheta videbat nasciturum de populo
moab per ruth moabitidem quam
accepit booz in uxorem de qua
genuit obeth et obeth
yesse sive ysai qui fuit pater da-
vid cuius de qua descendit christus
[illegible] Et hoc ysaias primo de-
nunciat eius nativitatem. Secundo eius
regiam dignitatem [illegible] [illegible] sa-
nctuas quia propheta primo facit [illegible]
est secundo [illegible] [illegible] infert [illegible]
Circa primum sciendum quod antiqui
patres multum desiderabant [illegible] ad
ventum ideo propheta primo denunciat [illegible]
modum deprecantis d. emitte agnum
[illegible] domine etc. id est o tu domine pater emit-
te christum qui dicitur agnus iohannis
primo ecce agnus dei etc. dominatorem
terre [illegible] quod dicitur mt. Data
est michi omnis potestas in celo et in terra

De petra deserti locus est terra moab de qua fuit ruth unde dicit Ieronimus in epistola ad paulinum de omnibus sacre scripture libris Ruth moabitis ysaie explet vaticinium dicentis emitte agnum domine dominatorem terre de petra deserti ad montem filie syon i. ad christum in qua erat templum in monte syon quia terra [illegible] obtulit filium suum luc. 2° ¶ Et erit hic propheta ex dictis infert correlarium [illegible] quod sicut ipse compaciebatur populo moabitarum quasi populum suum ita eciam populus moab debebat compati populo iudeorum ex quo descendit dominus per booz scilicet et per ruth ut dictum est. Addit eciam propheta aliud racionem compaciendi scilicet propter angustiam quam moabite erant passuri afflicti enim possent afflictis compati et hanc racionem premittit dicens ¶ Et erit sicut avis fugiens etc. scilicet timore ne capiatur ab assiriis et babiloniis in transitu arnon fluminis est in finibus moabitarum Ineunt consilium [illegible] sapientibus moab coge consilium i. congregata in loco secreto ad videndum quomodo possis effugere manus vastatoris et quantum dat modum dicens Pone quasi noctem umbram tuam in meridie i. fac latibula in quibus possis salvos istos fugientes abscondere in meridie ita quasi habitantes ac si esset tempus noctis Non prodideris abscondere fugientes eis compatiendo et vagos ne prodas scilicet persecutoribus tradendo et quod de filiis israel intelligatur subdit habitabunt apud te profugi mei i. fugientes de populo meo timore sennacherib quia licet non cepit ierusalem

tamen vastavit alias civitates iudee ut dicitur 4 Reg. 18 et ideo multi fugerunt ad terram moab ¶ Et [illegible] demittat [illegible] senna cherib de [illegible] ut moabite non retrahant [illegible] ipsis istos propter timorem sennacherib [illegible] Finitus est pulvis i. [illegible] exercitus sennacherib [illegible] quidem hic pulvis eo quod corpora bellatorum fuit in cinerem redacta ut dictum est supra Consummatus est miser i. sennacherib est in templo occisus a filiis suis intra sua. Defecit qui conculcabat terram i. sennacherib qui subiciebat sibi civitates terre ¶ Et preparabitur hic describitur [illegible] tempus [illegible] et preparabitur in misericordia solium quod post resurrectionem dominus ascendit in celum et sedet ad dexteram dei patris ut hic [illegible] regnum est [illegible] usque ad extremum iudicium in quo erit tempus [illegible] sequitur iudicium et querens iudicium scilicet extremum et velociter reddens quod iustum est quia brevi tempore dabitur promissis Venite benedicti patris mei contra [illegible] Ite maledicti Mat. 25 [illegible] vel [illegible] breviter [illegible] Venite [illegible] Venite [illegible] ¶ Totum autem istud de [illegible] precedenti exponit [illegible] de moab ad litteram continuando littere precedenti Ad cuius intellectum sciendum quod messa rex moab solvebat pro tributo regi israel c milia agnorum ut dicitur 4 Reg. 3 [illegible]

mortuus achab regnavit et quia
optinuit populus moab exegit se ni-
si publice repellere imperavit ei hoc
tributum di. emitte agnum dominatorem
terre. Nota secundum hebrea sunt inde-
clinabilia et non declinari possunt dici
dominator et dominatorem sicut hec nova
galli et cornu indeclinabilia accipiuntur
modo accusativo et nominativo apud
latinos. ¶ Ecce spiritus sanctum [illegible] Ysa. E-
mitte agnum domine [illegible] d. propheta
quibus scribit populi moab contra regnum
iuda contemptum quia ille qui fuit
dominator et dominus in terra [illegible] rex
[illegible] misit pro tributo regi
israel agnum id est agnos singulariter pro
plurali sicut quos dicit venit omnis grex
[illegible] id est multitudo [illegible] de
petra deserti id est de tali loco hic
moab [illegible] nutriebantur agni predicti
ad montem filie syon id est ad samariam
que edificata fuit in monte empto a
Somer iii regum xvi et erat metropolis
in regno israel et dicitur mons filie
syon quia omnes civitates totius inde
fuerunt subiecte [illegible] mons syon
usque ad divisionem regni tempore roboam et
cetera [illegible] superbia moab sunt aves
fugientes etc. quia vastatus fuit [illegible]
[illegible] superbia sua cum aliis
malis ¶ Consequenter ostendit propheta modum
evadendi hanc penam scilicet per com-
passionem ad filias israel dicens [illegible]
consilium etc. Et exponatur ut supra
[illegible] similiter et cum prius [illegible]
matus et inferius deserti qui [illegible]
[illegible] terra [illegible] Ra. sa. dicit quod hec
littera hebrayca deserunt suppositas
consummata e mamilla. Deserunt

mobilia de terra quod littera sic
exponunt. Deserunt suppositas id est alia
que ante habundabant in terra moab
non sugent amplius lac matris
suarum consummata e mamilla id est de-
ficit lac de mamillis animalium quia
moabite in lacte et butyro solebant
habundare. Deserunt mobilia de
terra id est alia transibunt super terram
quia hostes ducentes predam hec
cum pena comminatur eis ysaias et
tunc quievit scilicet ad [illegible] fortifi-
cationem regni inde tempore ezechie d.
et edificabit in [illegible] ad [illegible] dei
missus exercitus senna ab angelo per-
cussus fuit et ipse fugiens ad terram
suam ubi mortuus est et tunc ezechias
pace et gloria regnavit ut habetur
[illegible] paralipomenon xxx et sedebit super illud
in veritate [illegible] fiat pax et
veritas in diebus meis iiii R. xx in
tabernaculo david id est in civitate quam
edificavit david iudicans et querens
iudicium etc. quia ipse fuit iustus et
malis iniustis [illegible] ¶ Audivimus
[illegible] hebraicos et
latinos moabite non fecerunt [illegible]
[illegible] ysaie [illegible] fugi-
tivos de populo israel ideo non evaserunt
penam comminatam et ad hanc [illegible]
nandum [illegible] hic propheta ad descri-
bendum eorum penam et culpam
et primo predicit comminando 2o
concludit eorum remedium ibi et cetera
¶ Circa primum dicit Audivimus super-
biam moab per famam volantem
superbia eius in se et arrogantia
in verbis et indignatio eius in [illegible]
tionibus suis plus quam fortitudo

eius. Est enim modus superbi plus
estimare de se quam sit in veritate. Ideo
scilicet propter istam superbiam ululabit moab ad
moab. Contrectos abinvicem auxilium et
non invenient. Hiis qui letantur super
muros cocti lateris. tales enim muri
fiebant antiquitus scilicet de lateribus
coctis. et in fortitudine talium murorum
gloriabantur moabite. Loquimini suos
propheta plagas suas scilicet miserias eis
super venturas. Quia suburbana e-
sebon nomen est civitatis famose in
transalla deserta sunt scilicet suis habitatoribus
inde fugientibus. Vineam sabama
civitas erat in moab habundans
in vineis dominum gentium occiderunt scilicet
assirii primo et post caldei babilonii et
dicuntur domini gentium quia occiderunt scilicet
assirii primo et post caldei babilonii et
dicuntur domini gentium quia temporibus
suis multas gentes subiecerunt dominio
suo. Flagella eius scilicet palmites que
vulgariter vocantur flagella et sic
est in hebreo. Tamen accipit hic palmi-
tes methaphorice pro populo illius civitatis
que habundabat in vineis ut dictum
est. Usque ad iazer pervenerunt fugiendo
adversarios. Erraverunt in deserto homines
enim pre timore fugientes de facili
errant propter nimiam turbacionem pro-
pagines eius scilicet viri fortes relicte
sunt sed adeo tamen inutiles
transierunt mare scilicet eufrate ducti
in captivitatem ad terram alienam et
vocatur hic fluvius eufrates mare
propter eius magnitudinem secundum morem
hebraici sermonis quo congregaciones
aquarum mare vocatur secundum illud Genesis primo
Congregationes quoque aquarum appella-
vit maria. Super hoc plorabo

hoc dicit propheta compaciens populo mo-
ab sicut supra dictum est in fletu iazer vi-
tis et non solum compaciens iazer
que est nomen civitatis in moab et vi-
nea sabama scilicet sicut sabama civitate
vineis habundate. quia alle civitates
sunt destructe et eodem modo exponitur
quod subditur Inebriabo te lacrima mea esebon
enim et eleale sunt nomina civitatum
in moab. et causam sue compassionis
subdit quia super vindemiam tuam
et super messem tuam vox calcancium irruit scilicet hos-
tium sibi rapiencium et auferetur leticia
et exultacio de carmelo. Locus est in
moab fertilis in vino et blado et
in vineis non exultabit neque iubila-
bit. quia vindemia et habundans et messis
et tollentur quando homines exultare
et cantare. et eos quia abadversariis
partim occiduntur et partim fugantur
et messis et vindemia ab adver-
sariis capientur. tunc hic materia tristicie
et ploratus. Super hoc venter meus
scilicet interiora mea eo modo loquendi quo de
de aliquo parum irato. propterea hic in
ventre ad moab quasi cythara sonabit
emittendo vocem lugubrem gementis
sicut in fletu mortuorum antiquitus canta-
bat carmen lugubre in cythara
et viscera mea movebuntur per compassionem
ad murum cocti lateris scilicet ad moabitas
qui habitant in civitatibus clausis ta-
libus muris ut supra dictum est
Et erit hic ostendit propheta concludit re-
medium directe. Et erit cum apparuerit quod
laboravit moab super vanum adde
fendendo se quia expulsi sunt in regione
dicent ad sancta sua scilicet ad ydolum

montibus positam quam reputavit
sancta. ideo dicit hic sancta sua non
simpliciter sed et absolute ut obse-
craret pro sua liberatione et non va-
lebit quia ydola nulla habent virtutem
adiuvandi. Hoc verbum quod locutus est dominus
ad moab id est de punitione moab absque
retractatione ex tunc id est ab eterno quia ex
tunc omnia futura disposuit. [illegible]
exponit ex tunc id est ex tempore quo
moabite conduxerunt balaam ad
maledicendum populo israel Num. 22.
disposuit deus hanc penam super
moabitas futuram. Non tamen intelligit
per hoc quod aliqua novitas sit in deo
sed quia aliud factum fuit dispositum
[illegible] vel pene. Hic describit
Et nunc locutus est dominus scilicet per me
ysaiam dicens. In tribus annis
quasi anni mercenarii auferetur gloria
moab etc. Aliqui exponunt istos
tres annos a morte achaz. sed hoc
non videtur verum quia vastatio mo-
abitarum fuit post destructionem regni
israel ut patet ex supra dictis. Sa-
maria enim metropolis in regno
israel fuit capta et populus capti-
vatus 6° anno ezechie 4 Reg. 18 et
regnavit 6 anno post mortem achaz et
ideo alii exponunt a captivitate regni
iude. [illegible] autem exponit aliter
dicens quod salmanasar tribus annis
expugnavit samariam et eam cepit
4 Reg. 18 et in suo exercitu erant
moabite stipendarii. Et exponit
quod dicit hic In tribus annis id est pro
tribus annis quibus moabite cum
salmanasar impugnaverunt filios
israel quasi anni mercenarii id est qui anni

fuerunt moabitis quasi mercenarii eorum
stipendiis erant. Auferetur gloria
moab per vastationem terre sue quod dicitur
factum cum inhabitantes dicte fuit
terra sic puniendo adeo. et sic per hoc
quod dicit hic In tribus annis Non
prefigit tempus sic puniendi, sed
assignat causam tam specialis quia adiutorium
balaam prestiterunt et ipsum impugnationi
populi israel consenserunt ad hoc et etiam
moabitarum superbia ut dictum est. Et
relinquetur in eo sicut racemus parvus
quia pauci de moabitis effugerunt
manus vastatorum. Vel quia aliqui
pauci et pauperes a vastatoribus
fuerunt dimissi pro cultura terre, sicut
nabuzardam destructa urbe ducens
populum captivum in babilonem et de
pauperibus terre reliquit vinitores
et agricolas ut habetur Jeremie ultimo.

Ysaias xvii

Onus damasci. Hic ponit
punitionem syrorum populum israel
ad peccatum inducentium quia Facee rex
israel fuit confederatus regi syrie
ut dictum est supra capitulo 10. et sic
quantum ei in amicitia etiam quod in
ydolatria. Similiter achas rex iuda
fecit sibi altare holocaustorum in templo
ad similitudinem altaris quod erat in
damasco ut habetur 4 Reg. 16. Dividi-
tur primo capitulum in tres partes quia
primo describitur punitio syrorum
filios israel ad peccatum trahentium
2° filiorum israel in eorum confidentium
3° ibi Et erit 3° assyriorum universa
vastantium Ve multitudo. Circa
primum dicitur onus damasci id est punitio
syrie adeo precipua quia damascus
erat metropolis in syria. Ecce
damascus desinet esse civitas. [illegible]

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Ut exponunt aliqui eo quod theglat-
phalasar qui interfecit rasim re-
gem sirie non legitur eam destruxis-
se. sed aliud quod subditur uidetur repug-
nare. et erit sicut aceruus lapidum in
ruina et ideo dicunt quod damascus fuit
destructa per teglatphalasar. Uel
aliud sibi successerit. ~~et ideo dicunt~~ et
postea reedificata sicut de ierusalem legitur
quod fuit bis destructa et bis reedifi-
cata. ¶ Derelicte ciuitates aroer nomen est re-
gionis in regno sirie. In qua fue-
runt plures ciuitates. Aroer autem prout
est nomen unius ciuitatis est que in iudea
gregibus erunt scilicet gregibus adueni-
arum et requiescent ibi. et non erit qui
exterreat scilicet de syriis quia confusus si-
ne fuit translatus cyrenen ut habetur
amos primo. et quia syri erant con-
federati regno israel ut dictum est primo ideo
non subditur. ¶ Et cessabit adiutorium
ab effraim id est a regno israel nominato
ab effraim. eo quod ieroboam primus rex
fuit de illa tribu et regnum a da-
masco eo quod regnum eius nomine regnum
fuit ablatum per teglatphalasar
et reliquie sirie sicut gloria filiorum
israel erunt id est ipsi et illi captiuabuntur
paucis euadentibus fugiendo et
sic factum est. quia sicut teglatpha-
lasar captiuauit ierusalem sirie sic
salmanasar regnum israel ut habetur
4 regum 17 ¶ Et erit in die illa. Hic describitur
punitio regni israel. eo quod confidebat
de adiutorio assiriorum plusquam de
deo. et ad eorum ydolatriam trahe-
batur. Et diuiditur in tres partes. quia
primo denunciat punitionis
effectum. secundo eius fructum ibi. In die
illa. tercia primo dicitur. Et erit in die
illa attenuabitur gloria iacob id est regni
israel et hoc per destructionem ciuitatum
de quarum confidentia gloriabatur et
pinguedo carnis eius emarcescet
id est diuicie eius deficient. Unde de ali-
quo homine diuite dicitur quod est
pinguis et hoc fuit quando salmanasar
cepit samariam et ierusalem captiuauit
et sic diuicias regni salmanasar
sibi rapuit. et erit sicut congregans
in messe quod restabit id est pauci de populo
israel euadent. sicut spice rema-
nentes post terga metencium pauce
sunt. In valle raphaym locus
est in iudea ubi philistei uenerunt
ad pugnandum contra dauid ut habetur
2 regum 5. Et relinquetur in eo sicut racemus
qui remanet post uindemiatores
et sicut excussio olee id est quando
aut olea fructus oliue. Per istud
intelligitur quod pauci inde euadent
manus salmanasar sicut post uinde-
miatores pauci racemi et pauce
olee post excussionem oliuarum
In die illa. hic ostenditur huius puni-
tionis fructus quia illi qui euaserunt
fugiendo postea conuenerunt in regnum
iuda sub ezechia rege. et fuerunt
deo ydolatria dimissa et hoc est quod
dicitur. In die illa inclinabitur homo
ad factorem suum scilicet ad deum et sic
littera eo dicitur. ¶ In die illa. hic
ostenditur tercia id est denunciatio destructionis
regni israel. In die illa ciuitates
munite erunt derelicte ab habitatori-
bus suis in captiuitate ductis sicut

aratra et segetes arū q sicut
filij isrl' nō potuīt defendē ea
a cātu incantpis ita nec se ipos
muitatibus munitis et huius de-
structionis cā subdit' Cum dicit'
Et eis deserta quia oblita es dei
sui aūo Porro ea plantabis plantatoz
fidelem sm expositorē ē moraliz hā
intrinsec hoc dicit eo q subdit'
germē aliene sz a fide et modo
seminabis et ad hoc concordat qd
subdit' Jndie plantationis tue la-
brusca xcautis plures et inutilis
et peruersa designat' pplī isrl' ma
licia Raba sa. alit' exponit d. q
ppha hic loquit' d' pplo per modū
futi' cū dicit porro ea plantabis pla
tatoz fidelem q pplus isrl' fuit
plantatus in sc̄is patriarchis sed
quia p'ea declinauit ad ydolatriā
io subdit' et germē alienū se
minabis indie plantationis tuei re
ceptionis legis dñe in monte synai
qz dñs plantauit isrl' tamq̄ vineā
specialem per legis datoz q ea q
plantatio hic accipit' alit' q̄ pmo
labrusca q tunc fecit sibi vitulū
conflatilem et mane semē tuū
florebit a. an tempus debitū q
sic carebit fructu debito vbi' hoc
mo pplus isrl' gloriāns de ipa decim
fructuū multis effloruit et nō per
seuerauit sicut predictū ē io subdit'
Ablata ē messis sz isrl' ab assirijs
indie hereditatis hebrei dicunt in
die infirmitatis quia tunc pplī
isrl' tunc fuit infirmati et anhelati

io subdit' Et dolebit grauiter sm
aut translacionem nram exponit' indie
hereditatis a. tempe quo debat
colligi messis et recondi in horreis
et sic ut hereditas possideri et do-
lebit grauiter sz isrl' ex malis sibi
allatis Ca aut diuersitatis huius litte
ē quia dictio hebraica q ponit' hic
sz nahela equiuoca ē ad infirmitē
et hereditatē ¶ Ve multitudini
hic describit' primo assiriorū regna
sirie et ysrahel vastantiū
cū dicit' Ve multitudo pplorū mul
torū q venit ad semachib cont'
archia. et ponit' hic Ve pro o
quia adem incepit in pposito Ve
multitudo maris sonantis id ē in
processu eorū exercitus fit magnus
tumultus ex collisione armorū
et motu curruū. et sonitu buccī-
narū et magne qū exercitus sena
chib Jncrepabit eū per angelum
tuū percuciendo eius exercitū eo
nocte et procul fugiet q senna-
chib inita plaga tā pauca fugit
ad terā suā valde velociter io
subdit' rapietur sicut puluis id ē in
tempe vespe et ecce turbacio q
percussio dicti facta fuit de nocte
q incipit a vespe Jnmatutino
et nō subsistet q sennachib
mane videns plagā sui exercitus
fugit ut dictū ē. et concludit
ppha hec ē pars nra a. pars dei ē
illud q iuste redditur inimi 18
cis

Cap̄. xviii.

Ve terre cimbalo Ra sa ex
ponit hoc cū de destructione
gog & magog. et per rege
messia que iudei expectant vētuz

Sed hec exposicio in multis sicut
fundamento est adventus christi tran-
scit inpretium. et ad exposicionem
autem dicitur quod ysaias hic incipit
describere punicionem egipciorum qui
tempore sedechie fecerunt populum de
regno iuda confidere in suo auxi-
lio et sic rebellavit contra regem
babiloniorum. propter quod captivatus fuit
populus et destructa civitas et tem-
plum. Sic igitur pars capituli in duas
partes dividitur quia primo describitur
egiptiorum prevaricacio. Secundo ponitur commina-
cio ibi omnes habitatores. Circa primum
dicitur Ve terre scilicet egipti cimbalo
alarum. Dicitur autem egiptus alarum
cimbalum quia reges egipti domi-
nando regno iude magna promis-
sa faciebant eis in tamquam confidere
sub alarum suarum umbra. qui trans flumina
ethiopie apud flumen est nilus divi-
dens egiptum ab ethiopia. et per
ipsum transivit alluvio magna de ethi-
opia in egiptum que mittit in mare
legatos id est nuncios per mare ad
regem iude ipsum assecurando In
vasis papiri id est in navibus de
papiro factis. Est enim papirus species
iunci ita magni quod inde poterant
fieri navicule. Ut dicunt aliqui. Vel
ut dicunt alii In vasis papiri id
est litteris in papiro scriptis que
portabant dicti nuncii. Verum tamen quod
papirus non accipitur hic proprie realiter
sed secundum similitudinem scilicet pro ligno com-
planato sicut cuius hic super facie
plana et alijs modis. Unde et
genesis 6. Ubi dicitur fac tibi archam

de lignis levigatis id est dolatis et
complanatis. Ut dictum fuit ubi de
In hebreo habetur de lignis gopher
et illa eadem dictio ponitur hic in
hebreo In vasis papiri In hebreo
habetur In vasis gopher et secundum he-
breos secundum unum non realiter sed
similitudinarie accipitur hic et in
illa dicta. Archa enim noe que fuit
tante quantitatis non potest fieri de iunctis
Ite angeli id est nuncij ad gentem di-
vulsam et dilaceratam id est ad gentem
regni iude ut patebit in fine
huius partis. hec enim gens fuit
multipliciter convulsa et dilacerata et
frequenter scilicet a regibus assiriorum egipti
sive assiriorum et babiloniorum ut
patet ex supra. ad populum terribilem non a
potestate sed a iusticia sibi subiacentem
quia populus cadens in eius potestatem
et iusticiis exposuit considerationem meru-
it tante alias ne pulchra eius conti-
gat per quam non est aliis scilicet miseria-
bilior gentem expectantem scilicet auxi-
lium ab egipciis contra regem ba-
bilonis. sed quia illa expectacio
fuit frustra ideo subditur. Cuius diri-
puerunt flumina id est impetus aduersariorum
terram eius eo quod sic illa terra subditur
Ad montem nominis domini quia in ierusalem
erat templum nomine dei dedicatum.
Omnes habitatores. hic comminacio
ponitur egipciorum punicio. Circa
quam sciendum quod punicio egiptiorum
ponitur in hac capitulo et duobus sequentibus
quibus exponitur ad articulum mundi
de punicione egipti que facta est per
assirios Sed salvo meliori iudi-

to auder' mi q melius exponat
de triplici punicione egipti quarum
prima secundum ordinem hystorie facta
fuit per assirios 2o per babilo-
nios. 3o per romanos et primo hic
ponitur 4or / 2o 3o ca 29 et 30 3o
cao 31o Scriptura enim sacra non
semper procedit secundum ordinem hys-
torie et maiorem mysteriis propter-
ter quos facti prius scribunt
ut patet quasi in omnibus libris sacre
scripture Ponabitur eciam primo post
ezechielem punitorem per babilonios statim
compiacio se ad partem predictam
qua possidet punicionem egiptorum
prebendo confidencia falsam rebel-
landi contra babilonios et io
in mente subiungit punicionem egip-
tiorum per ipsos Et dicit iudeis pro-
pter quod primo ponitur egiptiorum punicio
2o iudeorum consolacio In illo tempore
Dicit primo dicit ezechiel Omnes
habitatores orbis .i. egipti et est
locucio yperbolica ad ostendendum
magnitudinem illius regni et multi-
tudinem populi sicut dicitur prius est
tamen iudeis cum elevatum fuit
signum .i. vexillum regis babilonis
In montibus .i. in fortaliciis in
alto situatis videbitis ad desolacionem
vestram et clangorem tube audietis
ad concitandum bellum contra totam
terram egipti residuam. ego quiescam
a protectione egiptiorum et considerabo
in loco meo .i. in me ipso sicut
meridiana lux quando clara est et apta
sunt oculis diei. et sicut nubes
roris in die messis que refrigerat

messores ardore et calore. et ita
refrigerabo babilonios in labori-
bus bellis ut defacili possint nos
deprimere et destruere Ante enim messem
.i. ante prosperitatem totus effloruit populus
egipti et immatura perfectione germinavit
.i. ante tempus debitum. et sic cito corru-
pet quod sequitur prescindentur
ramusculi eius falcibus at .i.
populus egipti etiam usque ad minimos
inficietur et relinquetur simul avibus
moncium et bestiis terre scilicet cadavera
egipciorum ab eis devoranda et e-
state precia .i. etate integra erunt
super eum volucres quia unde satis
habebunt ad comedendum pro illo
tempore Et omnes bestie terre super
eum hyemabunt .i. satis ad comedendum
per totam hyemem habebunt per e-
statem enim hic potestas et hieme in-
telligitur tempus yemis enim ut dicit
Ra. In illo tempore hic quod
describit consolacio facta per cyrum
regem persarum qui dedit licenciam
iudeis de redeundo in iudeam et
vasa templi remisit cum eis
ut habetur primo esdre primo Et hoc
est quod dicit In illo tempore quo nabugodo-
nosor debellavit egiptum tempore
balthasar nepotis sui regnum ba-
bilonie fuit ad medos et persas
translatum Deferetur munus .i. vasa
aurea remissa ut dictum est. et etiam
quia iudei remanentes in babilone
miserunt munera ad locum domini exercituum
per iudeos illuc redeuntes ut
habetur primo esdre primo a populo divulso et
.i. a populo regni iude divulso et
dilacerato modo supra dicto

iudeorum

19

Onus egipti Capitulum xix
hic contra demittat primo
egiptios per romanos et primo ponitur
dicta prima secundo in decorum consi-
lio a sediccia. Circa primum sciendum
quod anthonius collega augusti ce-
saris sub quo natus fuit christus a
more cleopatre regine egipti captus
repudiavit uxorem suam augusti
sororem et cleopatram accepit et
augusto bellum induxit a quo tamen
fuit debellatus et capta egiptus
. et quia a tempore augusti christus fuit
natus et in egiptum portatus ideo
ad hoc incipit propheta dicens Ecce
dominus ascendet super nubem levem
assumendo sibi carnem humanam que
dicitur nubes quia nubes pressa generatur
in aere et levis quia non fuit ag-
gravata pondere peccati originalis
et ingredietur egiptum fugiens per-
secucionem herodis antiquo et move-
buntur simulacra a facie eius quia
apud ingrediente egiptum simulacra
corruerunt ut dicitur in scolastica hystoria
in signum destructionis ydolatrie
quam christus erat destruende. et cor e-
gipti tabescet in medio eius hoc
refertur ad antonium regem et cle-
opatram reginam quia sicut cor moritur
alia membra. sic principes egipti morie-
bantur rex et regina et cor dicitur
tabescet in medio eius quia exer-
citu egipti debellato antonius fu-
giens se ipsum interfecit ne ca-
peretur ab augusto et similiter cleo-
patra occidit se serpente vene-
noso ad se mordendum et sic morsu
serpentis interiit Concurrere faciam

egiptios adversus quia alia pars tunc
tenens augusti partem inponit sibi
et sic pugnabant contra alios
egiptios qui erant cum antonio et
dirumpetur spiritus egipti id est eius forti-
tudo et consilium eius precipitabo
quod antonius credebat augustum
devincere absque ... et attendit egiptio
et interrogabant simulacra sua quod antho-
nius cleopatram incantatoribus confidebat
et tradam egiptum in manibus
dominorum crudelium quia multi egiptii
fuerunt in illo bello occisi et quia cap-
ta egipto a romanis fuerunt ibi positi
prefecti romanorum qui super eos po-
nebant grave iugum rex fortis
dominabitur eorum scilicet augustus qui inter
imperatores fuit potentissimus et are-
fiet aqua de mari et fluvius desolabi-
tur per hoc intelligitur desolatio terre e-
gipti que ex una parte est situata iuxta mare
et ex alia super nilum Calamus
et iuncus marcescet id est per hoc de-
signatur quod gaudium et leticia defi-
cient de egipto quia viror iunci et
calami leticia est Et peribunt vi-
rentes dicitur quantum ad virere Et inebunt
piscatores id est multi enim illius artis
erant in egipto eo quod habundat
aquis. hic enim mare ex una parte
. et nilum ex alia parte Confundentur
qui operabant linum id est qui faciebant
subtilia opera de lino . et erunt irri-
gua eius flaccencia id est arena omnes
qui faciebant lacunas ad animalia per
ista que dicta sunt intelligitur quod omnes
artifices egipti per romanos depre-
darent et vastarent . et quod

idem ondit de principibus et ma-
gnatibus cum dicit Stulti principes tha-
neos dei athanis ciuitatis egipti
valde nobili Sapientes consiliarii
pharaonis ros Antonius vocat pha
raonem prelium contra augustum.
Filius dicens pharaoni filius sapientum
et Allegabant eum quod in egipto
viguit sapientia ab antiquo ut habetur
primo metha et quod illud regnum
erat valde antiquum et antiquius
patris quam regnum romanorum quod incepit
tempore achaz regis iude ut habetur
in hystoria scolastica et sic docebat
cognomine mordhie quod parlat et quod
accidit contrarium ibi subdit Vbi
nunc sunt sapientes tui quod dicit apparet
eorum insipientia amiciter quod ros
d. non potuit et per loca istius i de-
ceperunt egiptum sunt consiliarii per
et subdit modus deceptionis singu-
los principes eius Angeli qui diabo-
licus concretibus efficitur hic di-
gnitas antonii et cleopatre et si-
sensus quod decipiendo cleopatra et
antonius deceperunt et per consequens totum
egiptum dominus miscuit in medio
eius spiritum vertiginis id est confusionis et
erroris hoc enim fecit dominus per-
missiue propter mala egiptiorum premme-
da et ideo erit egipto opus infra
principes egipti non habebit se intromit-
tere de rege preficiendo qui per ca-
put nec de familia cum sarte quod
dicitur cauda Nec de iudicibus et
prefectis principum gubernantibus
cui refrenando ab initio cum iis in
fendis et penis minuendo principalis
et capta egipto per augustum gu-
bernatio egipti deuoluta est ad imperium
romanum quod prefectos ponebat ibi pre-
fectos et iudices In die illa erit
egiptus quasi mulieres id est egiptii erunt
totaliter subiecti romanis sicut mulieres
et timebunt a facie commotionis ma-
nus domini id est potestatis eius quam habuit augu-
sto contra egiptum et romanis potestas adeo
est et erit terra iuda egipto in pauorem
imputando vastationem suam euenisse
propter mala que fecit antiochus contra
iuda qui antigonum descendere a
machabeis interfecit et herodes alie-
nigenam regem iudee in statuit
ut hystoria scolastica Omnis qui recor-
datus fuerit de malis que fecit antho-
nius in iudea et de illis que propter
hoc venerunt in egipto timebit
a facie consilii domini exercituum quod cum iu-
dicia ¶ In die illa hic agitur de
subiectione egiptiorum reuelata per
susceptionem fidei et cultus diuini que
preualent omnibus temporalibus bonis
et diuiciis indicat quia primo describitur
illa susceptio fidei ab egiptiis et
ab assiriis quia In die illa conuersionem
faciendo quod aliqui hebrei et sic
aliqui catholici in hoc eos sapientes
exposuerunt per eam astia de onia sac-
dote qui de iudea cum pluribus in-
trauit egiptum dicens se velle im-
plere prophetiam ysaie que ponitur hic
et cum rege honorifice eum recepisset
et ciuitate ad habitandum concessisset
erexit ibi altare domini hostias et obla-
tiones offerens super illud Sed hoc
non est verum primo quia dicitur hic
Erunt quinque ciuitates et omnes ille

non legitur in cronica tamen civitas assig-
nata Onie quia illud factum Onie non
fuit laudabile sed magis vituperabile
secundum quod danielis dicitur: filii quoque pre-
varicatorum populi tui extollentur ut im-
pleant visionem et corruent quod exponitur
de hoc facto Onie. Non enim licebat iu-
deis erigere altare et sacrificare nisi
in certo et maiori parte templi salomonis
edificatorum. factum autem quod hic dicitur
commendabile est et deo acceptum ut ap-
parebit litteram prosequendo ¶ Ali-
ter aliam expositionem ponunt dicentes quod se-
nachrib veniens contra iherusalem ad-
duxit secum aliquos principes de e-
gipto quos ceperat in bello contra
theracham regem ethiopie qui iu-
vabant de quo bello habetur iiii Reg. xix
et illos principes adduxit secum quasi
pedites ut occideret eos ex ethyrie et
populo eius ad terrendum eos. sed quando
exercitus senachrib fuit percussus
ab angelo isti fuerunt salvati et per
ezechiam de vinculis liberati et sic
revertentes in terram suam fecerunt altaria
ad colendum deum israel qui eos libera-
verat de manu senachrib et sic expo-
nit litteram istam: Erunt quinque civitates
in terra egipti etc. ¶ Sed hoc est
quod subditur loquentes lingua chananea
id est hebraicam quia terra chanaan fuit
a longo tempore ante ab hebreis habi-
tabatur. Est autem dictum Ra. Sa. con-
tra prophetam dicentem loquentes linguam
egiptiacam etc. Est autem dicendum quod
duxerunt secum hebreos ad faciendum
divinum officium in egipto. non videtur quod
non erat eis licitum altare erigere

altare ut dictum est et sic factum eo-
rum est vituperabile. Item nulla scriptura
canonica nec hystoria famosa de
hoc aliquid dicit. Ideo aliud dictum vi-
detur fictitium. Ideo quod posset alia exponitur
de receptione fidei christiane ab egip-
tiis quam beatus symon predicavit
in egipto que ei sorte advenit ut ha-
betur in legenda sua. Et postea marcus
evangelista secundum quod dicit Ieronimus libro illustrium
virorum et ibi ordinavit ubi ecclesias
et erexerunt altaria in nomine domini
iesu christi et secundum hoc dicitur In
die illa id est in tempore quo Christus natus
fuit sub augusto. Erunt quinque civi-
tates in terra egipti loquentes lin-
gua chananea id est hebraica. In
egipto enim erant multi iudei
qui fuerant illuc dispersi tempore
machabeorum et ipsi qui credentes
ad predicationem symonis apostoli et
marci evangeliste fuerunt ab eis ordi-
nati et dispositi ad regimen et
doctrinam egiptiorum in corpore eccle-
sie et ad celebrandum divinum officium
in lingua hebraica. Potest etiam dici
quod egiptii ad fidem conversi deum lau-
dabant hebraica lingua quia in
primitiva ecclesia baptisatis per impo-
sitionem manuum apostolorum dabatur spiritus sanctus
in signis visibilibus et loquebantur
linguis variis ut habetur actuum ii et xix
sit autem hic mencio magis in speciali
de lingua hebraica quam de aliis
quia illa est lingua prima et fuit
omnibus communis usque ad edificationem
turris babel ut habetur genesis xi. Et

exponuntur hic v civitates tanquam
principales in quibus fuit cultus pre-
dicatus in egipto licet in pluribus
aliis locis eiusdem regni predicatus
fuit tempore apostolorum. Civitas solis
vocabitur una. Dicunt aliqui quod hec
est allexandria que dicitur civitas solis
a christo qui est sol iustitie eo quod fides
christi ibi viguit tempore marci ewangeliste
sub quo fideles vivebant in alex-
andria sicut christiani prima quia eo modo
quo legitur vixisse sub petro in actibus
act. 4o [illegible] quod philo disertissimus iu-
deorum librum composuit ad commendationem
vite ipsorum ut dicit Jeronimus libro illus-
trium virorum. Alii vero dicunt quod civitas
solis hic dicitur ethiopolis que est in egipto
civitas et dicitur ab elios quod est sol
et polis quod est civitas. et decem hic sunt
specialiter in ea eo quod sacerdotes [illegible] ma-
gnum ab antiquo ut hic genti [illegible]. In
die illa erit altare domini in medio e-
gipti. Dedicatum in honore christi ut
subditur et erit titulus iuxta terminum eius
quando per crucem ad christum ita quod ille ti-
tulus sit iesus nazarenus rex iudeorum
qui in medio vite christo passus fuit positus
super crucem. Signum autem crucis in
altaribus et locis nomine dedicatis. Potest
etiam referri ad terram egipti ut sit sensus
quod fides christi fuit predicata per totam
egiptum usque ad terminos eius. Clamabunt
enim ad dominum scilicet egipcii. ~~et emittet~~
~~eis salvatorem~~ a facie tribulantis scilicet
demonis. et emittet eis salvatorem
scilicet iesum christum ab eis receptum per
veram fidem ab apostolis ab eo missis

predicatum qui liberat eos de tenebris erroris
et potestate demonis ut subditur. Et
cognoscetur dominus ab egipto. Et colent eum in
hostiis. hostia novi testamenti est eukaristia
que dicitur hic hostie in plurali et suc-
cedit omnibus hostiis et sacrificiis ve-
teris testamenti. Potest hoc etiam referri non
solum ad eukaristiam sed etiam ad orationes
et suffragia ecclesie que dicuntur hostie
ps. 49 Sacrificium laudis honorificabit
me etc. Et percutiet dominus egiptum
plaga id est temporali pena ut dictum est
ad eius castigationem. et sanabit eam
per veram fidem. Et revertentur ad dominum
videlicet et perfecte ut subditur. et
placabitur eis. In die illa erit via
de egipto in assirios etc. quia predi-
catores ewangelii de una terra dispe-
gebant ad aliam et econverso ut patet in ac-
tibus apostolorum in pluribus locis. Et
serviet egiptus assiriis. ex mutua
caritate quia in primitiva ecclesia fide-
les [illegible] erant quod [illegible] ad
invicem vivebant in maxima concor-
dia ut patet act. 4o. Ad hoc refertur
quod subditur. In die illa erit israel tercius
quia apostoli de israel et predicatores
ewangelii converterunt diversos populos ad
unitatem mutua caritate ut subditur.
Benedictio in medio terre quod benedictio
erit data omnibus in caritate.
et hiis dictis patet sententia lectura se- 257
quens. Capitulum xx.

In anno hic [illegible] ponitur pu-
nitio egiptiorum facta per as-
sirios. Et dividitur in duas partes
quia primo ponitur punitio egiptiorum. Se-
cundo hoc signis superstitio iudeorum
est et timebunt. Circa primum [illegible]

initium temporis reuelationis facte
de illa punitione cum dicit In anno quo
ingressus est thartan in azotum que
est ciuitas philistinorum quam cepit ille
thartam princeps milicie regis as-
syriorum In tempore illo locutus est
dominus in manu ysaie de egipciorum
punitione Vade et solue saccum etc.
prophete enim aliquando denunciabant prophetias
suas non solum verbis sed etiam aliis
sensibilibus signis sicut Jeremias
posuit catheas in collo suo ad sig-
nandum quod sic ducentur concathenati
alii contra prophetabat Jeremie 27° et
sic ysaias iuit nudus et discal-
ciatus ad designandum quod egipcii et
ethiopes nudi et discalciati in cap-
tiuitatem ducentur per regem assi-
riorum. et secundum litteram hoc completo
trium annorum signum et portentum quod
exponitur sic quod hoc fecit ysaias
per tres annos. antequam accideret istud
factum quorum initium incepit ab isto
tempore quo thartan cepit azotum
Rex enim assiriorum compertis omnibus de
circa deuastans audiuit de rege
ethiopum quod egressus erat ad im-
pugnandum ipsum. et cum eo erat
rex egipti et tunc recessit de iudea
et illos reges debellauit et populum
duxit captiuum in fine trium annorum
postquam ysaias hoc predicauit Vel sic
dicit quod hi trium annorum non solum re-
fertur ad tempus reuelationis facte ysa-
ie usque ad eius impletionem ut dictum
est sed etiam refertur ad factum ysa-
ie quod tribus annis iuit sic nudus
et discalciatus Sed hoc modo est in-
simile quod dominus tam diu faceret

cum in mede talibus maxime cum esset de
stirpe regia. et ideo alii expositores
dicunt quod iuit sic tantum tribus diebus
in signum trium annorum dictorum sic
dicitur etc. quia diem pro anno dedi tibi
¶ Et timebunt Hic ostenditur post
stupefactio iudeorum qui confidebant
in adiutorio regum egipti et ethiopie
contra regem assiriorum. et ideo quando
fuerunt eos captiuatos a rege as-
siriorum fuerunt tristi et stupefacti et
hoc est quod dicitur Et timebunt et
confundentur scilicet iudei ab ethiopia
spe sua id est de cuius auxilio gloriabantur
et dicet habitator insule huius id est
populus regni iude quod dicitur insula
eo quod est inter duo maria scilicet mare mor-
tuum ab oriente et mare mediterraneum
ab occidente Dicitur tamen aliquando quod dicitur
insula eo quod conteriebatur hinc et
inde tribulationibus. sicut insula
fluctibus. Sed prima expositio est magis
litteralis cetera patent ex dictis XXI

Onus deserti maris Propheta iam
in tres partes diuiditur quia propheta
primo loquitur contra babilonios
2° contra ydumeos id est onus duma
3° contra agarenos id est onus in a-
rabia Circa primum sciendum quod spiritus
prophetie non semper adest prophetis.
etiam quando tangit mentem prophete de aliquo
negotio facto. non semper reue-
lat omnes conditiones sicut dictum
plenius in prologo libri psalmorum et super agitur
de vasis tactu spiritus sancti. circa
mentes prophetarum. et inde est quod de aliquo
negotio pluribus vicibus tangit
mentes prophetarum reuelando vnam
vice quod non erat aliam reuelandum
et sic prophete frequenter ad repetitionem

addendo aliqua que prius dixerunt.
Vel magis explicando que prius fe-
cerunt. et sic est in proposito Supra enim
capitulo erat destructio babilonis denun-
ciata 13o capitulo et 14 et hic eandem
destructionem repetit explicando ea
que non fuerant primo taliter explica-
ta Et dividitur in duas partes secundum duo
que hic explicantur. Primo ponit i. ba-
bilon dictam. Prima in duas quia
primo ponitur dicta explicatio. 2o
quedam compassio et querela. Circa primum
dicitur Onus deserti maris .i. babi-
lonis ut ex sequentibus patebit
et secundum aliquos dicitur hic mare propter
multa circumstantia [illegible] et mare
desertum ea que gentibus dominabatur
ea deserenda a suis habitatoribus Sed
michi videtur melius hic dici deserti
maris vel maris desertum ad explicandum
modum captionis babilonice qui non
fuit superius explicatus Perse enim
et medi obsidentes babilonem et non
potentes eam capere propter murorum alti-
tudinem et spissitudinem longe a
civitate diviserunt fluvium eufratem
qui per alveum transibat per mediam civita-
tem in multos rivos ita quod intraverunt
civitatem per alveum illius et sic de
babilon desertum maris. propter alveum
aquarum eufratis qui est magnus fluvius
propter quod dicitur hic mare quia hebraico
sermone quelibet congregatio magna
aque. mare vocatur secundum illud Gen. 1o con-
gregationes aquarum appellavit
maria. Sicut turbines ab africo
veniunt. Africus est ventus validus
mire violentus et ... Et deinceps

hic aliqua comparatio quia perse et
medi ex illa parte venerunt contra
babilonem. Sed hoc non videtur verum quia
regiones medie et persidis magis
declinant ad partem oppositam et ideo
per hoc quod hic dicitur ab affrico non
non designatur ventus seu plaga.
Unde venit exercitus contra babi-
lonem. sed magis designatur modus
veniendi quia affricus ventus est
tempestuosus. generans turbines
fulgura et tonitrua que sunt valde
terribilia. et hoc modo perse et
medi venerunt contra babilonem
quam destruxerunt et plurimum occiderunt
ut dictum est supra capitulo 13 De de-
serto venit quia inter babilonem
et locum unde venit exercitus erat
quoddam desertum. per quod transivit De
terra horribili .i. de media et per-
side que erat horrida babilonijs
Visio dura contra babilonios
nunciata est michi. et quia sic illa subditur
qui incredulus est infideliter agit
et qui depopulator est vastat. Unde he-
breus habet contemptores contemnunt
vel decipiens decipiens devastans
devastans. quod exponit sic. s.
de regno babilonis et regno
persarum quia post regnum babilonis
quod corrupit seu decepit et
devastavit multas provincias
surrexit regnum persarum sub
ciro qui sibi subiecit regnum
babilonie. et devastavit secundum
quod dicitur ysa. 33 Ve qui sper-
nis nonne et ipse sperneris. Ve
qui predaris. nonne et ipse pre-
daberis. sic adiacet secundum reducitur
textus iste Qui incredulus est

infideliter agit. hoc dicit de
balthasar rege babilonis qui
fuit ydolatra pessimus ut habetur dan.
4o. et sic fuit incredulus. Vel
quia dictum somnii eius de regni
sui determinatione credidit et similiter
quia fecit illud convivium magnum
dan. 4. egit contra infidelitatem quia
vasa domino cultui dedicata appli-
cavit usibus turpibus in illo convivio
et qui depredator est vastat. quod intel-
ligitur de ciro qui babilonem et multas
alias provincias depredavit et vas-
tavit. Ascende helam regio est
persidis cuius bellatores cum ciro
ascenderunt contra babilonem. Obside
de media scilicet in hebreo et in libro
correcto habetur media quoniam perse et
medi obsiderunt babilonem. Omnem
gemitum eius cessare feci i. cessare
faciam de proximo. eo quod babilonii
audientes capti non audeant coram no-
bis conqueri propter nimiam timorem et
depressionem. ¶ Propterea hic ostendit ponitur
propheta compassio quia licet adversa
babiloniorum malicia diligebat
tamen naturam. et ideo compaciebatur mi-
serie eius quam videbat futuram et
hoc est quod dicit propterea repleti sunt
lumbi mei dolore. Ipse et post litteram
usque tenebre stupefecerunt me
i. miserie venture super babilonem
stupefecerunt me per admiracionem.
¶ Babilon hic ponitur specialiter ex-
plicatio captionis babilonis modus
et primo exprimitur balthasar regis
eius convivium ad modum quo exercitus con-
tra eum veniret et hec est dicit. Cum
primum dicit Pone mensam in hoc

alloquitur balthasar qui fecit grande
convivium dan. 4. Dicunt autem aliqui
quod cirus et darius fuerunt in convivio
invitati a balthasar. eo quod dolose pla-
cavit se velle pacificare cum eo. et sic
recedere cum amicicie federe. propter quod balthasar
fecit eis convivium. Sed hoc
non credimus verum quia daniel 5o dicitur.
Balthasar rex fecit grande con-
vivium optimatibus suis mille. Sed non
fecit illud convivium ciro et dario re-
gibus. principaliter erat enim non fuisse
expressa propter quod dicunt hebrei quod fe-
cit illud convivium suis principibus con-
tinuans dictum somnii factum fuisse
de dilatione regni sui et timi privatione
sui eius credidit et inspiciendo propter
quod medos contemptum fecit apponi
vasa dei in illo convivio. Sed quia ego
hoc ammodo adeo condempnavi ut de
dicitur dicit cum sequitur Contemplare
in specula i. manum scribentem si nazza
dei contra te, contra candelabrum
in superficie parietis aule regis cuius
scriptura et expositio differtur ponitur dan.
4o. Comedentes et bibentes sur-
gite principes etc. q. d. propterea non
est nobis tempus vescendi sed magis
defendendi. quia eadem nocte perse
et medi intraverunt civitatem modo
supradicto et interfectus fuit
balthasar cum populo suo dan. 4o. ¶
hec enim dixit mihi. hic propheta compli-
catur adventum vomedi persarum et
medorum contra babilonem. Hec
enim dixit mihi dominus meus vidi non
ponit et sunt Vade et pone spe-
culatorem. Sed dicunt hebrei quod
iste fuit abacuc propheta eo quod dicitur
iste super speculam domini ego sum

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

stans. cuius figura ponitur abacuc
2o c°. prophetia ipsius dicta. Sed melius intelligitur de ipso meo ysaia
ut hic exponitur huius prophetie. Sic igitur exponitur. Vade et pone speculatorem
i. te ipsum ad audiendum et intuendum
spiritu tuo que ventura sunt super babilonem et audit loqui de ipso
quasi de aliis et hic modus loquendi frequens
est in prophetis et ewangeliis. Currum duorum
equitum i. cyri regis persarum et darii regis medorum qui erant iuncti
quasi due rote in curru uno ad veniendum
super babilonem. Ascensorem asini et
ascensorem cameli. Vidit enim visione
imaginaria duos equites quorum
unus equitabat asinum et intellexit
quod significabat cyrum presidentem regno
persarum quod usque ad tempus cyri
fuit humile et subiectum. et quod ascensor
cameli quod est animal nobile et magnum
significabat darium presidentem regno
medorum quod a longo tempore fuit nobile
et magnum. Et contemplatus est diligenter
ad percipiendum revelationem divinam sicut
bonus discipulus ad intelligendum magistri
sui doctrinam. Unde dicitur infra 40 capitulo
erigit mihi aurem ut audiam quasi
magistrum. Et clamavit ut leo. quia sicut
rugitus leonis est terribilis sic prophetia
sua erat terribilis babiloniis. Super
speculam domini ego sum stans. et super
ad intuendum illud quod mihi ostendit. et super
custodiam meam ut perficerem sicut servus
desiderium meum in omnibus revelationibus
non ponam impedimentum. et subditur
visio sibi ostensa. Ecce iste venit
scilicet contra babilonem. Vir ascensor
bige equitum i. cyrus imperio
accepturus super duo regna dictum

Vel aliter vir ascensor. scilicet i. unus
ascensorum currus supradicti. et alius
sicut expositum est. Et veniunt multa gravissima
et isti viri sunt cyrus et darius ista
quasi per bigam equitum intelligitur quod supra
per currum duorum equitum. Et respondit
et dixit scilicet ysaias qui nominatus
est hic speculator ut dictum est. Cecidit cecidit
babilon. et duplicatur cecidit ad
maiorem affirmationem ut dicitur expositum
d. pr. quod duplicatur duplex babilonie casus. Primus a cyro et
dario a quibus capta fuit
et inde alius a domino quo penitus
subversa est totaliter quod est in supplemento
facta ut dictum est supra 13 capitulo.
babilon subversa. sicut subvertit dominus
sodomam et gomorram. et omnia sculptilia
eius contrita sunt. quia perse
et medi ea confregerunt auro et
argento asportato. Cum ysaias
audivit hoc ad allocutionem regnum...
dicens. Tritura mea et filia aree mee
in hebreo habetur filius aree tu supple
utroque vocabulo prophetia enim populum
a regni sui vocat trituram suam et
filium suum filium aree sue per quam
intelligitur granum purum a palea excussum
intentio enim eius erat excutere
ex aliorum malicia et
castigare eos per aliena flagel-
lationem ab eis dominationem subditur
que audivi a domino exercituum qui fallere
non potest neque falli. Annunciavi vobis
in civitate pro vestra correctione et
perfectione ut quod tota prophetia alia ab ore
illo. Vade et pone speculatorem
etc. Sequitur de ysaia. Onus duma
prophetia. Onus duma hic prophetia
scribit contra ydumeos qui post

captiuitatem regni iude fuit cap-
tiuati arabiis et per ea liberatis iudeis
per tantum ipsi non fuerunt liberati propter quod
conquerebantur eo defendissent
de ysaac per esau sicut filii israel
per iacob sed hoc non valebat
quia non fuerunt ita penitentes et conversi
ad deum sicut iudei et hoc est quod dicitur
Onus duma id est edom nomen sunt he-
braica aliter vocantur apte principii
et apte fine sicut latina Unde
sicut idem est nomen colinger et mcho-
laus sic edom et duma Ad me cla-
mat ex seyr id est populus ydumeorum
in captiuitate detentus ydumeorum
et seyr nomina sunt eiusdem terre cla-
mat ad me pro sua liberacione Ysa-
ia dicit quod ille clamor intelligitur oratio
angeli presidentis populo ydumeorum
Angeli enim sancti deum deprecantur
pro populis quorum custodie sunt positi ut
habetur dan 10 Custos id est dominus qui es
custos omnium fidelium ps 126 Nisi dominus
custodierit ciuitatem etc quid de nocte
id est quantum remanet nobis de nocte
huius captiuitatis Dixit custos scilicet
dominus loquens per ysaiam Venit
mane venit et nox id est mane
consolacionis et nox tribulacionis con-
tinuatur adeo sunt permixta hominum etc.
Si queritis querite de nocte captiuitatis
quamtum ad deum vertimini et conuertimini
ad se subditur Si queritis querite etc.
Onus in arabia hic propheta
scribit contra agarenos qui mo-
derne sic vocantur quasi sarracenos eo quod
descenderunt ab abraham per ys-
mahelem filium agar ancilla sed ipsi
vsurpauerunt sibi nomen a sara que
fuit libera Tempore enim quo nabucho

vastauit iudeam multi de iudeis
fugerunt versus arabiam quam habitabant
agareni credentes ibi habere aliquod re-
fugium eo quod descendunt ab abraham
sicut et ipsi sed ipsi econtrario fuerunt
eis duri propter quod propheta denunciat eorum
punicionem dicens Onus in arabia Circa
quod sciendum quod duplex est arabia superior
et inferior Inferior autem propinqua est
iudee ad quam fugerunt iudei et
illa fuit captiuata a nabuchodonosor propter
duriciam predictam Et ad hoc denotandum
dicitur hic Onus in arabia id est in
vna parte arabie et non in toto
et non dicit onus arabie sicut onus
babilonis et aliorum Consequenter describit
fugam iudeorum dicens In saltu ad
vesperam dormietis in deserto ho-
spicii quia non recipiet vos agareni
in semitis dedanim nomen est loci
ad quem est via per saltum illum Oc-
currentes sicienti ferte aquam qui ha-
bitatis terram austri id est o vos agareni
qui habitatis in plaga australi re-
spectu iudee occurrite misericorditer iudeis
fugientibus qui sunt cognati vestri
A facie enim gladiorum fugerunt id est quia
de ista fuga non procedit ex pusillanimitate
sed ex necessitate propter quod debetis eis magis
compati et quia hoc non fecistis ideo sub-
ditur pena vestra cum dicit Quoniam hec
dicit dominus mihi Adhuc in vno anno id est post captiuitatem
iudeorum per unum tempus spoliabitur inglo-
ria et potestate vestra quod in anno mercena-
rii id est sicut mercenarius considerat finem
anni in quo locatus est ad suscipiendum et
recipiendum premium sic ego considerabo red-
dere vobis penam pro vestra duricia
et nequicia statim illo anno transacto

arcto eis subditur et aufertur omnis
omnis gloria cedar a terra agarenorum
sic nominatur a cedar filio ysmahelis
per unum annum enim post captivitatem
regni iude captivavit eos nabuc
et reliquie numeri sagittariorum fortium
erant enim agareni exercitati in
arte sagittandi sicut et ysmahel
eorum pater de quo dicitur genesis xxi qui est
iuvenis sagittarius Unde enim deus
israel locutus est tunc verbum est stabile
et firmum et in hoc ostendit quod hec
sententia predestinationis est infallibiliter
adimpletur Cap. xxii.

O Nus vallis visionis primitus
aliarum gentium respexit prophetam
primitur regni iude addendo aliqua
que non sunt superius dicta ubi dicitur in-
cidens quod propheta primo loquitur contra
regnum, secundo contra sacerdotium ibi hec
dicit dominus Prima in duas quia primo de-
scribitur regni iude primo secundo
subditur primo ibi ecce revelabitur
Prima ad huc in duas quia primo po-
nitur praenuntiatio pene secundo subditur expres-
sio prophete ibi propterea dixi Circa primum
dicit Onus vallis licet enim iherusalem
quantum ad unam partem sit in monte
tamen una pars eius est in valle Et
quod propheta hic destructionem civitatis eius
deiectorum per nabuc regem praedixit propterea
eam nominat isto nomine vallis quod multe
visiones quia multi prophete visiones
habuerunt de eius destructione Quidnam
tibi est quia de ea quod ascendisti et
tu omnis in tecta id est ad sacrificandum
ydolis super tecta domorum ut dicitur
Jeremie xxxii per occasionem imiti et in hoc
tangitur culpa civium propter quam destructa
sunt scilicet ydolatria Ra. sal. exponit

quod appropinquante exercitu nabuchodonosor ad
iherusalem homines ascendebant super
tecta domorum que sunt plana intra
illa ad considerandum inde magnitudinem
exercitus et aspiciendum inde contra
adversarios lapides et hostilia cum
machinis ad hoc dispositis clamosa
pena quia in tali statu sit cla-
mor populi Urbs frequens civitas
exultans id est que prius fuisti exultans
ex frequentia populi inter habitantes inter-
fecti tui id est de populo tuo non interfecti
gladio qui est mors brevis sed fame
que est mors diuturnior sicut dicitur Trenorum
Ubi plus prevaluit fames in civitate
Cuncti principes fugerunt scilicet sedechias
et viri bellatores ut habetur ibidem Du-
riter ligati sunt quia exercitus regis
regis babilonis comprehendit sedechiam
et eos qui erant cum eo Propterea dixi
hic ostendit propheta compassionem super
malum quod videbat futurum genti sue
cum dicit propterea dixi recedite a me
quod nolo consolari humanam et post hoc
subditur Dominus deus exercituum id est a domino deo
exercituum ordinatum est dies interfectionis
populi mei Scrutabimur murus scilicet dominus sancte
civitatis per caldeos et destruet et
magnificus super montem scilicet syon
ubi erat templum et domus regia
cum magnis sumptibus et laboribus
edificata et omnia que in monte ista
destructa sunt a caldeis magis vir-
tute divina quam humana propter ydolatriam
perpetratam Ra. sa. dicit quod ab illo loco
propterea dixi usque verba sunt spiritus
dei comparantis populo suo in afflictione
posito ubi et in libro qui apud he-
breos dicitur berokoth id est benedictionum
dicitur quod quando deus recordatur de

destructionem templi et captivationem iudeorum flet et lacrime eius cadunt in maxilla. Et hordinatus fuit et pharetram helam sumpsit pharetram id est helamite qui fuerunt optimi sagittarii sumpserunt pharetras ad ponendum cum nabuchodonosor contra ierusalem et currus viri ad portandum arma et alia necessaria currus et parietem nudabit clypeus id est clypei pendentes ad parietes unde fuerunt assumpti a bellatoribus nabuchodonosor et veniet ad bellandum contra ierusalem et erunt valles tue electe id est in quibus crescebat triticum et vinum in habundantia plene quadrigarum omnia ista necessaria continentium et equites ponent sedes suas id est custodias suas in porta id est in porta ierusalem ita quod nullus possit ingredi ad auxiliandum nec exire ad fugiendum. Et revelabit hic ponitur de sanctuario ierusalem et duplex questio ponitur et vocavit prima non fuit quia non confidebant de deo sed magis de propria virtute et industria ad resistendum nabuchodonosor et hoc est quod dicitur Et revelabitur operimentum iude scilicet templum quod propter sanctitatem sic erat opertum quod soli sacerdotes intrabant. sed tunc fecerunt inde fortalicium. Et videbitis in die illa armentarium id est locum ubi reponebant arma atque ipsa arma ut illis te muniatis contra caldeos et scissuras civitatis david adre pandum et ponendum in defensores contra caldeos propter loci debilitatem. Et congregastis aquas piscine inferioris ad providendum hominibus et iumentis de parti tempore obsidionis et domos ierusalem numerastis ad

sciendum quot essent in persone et qualiter possent eis victualia sufficere. Et destruxistis domos ad muniendum murum id est muros ierusalem ad fortificandum eos de lapidibus et lignis inde assumptis et etiam ne hostes possent in ipsa latibula loquitur enim hic de domibus que erant in suburbiis que solent destrui cum adventu adversariorum ne fiunt civitati obsesse nocumentum. Et lacum fecistis id est aquam currentem inter duos muros ad maiorem fortitudinem civitatis enim clausa erat duplici muro et aquam piscine veteris scilicet in statum pristinum restituistis quod nolebatis enim plus indiget civitas aqua eo quod plures quietiores et ad defensionem civitatis et quia ista piscina que alio tempore non erat necessaria propter quod fuit derelicta in imminente obsidione fuit reparata et non suspexistis ad eum qui fecerat eam scilicet ierusalem et operatorem eius de longe quia ab eterno preordinavit in parte templum non sua dedicatum non vidistis ad eum autem aliud referendo hoc ponitur ad ostendendum quod aliquas tales preparationes pugne esse licita et bona sicut ezechias diligenter se preparavit ad resistendum sennacherib ut habetur 4o regum et 2o paralipomenon quia primo de deo confidit et illud quod erat humane providentie non omisit. sed isti divinum auxilium totaliter neglexerat in sua virtute et providentia confidentes. Et vocavit hic ponitur 2a causa destructionis ierusalem scilicet contemptus verbi domini per prophetas

eis dicti et hoc est quod dicitur Et vocauit dominus scilicet per prophetas In die illa id est tempore destructionis ierusalem ad fletum et planctum id est ad debitam contricionem et satisfactionem de peccatis ut euitarent penam diuine vltionis. et ecce gaudium et leticia per contrarium interpretando verbi prophete eos ad peniteciam reuocantium Comedamus et bibamus cras enim moriemur hoc enim in derisionem prophetarum derisorie dicebant eo quod prophete comminabantur eis captiuitatem et mortem nisi penitentiam agerent et quia talis contemptus malum eorum aggrauabat supra modum non subditur Et reuelata est in auribus meis operantium pronociati per talem contemptum Si dimittetur iniquitas hec id est non dimittetur accipiendo si pro non Donec moriamini non solum corporis morte sed etiam gehenne. et autem hic donec aliquod tempus determinacione sicut ps° 109 Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum Hec dicit hic incipit propheta loquitur contra sacerdotium et primo contra sobnam in speciali Secundo contra alios magis in generali ibi In die illa Primo inducit qui post positionem sobne deiectus Secundo eliachim substituitur et cetera Circa primum sciendum quod iste sobna et ei adherentes .s. ua dabant ezechie quod redderet se et ciuitatem sennacherib ut dicunt hebrei ysa. autem persuadebat contrarium Et quia non fuit factum sobne consilium eo tempore motus in dignacione propterea timens ne sennacherib cum magnitudine potentie capta-

lis ciuitatem caperet armis finaliter cum suis sequacibus exiuit et se reddidit assyrijs et ductus in contram ubi mortuus fuit et hoc est quod predicitur hic ysa. adnis Vade et ingredere ad sobnam prepositum templi id est primum sacerdotem ut dicunt aliqui hebrei Alij non dicunt quod erat thesaurarius et custos vasorum templi domini primi tamen videntur melius dicere. quia infra dicitur quod eliachim fuit primus sacerdos tempore ezechie ut dicit hic ysa. et specialiter hoc satis innuit in hoc textus Quid tu hic agis in templo dei indigne ministrando. aut quasi quis hic q.d. sicut te audis ac si esses de genere dauid et regis non subditur quia excidisti tibi hic sepulchrum id est edificare fecisti sibi sepulchrum notabiliter ciuitate dauid inter sepulchra regum ut post mortem esset in memoria celebri sicut et ioiada summus sacerdos fuit ibidem sepultus propter bonitatem operis ut habetur ij° paralip. xxiiij Sed non esse simile de isto propterea quod primatus fuit intrusus non subditur ecce dominus asportari te faciet ab assyrijs Sicut asportatur gallus gallinacius id est per castracionem ad pusillanimitatem galline reductus et in hoc designat propheta quod contemptim et timide exiuit se assyrijs reddendo et sicut amictum sic leuabit te id est faciliter et sine resistentia Coronans coronabit te tribulatione id est undique circumdabit te tribulationibus sicut corona caput circumdat quasi pilam mittet te quasi ludentibus pilam

de manu ad manum. Et ait ille Sob
na primo reddita manibus maiorum
fuit portatus ad manus minorum qui
deducent eum ad terram Assiriorum
ubi morieris et ait hic ubi sta-
tuisti tibi sepulchrum et erit currus
glorie tue confusio maxima et
ignominia domus domini tui quia eius
ignominia redundabat in templum
domini cum fuerat prepositus et expellam te
de statione tua i. de dignitate sacer
dotali in qua credis stabiliri.
Et erit hic quomodo describitur Eliachim
substitutus eum dicit Vocabo servum
meum Eliachim i. in fidelis servi-
cium et induam illum tunica tua
i. tunica sacerdotali exteriori
et cingulo tuo de preciositate
materie et sumptuositate forme istorum
ornamentorum summi sacerdotis dicitur
fuit diffuse Exodi. Et eam que
potestatem hierarchie datam i. huius curam
pastoralem. Et dabo clavem domus
David i. templi quod dicitur hic domus
David eo quod precepit ipsum su-
per Salomone filium suum et preparavit
expensas ex magna parte et tradi-
dit Salomoni descriptionem templi
et edificiorum circa ipsum ut habetur Pa
ralipomenon. Et super humerum eius
quia huius onus curie templi et totius
populi et aperiet et non erit qui clau
dat. Hoc dicit ad ostendendum superio-
ritatem eius ad disponendum de
ingressu templi et ministris aliquem
exponendi. Ex quo satis ostenditur
quod fuit in summo sacerdotio consti-

tutus. Et figam illum paxillum in
loco fideli i. principalem in templo
domini ut suspendam super eum omnem
gloriam scilicet omnes alii sacerdotes
et levite ministri eius parati sicut
appensa in paxillo committitur ei va-
sorum diversa genera que per hoc in
nuit quod omnia erunt sibi ordinate
et potestate sua usque ad omne vas
musicorum. Vasa musicorum dicuntur
hic instrumenta in quibus canto-
res cantabant divinas laudes mo
do quodam hebraico quo in sermone aug(ustini)
artifices dicit vas eius VIII et
primo Regum ubi dicitur dedit igitur
arma sua pueris quod in hebreo habetur vasa
sua. In die illa hic loquitur propheta
etiam contra alios sacerdotes ingrati
secundum quod quidam dicit exponitores dimi
dantes quod hic applicatur de abiectione
sacerdotum tempore Sedechie quando
templum fuit combustum et sacerdotes
in captivitate ducti cum dicitur auferetur
paxillus i. Ioseph qui fuit
sacerdos summus et peribit quod pepe-
dit in eo i. alii sacerdotes et mi-
nistri inferiores ei. Sed aliter exponitur. Rabbi
Salomon exponit de erectione sacerdotii
magis et generaliter refert hanc scripturam
ad ipsum Sobnam de quo supra fecerat
mentionem in speciali et hic autem ut
ostendat deiectionem aliorum sibi adheren-
tium cum eo et secundum hoc cum dicit au
feretur paxillus intelligitur ipse
Sobna qui fuit sacerdos summus quia
fixus fuit in loco fideli i. consti-
tutus in summo sacerdotio templi et
propter hoc ablatus quia ministrabat

in fidelit et indigne et pribi-
qz pependerat meo a adherentes
sibi et videt illa corpore melior
qua roma quia magis litte pre
est tonsoria Cap xxiii
23 Onus tyri ad intelligentiam
huius cap sciendum quod tyrus
fuit civitas sita in mari mediterra-
neo undique mari circumfusa. tamen ex
una parte non multum distabat
a littore et non erat aptissima ad
receptionem navium propter quod afferebant
ibi multa mercimonia unde fuit mul-
tum dilatata et in superbia elevata
propter quod dominus iudicavit eius fuit causa quod
por nabuc qui ut eam facilius pos-
set capere voluit eam coniungere terre
implendo spacium intermedium lapi-
dibus et lignis et terra sed non po-
tuit complere navigio eam perrexit
et subvertit postea reedificata
tamen per allexandrum magnum fuit cau-
sa qui per multitudinem populi tamen eo
continuis coniungavit eam terre et sic
eam cepit sine navigio de prima
non eius destructione agit in hoc cap et
specialiter captivitatis iudaice quod
regnum tyri et regnum iude fuit
admovite confederata tempore salomonis
3 Re. 4o et 2o captivare iudeos
debuit compati rone antique con-
federationis sed econtrario magis
gavisi sunt eos deridentes propter
quod propheta hic denunciat tyri destruc-
tionem Et dividitur in duas partes quia primo
denunciatur huius destructio 2o eius
restitutio ibi et erit post ma in diebus
quia primo denunciat destructio tyri
2o a quibus debeat destrui ibi ecce

terra caldeorum prima ad hunc in duas
sm duo quod propheta simul describit ceterum
tyri destructionem prima est tristicia a
manentium circumstancia in habitacionem ibi
Transite mala circa primum dicit ong
tyri a cuius depressio quod subdit ul-
lulate pre tristicia naves maris a
nos naute quia pavit hic ostrices
pro contento pars secundum in prima
accipitur damus vel civitas prosperi-
tibus in damo vel civitate et subdi-
tur huius tristicie causa dicit quod vastata
est domus a tyro maius domibus
solebatis recipi unde venire con-
sueuat sed nobis consolo navi-
gantes enim per mare multum con-
solant quando veniunt ad portum bo-
num et quietum et est hic modus
loci tunc eum quod omnes presentes per aliquos
supplectoz et tali modo loci venit
hic propheta quod modus loci doletum
est in tinnitate verborum dolore im-
pediente per factum expressione
Peticia rethym recendatum est
eius Insula enim terra tyri habuit
amicos ut videbitur infra et alle
presueres apparatum nabuc ad
remedium contra tyros provocavit
eis ut se munirent tamen quod hoc
non valuit eis non subdit Ta
cete qui habitatis in insula a in
tyro mari circumfusa quod non habetis
de defensione quod non valebit vobis
negociatio sydonis multi enim in
cataces de civitate sydonis frequen-
tabant tyrum propter quod dicitur hic
negociatio eius transfretantes mare
repleverunt te diviciis et mer-
manis in suis navibus apportatis

in aquis multis .i. vomentes per
multas maris partes. Semen nili
messis fluminis id est in egipto raro fit
pluvia sed fluvius nili diuiditur per
riuos ad hoc quod fructificet semina
in terra proiecta ut habetur deut. xi. Et
ideo fruges egipti dicuntur fruges fluminis
nili. Et quia ipsi tyrii eas in magna
habundantia ferebant inde ty-
rus per nauigium. Erubesce sydon
ait mare. Alii tyrus quae vocatur
hic mare eo quod erat mari circumfusa
erubesce sydon quia deiectio ci-
uitatis metropolis cuius erat tyrus
respectu sydonis cedit in confusionem aliarum
et modus destructionis subditur cum
dicit in persona tyri. Non parturiui
et non peperi etc. quia in eius obsidione
et destructione multe mulieres pas-
se sunt abortum et multi de pueris
natis et de iuuenibus et virgi-
nibus sunt mortui ante etatem
adultam et debitum incrementum. Cum
auditum fuerit in egipto quod destructa
fuit tyrus dolebunt eo quod cum tyriis
habebant amicitiam propter habundantiam
frugum quas ibi adducebant ad vendendum.

¶ Transite. hic cum destructione
tyri denunciatur fuga inhabitancium
cum dicit transite maria fugiendo
per nauigium ad diuersa loca. Vlula-
te pretereuntes et consulite qui
habitatis in insula .i. in tyro quae de-
in insula racione predicta. Numquid non
hec vestra est que ciuitas. et est magis
trans eadem racione qua superius quae
gloriabatur a diebus pristinis anti-
quitate sua quia multa tempora cucur-
rerant a sua fundatione et nullus
poterat eam debellare. Ducent eam
longe .i. habitatores eius. Quis cogi-
tauit hoc super tyrum q. d. nullus homo
cogitasset quod sic posset destrui.
cuius racio subditur. quondam coronata .i.
super alias ciuitates regina propter
diuicias eius et fortitudinem. cuius
negociatores principes .i. equales
magnis principibus erant in diui-
ciis. Dominus exercituum cogitauit
hoc in preterito nobis in audacia
in inuadendi eam et subdit causam
ut detraheret superbiam omnis superbie
.i. glorie tyri quae dicitur hic omnis gloria
superbie ad designandum magni-
tudinem superbie eius sicut de ea
ciuitate in qua multum viget
superbia dicitur vulgariter quod mater
est superbie totius mundi et eadem
racione intelligitur quod subditur de nobi-
libus tyri. et ad ignominiam deduce-
ret vniuersos inclitos terre. Sunt
domini [illegible] voluntate fugere habitan-
tes in tyro dicit. Transi terram tuam quasi
flumen ad modum fluminis continue
et velociter currentis filia maris .i.
o tu tyre que dicitur filia maris
eo quod erat mari circumdata ut dictum
est supra. Non est cingulum vltra
est .i. fortitudo resistendi quae
designatur per cingulum milicie.
Manum suam .i. potestatem suam super mare
extendit sc. contra tyrum qui per naui-
gium suum habebat in mari magnam
potestatem. Conturbauit regna .i. homines
suos in insula deprimendo. et quod hoc
fuit vna cum sua subuersione ideo sub-
ditur. Dominus mandauit aduersus

chanaan .i. ad ipsius tyri que
sita est intra chanaan filii enim israel
non potuerunt taliter expellere cha-
naneos unde dicitur Mt. 15° Ihesus se-
cessit in partes tyri et sydonis et
ecce mulier chananea a finibus illis
egressa etc. Ut contereret fortes eius
per naturam et dixit scilicet dominus non adi-
cies ultra ut glorieris in tantam
superbiam elevata calumpniam sustinens
anatus virgo filia sydonis dicitur
ut sydonis aut filia sydonis quia sydo-
nii expositores quia illa insula edifi-
caverunt de precepto regis assy-
riorum cui tota illa terra fuit subiecta
longo tempore. et ideo unus rex assy-
riorum considerans quod illa insula esset
aptissima ad portum navium fecit ibi
edificium propter hoc quia contendentes
inimicorum consurgentes transfretarunt fugiendo
ubi enim habebant tyrii amicos et ideo
ad fugerunt aliqui precepto tyrii
quia tamen hoc non valuit eis non sub-
sequitur. Ubi quoque non eis requies etc. quia
natura misit ad terram illam ut red-
derent sibi fugitivos de tyro et terra
illa non fuit ausa eos retinere. ¶
Ecce terra hic ponitur quia prophetia denunciat
a quibus tyrus foret destruenda scilicet
a caldeis et hoc est quod dicit ¶ Ecce terra
caldeorum patria ad inimicitiam tyrum
talis populus non fuit .i. tam fortis
et crudelis. Assur fundavit eam
aliqui expositores per hoc eam in-
telligunt caldeorum terram. sed hoc non
est verum quia genesis 10 dicitur de terra illa
egressus est assur scilicet de caldea
et ille assur fuit filius sem et
ab eo denominatus est populus assyriorum

ut dictum fuit diffusius genesis 10 Et
quia procedente tempore quidam rex
assyriorum fecit edificium tyrum ut
dictum est ideo dicitur hic de eo assur
fundavit eam sed quia destructa fuit
postea per caldeos ideo subditur In
captivitatem transduxerunt robustos eius etc. et per
litteram Ululate naves maris .i. nau-
te ut expositum est in principio huius
capituli quia devastata est fortitudo vestra
.i. tyrus in qua erat portus plurimorum
navium ¶ Et erit hic ponitur agitur de
tyri reedificatione et primo in temporalibus
2° in spiritualibus ibi Et erit civitas
Primum tangitur primo vastationis tyri
duratio cum dicit In oblivione eris
o tyre 70 annis quia non venient in
homines ad habitandum. sicut dies unius
regis scilicet ipsius david ut dicit
Ra. sa. quia vixit 70 annis ut
habetur 2° Reg. 4 Post 70 annos scilicet vas-
tationis tyri erit tyro quasi canticum
meretricis certe meretrix enim derelicta
a suo amasio solet cantum adcan-
tandum melodiose ad revocandum
amasium ad se ¶ Et in hac metapho-
ra describitur alloquium qui reman-
serunt de fugitivis tyri ad reedi-
ficationem ipsius. ut scilicet mercatores de
diversis regionibus iterum venirent ad
tyrum Ideo subditur Et erit post 70
annos visitabit dominus tyrum faciens
eam reedificari. et reducet eam
ad mercedes suas aliter apportatas
de diversis regionibus. et rursum for-
nicabitur etc. quia per meretrici de
fornicatione cordis quia mercatores
elongati a suis uxoribus. sicut
solent fornicari. et deformitate

spiritualis quia illa civitas ydolatrie fuit
dedita usque ad tempora christi ¶ Et erunt
hic incipit ysaias in hebreo in quo
describit reedificatio tyri in spiritua-
libus et dicitur Et erunt negociaciones
eius et merces eius sanctificate domino
quod dicunt aliqui impletum fuisse tempore
neemie post reditum captivitatis
babilonice dicentes quod in tyro tunc erant
homines devoti et offerentes munera
domino in ierusalem ad eius obsequium et
sustentacionem ministrorum Sed quia hoc
non apparet ex hiis que scripta sunt
in esdra et neemia . nec ex hystoria
josephi seu alia hystoria autentica
ideo videtur michi salvo meliori iudicio
quod impletio prophetie reduci debeat ad
tempus christi in quo multi de tyro
devote venerunt ad audiendum predicationem
christi ut habetur marci 3o et luce 6 Et
reliqui de tyro post ascensionem crediderunt ad
predicationem discipulorum christi se et sua
ad obsequium dei devote offerentes
¶ Huic eadem exposicio concordat
Ra. salomon ad id dicens quod hec prophetia
implenda est in adventu regis mes-
sie qui divicias dei cultoribus appli-
cabit . sed in hoc discordat quod dicit
implendum de futuro quod in rei veritate
de preterito est impletum Capitulum xxiiii
28 Ecce dominus Aliqui expositores
dicunt quod hoc capitulum exponendum
est ad litteram de destructione ydumeorum
quia supra breviter tangit propheta capitulo
21o Sed hic resumit et diffusius
pertractatur Sed hoc dictum non habet apparen-
tiam quia expositio huius capituli nec consonan-
tiam habet aliquam per quam intelligi debeat
de ydumea propter quod brevius dicendum quod
propheta hic loquitur ad litteram de eversione

generali totius mundi in iudicio futuro
ita quod in precedentibus propheta locutus fuerat
de subversione diversarum gentium in speciali
scilicet iudeorum babiloniorum et egiptiorum
et huiusmodi ut patet ex precedentibus hic
autem loquitur generaliter de subversione
mundi circa finale iudicium Et quia
illud iudicium est ad ignominiam
iniquorum et gloriam iustorum ideo sic
proceditur quia primo ponitur perti-
nentia ad illud iudicium 2o propheta
insurgit ad dei preconium capitulo 25
Prima in duas quia primo ponit quedam
iudicium antecedentia 2o concomitancia ibi
Et erit Prima in duas quia primo de-
scribit tribulationes circa finem mundi
accidentes 2o eius incredibilitas ibi
formido ¶ Circa primum sciendum quod tri-
bulacio mundi precedens iudicium licet
futura sit horribilis iniustis tamen
in aliqua consolationis iustis precipue quod dicit
salvator luce 21o De hoc loquens
dicit Incipientibus autem fieri magne
tribulationes respicite et levate capita
vestra etc. quod hilaritate cordium ut exponit
gregorius omelia prima ¶ Et ideo hic primo
ponitur malorum tribulatio 2o iustorum
consolatio ibi quia hec erunt Prima in
duas quia primo ponitur hominum afflictio
2o leticie subtractio ibi lugebit
vindemia ¶ Circa primum dicitur Ecce
dominus dissipabit terram quia per ignem
conflagrationis precedentis iudicium
a statu suo in omnibus et nudabit
eam herbis et arboribus et
affliget faciem eius quia igne predicto
suffocatus tremabit et aer ab
afflictu inchoate sicut et per
oppositum dicitur terra vel pratum

vide quomodo conteret et disperget habi-
tatores eius quia nunc moriuntur et re-
surgent in iudicio. Et erit sicut populus
sic sacerdos etc. id est quantum ad hoc non erit
sibi acceptacio condicionis status aut
persone. Luxit et defluxit terra id est habi-
tantes in terra. Defluxit orbis terre a
statu suo consummati et altitudo popu-
li terre quia deficiet in hominibus dominio
et principatus. Et terra infecta est
ab habitatoribus. Ab habitatoribus suis id est
propter peccata habitancium in se. Subditur quia
transgressi sunt leges divinas. Muta-
verunt ius bone consuetudinis quod est
ius humanum. Dissipaverunt fedus sem-
piternum id est sanctiones contra ius nature
quod in mentibus humanis indelebiliter
est scriptum. Propter hoc maledictio scilicet
dei vorabit terram id est homines terre
et peccabunt habitatores eius. Et quia in-
quietate iudicii habundabit iniquitas
et refrigescet caritas. Math. 24.
Luxit hic quantum describit subtractionem
gaudii. Et primo ex defectu vini quod
solet esse materia gaudii secundum illud psalmo
vinum letificat cor hominis. Ideo
dicit: luxit vindemia. Secundo ex
subtractione ludi recreativi cum dicit
cessabit gaudium tympanorum et
cetera. Tercio ex subtractione habitaculi
cum dicit attrita est civitas vanitatis
id est quelibet civitas mundi que dicitur
vanitas etc. Ecclesiastes primo vanitas
vanitatum dixit ecclesiastes. Clausa
est domus nullo introeunte quia deficient
homines. Et clamor erit super vino
id est defectu vini per quod intelligitur
defectus omnium bonorum. Deserta est
omnis leticia. Impleti vitam (?) tam

latum est gaudium terre ad locum beatorum
ubi solum remanebit gaudium. Re-
licta est in urbe solitudo id est mor-
talibus accipiendo singulare pro plurali
sicut ex eo quod venit multa congressa
a multitudine multarum. Sciendum etiam
quod propheta loquitur de futuris per modum
preteriti propter certitudinem prophetie et quod
talis modus loquendi frequens est in prophetis.
¶ Quia hec erunt. Hic quantum de-
scribit iustorum consolationem qui nunc sunt
depressi sed in iudicio erunt exalta-
ti. Et dominus [illegible] principale
et mediatale secundo (?) veniet (?) terra
primum sciendum quod electi ad gloriam erunt
valde pauci respectu dampnatorum secundum
quod dicit salvator Math. 7 lata porta
et spaciosa via que ducit ad perdi-
cionem et multi sunt qui intrant per
eam. Quam angusta porta et arta via
que ducit ad vitam et pauci sunt qui
inveniunt eam. Et hoc est quod dicit
hic. Quia hec erunt in medio
iudicium etc. Medium dicitur statum pre-
sentem quia est in medio terre habitabilis
que est in quarto climate. Quomodo si
pauce olive que fructus eorum re-
manentes in olea post excussionem
et racemi remanentes in vinea
post vindemiatores sunt valde pauci
respectu collectorum sic electi in iudicio erunt
valde pauci respectu glorie et describitur
paucis subditur. Hii levabunt vo-
cem suam cum magno affectu atque lau-
dabunt cum toto conatu cum glorifi-
catus fuerit dominus id est cum dominus in-
carnatus corpore apparuit in forma humani-
tatis gloriosa humiliter id est signa leticie osten-
dent sicut equus hinnit exultans.
De mari id est quia nunc fuissent

de hoc mundo ad modum maris tempes-
tuoso ad portum glorie in anima et corpore
Et quia hoc est valde desiderabile ideo
propheta ad monet fideles ut se et alios
ad hoc disponent predicatores et pro-
fessores fidei catholice Dicens propter
hoc .i. ut tu ecclesia in medio exulta-
tis Quod ortus glorificate domini quod fe-
cerunt apostoli aliique discipuli Christi Et
in insulis maris quia non solum predi-
caverunt habitantibus in arida, sed etiam
in insulis maris ut patet de paulo in
actibus apostolorum in pluribus locis Et
quia publicatio evangelii processit ad
omnes ad omnes partes orbis ideo sub-
ditur Assumite tres laudes sed domini
cludunt gloriam ipsius sed corporis eius
gloria ubique terrarum est predicata Et
quia misterium Christi erat occultum et
secretum tempore veteris testamenti propheta ysaias
in persona quo eo quod hic sequitur contra dicens
Et vocabitur nomen eius admi-
rabilis consiliarius deus fortis
pater futuri seculi princeps pacis.
Similiter et vocabitur nomen
eius magni consilii angelus ideo
dicit hic propheta Et dicitur. secretum
meum mihi et duplicatur ad maiore
affirmationem Vel quia duplex contemplatur
sibi secretum Unum persone in
duplex coniungitur natura divina et
humana quod est valde arduum Aliud
temporis quia determinatum tempus sui adven-
tus erat occultum ¶ Ve mihi Hec
est pars incidentalis in qua propheta de-
plorat casum sui populi. quia in ad
ventu Christi pauci iudei crediderunt
et multi remanserunt ceci et
per quod aperte et gaudio clauso

privati quod prevides propheta dicit
ve mihi ego enim populi prevaricantes
prevaricati sunt et prevaricatione
transgressorum prevaricati sunt
hic quater ponitur prevaricatio quia
primo prevaricati sunt iudei Christo hominem
blasphemantes Ecce homo vorax
et potator vini publicanorum et
peccatorum amicus ait nota Secundo eius di-
vinitatem miracula virtute domini
demonibus attribuentes luce xi
in beelzebub principe demoniorum e-
icit demonia Tertio morte eius pro-
curantes. Quarto apostolos in suis discipulis
persequentes ut patet in actibus
apostolorum in pluribus locis Formido
Postquam supra contra malos descripta
est pene acerbitas hic consequenter describit
eius inevitabilitatem cum dicit for-
mido et fovea et laqueus super te
qui habitator es terre generaliter et dicitur
hic formido ex persecutione antichristi
quia aliqui nimis formidantes cadent
in foveam transgressionis ei obedientes
ideo subditur qui fugerit a facie formi-
dinis iste qui se expedierit de fovea
post mortem antichristi de transgressione
penitendo quia secundum sanctos doctores
xlv dies post mortem eius dabitur
aliquod tempus penitentie deceptis ab eo
tenebitur laqueo .i. igne conflagra-
tionis finalis ad omnes generaliter. Vel
pena dampnationis Quantum ad reprobos
Precedit quia cataracte de excelsis
aperte sunt .i. tales pene venient
et adeo cum non possit resisti et
quatientur fundamenta terre ideo
subditur Confractione confringetur terra
et patet littera usque ibi Et auferetur
quasi tabernaculum unius noctis quod

+ quia per tres motus montes ade-
quabuntur terre plane,

modo habet stabilitatem, quarto de firmitate terre non poterit resistere voluntati divine et gravabit eam iniquitas sua et corruet a statu suo pristino et non adiciet ut resurgat ad hoc quod sit apta habitationi hominum et animalium, quia cessabit motus celi et generatio et corruptio in elementis, tamen innovabitur et meliorabitur sicut et terra. ¶ Et erit hic ponit quartum addivini iudicium scilicet retrusio demonum et dampnatorum in infernum et deductio iustorum ad celum empyreum. Primum ponit cum dicitur In die illa visitabit Dominus super miliciam celi, id est super demones in quibus remanserunt naturalia integra et magis quam in angelis sanctis et sic sunt de milicia celi. Vel quia habitant in hoc aere. Unde dicuntur aeree potestates et hoc modo possunt dici milicia celi sicut dicuntur aves celi eo quod volitant per celum aereum. Et super reges terre, id est super tyrannos, et per quos super omnes alios malos. Et congregabuntur congregatione unius fascis in lacum, id est in infernum, ubi simul descendent demones et dampnati secundum quod dicitur Matthei 25 Ite maledicti in ignem eternum qui paratus est dyabolo et angelis eius etc. Et claudentur ibi. ¶ Et post multos dies visitabuntur. Visitatio dei aliquando accipitur in bonum sicut Luce primo Visitavit et fecit redemptionem plebis sue, et hoc modo dicitur hic accepisse Origenes dicens quod post magnum tempus aliquorum annorum salvabuntur dampnati et demones, quod est contra dictum salvatoris allegatum Matthei 25 Ite maledicti in ignem eternum.

Alio modo accipitur visitatio dei in malum pene sicut infra 27 Visitabit Dominus in gladio suo duro etc. Et hoc modo accipitur hic secundum doctores catholicos et est sensus post multos dies visitabuntur, id est post quantumcumque tempus datum in pena detinebuntur. Secundo tamen quod in hebreo sic habetur Et a diebus multis vel a diebus multis visitabuntur, id est a festis a diebus multis preteritis punientur scilicet a peccatis perpetratis a principio mundi. ¶ Tertium ponit secundum gloriam beatorum cum dicitur Et erubescet luna et et confundetur sol. Non quod lumen eorum minuatur sed magis augmentabitur ut habetur infra 30 Erit lux lune sicut lux solis et lux solis septempliciter. Sed dicitur hic erubescere metaphorice quia lumine eius quantum multum lucis patet. Unde dicitur Apocalypsis 21 Civitas non eget sole neque luna ut luceant in ea. Nam claritas dei illuminabit eam et lucerna eius agnus est. Cum regnaverit Dominus exercituum, id est angelorum, in monte Syon et in Ierusalem scilicet celesti. ¶ De qua dicitur Galatas 4o Illa que sursum est Ierusalem libera est que est mater nostra. Et in conspectu senum suorum scilicet patriarcharum et prophetarum et aliorum sanctorum fuerit glorificatus. Capitulum XXV

Domine Deus meus es tu. Hic propheta assurgit ad dei preconium ex expositione predicta et primo ponit prophete preconium, secundo celestium civium ibi Super hoc laudabit te. ¶ Circa primum dicit propheta ¶ Domine ratione generalis gubernationis Deus ratione creationis meus ratione specialis illuminationis es tu et non alius. Exaltabo te vel laudabo te assidue quoniam fecisti

mirabilia in dampnacione malorum
et glorificacione iustorum cogitaciones an-
tiquas quia illa disposuisti ab e-
terno fideles quia comulate vere dicen-
tur et veritas · quia posuisti civitatem
in tumulum quod exponit aliqui ex-
posicionem in destructione ierusalem fina-
lem et vastacionem Sed huic
dicto obviat quod sequitur Ut non sit
civitas et in sempiternum non reedifi-
cetur · ierusalem autem reedificata est
post illam destructionem · sed ad hoc videtur
quod est alia civitas penitus et in alio
situ quod arguitur ex hoc quod corpus pas-
sus fuit extra ierusalem ut habetur Joh-
annis et hebreorum 13 locus autem ubi fuit passus
et sepultus sunt inclusa intra ierusalem
quae nunc est Sed hoc non plurimum valet · quia
hystoriographi dicunt ierusalem quae nunc
est esse in eodem situ cum precedenti hoc ex-
cepto quod a parte aquilonari murus fuit
dilatatus ad includendum loca predicta
Ideo non nomine huius civitatis intelli-
guntur civitates mundi attendo fore
generaliter quae omnes destruentur in fine mundi
sicut dictum est capitulo precedenti quod Propheta enim
in hoc capitulo gratias agit de visione
facta super contemplacione precedenti capitulo et
ad eandem destructionem non sequitur aliqua
reedificacio ¶ Super hoc hic autem
ponit gratiarum accio celestium civium et
primo de sua consummacione secundo de demonum
depressione capitulo 2o ibi Prima in duas
quia primo ponitur gratiarum accio de bene-
ficiis collatis intra secundo de collatis inte-
lectu prima capitulo Circa primum ponitur
gratiarum accio de quadruplici beneficio scilicet
deductione enarracionem mali et de duplici
consecucione boni et secundum hoc capitula illa
ingreditur partes dividitur et scribitur partes

in sequendo primum malum persecucio ty-
rannorum huius mundi aqua sunt penitus
liberati et hoc exprimit dicit Super hoc
laudabit te populus fortis id est celestis quia non
potest amplius a statu suo deici et civitas
gencium robustarum id est civium celestium
et comprehendens eius de fine ad maiorem
affirmacionem · timebit te scilicet timore fili-
alis reverencie qui timor remanebit
in patria secundum illud psalmi 18 timor domini
sanctus permanet in seculum seculi et huius
laudis et reverencie causa subditur cum di-
citur Quia factus es fortitudo pauperi prestans
ei pacem contra tyrannos pauperes
spoliantes fortitudo egeno in tribu-
lacione sua qua gaudebat adiutoribus
suis in parte contra spes a turbine id est super-
biorum rabie umbraculum ab estu cupiditatis
in quorum visione subditur quod propter oppositionem
precedencium exponit enim consequenter
a tyrannorum potencia qui tamen impel-
lens parietem quod impellitur iustos et
innocentes per tyrannidem sic estus
in siti sicut enim iusto sitibus ab estu
aggravatur sic defectus pauperum aggravatur
per tyrannidem iniquorum quorum tamen a deo de-
ponetur ideo subditur et quasi calore sub
nube torrente propaginem fortium id est ty-
rannorum in terris faciet a deficere
Nubes enim multum calescit sub sole
cum mittit calorem infusus super terre
nascencia ex quo alicui marcescunt
et desiccantur et sic virtus divina alto
repente destruit potenciam iniquorum
¶ Et faciet hic est capitulo secundum Prima
ponitur consecucio primi boni quod ex
spiritu refeccionem in creacione celeste
quod in sacramenti dominus in cena commemorare
sua passione et quantum ad hoc dicit
Propheta Et faciet dominus exercituum etc.

i. christus rex angelorum omnibus populis i. electis suis qui assimilantur exercitibus populis In monte hoc i. in monte syon ubi dicitur dominus fecisse cenam discipulis suis convivium pinguium scilicet quia ibi excellentissimum omnium spiritualium sacramentum quod designatur per delectabilia convivia hic expressa. Christus enim dedit discipulis suis corpus suum in cibum et sanguinem suum in potum et hoc sacramentum est ante maxime refectum et per apostolos suos et discipulos fecit et facit hoc convivium ministrari omnibus christianis per orbem diffusis. Aliqui autem exponunt istud convivium de convivio Judeis facto pro gaudio de morte holofernis. Sed hoc non videtur convenienter quia illa historia non est de canone nec apud hebreos habetur. Tamen quia ista expositio non se habet convenienter ad precedentia et non melius exponitur primo modo sequendo alexandrum. ¶ Et precipitabit. Hec est tertia pars in qua ponitur eruptio mali scilicet persecutionis antichristi qui gravior erit omnibus precedentibus cum dicitur Et precipitabit in monte isto i. in monte syon in quo fuit templum ubi faciet antichristus sedem suam secundum quod dicitur ii thess. ii° de antichristo qui extolletur super omne quod dicitur deus aut quod colitur. Ita quod in templo dei sedeat et antichristus ibidem interficietur. Unde ibidem dicit apostolus Quem dominus ihesus interficiet spiritu oris sui. Secundum alios ab hic erit in monte oliveti in illo loco unde dominus ascendit in celum et istud quod tenet faciem convivii sui

omnes populos i. faciem antichristi qui erit quasi quoddam velamentum constringens omnes populos sub eius potestate et tecta quo ordinis est i. processum suum et intentum. ¶ Precipitabit. Hec est quarta pars in qua ponitur consolatio bonorum scilicet incorruptionem corporis. Et dividitur in duas partes. quia primo propheta describit consolationem hujus boni. Secundo redit ad describendum detestationem antichristi ibi et triturabitur. Circa primum dicit precipitabit mortem in sempiternum quia in iudicio omnes resurgent adunata in morte. Ista tamen immortalitas quibusdam erit in augmentum pene dampnatorum. Sed erit in augmentum glorie bonorum. Et auferet dominus omnem lacrimam ab omni facie quod patet hic dupliciter in reprobis et electis. Tunc enim cessabit omnis generatio et corruptio et ideo non solum erit resolutio lacrimarum a cerebro nec defluxio earum per oculos. Tamen in eis erit turbatio cerebri et dolor capitis et tristicia mentis et corruptio quod potest esse absque corruptione. Et secundum istum intellectum dicitur Mt 8 Ubi erit fletus et stridor dentium. Sed in electis non erunt lacrime corporales seu mentales nec dolor aliquis in corpore seu mente sed plena delectatio utrobique ideo subditur Et opprobrium populi sui i. electorum qui fecerunt opprobria sustinent in presenti auferet conferendo eis honorem celestem et dicet in illa die scilicet iudicii quando videbunt christum in sede glorie sue et dicet eis Venite benedicti patris mei Mt 25. Ecce deus noster iste invisibilis demonstrata

humilitate expectauimus eum per
quam spem et saluabit nos sicut
promisit. Iste dominus scilicet Christus sustinuimus
eum id est patienter sustinuimus aduersa propter
ipsum. Exultabimus expectantes. Et ex-
ultacio dicitur quasi extra saltacio. Et
letabimur intus in salutari eius id est
in salute eterna nobis ab eo concessa
quia requiescet manus domini id est potestas
eius in monte isto id est monte Syon
qui imminet valli Iosaphat ubi
tenebitur finale iudicium ut habetur Io-
helis 3º. Et tunc requiescet in pro-
potestas qua dampnati descendent
in infernum et electi in anima et corpore
transferentur ad celum. ¶ Et triturabi-
tur. Hic reddit causam ad destruccionem de-
tractorum antichristi quam supra tetigerat
in breui dicens et triturabitur Mo-
ab id est antichristus. Nec mirandum si sic
notatur quia apostolus et maior ysa.
frequenter methaphorice loquitur. Antichristus enim
erit totaliter ad omnem obsessus
et opera eius fient virtute demonis
et ideo notatur hic Moab qui in-
terpretatur ex patre. Quia est filius perdicionis
ut dicit apostolus 2ª ad Thessalonicenses 2º. Et sic
erit ex dyabolo sicut ex patre eo mo-
do quo saluator dicit Iudeis Io-
hannis 8. Vos ex patre dyabolo estis
sicut teritur palee quia virtus eius
totaliter annichilabitur. Et quod eius
scilicet antichristi manus sicut silicis ...
per hoc omnis intelligitur quod ...
ipso portuit sicut aliquis in-
homines alicui dicitur ego percu-
tiam te arca valde quia extendit
admodum natatoris ... extendit et
apostolus virtus qui modo ludi ...

humiliabit scilicet Christus gloriam eius
scilicet antichristi qui se ostendet tamquam sit
deus precipua superbia ut
dicitur 2º ad Thessalonicenses 2º. Cum allisione
manuum eius id est ministrorum eius
et munimenta sublimium murorum
tuorum o antichriste cadent et corruent
per que credebat stabiliri in-
perium suum deficient totaliter

¶ In die illa Capitulum xxvi
hic quasi ponit gratiarum
actio pro beneficiis collatis
et primo ostenditur actio. Secundo gratiarum
duplex correlatiuo ad mouentes ...
modus. Et primo ponitur actio la-
mentationis. Secundo cuiusdam dampnosi re-
probis. Tertio eius felicis iudicii forma
indicans. Et primo ponitur actio
beatitudinis. Quarto huius actionis
et beatitudinis iusti. Circa primum dicitur
In die illa scilicet peracto iudicio can-
tabitur canticum istud ab electis in
terra Iuda id est in superna confessio-
nis ... vbi est iugis con-
fessio diuine laudis secundum illud psalmi
83 Beati qui habitant in domo
tua domine in secula seculorum lauda-
bunt te. ¶ Et ideo terra Iuda secundum sensum
litteralem hic methaphorice hic accipitur
et sequitur forma cantici cum dicitur
Urbis fortitudinis nostre id est ciuitas
celestis cuius excellencia non po-
test aliter exprimi quia
non notatur hic. Sed enim in aliquibus
libris ponitur Syon addendo sicut
ab aliquo expositore secundum paradigma-
gmatum quia non est in hebreo nec
in libris correctis. Saluator ponetur
in ea murus et antemurale id est

eit nobis p[ro]pugnacula protectio[n]e
aperite portas et ingrediatur de
plano et libere gens iusta pro
qua dabit dominus sententiam Venite
benedicti etc. Loquitur de ingressu eterno
generaliter in corpore et anima. In tempore
passionis Christi aperta fuit ianua
et ingressus celi de facili quantum ad
animas. et aliqui etiam quantum ad corpora
ex gratia speciali ut pie creditur
debetur virgini et beato Iohanni eius
ministro et custodi eius veritate vi
te et doctrine. Vetus error abijt
quia diu enim homines sub umbra pene
fuerunt sed in beatis clare
videbunt hoc complete. Et quia i[ust]i
non solum est clara visio sed etiam prosperitas
fructus tardius quietas apparentia io
subditur Servabit pacem et est in ysaya
ad Christum pacem duplicem scilicet quiete
duplici appetentis intellectum et spe
ciem per gloriam corporis et anime.
quia in te domine speravimus tamquam in re
demptore nostro et glorificatore spe
ravimus in domino. Hoc est apud illos [illegible]
[illegible] in seculis eternis a. ad consequendum
alios vitam eternam. In domino deo forti
in perpetuum per cuius fortitudinem
reges tenebunt imperia quia etiam
ideo subditur quia incurvabit habitantes
in excelso. a. superbos demones
et etiam tyrannos et potissime anti
christum superbissimum et sibi ad
herentes civitatem sublimem humilia
bit. a. civitates [illegible]
ut scriptum dicitur de inquilinis ha
bundat superbia et alia vicia Con
culcabit eam pes et pedes et quia
fuit [illegible] pedes subdit pedes

pauperis sicut est in hebreo et libe
[illegible] et ille pauper est Christus etiam
secundum quod exponit hic [illegible] adducens
ad hoc pro concordia illud Zach. 9.
Ecce rex tuus venit tibi iustus et
salvator et ipse pauper [illegible] reducat
hoc ad primum Christi adventum in quo [illegible]
orbem [illegible]. sed in hoc
[illegible] quia primus eius adventus [illegible]
imperium sed fuit in humilitate [illegible]
[illegible] est imperante. Sequitur [illegible]
[illegible] cum dicitur Conculcabit eam pes
pedes pauperis scilicet Christi qui in primo
suo adventu duxit vitam paupe
rem gressus egenorum. i. apostolorum qui propter
Christum omnia temporalia reliquerunt propter
quod et in iudicio assessores erunt
secundum illud Mt 19 Ecce nos re
liquimus omnia etc. sequitur sedebitis
super sedes iudicantes 12 tribus Israel
et sic superbi huius mundi erunt
pedibus eorum subiecti. ¶ Semita iusti
[illegible] ponitur [illegible] ianue
celestis que duplex est scilicet prima et principalis
est ianua Christi per quam aperta est gratia
quantum est ex parte dei qui vult omnes
homines salvos fieri. Alia est ianua clericorum
quo aperitur clavis suis disponentibus
ad ingressum et non reprobis. Primum
tangit cum dicit Semita iusti. i.
via Christi quam tenuit et docuit est
dicta semita quia rectitudine [illegible]
dicitur [illegible] Christus iustus [illegible]. quia
excellentia sua [illegible] et essentie quia
alios iustificat [illegible] est nulla [illegible]
distorsione rectitudine [illegible]
Omnes enim leges alie ab eterna
permittunt aliqua mala. sicut manifestum
est in legibus humanis que permittunt

incestis [?] immunitatibus et plura alia
que non possunt corrigi lege humana ut dicit
augustinus. Similiter de lege mosaica que
permittit usuras cum extraneis
et libellum repudii et cetera sicut
diffusius tractavi in principio [?] Sed lex
autem evangelica nulla peccata contra
committi nec aliqua illicita permittit.
Quantum autem tangit ad dicitur in persona
electorum In semita iudiciorum tuorum domine
id est in via evangelica te sequendo sus-
tinuimus te id est patienter te sustinuimus tri-
bulationes et obprobria. Nomen tuum s[cilicet]
Iesus et memoriale tuum in desiderio anime.
Unde dicit Bernardus Iesus mel in ore
iubilus in corde. Et subditur in persona
cuiuslibet iusti Anima mea desideravit
te in nocte scilicet presentis vite. quia nunc
videmus per speculum et in enigmate.
Desiderat enim propheta loquendo de rei
non habite sed delectate ex presentis [?]
[illegible] dei anime presenti propheta loquendo
deum desiderantem in desiderio succedit
fructus. Sed et spiritu [?] De mane vigilabo ad te
id est amare incipiam te [?]
¶ Cum feceris iudicia tua in terra [?] describit
eius [?] causa [?] in iustos sunt
aliqui autem ad tempus. Primo ergo
ponitur primum. Secundo ibi Domine dabis.
Circa primum sciendum quod clauditur
sunt et ad semper mali in sua
malitia perseverantibus et sic mo-
rientibus et isti sunt isti que non
corrigit deus flagellis nec etiam
beneficiis et hoc est quod dicit primo de
flagellis. ¶ Cum feceris iudicia tua in terra
scilicet flagellando peccatores iustitiam
discent id est iustitiam tuam discent
per experientiam flagelli non tamen
per emendationem peccati sicut pharao

exceptus fuit diversa flagella non tamen
ad suam correctionem sed magis ad obdu-
rationem. Secundo de beneficiis cum dicitur in
persona dei Misereamur et loquitur
in plurali quia trinitatis personarum
Vel est sermo dei ad angelos qui sunt
executores suorum beneficiorum impio de-
stinato et non discet iustitiam rever-
tendo ad penitentiam pro beneficiis di-
vinis sicut patet de pharaone a quo deus
flagellum [?] ex sua misericordia retraxit pro eius
instantia et tamen ex hoc non fuit
reversus ad statum iustitie. In terra
sanctorum iniqua gessit non retractus ex
loci sanctitate quia tales peccant
ex contemptu. Et subditur Non videbit
gloriam domini id est numquam admittetur
ad gloriam paradisi. Domine exaltetur
manus tua id est potestas tue iustitie. Ut
non videant id est ut non attendant
ad te [?] sed de mundo. Videant scilicet
in fine sanctorum et confundantur
sicut de caym dicitur Genesis [?] Iratusque est
caym vehementer et concidit vultus
eius quia deus respexit ad abel et
ad munera eius ut patet in principio. Zelantes
populi id est illi qui invident sancte gre-
gi. Et ignis scilicet infernalis hostes tuos
devoret non per eorum susceptionem
sed per continuam afflictionem. ¶ Domine
dabis. Hic ostenditur quibus misericordia
aperiatur celestis ad tempus claudatur [?]
sed quod diu manent imperfecti sed ad
penitentiam ad eos revertuntur [?] eos aperitur
et hoc est quod in eorum persona dicitur
¶ Domine dabis pacem nobis nos tibi
reconciliando et quia hoc provenit
ex divina gratia ideo subditur Omnia enim
opera nostra scilicet meritoria operatus es

nobis que sunt vitia non operantur
divina et gratia per quam sunt accepti-
bilia que apostolo deo in nobis efficit. Domine
deus noster possederunt nos domini absque te
id est spiritus maligni qui sunt alieni a te
possiderunt nos ut servos. quia qui
facit peccatum servus est peccati. Sed tan-
tum recordemur nominis tui etc. quod de
cetero non serviamus alteri ¶ Morientes
hic quod predictis eorum duplex
correlarium ponitur: Domine in an-
gustia. Superius locutus fuit propheta
de resurrectione generali omnium que non erit
similis in electis et reprobis ut patet ex
supradictis. Nunc concludit quod reprobi
non resurgent ad gloriam sed ad igno-
miniam et penam. et hoc est quod dicit
propheta Morientes non vivant contra
glose. hoc dicit optando ex conformitate
sue voluntatis ad divinam iusticiam secundum
id Letabitur iustus cum viderit vin-
dictam. et loquitur hic de violentibus
impiis morte gygantes qui sunt
impositi maioribus et tyranni non
resurgant scilicet ad gloriam sed magis
ad penam non surgent. Propterea visi-
tasti et contrivisti eos pena dura
et perdidisti omnem memoriam eorum
secundum ad quod non tamen nomen impiorum
putrescet quia si remanet aliqua
eorum memoria non eis est ad honorem
sed confusionem. Indulsisti domine genti
puniendo eos differendo ut haberent
locum penitendi. sed quia tales abusi
sunt non surgent. Nunc glorificatus es
scilicet ab eis per penam quod non vos surgent
Elongasti scilicet a te omnes terminos terre.

obstinatos impios in quacumque parte
orbis. Domine hic ponitur 2m ad
relevamen scilicet quod electi resurgent ad gloriam
secundum merita sua quod propheta primo de-
scribit eorum resurrectionem iustorum desiderium
2o resurrectionis actum ibi Vivent
mortui 3o finem ibi Vade populus
meus. Desiderium autem resurrectionis
ad vitam beatam consurgit principaliter
ex duobus. Primum est afflictio quam iusti
sustinent de quo cursu presentis vite
secundum quod dicit ... 2o dulcedo quas pre-
volunt vivere in opere perseverantiam
pacientie. ... quod dicit ... mala que nos
hic comprimunt ad desiderandum compellunt
et hoc est quod dicit hic: Domine in an-
gustia posita electi tui in presenti vita
requisierunt te desiderantes vitam
futuram contrito corde. Tribulatione in-
muris in tribulatione doctrina tua eis
scilicet valet dando eis pacientiam. quod tamen
non aufert totaliter tristiciam sensibi-
liter diminuit. Sicut que concipit
... ut fit ... et assidue ... propheta
iustos positos in tribulationibus et
merito quia per multas tribulationes
sunt coronati ut dictum fuit super
primo capitulo ¶ A facie hic ponitur
2m ex quo consurgit desiderium vi-
te future scilicet claritas faciei domine
cuius aspectus est desiderabilis in tantum
quod desiderant in eam angeli prospicere
prima petri primo capitulo et hoc est quod
dicit. A facie tua domine id est ex conpul-
chritudine faciei tue concepimus et
quasi parturimus peperimus spiritum hic
est punctus in hebreo et in libris
correctis et per spiritum hic intelligitur
fervens desiderium 2 vidit primi

ius et peperit. Antequam enim esset afflic-
ta et non peperit mulier. Sequitur dolo-
re. Sed aliud Iohannis xvi. Mulier cum
parit tristiciam habet. Cum autem pepererit puerum
iam non meminit pressure propter gaudium.
Sic desiderium visionis divine impleti
hic aliquam afflictionem vel dilacionem. Quia
spes que differtur affligit animam. Proverbiorum
xiii. Et hic ad delectationem propter spem con-
sequendi optatum. Sed non veniente visio-
ne divina tue erit delectatio summa absque
illa tristicia. Salutes non fecimus in
terra. Sic est in hebreo. Et in libris cor-
rectis. Et est sensus per ea que fecimus
non obtinemus nec obtinere possumus
interna salutes, id est anime et corporis beati-
tudines, quia primo requiritur mors genera-
lis omnium ad quam sequatur resurrectio
mortuorum que in electis erit ad gloriam
anime et corporis. Propterea quod subditur: Non
non ceciderunt per mortem communem
habitatores terre generaliter et tenen-
tur hic ydolos construere et non talis.
¶ Vivent mortui tui. Propterea quod contra
descripsit desiderium resurrectionis
in electis, hic autem describit causam
resurrectionis. Actio, id est vivent mor-
tui, anima gloriose. Quantum ad electos
de quorum resurrectione fit hic sermo.
Ideo subditur: Interfecti quia mei surgent
dando et iusticia resurgent et dic-
mei sic eos commendando quod de sua mor-
te contempnendo quia fuit statim ut
dictum fuit in principio huius libri de
precepto Manasse regis ydolatre
pessimi, eo quod Ysaiam et alias ydola-
tras arguebat. ¶ Consequitur s-
mone adductos resuscitandos d-
Expergiscimini a sompno mortis

et laudate deum de vestra futura glori-
ficatione, qui habitatis in pulvere, quantum
ad corpora in cinerem redacta. Cum-
alloquitur deus ex cuius virtute
fiet resurrectio mortuorum, dicens: Quia ros
lucis ros tuus, id est sicut ros celestis
suavis est terre nascentibus qui facit
ea de terra resurgere, sic benignitas
tua erit suavis electis dormientibus
quos facit ad gloriam resurgere. Et
econtrario hec resurrectio erit terribi-
lis dampnatis. Ideo subditur: Et terram
gygantum, id est peccatorum qui potentia
fideles oppresserunt, detrahes
in ruinam, id est in gehennam, et attra-
hit terra gygantibus in ea habitantibus
eo modo loquendi quo dicitur modo communi loqui
de terra destructa quando omnes habita-
tores destruuntur. ¶ Vade. Hic
autem describit resurrectionis tempus.
Posset enim aliquis credere ex pre-
dictis quod esset propinquum tempus re-
surrectionis quod non est verum quia erit
in fine temporis. Ideo subditur: Vade popule
meus, id est prius recedendo de vita presenti
intra cubicula tua, id est sepulcrum
quantum ad corpus et purgatorium quantum
ad animas electorum que habent aliquid ad pur-
gandum in futuro vel limbum patrum
quantum ad purgatos et ante aperti-
onem ianue per Christi mortem vel celum
empireum quantum ad purgatos post
apertionem. Abscondere modicum ab
hominibus huius vite qui absconditi
modicum ad momentum quia tempus usque
ad iudicium est contractum in modicum
et hoc modo dicitur animabus electorum
deprecantibus vindictam modicum
Apocalypsi vi. Et dictum est illis ut re-

questionis ad huc tempus modi-
cum donec compleantur consilia carnis et
sanguinis. carnis donec pertranseat
indignatio id est electorum probatio per
tribulationes tyrannorum et maiore
tempore antichristi. In aliquibus libris additur
mea, sed non est in hebreo nec in li-
bris correctis. Ecce enim dominus egredietur quod
egreditur de loco suo id est de celo em-
pireo ad iudicium veniendo quantum
ad humanitatem egreditur et veniet
per localem motum quantum non addit
quod celum egreditur per modum ef-
fectus. Ut visitet iniquitatem habita-
toris terre id est iniquitates peccatorum terram
amantium et revelabit terra sanguinem
suum id est mortes et depressiones fidelium
que tunc manifestabuntur omnia latentia
et non operiet ultra interfectos suos quia
detectio non committet talia. Capitulum xxvii

In die illa [visitabit] postquam descripta
est gratiarum actio de promotione electorum
hic consequenter ponitur gratiarum actio
de deiectione demonum. Et dividitur in duas
partes quia primo ponitur huius deiectio
secundo solutio duplex que ibi Ego dominus.
Circa primum dicit In die illa scilicet
iudicii generalis in gladio suo duro
quantum ad pene asperitatem et grandi
quantum ad eius latitudinem et forti
quantum ad immutabilitatem super levia-
than serpentem super leviathan que hic
bis ponitur et per eum idem intelligitur
scilicet dyabolus ut dictum fuit diffusius
Iob xl. et dicitur hic leviathan vectem
propter eius fortitudinem secundum quod dicitur de
Iob xli Non est potestas super terram que
ei comparetur et leviathan tortuosum propter
eius calliditatem ad decipiendum et

occidet cetum qui est in mari id est dyabolum
qui habitat in hoc aere caliginoso
tamquam in mari tempestuoso non in-
telligitur eius occisio per mortem
naturalem cum hoc non sit in malis [illegible]
per mortem actionis qua tunc retrude-
tur nec poterit inde exire et
homines temptare sed ad penam in-
ducere quod est sibi grave et in hoc
crescet pena eius quia etiam malo
portat agnoscere suum scelus crescet
et pena sua aucta. Et ex dampnatione
hominum quos induxit ad peccatum sic et
gloria sanctorum angelorum ex gloria electorum
quos induxerunt ad bonum. In die il-
la deiectionis demonis vinea meri
In hebreo habetur vinea formosa. Ex
quo patet quod meri quod non est hic
[illegible] sed quia et sic vinum purum
et optimum. vinea id est meri hic
accipitur societas sanctorum cuius in qua
nichil est impurum et ipsi deum lau-
dabunt de deiectione demonum.
Ego dominus hic consequenter ponitur duplex
que orientis exprobatio. Anima quis poterit
quis dabit me spinam quod autem
ex hoc quod hic dicitur vinea meri
societas electorum quia ex quo sunt
adeo sic clare a beatitudine videtur
alicui exprobratio quomodo deus permittit
mittit eos tribulari in hoc mundo
secundum quod dicitur ii ad Thy. iii. Omnes qui
pie volunt vivere in christo per secu-
tionem patientur. Ad hoc dominus ad hoc
quod talis permissio non est ex odio sed
magis ex dilectione ne scilicet in
superbia eleventur et per consequens pa-
tientie in bono instadiant secundum Iacobi
salvationis hic xxi. In patientia vestra
possidebitis animas vestras et hoc est

q dicit ego dedi qui sno
eam sz vineam meam q e
eccl(esi)a etiam et q a primo abel
iusto usqz ad ultimum electum q
in fine mundi nascitur e elec-
tos genuit / tot compassiones mi-
sit Vnde dicit gregorius omne q(uo)d
Respice quasi mabo ei sz porta
tribulacionis continue predictos
non sibi dicit Ne forte consurgat
contra eam cui s. ne ergo ipsis
compleatur et sic promplec-
tius insistit contra eam Qui
die meridii Nocte et die sino
eam s. tempore adversitatis et
prosperitatis sub pena discipline
Non e indignatio mi s. contra
ea hoc non facio seu indigna-
tione sed ex paterna correctione
Quis dabit me hic solvit
Questionem qua videtur contra q pro
multo iustorum de populo i(u)d(eorum) et
maiore apostolorum prophetarum fuit
et aliis populi eiusdem deceptive
q facta e per romanos et sic in
hac qoe precedit quia primo po(nit)
ad utramque partem ro(nem) Secundo ponit
responsionis solucio s. Numquid iusto Et
primo ait q non debuit parci
sed magis pro multitudine
malorum iusti debuerunt affligi
sic precipue dictum fuit in vaticinio
testo et hoc e q dicit ...
dni Quis dabit me primum et
vespere ad succedendam civitatem
israhel in prelio sz romanorum q cap-
tam civitatem incenderunt gra-
diar super eam eam calcando per
romanos succendendam eam primo sz

fideles in populo eam credentes eam insi-
delibus in sua civitate obstinatis q. d.
hoc videtur decens iustitie mee sic sic
tempore israhel per caldeos. multi iusti fu-
erunt mortui i. et captivati contra in
iustorum Ambrosius hic ponit argu-
mentum ad oppositum sz q decet parci
malis eam dicit an potius teneba s.
retinebo fortitudinem meam respondens
a primo tibi sub specie correctionis Vnde subdit
faciet partem mi et ex apostolorum aliorum
q s. discipulos in ultimis q subdit
qui egredientur sz ad predicandum
fidem catholicam per orbem terrarum. peri-
s. consentienti de sedis autem s. apostolo
ipsi tunc fuerunt apostoli et alii discipuli
qui ex maiori parte fuerunt iudei florebit
et germinabit israhel in apostolis floribus
sanctitate vite et doctrine et implebunt fa-
ciem orbis semine s. verbo caritate doctrine
sicut q dicitur in parabola seminantis hic
semen e verbum dei Numquid hic
ponit solucionem quia sic procedit
q primo solvit quantum ad malos Secundo
quantum ad bonos et et cetera Circa primum
primo ondit q accidit non e malis
providendum Secundo solvit argumentum ad contra
et 3o ponit malorum que tunc ... ci-
vitatis Circa primum dicit Numquid iuxta
plagam percutientis se s. populi iuda-
ici populi tam crudeliter affligeret
percussisset eam q. d. non an civitatis
destruccionem aut sic accidit infidel-
ibus s. apostolos q q dicitur ... vindicet
occisos quos occiderunt iudei. et
persecuti sunt graviter ut ...
s. de stephano Secundo de iacobo
et d. de persecucione generali ...

et in pluribus locis de persecutore populi et aliorum apostolorum. In mensura contra mensuram etc. q. d. non credunt diuine iustitie quod tanta facinora transeant absque debita pena. Ideo subditur meditatus est in spiritu suo duro, id est disposuit diffinitiue alia punire. ¶ Ideo super hoc soluitur argumentum ad oppositum de multis apostolis cum dicitur quod ideo super hoc, id est propter multum apostolorum dimittetur iniquitas predicta domui Iacob, id est iudeis in sua malicia obstinatis. Et iste omnis fructus vt auferatur peccatum eius, id est et ut totus fructus emissionis apostolorum quos dimittebat iudeis aliis de imperio et colonis spectantibus unitum dicitur. Cum posuit scilicet predicationibus apostolorum omnes lapides altaris, id est altarium ydolorum sicut lapides cineris allisos predicatorum cum apostolorum fuit cultus ydolorum multum destructus per orbem et in ipsis conuertibus et totaliter ablatus per successores eorum. Ideo subditur non stabunt luci et delubra vbi colebatur ydolatria. Nec potest illud intelligi de ydolatria iudeorum que accidit captiuitatis babilonice non legitur in populo iudaico fuisse nisi ad tempus modicum et per violentiam, et in paucis scilicet tempore antiochi illustris qui cogebat iudeos ydolis ymolare ut patet primo 2 machabeorum. Neque dicitur cum posuit omnes lapides altaris etc. per quod exponi de destructione templi per romanos ut voluerunt aliqui quia statim subditur stabunt luci et delubra per quod intelligitur ydolatria que

nullo modo tetigit iudeos et non continet de destructione ydolatrie gentilium per predicatores apostolorum ut dictum est. ¶ Ciuitas enim munita desolata erit. ¶ Ciuitas hic ponitur iudeorum confirmationem quantum ad obstinatos. ¶ Ideo dicitur ciuitas enim munita scilicet Ierusalem desolata erit per romanos qui eam destruxerunt speciosa relinquetur. Iste est hystoriographus qui a principio obsidionis usque ad finem multi fuerunt mortui gladio et fame et peste scilicet decies centum milia ut dicit egesippus libro 4o. Et dimittetur quasi desertum quia alii fuerunt in captiuitatem ducti et ciuitas fuit destructa. quod non eget hystoriam habentium aperta. Ibi pascetur vitulus scilicet populus romanus qui dicitur hic vitulus propter carnis petulantiam. Ibi enim fuit pastus, id est diuitiis ciuitatis repletus et ibi accubabit, id est potestatem ferit domine, quia eorum aduersarii erant mortui vel captiuati ut dictum est et consumet summitates eius, id est templum et edificia que erant in monte syon qui est superior pars ciuitatis. In siccitate messis illius, id est ex defectu victus in urbe contigit mulieres comedere scilicet in urbe ad diem festum. Ut recitat egesippus libro 4o quod quedam mulier de vltra Iordanem que venerat in urbem et cum aliis que fuit obsessa angustia famis constricta coxit proprium filium et comedit et ideo credibile est de pluribus aliis licet non fuerint deprehense, quia talia enormia fiunt in latitulo et occultis. Eius ¶ Sicut est in hebreo et in libris correctis et accipitur

hic dicentes ipsi sacerdotes qui ex
officio habebant docere populum et ipsi tunc
fuerunt caniti. quia cum aliquis postularet
iudicium iussit eos erudiri. dicens eos esse
de genere eorum qui templo et muros super
semper iniquitatem et terra subdit. Nos enim
cum populus sapientes et homines dei sapiens
in sapiens est sed tamen secundum sapias que est
animalis et dyabolica. Quare ergo populus
non inscebit etc. et per litteram. Et
erit hic plurium quo quantum ad bonos
qui de iudeis crediderunt xpo qui
destructa iudea fuerunt salvati in civitate
quod dicitur. Et erit sicut quod sequitur In
die illa percutiet dominus ab alveo flu-
minis etc. Et dicit hic alveum flumi-
nis ubi oritur iordanis tor-
rens autem egypti dicitur hic rivo-
torula. qui est primus fluvius in con-
finitate iudee in parte australi con-
tra egyptum. et ortus autem iordanis
est in fine iudee in parte aquilonari
in radicibus montis libani ut-
dicitur. et sic designatur terra iudee
percussa a romanis. Et vos congre-
gabimini unus et unus a parva id est
multitudine percusse et captiva-
te filii israel i. e. vos inopem ex-
dederis fidem patriarche iacob qui
alio nomine dicitur israel imitantes filii
enim mercata hystoria quia ante ob-
sidionem ierusalem per romanos fideles
qui erant in ierusalem et iudea fuerunt
amoniti per angelum ut transirent
in regnum agrippe qui erat con-
federatus romanis et sic fuerunt ibi sal-
vati. Et erit in die illa clangetur
in tuba magna. Per hanc tubam
intelligitur edictum helii adriani
imperatoris romani qui destructam
totum reedificavit et suo nomine
helyam appellavit. sed pro eo magis
tenuit nomen antiquum. et ipse edicto
publico prohibuit ne aliquis iudeus
ibidem habitaret. sed fuit permissa
ipsis xpianis ad habitandum ut dicit
hugo floriacensis libro etc. et tunc in
ierusalem confluebant undique ad xpianismum
conversi. eo quod diligebant locum illum
quod subditur. Et venient qui perditi
fuerant de terra assiriorum et qui
eiecti erant de terra egypti quia
in istis terris per ex captivitatem pre-
teritam multi iudei fuerant dispersi
et habitabant ibidem. qui per xpianos
apostolos alios quam xpo discipulos fuerunt
conversi ad fidem et sic venientes
in ierusalem sicut dictum. Et per istas
duas terras intelligitur etiam alie
in quibus iudei captivati habitabant.
Potest etiam hec littera exponi de
eterna, nomine ierusalem significata ierusalem
supernam que dicitur apocalypsis xxi° vidi civitatem
sanctam ierusalem descendentem de celo
etc. Ad quam venient per fidem
multi de omnibus terris qui prius
erant perditi per errores et
ydolatriam deum adorantes fideliter
et devote. et hoc adoratione latrie.

Te coronem superbie. Ca. xxviii
Superius locutus est propheta
contra duas tribus persecu-
tores hic propheta contra propheticas
contemptores. Et dividitur in duas
quia primo propheta contra contemptores

assiriorum primum. Secundo futurorum. Secundo etiam
poma in duas quia primo Achaz cum
contemptoribus dederat tributum.
Secundo contra eos de duabus. Unde dicit In die
illa. Circa primum dicit Ve coro-
ne superbie i. regno decem tribuum
quod nimium superbierat. quia Achaz dominum
deum contempserat et Assirius ydolorum
ad hebetudinem ebriis Effraym quia illud
regnum non solum infectum erat vicio
superbie. sed etiam gule et luxurie.
Et denominatur ab Effraym illud regnum
quia primus rex scilicet Jeroboam fuit de tribu
Effraym. et flos decidens etc. Per
hoc designatur quod destructio illius
regni erat propinqua que facta fuit
per Salmanasar regem Assiriorum sexto
anno Osee regis Israel et Effraym qui
erant in vertice vallis pinguissime.
Ista vallis sinnis? scilicet est vallis
Genezareth fertilissima omnibus in reg-
no decem tribuum. Ecce validus et for-
tis dominus tamquam impetus grandinis etc. sic
impetus grandinis etc. Per hoc
intelligitur exercitus Salmanasar in
similitudine. Venturus cum magna
fortitudine ad destruendum regnum Israel
Ita quod Israhelite non possent resistere
sicut et factum fuit. Et pedibus pe-
dibus conculcabitur etc. et patet ex
dictis littera usque ibi Et erit tempore medio.
i. primitivum ante maturitatem autum-
ni i. ante maturitatem de cuius quidem
quod cum aspexerit etc. et est sensus quod sicut
ab videns fructum aliquem maturum
ante alios ut pomum vel ficum. vel
huiusmodi ex desiderio novitatis statim
accipit et comedit. Sic Salma-

nasar et eius exercitus cum magna
aviditate destruendi regnum Israel
venturi erant de propinquo. et sic
contigit quia primum primum acciderunt et
primum captivum duxerunt magnos et
totum populum alienis gentibus etc. Ve-
ris. In die illa hic Achaz contra con-
temptores qui erant de duabus tribubus
et primo contra maiores populi specialiter
Secundo contra totum populum communiter ibi Sed hii poma
in duas quia ut appareat quoniam contemptus numquam
permittitur dei beneficium eis exhibitum
Secundo Achaz prodiderat eos missum in hy-
Circa primum sciendum quod captivitate decem
tribubus per Salmanasar Sennacherib vo-
luit destruere regnum Iude. sed angelus
domini percussit eius exercitum. ita quod ipse rex
cum fuga ad terram suam et a filiis suis
fuit interfectus i. Reg. 19. Et tunc rex
Ezechias rex Iude [redacted] cum populo suo de
spoliis mortuorum fuerunt valde dita-
ti et sic habuerunt duplicem materiam gau-
dii scilicet de morte adversariorum suorum. et
de spoliis eorum et hoc est quod dicit In
die illa dominus exercituum i. angelorum co-
rona glorie quantum ad maiores et ser-
tum exultationis quantum ad minores quia
corona fit de auro argento et gem-
mis. Residuo populi sui i. duabus tribubus que rema-
serant aliis captivatis. Et spiritus iudi-
cii i. in spiritualis voluntate iudicium
faciendi sedenti super iudicium sicut est
in hebreo. et in libris correctis i. e-
zechie regi qui fuit iustus et for-
titudo revertentibus de bello ad por-
tam i. populo Ezechie qui exierant
ad colligendum spolia Assiriorum ut
predictum est et redierunt ad portam
civitatis cum prolongi divitiis ad

superiorum et non dicitur hic Recesserunt de bello et non bellantibus que alii conciculant non fecit dominus per homines sed per angelum. Verum hic premisso beneficio determinatur ingratitudo et magnitudinis et primo ponitur ingratitudo duarum tribuum factis per caldeos vel per romanos qui ipso hoc audire firmata indubie quia primo propheta describit eorum culpam secundo debitam penam ibi Et erit. Circa primum dicit Verum hi scilicet illi de duabus tribubus Prae vino nescierunt quia exposuerunt se epulis et potibus et malis aliis. et ideo dei beneficiorum obliti sunt. Unde subditur Sacerdos et propheta qui debent alios de dei beneficiis instruere. et ad dei laudem monere Nescierunt prae ebrietate et loquitur hic propheta specialiter de prophetis falsis absorpti sunt a vino vel crapulatione est idem significatione. ad ostendendum magnitudinem excessus corporalibus Nescierunt videntem id est veram prophetiam sicut quod dicitur primo regum ix Qui enim dicitur hodie propheta olim appellabatur videns Omnes enim mense replete sunt vomitu et sordibus crapulatione et potationis excessu. Ita ut non esset locus ultra scilicet in mundus a talibus sordibus. et quia tales excessus tollunt vere intellectus. sic econtrario abstinentia glorificatur sicut dicitur Dan. i de danielo et sociis eius qui fuerunt valde abstinentes vitabidem dicitur pueris autem hiis dedit deus scientiam et disciplinam in omni libro et in omni sapientia vel ideo subditur Quem docebit scientiam per sacerdotes prophetas studium

et quem intelligere faciet auditum id est verba doctoris vel etiam angelorum revelantium et respondet ablactatos a lacte id est segregatos a delectationibus carnalibus qui sunt in cibos et venerea et quia dediti delectationibus carnalibus sunt ad hoc inepti. Ideo subditur Manda remanda expecta reexpecta et sic enim loquebantur sacerdotes mali et prophete falsi deridendo verba sanctorum prophetarum que non intelligebant sed stulta reputabant. Circa quod sciendum quod prophete intendebant populum retrahere a malis alii quando eos mala. sed in malis persuaderent et tunc dicebant verbo mandati sicut supra quinto capitulo mandabo nubibus ne pluant et Ezechiel mandabo ministris celi et aliqui vero promittebant bona si a malis desisterent et tunc dicebant verbo expectationis sicut abacuc ii. Si moram fecerit expecta eum et ideo sacerdotes mali et prophete falsi deridendo dicebant manda remanda et et subditur modicum ibi quod dicitur de quibusdam sermonibus eorum sed in promissionibus modicum aut nichil videmus impletum In loquela enim labii et in hac lingua balbutiendo Balbuties enim sapientia monet. Sed cum loquitur male intelligitur et in lingua altera a consueta loquitur ad populum istud. et est sensus quod sicut loquela balbutiens et loquentis alium in lingua sibi extranea non est sibi intelligibilis sic verbum dei prophetas loquentis non intelligebatur. salomon quindad eorum a contemptoribus prediti

et ponit exemplum cum subdit
Cui dixit scilicet dominus hec est requies
mea id est impletio mee voluntatis
reficite lassum id est afflictum impedite
opera mea et hec est refrigerium
meum sed iam ut ait cap. 11 quod comi ex
minus meis fecistis non fecistis
et noluerunt audire non obediendo
et sic factum est eis verbum domini ut
non miser. ¶ Et cum hic ostendit po
pena debita ex dei iusticia per
caldeos inflicta. Circa quod sciendum
quod sicut Circa quod sciendum quod sedech
ias rebellavit regi babilonis ex
confidencia adiutorii per regem
egipti ad habendum auxilium et alle
pluries promisit et de terra sua exivit
ad hoc agendum sed non profecit quia
rediit in egiptum ut habetur Iere. 37
et sic sedechias fuit defraudatus
a suis peticionibus et promissis regis
egipti et hoc sibi imperaverat habuit
similiter ipse et sui imperabat dominus
et verba eorum non habent effectum
ut dictum est et hoc est quod dicitur hic
Et cum eis verbum domini eos deridendo
manda remanda regem egipti pro
succursu habendo expecta reexpecta
eius adventum sicut dixit promittendo
modicum ibi modicum ibi id est nullum
remedium habebis ab eo ut subditur
Ut vadant in rebellione sua pro
cedendo et cadant retrorsum quia
victi et conterantur fame et gladio
quantum ad mortuos et illaqueentur
et capiantur quantum ad ceteros in cap
tivitatem babilonicam in vinculis
deductos ¶ Propter hoc hic ostendit
contra illusores veritatis predicit

afflictionem per romanos ¶ Circa quod sciendum
quod illa afflictio fuit quedam figura
iudicii finalis propter quod apostoli simul
quesierunt de tempore utriusque Mt 24
cap. Dic nobis quando erunt hec scilicet
destructio civitatis et templi et
quod signum adventus tui et consummacionis
seculi ¶ Et Christus ad utrumque respondit
cap. 24 et Mr 13 et Luc 21o Et
ideo primo ponitur hic afflictio prima
2o secunda ibi et nunc ¶ Circa primum
sciendum quod prima afflictio facta est
propter maliciam iudeorum contra Christum
quod hic notatur Luc 19 et ideo hic primo
ponitur contra Christum iudeorum ma
lignitas 2o ipsius Christi summa stabi
litas ibi quod ecce 3o pene iudeorum ac
bitas ibi et ponam ¶ Circa primum di
citur propter hoc id est propter destructionem civitatis
per caldeos que contigit propter illusores
prophetas ut dictum est audite verbum
domini illusores scilicet veritatis quales fu
erunt sacerdotes et legis doctores
tempore Christi propter quod dixit eis Mt
14 Irritum fecistis mandatum domini
propter tradicionem vestram doctrina contra
Christi vilissima illudebat qui domina
mini super populum meum qui est in ierusalem
tunc enim sacerdotes et scribe rege
bant populum dixistis enim id est sic
ordinastis percussimus fedus cum
morte quasi Ille enim qui habet fedus
vel pactum cum aliquo non timet
ab eo ¶ Et igitur sensus vos dis
dixistis ipsa quod non timetis morte
nec nec gehenne quanta obstinate
perstitistis contra Christum in malicie
usque ad mortem ac si nulla pena

venient inde sequi in presenti vel
futuro ideo subditur flagellum
inundans cum transierit super
alios et a terra hic flagellum in
undans exercitus romanorum qui ab
sorbuit totum mundum Non veniet
super nos et captivando et de
struendo nos quia posuimus mendacium
spem nostram etc. Ad hoc enim pro
curaverunt mortem Christi ut evaderent
flagellum exercitus romani ut habetur
Joh. 11o Si dimittimus eum omnes
credent in eum et venient romani
et tollent locum nostrum et gentem
hanc autem mortem procuraverunt
per mendacia accusantes eum coram
Pylato quia prohibebat tributa dari
cesari et quia vocabat se facere regem
ut habetur luc. 23o Scribebant tristia
ecclesia quam videbant eis convenire
quia 22o Reddite que sunt cesaris ce
sari etc. et quia fugerat quando volebant quidam vo-
lebant eum regem constituere Joh.
6o hoc enim fuerat eis publicum quare non
poterant eos latere et sic per illa
mendacia procurando mortem Christi
credebant evadere impulsum romanorum
Per hoc tamen eis accidit contrarium
ut predictum est Idcirco hic
quidem describitur apud Christum stabi-
litas quia per afflictionem et mortem
acquidens sibi procuratam pervenit
ad stabilitatem in morte corporis
poris et hoc est quod dicitur hic Id
circo propter nequitiam iudeorum predictam
hec dicit dominus deus omnipotens non
propter carni ecce ego Verbum est

patris de filio vel totius trinitatis
de homine Christo secundum enim omnes
expositores hebraicos et latinos
scripturam hec loquitur de Christo mit
tam in fundamentis Syon id est ecclesie
militantis que fundata fuit in
Syon predicatione Christi qui pluries in
templo et monte in monte Syon predica
vit Et quia in monte Syon suam re
surrectionem discipulis manifestavit
et ibidem super apostolos spiritum sanctum
in signo visibili misit lapidem id est
Christum qui dicitur lapis Dan. 2o la-
pis qui percussit statuam fuit
est mons magnus lapidem probatum mul
tis percussionibus in sua passione
et approbatum adeo per Pilatum quod hoc
non negatur ad litteram de Christo enim
secundum hebreos patet per translationem calda-
icam que sic habet ecce ego statuam
in Syon regem messiam regem potentem
angularem quia coniungens et gen-
tibus tamquam ex duobus parietibus
simul iunctis fecit unam etiam
secundum quod dicit Johannes 10 alias oves
habeo que non sunt ex hoc ovili et il-
las oportet me adducere et fiet unum
ovile et unus pastor preciosum quia
humanitas Christi coniuncta deitati
habet valorem infinitum valore In
fundamento fundatum hoc dicitur
quia apostoli aliter dicuntur esse fundamenta ecclesie
Apoc. 21 muri civitatis habent fundamenta
12 tamen hoc eis solum est in quantum imitati
sunt Christum Qui crediderit non festi
net hoc per translationem addendum ysa.
et sic est sensus qui crediderit in
dominicatam adventum Christi primum non

festinet sit intelligendo verbum
meum quod propius sit stati venturus
quod adhuc est longo tempore. Aliter
enim ysa. usque ad tempus christi sermonum
cum quadraginta quod erat alio modo per
referri ad ipsum tempus et sic est christus
qui tradidit doctrine christo qui pluries
locutus fuit de adventu suo admi-
rabili ut patet ex predictis. Non fes-
tinet sed expectet patienter tempus
adeo determinatum. Unde et apostolis que-
rentibus de tempore huius adventus
ait propono vidi. Non est vestrum nosse
tempora vel momenta etc. ¶ ¶ Et ponam
hic quantum hic quantum describit pene
iudeorum arbitras pro morte christi ne-
quiter procurata cum dicit. Et ponam
in pondere iudicium et cetera id est ponam esse
[illegible] decenta et subvertet grando a-
exercitus caldeorum romanorum cum magno
strepitu veniens admodum grandinis
descendentis spem mendacii quia spera-
bant evadere in sui exitu romanis
mendacium procurando mortem christo in-
procitudine et protectorem ex hoc men-
dacio sperata aque super tribulatorum
inundabunt id est simpliciter auferent sicut
aque inundantes rapiunt quod occurrit
et delebit fedus vestrum cum
morte quia nos invadet inevi-
tabiliter in principio enim obsidionis
per romanos sunt decies centum mi-
lia mortuorum ut dictum est supra et
pactum vestrum cum inferno non stabit quod
obstinati in sua infidelitate detracti
sunt [illegible] ad penam eterne fla-
gellum inundans a exercitus romanorum
valde potens cum transierit auferet

vivam eius inconsultatorum quoniam
admodum quotienscumque pertransierit
tollet vos quando ad captivos qui
mane diluculo id est a quocumque tempore
vel hora veniet contigit vos sine
dilatione ista miseria et tantum sola vexa-
tio intellectum dabit auditui. Propter
enim propinquis hanc destructionem pluries
ut patet in evangeliis sed no-
luerunt credere donec senserunt per
experimentum. Coangustatum est enim
stratum id est cor humanum non potest capere
simul deum et dyabolum sed sicut expertus dicitur
utrum exivit deus et exivit. Et
pallium breve sicut amoris utrumque
operire non potest quod dyabolus non potest operiri
caritatis nec deus pallio amoris ma-
le inflammatis. ¶ Et quia iudei ex-
creverunt deum irratum. Ponit recep-
tum dyabolum. in dedignum quo mereto
debebat sequi deus punitor ¶ Sicut
enim in monte divisionum sic hic tangit
due historie breviter. Prima habetur 2 reg. 5
40 ubi dicit quod veniente dominus phelis-
tei venientes contra david sunt
debellati et fugerunt relinquentes ydo-
la sua et tunc dixit david ¶ Divisit
dominus inimicos meos sicut dividit
aque. Et propter hoc vocatum est ille locus
baalpharasim id est tamquam per divisiones secundum
hebreos. Secunda historia habetur in io-
sue 10 ubi dixit quod ope sol in
maneat contra gabaon et per-
stetit sol immobilis donec sunt
eius adversarii totaliter debellati. Est
ergo sensus quod sic tunc dominus erudit
a terram sua contra philisteos tempore
david et contra chananeos tempore
iosue contra illustres civitatis

predictos ro subdit· Ut faciat
opus suum · i· condictum de peccatoribus
· Et ei punire non est proprium sed magis
misereri et parcere secundum quod dicit oratio deus
cui proprium est misereri semper et parcere pu-
nire causa dicitur ei per accidens scilicet propter
hominum maliciam ro subdit· Alienum
est opus eius etc· q· dicit opus puniendi
non competit ei ex sua condicione· sed ex
malorum transgressione ¶ Et mu-
bit qui agit de punicione que erit
in finali iudicio eo dicitur et nunc
i· post destructionem civitatis per romanos
nolite alludere quitate eiusdem te
predicatoris ne forte constringantur
vincula vestra pena irremedia-
bili in iudicio finali ro subdit Con-
summacionem enim et iudicium abbreviatam
i· infra tempus breve ro· etiam
audivi a deo qui est regula veritatis
scilicet conmissam terram malos generaliter
puniendo pena irremediabili· et
bonos premiando gloria in terra· Au-
ribus percipite etc· i· attendite dili-
genter ista et ponit exemplum ad
hoc sensibile et primo quantum ad pun-
ciones bonorum d· Nunquid tota die i·
singulis diebus continue arabit
arans ut serat semen suum magis
proscindet eam aratra vel ligone
et sariet i· purgabit a spinis
et herbis nocivis q· d· non ro subdit
Nonne eum adequaverit faciem eius i·
superficiem terre perfecte disposuerit
ad recipiendum semina seret gith
secundum glosam granum est leguminis cimi-
no similis· et ponet triticum etc·

i· ponet semina ordinate secundum va-
riam disposicionem eius una pars
apta est cum semine alia alio per
hoc intelligitur quod cum opus qui est
agricola agri sui· q· eccia est parato
finali iudicio electos ponet in di-
stinctis mansionibus glorie secundum
variam causam merita quod dicitur Joh
xiiii In domo patris mei mansiones
multe sunt ¶ Non enim conter-
ritur etc· hic ponit exemplum de
punicione malorum que in monasteria
collecta non similiter triturat sed
convenienter conformiter sed aliquando
eum leviori in serro Ut patet in
virga ut cyminum et similia
alia triturantur eum in serris fortibus
et ponderosis Similiter in finali
iudicio Ubi erit Ubi (?) peccatores
collecti non omnes uniformiter puni-
entur sed aliqui gravius alii minus
graviter secundum causam demerita et secundum
hoc hic intelligitur ista parabola in-
nitenda quod per eam prima intelli-
gitur iusti premiandi et mali pu-
niendi quia hoc est opus redemptionis
ne et specie in opere Panis autem
comminuetur i· triticum Unde fit
panis quod comminuitur in molas·
Verum non imperpetuum triturans ter-
turabit alius etc hoc refertur
ad penas temporales · quibus deus secundum
ordinem sapiencie sue aliquando punit pecca-
tores ad correctionem eorum vel ad ter-
rorem aliorum· et talis punicio ces-
sabit in iudicio· et succedet pena
eterna· quam deus occulit (?) demonum

tradet qui erat subiecti impera
qui ante fuerat subiecti in eius pa
Et hoc a deo constitutum continet
tamquam verbum irretractabile et
immobile fuerit consilium suum quod
nullus sit in qua parte sit futurus
scilicet primis vel pene finalis et magis
stracet iustitiam quod finale iudicium
omnibus apparebit Capitulum xxix

Ve ariel hic contra propheta loquitur
contra illusores civitatis
generaliter Et dividitur in duas partes quia
primo declarat suum propositum Secundo
removet dubium ibi propter hoc ecce
adhuc etc. quia primo comminatur propheta
captivitate per caldeos Secundo per
ritores et obstupescite prima adhuc
in duas quia primo propheta comminatur Secundo
ipsum aliqualiter consolatur modo
familiam propter communem mortalitatem
infundens dicens loquitur ibi Et
erit Circa primum dicitur Ve ariel
quod per ariel intelligitur ierusalem Dicitur enim sic
dicitur ariel civitas quam expugna-
vit david scilicet ierusalem quam expug-
navit in principio regni sui unde
cives iebuzeos expellens a civitate
Et annus ad annum appropinquat tem-
pus duracionis ierusalem quia caldei de
struxerunt eam tempore sedechie regis
Vel in hebreo habetur principes sui et
loquitur propheta de futuro per modum
preteriti propter quod subditur Et circumualla-
bo ariel id est ierusalem que a caldeis fuit
obsessa in circuitu et erit et erit
tristis et merens ex fame et
gladio super veniente et erit mihi

scilicet ierusalem quasi ariel hoc dicitur ad ex
ponendum quare ierusalem sic vocatur in
loco isto Ariel enim secundum hebreos
est altare holocaustorum et hoc etiam
habetur eze xliii Per hoc autem quod inuitur
hic de ierusalem erit mihi quasi ariel intelligitur
quod sicut altare holocaustorum erat
opertum et inundatum cruoribus animalium
immolatorum quia omnia ipsa ponebantur
super altare ibi cremanda aliqua autem
partes dimittebantur circa altare dis-
tribuende sacerdotibus et leuitis mi-
nistrantibus et aliquando etiam offerentibus
scilicet de hostiis pacificis Sic in destruc-
tione ierusalem per caldeos civitas fuit
plena cadaveribus mortuorum intus
et extra et sic exponit Et circumdabo etc. Et
circumdabo quasi speram etc. Sequitur propheta
ad describendum obsidionis modum
quia sic fuit obsessa a caldeis quod
nullus poterat egredi ad fugiendum
nec aliquis exterior intrare ad civitatis
auxilium et iacebant contra te aggeri-
a terre lapides et ligna ad implendum
fossata et munimenta ponam contra mi-
nas ad destruendum muros hinc inde
vel de terra a regione de terra loque-
ris quia cornuati ad terram cadentes ge-
mitus emittebant Et erit quasi phi-
tonis de terra vox tua Vox enim
exquisita per artem phitonicam
est vox mortuorum vel potius demonum
in similitudine mortuorum apparentium et
loquentium ut dictum fuit supra viii et
et per hoc datur intelligi propter mor-
talitatem ita quod non audiretur ultra
vox eius nisi per modum phitonicum
Et erit sicut pulvis etc. propheta propter

regni unde aliqualiter consolatur demitiando babilonem destructorem qui quamuis secundum ordinem diuine iustitie iudeorum destruxerunt magis contrite dum quadam ... Et hoc innuit Uoluntate fecerunt et factum illud preter uirtuti attribuunt ... quod per persas et medos deleti sunt et hoc exprimit Et erit sicut puluis tenuis ... a uento rapitur et disperguntur multitudo uentilantium te ... caldeorum in captiuitate te deducentium et patet littera usque ibi Uisitabitur in tonitruo et commotione terre per hoc intelligitur multitudo et fortitudo et crudelitas exercitus persarum et medorum uenientium in babilonem et flamme ignis deuorantis quia capta babilone incenderunt eam Et erit sicut somnium ... quia sicut sompnians aliquid sompniat se comedere et bibere et delitiis ... et in hoc delectatur sed hec delectatio modicum durat quia euigilans sentit se esurientem et sitientem sic gloria regni babilonis modico tempore durauit respectu aliorum regnorum quia incepit esse gloriosum sub nabucodonosor et sub tempore eius balthasar defecit illud regnum et secundum istum sensum patet littera sequens ¶ Obstupescite hic ostendit propheta comminatur destructionem per romanos que facta fuit XL anno post passionem christi et illo tempore aliqui de iudeis licet pauci conuersione receperunt fidem christi et alii remanserunt in sua infidelitate exercitati primo igitur propheta denuntiat eorum destructorem secundo malorum exercitatorem ibi clauditur oculos

secundo bonorum alliciatorem ibi nonne adhuc Circa primum dicit propheta obstupescite et admiramini pre magnitudine mali super nos uenturi fluctuate et uacillate quia sic populus imminente obsidione iudeorum a romanis uidelicet dissensionibus multis erant lacerati et aliqui sequebantur unum tyrannum et alii aliud appropinquantibus etiam romanis aliqui consulebant quod ciuitas redderetur et alii autem contrarium et sic totus populus erat in quadam fluctuatione et uacillatione Inebriamini perdere fecit sensum et consilium et non a uino sed a stupore uos conturbante mouemini de uno proposito ad aliud propositum et non ab ebrietate sed ex perplexitate quoniam miscuit dominus spiritum soporis id est mortis qui sopor nominatur et iste potus fuit eis propinatus a romanis qui populum in maxima multitudine occiderunt et residuum captiuauerunt ut dictum est supra capitulo 20 ¶ Claudet hic ponit malorum excecatorem et primo quantum ad maiores secundo quantum ad uulgares ibi Ue qui profundi estis primo in corde quod primo ponit maiorum excecatorem secundo excecatorem eorum ibi et dixit dominus Circa primum dicitur claudet oculos uestros id est excecabit prelatos et sacerdotes qui debent uos dirigere sicut oculi erit in membra corporis Efficietur enim causa non est causa excecationis directe sed indirecte in quantum iuste a malis subtrahit gratiam sufficientiam illuminatiuam propheta ibi imminente

cidios vrbm apparuerunt plura
signa huius excidionis ut dicit Jo-
sephus qui tamen aliter tamquam fal-
sus propheta interpretabatur in contrarium
scilicet in bonum ciuitatis futurum et
principes viros qui decepti artibus
prophetarum rebellauerunt romanis et cir-
cumdati ipsos omnes scilicet prophetarum anti-
quorum qui prophetauerunt de aduentu
christi et de destructione ciuitatis
et templi propter eius mortem. sic
verba libri signati qui non potest
legi quia dicit est sigillatus id est clausus
que non dederunt scienti litteras id est
cum videant iudei modicum multi
cum doctores eorum qui precesserunt
declarauerunt tempus aduentus mes-
sye et omnes defecerunt quia tempora
abreuiata propheta transierunt secundum quod dicit
Ra. sa. super dan et tamen huius
defectus dicunt doctores modicum scilicet
quod sermones prophetarum sunt clausi et
clausi et dabitur libro scilicet apertus
per predicatores christi et apostolorum nescienti
litteras id est quia quando simplicibus iudeorum
sit sermo de aduentu christi preterito et
de consimilibus dicunt se non esse peri-
tos in lege. sed magistri eorum sci-
uerunt de talibus vnde quoniam
erroribus firmissime adherent. ¶
Et dixit dominus hic ponitur causa dicte
excecationis scilicet ypocrisis sine simula-
ta sanctitas quia sermo communis duplex est
iniquitas et maxime vigebat
in sacerdotibus scribis et phariseis
tempore christi ut patet ex decursu ewangelii

et hoc est quod dicitur eo quod appropinquat
populus iste ore suo christo simulando iu-
sticiam et timuerunt me mandato
hominum et magistrorum quod populus magis exercita-
cius aut 14 Quare vos transgredimini mandatum
dei propter traditionem vestram non enim
ergo addam ad temptationem eorum propter quod
subditur peribit enim sapientia a sapien-
tibus eorum a Aballis qui sunt in statu
sapientie. sicut erant sacerdotes scri-
be et pharisei ¶ Ve qui profundi
hic consequenter ponitur excecatio vulga-
rium de tempore enim christi in iudeis
erat vna secta saduceorum qui
negant spiritum et angelum et per
consequens resurrectionem futuram act 23 et
per consequens negant prouidenciam omnem
propter vitam istam ¶ Et quoniam error
crescit error in vulgaribus hominibus
quod deus non intromittit se de huma-
nis actibus prouidendis neque corrigen-
dis et hoc est quod dicitur Ve qui pro
fundi estis corde mentem simulatorum
credentes quod diuina sciencia non attingit
ad ipsum quorum sunt in tenebris opera
mentem quod sunt dominis occulta secundum er-
rorem vestrum et ad supra dicta hanc
arguit propheta dicens per vestra hec
vestra cogitatio quasi si lutum contra
figulum est propter quod Jeremie 18 dicitur
Sicut lutum in manu figuli. sic vos
vos in manu mea domus israel
¶ Nonne hic consequenter ponitur simpli-
cium illuminatio. nam enim in aduentu christi
sacerdotes et scribe qui erant
litterati steterunt sub demum excec-
cati sic apostoli alii quod dicit christi quod
prius erant simplices et illitterati

fuint diuitiis alluciati propter dicit
saluator mathei xi° Confiteor tibi domine
pater celi et terre quia abscondisti
hec a sapientibus et prudentibus
et reuelasti ea paruulis Et hoc
est quod dicit hic Nonne adhuc in mo-
dico et in breui quia illuminati apostoli
sunt statim post christi resurrectionem Quia tunc
enim aperuit illis sensum ut intelligerent
scripturas luce xxiiii Conuertetur libanus
in chermel in saltum reputabitur
In hebreo habetur Et nemus reputabitur
Per chermel intelligitur hic mons
carmeli vbi helias interfecit
prophetas baal qui locus est aridus
et sterilis libanus autem est nemus quod
habet arbores pulchre et altitudine
Per hanc igitur parabola intelliguntur
quod sacerdotes et scribe qui erant
magne reputationis et auctoritatis a-
nichilarentur per excecationem in
destructione ciuitatis per romanos
et apostoli alii quod discipuli christi qui nullius
erant reputationis eleuarentur per
illuminationes diuinas et per operationes
miraculosas ut patet in actibus apostolorum
in pluribus locis et quia per eorum
predicationem conuersi sunt gentiles ad
fidem ideo subditur Et audient in die
illa surdi id est gentiles qui prius erant
ydolis dediti verba libri scilicet
veteris et noui testamenti et de tenebris
et caligine erroris sui et ignorantie
oculi cecorum id est gentilium videbunt
et addent mites id est apostoli quibus dixit
christus mathei xi° Discite a me quia
mitis sum etc. In domino leticiam quia de
conuersione gentium ad fidem et pauperes
homines id est paupertate angelica spiritus

quod in spiritu tua ceciderunt omnia erat su-
delibus coram quia veniet ad eos qui defecit
ab eis cum defecit qui preualebat
tertius sacerdotum et scribarum et phari-
seorum qui in destructione ciuitatis fuit
fuit cessans Consummatus est illusor
illusiones enim multas doctrina christi
et perditi sunt omnes qui vigilabant
super iniquitatem quia tota eorum intentio
uersa erat ad auariciam et rapinam
qui peccare faciebant homines in verbo
quia querebant de ore christi discipulos
quod eius aliquid calumpniarentur cape ut
patet in euangelio et in actibus apostolorum
in pluribus locis Et arguentem in porta
vicia in palam et declinauerunt frustra
a iusto id est christo qui dicitur iustus
anthonomasice eo quod alios iustificat
quem negauerunt coram pylato
Propter hoc hic remouetur quoddam
dubium ex predicta de excecatione
sapientum et illuminatione simplicium
ne forte credere aliquis quod hoc
deberet amplius esse tempore ysaie
ideo hoc remouet dicens Non modo
confundetur iacob id est populus iudaicus
qui pro maiori parte in aduentu christi
fuit excecatus per romanos et per
orbem in captiuitate dispersus
vbi multas confusiones sustinet Et
ideo de tali hoc tempore conditi-
one subditur Sed cum viderit filios suos
id est apostolos qui fuerunt de corpore illa opera
manuum mearum quia per infusionem
spiritus sancti de ydiotis et timidis
fecit eos sapientissimos et constan-
tes in medio sui sanctificatos no

me meum et hoc potissime
fuit in die penthecostes act.
2. Et sanctificabunt i. sancti predi-
cabunt sanctum iacob i. xpm quem
iacob patriarcha predixit venturum
ad sanctificandum mundum Gen. 49
Non auferetur sceptrum de iuda et
dux de femore eius donec veniat
qui mittendus est et ipse erit ex-
pectacio gencium et deum israel pre-
dicabunt gentibus per orbem
dispersis. Et scient errantes spiritu
i. gentiles prius multis erroribus
implicati ad intellectum legis et
euangelii et mussitatores i. qui prius
erant ociosi et vanis occupati
discent legem mosaicam et euangelium
et hoc patet impletum per orbem.
Ve filii hic autem ysaias propheta
loquitur contra iudeos
confisos in egipto et potissime jeremie
qui prophetavit tempore captivitatis ba-
bilonice. Ysaias vero ante prophetavit
quinquaginta annos et interfectus est sicut
circa principium regni manasse ut
dictum fuit supra xxx capitulo. Ab inicio
vero regni manasse usque ad destructionem
civitatis per caldeos fluxerunt
anni c. quia manasses regnavit
44 annis. amon 2. Josias 31. Joacaz
et ioakim 11. Sedechias 11. Secundo
igitur quia regnum israel et regnum iuda
sunt destructa ex confidencia regis
egipti. Exponitur igitur iste quidem
exponunt hoc capitulum ad litteram
de iudeis qui evaserunt manus regis
babilonis sed interfecto godolia quem

rex babilonis prefecerat terre iuda
transierunt in egiptum timore caldeorum
contra mandatum domini factum eis
ex ore jeremie ut habetur jere. 42. Et ho-
mo videtur vim quia de ipsis descende-
ntibus in egiptum dicitur infra capitulo
xix Nuncii tui usque adaneos prenun-
tiate civitatis egipti. Illi autem qui inter-
fecto godolia transierunt in egiptum
non ierunt illuc sicut nuncii ad rede-
undum sed sicut fugitivi ad ibi re-
manendum. Propterea quia aliter exponunt
hoc capitulum de ozee rege israel
qui misit nuncios ad regem egipti
pro auxilio habendo contra regem
assiriorum ut sic liberaretur a tributo
quod sibi reddebat singulis annis
ut habetur 4 Reg. 17. Sed hec littera pos-
sit ad hoc applicari cum tamen quod
debeat melius intelligi de sedechia
rege iuda qui ex confidencia regis
egipti rebellavit nabuchodonosor regi
babilonis contra consilium jere. 37.
et pro isto auxilio habendo misit
frequenter sedechias plures nuncios
ad regem egipti. sed defraudatus
fuit ab intento quia rex egipti non
adimplevit promissum defendendo
ei auxilium. Sequitur secundum hanc
sententiam procedit sic propheta quia primo
comminatur penam regno iude pro
confidencia in egiptiis. Secundo idem
facit regno israel capitulo 31. primo in duas
quia primo comminatur illis de regno
iude afflictionem. Secundo demonstrat eis con-
fusionem olerum in fundos pro quo communi
peccatorum expectatur duo. Primo in-
ducit quia primo exprimit culpam. Secundo
subdit debitam penam ibi quoniam hec

dicit. Primo adhuc mduat. ex quo arguit confidenciam eorum super egiptum. Secundo dei contemptum. Nunc ingressus. Circa primum dicit. Ve filii desertores quia sicut ydolatre et aliorum prophetarum dominum ut faceretis consilium de requirendo pharaonis auxilium. et non ex me. exponit dicens hoc non consulebat et ordiremini telam i. faceretis processum ad rebellandum caldeis. et non per spiritum meum sed per mendaces in ore prophetarum falsorum. Ut patet que sequitur. Ut adderetis peccatum super peccatum. quia ex quo diffisi sunt de domino auxilio. Secundo minus confisi de humano non subditur. Qui ambulatis ut et patet littera ex dictis usque ibi. et erit vobis fortitudo pharaonis in confusionem quia ex confidencia eius rebellauerunt caldeis qui venientes destruxerunt ciuitatem et templum. et pluribus occidentibus et pluribus captiuantibus confisi sibilius peccatum. Erant enim etc. Aliqui libri hic ierant quod fuit prius dictum ab aliquibus correctoribus eo quod subditur. et usque ad anos peruenerunt et male quia in hebreo et in libris correctis habetur erant enim in tanis quia est ciuitas nobilis egipti principes tui missi tamquam solempnes nuncii et usque ad anos peruenerunt. Primo enim in veniunt regem egipti in tanis sed antequam venderet eis transtulit se ad anos que est ciuitas egipti. et sic sequitur sicut sunt eum ad humanum consilium. Omnes confusi sunt. per dominum nuncii quando non habuit inde aliquod remedium sed

confusionem et eum hoc magnum dampnum ad subditur. Onus iumentorum austri i. iumentorum portancium usque egiptum que est in parte australi ut regni unde munera multa quesiendo eius auxilio. et inde portaret subditur. In terra tribulacionis et angustie i. in regno unde tunc imminebat magna tribulacio et angustia. an adhuc rege leena et leo i. rex sedechias et regina. Ex eis vipera et regulus volans i. filii ex eis nati. Veneno malicie pleni portantes super humeros iumentorum diuicias suas filii enim regis alii mittebant ad querendum tale auxilium. Vel potest exponi de quibusdam nunciis a rege et regina missis et propter hoc dicit. ex eocis super gibbum camelorum. Hic enim camelus gibbum super dorsum super quem ponitur sella et onus. Cetera patent ex dictis usque ibi. Superbia tua est. ex magna enim superbia procedebat quod sedechias et populus eius nolebat subire regis babilonis seruitutem consilium quod a domino sibi reuelatum quiescere querendo tale auxilium ab egipciis contra regem babilonis et sumat ei in pace. Nunc ingressus. Hic quem arguit populus de contemptu de contemptu dei et prophetarum suorum. Primo tamen inducit deus loquens ad d. Nunc ingressus scribe super laterem. ubi scribis ea a domino reuelata scribe ei i. populo unde sed ubi buxum in hebreo habetur super tabulam sed ieronimus transtulit buxum. eo quod ta- 1°

bile qui fuit de tribu ... Et in
libro diligentis ... alius scilicet
per notarium tunc habebant enim prophe-
tae notarios sicut baruch fuit
notarius ... ut hieremie 36 et magis
probabile est de ysaia qui fuit no-
bilis et de stirpe regia ... hunc
notarium scribentem in volumine id quod
propheta scripserat in tabula pro ex-
emplari. Et erit in die novissimo in
testimonium et vocatur id est dies novissima
dies in qua civitas destructa fuit
per caldeos quia tunc impleta
fuit comminatio pene huius ... et usque
ad eternum id est usque ad finem mundi quia
semper erit prophetia ysaie in testimonium
malicie illorum contra quos loquebatur
ad propheta enim ad iracundiam provocatus
est scilicet ipsum deum per malitiam et
contemptum qui dixerunt videntibus id est vide
prophetis quia verba eorum consilia re-
putabant insania et stulta et predicti
unde usque cessat a facie nostra
sanctus israel id est deus sanctificator israel
Pro tali enim contemptu verbis et fide
credebant quod deus deberet eos di-
mittere propter suam maliciam. Propterea
descripta populi malitia hic contra
denuntiat debita pena cum dicit
propterea quia reprobastis verbum hoc id est
verbum domini per prophetas dictum et sperastis
in calumpnia quoad actione rece-
dendi a servitute regis babilonis
cum tamen sedechias rex et principes
iuravissent servire ut hieremie 52 et ... pal-
vestis et tumultum scilicet regis egip-
tiorum quem sperabant venire ad
eorum auxilium in magno strepitu

amorum et pompa et innisi estis
super eo magis quam super domino auxi-
lio. Propterea erit vobis iniquitas hec
de transgressione iuramenti et con-
temptu dei sicut interruptio cadens
et requisita in muro excelso
quoniam cadit alteri a loco tanto magis
opprimit illa super que cadit. Et
per hoc intelligitur quod iniquitas
predicta erit causa destructionis civita-
tis et populi et post lutum ... eterno in-
venietur de fragmentis eius testa
... remanebunt aliqui de populo ter-
ra iuda qui posuit eos quem ...
quos dimisit nabuzardan ad cole-
ndam terram. mortuo godolia fugerunt in e-
giptum timore caldeorum. Quia hec dicit
dominus deus qui non potest mentiri. Si
revertamini ad deum per penitentiam et quiescatis
a rebellione contra regem babilonis
salvi eritis. Ita enim precipiebat (?) ... re-
gibus et populo regno iude ut patet in
multis locis scilicet prophetie consilians
a humilitate et pacifice subiciendo regi
babilonis secundum domini voluntatem. Et
in spe divini auxilii non humani erit
fortitudo vestra confirmans civitatem
et populum a destructione sed quia sedechias
noluit credere ... et populus eius ...
subditi et noluistis et dixistis
nequaquam scilicet faciemus ... sed
ad equos fugiemus quia defficiente
auxilio egipti et rupta civitate
sedechias rex et omnes bellatores
fugerunt nocte ... Et super
veloces ascendemus id est per rege ba-
bilonis ... nos prevaluit
per velocitatem equorum ... predatores

manum eius q conclusit d uos. Quod
velociores erunt qui persequentur
nos quia caldei insequentes sedechiam
fugientem ipsum comprehenderunt et capti-
vaverunt. Donec relinquamini quasi malus
navis in signum naufragii positi
et quasi signum super collem. Ubi autem
in sublimitate arboris magne ascendit speculator ad videndum si
hostes veniunt et ex qua parte
et sic dat signum fugiendi illis pro
quibus speculatur et ad quam partem
debeant fugere ne cadant in mani-
bus hostium et ipse etiam velociter
descendens fugit cum aliis sic fuerunt
illi qui remanserunt de populo iuda postquam
aliqui fuerunt ducti in babilone in
signum contritionis caldeorum et destruc-
tionem iudee. Fuit malus et signum
naufragii positi et alii fugerunt in
egiptum timentes adventum sicut contra
se caldeorum. Propterea expectat
hic dominus etc. Per hoc quando mortifica-
tum in fundit olei lenitiam denun-
tians populi consolationem. Circa quod sciendum
quod hanc partem exponunt doctores
iam communiter ad litteram de redemptione
populi iude de captivitate babilonica
facta per cyrum destructo regno calde-
orum ut habetur primo esdre. Sed exposi-
tioni non videtur bene consonare littera
in pluribus locis ut puta quod dicitur
infra. Plorans nequaquam plorabis
quod post reditum de captivitate babilonica
materiam tristicie non habebis ut isti
exponunt. Cuius contrarium videtur
neemie primo. Ubi dicitur quod populus
reversus de babilone erat in af-
flictione magna et obprobrio. Item
quod subditur postea. Et dabit tibi
dominus panem artum et aquam brevem
quod in redeundo de babilone susti-
nebis aucturus penuriam. Secundum istos
hoc non bene consonat predictis ab
eis scilicet quod non haberent materiam tristicie
Item ei quod postea subditur. Et dabitur
pluviam semini tuo etc. quod exponunt
de magna habundantia micius fructibus
et animalibus cuius contrarium
videtur in reditu neemie quinto
ubi dicitur quod multi de populo desponderunt
vendere filios suos et filias in
servos et ancillas pro victu habendo.
Item quod subditur. Et non faciet
avolare ante ultra doctorem tuum
scilicet esdram ut dicitur quod non videtur
verum. Quia esdras non semper ste-
tit cum eis. Sed pauco tempore et
post alios longo tempore venit
de babilone et non multum super-
vixit. Item quod infra dicitur et erit
lux lune sicut lux solis etc.
exponunt dicentes quod hoc intelligitur
de maiori leticia quam habuerunt post
captivitatem quam ante. Talis enim ex-
cessus leticie non videtur bene predictis
concordare et maiorem quam unquam
habuerunt adtantam prosperitatem sicut
fuerant ante de multo maiore tempore
david et salomonis et aliorum regum
plurimorum. Et ideo salvo meliori iudicio
videtur quod iudei melius quantum ad
hoc exponunt partem istam scilicet de redemp-
tione eorum fienda per christum. Sed
in hoc errant quod expectant fu-
turum quod iam transiit in preteritum
igitur attendo. Abicio quod est verum et
sumo responsiones. Exponam litteram
de redemptione facta per christum. Et
dividitur in duas partes quia primo

ponit' redemptio per xpm. Et
div' in duas ptes q2 pmo ponit
redemptio facta per xpm in suo
adventu pmo. 2° facta in 2° i
Et est pma hic predicat' abys-
sus cu dicit apoc a · ppts mala
verba multiplicata Expectat dns
ut miseat' vestri a · dicit redemptionem
veram facta per xpm fienda
Vmptu quia no auferet ea subdet'
et no exaltabit' pcedendo vobis · q2
tpus sui adventus est tempus iue
magne Vmptu no est sine iusti-
tia q semper dei mia2 concitat
no subdit' q2 deus iudicij dns bti
oms qui expectat eu sumit tre-
dendo eius adventu ppius cu syon
a · fideles et catholici habitabit i urbi
a · in ecclia sm q dicit hebre 12
Accessistis ad montem syon et civitate
dei viventis ihrlm celeste · et q2 ad
litteram in monte syon incepit fides
catholica predicacio q° in ppria
psona per missione spus sancti
super aplos ut dictu fuit supra
no cap° Plorans nequaq plorabis
p dilacoe q° vonturi · p qua suspi-
rabant ingemiscentes pcedentes ve-
nientes tpis misans miserebit' tui a
tm q pte exponet se morti ad
uoce clamoris tui a q° In pmitiva
em ecclia et per longu tempus
p̄ycea · sicut frequent' hebant ad
uocem dna mea et dabit t dns
pane arcto et aqua brevi a · ex
dei gra eis concessa · pro virtu-
te p2 ex decessu eme in omnibus pe-
stibus et religiosis · et no faciet
auolare ate vltra doctore tuum
sz xpm qui dicit de se ap° 24

Ego vobiscu sum usq2 ad consummatione seculi. Et no reverteret
desua permanencia · Ero vobiscu
sd omnibus diebus usq2 ad consu-
matione seculi · Secundo em deitate
ubiq2 t p essencia pntia et po-
tencia · et in ecclia sua p spale grati-
am et p sm humanitate in eucarie sacro
In transl' caldaica sic hic et
no recedet vltra dimitas eius ·
ex quo patet q no pt genus incogi-
decessum doctor · Sz ipso quieto optime
· et erunt oculi tui videntes precep-
tore tuu sz xpm qui appareret in-
sibiles ona oculis cordibus · i · sor-
humanit' et in sacro subspe panis
Et aures tue audient vbu sz
earu · · · pz tergu monentes · ad sz
quedam vestigia xpi predicantes
in p gsa pmo et p̄ycea in aplis
aliis q2 discipulis Hec via sz fides
catholica ambulate in ea et q2 quia
ecclia in aqua spualit' declinabit
a fide catholica · et contaminabis la-
minas sculptiliu argenti tui et q2
gentiles ad predicacione aplorum q
fregerunt ydola sua materia et or-
namenta ydolorum p augubus exagi-
tes Itrru dices ei a · ydolatre
q cessavit q2 in omni ipso orbe et
dabit' pluvia semini tuo et sane
pales hic dicit' vbu evangelii
sm q dicit salvator luc 8° Semen
t vbm dei et recipientibus ipm
per fidem data t pluvia gre
per talem modu dicit' deut 32 Co-
crescat ut pluvia doctrina mea
et panis frugu tre erit vbiniq
et pinguis iste t panis eukar'
qui dicitur panis frugum tre · q2
materia huius sacra t panis tri-

teius de terra productus et comedet
alle panis pinguedine dñe gre
pastet in possessione tua in die illa
agrum spatiose .i. populus de quo dicitur
Johis primo Ecce agnus dei qui
pascit spatiose in dilatacione cas-
titatis ecce sunt qui dicitur Cant 2o qui
pascit in liliis donec aspiret
dies et inclinentur umbre et
thauri tui .i. apli et pulli asinorum
illi qui fuerunt predicatores qui o-
perantur terram laborando in agro dni
to verbo et exemplo commixtum i-
migma comedet glosa super locum
istud dicit migma est ordeum cum pa-
lea et ea sunt expositores in
Sed huic dicto videtur contrarium quod sub-
sequitur in area ventilatum est a-
purgatum a palea Vel aut intelligitur
commixtum per migma mescio. Sed in he-
breo hic sic commixtum forte comedet
.i. commixtione diversorum granorum absque
aliqua corruptione in sua bonitate
manentium Per quod methaforice intel-
ligitur congregatio fidelium ex iu-
deis et gentilibus et variis na-
tionibus qui incorporati sunt eccle
per predicationem aptorum aliorum que predica-
torum Et erit super montem excel-
sum et per montes excelsos in-
telligunt apli. per colles qui sunt
montes minores predicatores aliqui
ut rivi aquarum .i. habundan-
tia doctrine eo modo loci quo dictum
supra 11o Repleta est terra sciencia dni
sicut aque maris operientes in die in-
terfectionis multorum cum ceciderint turres
.i. tempore destructionis antichristi cuius

erant multe terre que tamen minus de-
structe sunt per romanos. et illo tempore
multa conregulit predicatio evangelii
per aptos alios que discipulos xpi
Et erit hic ... quod demittatur
libertas fidelium in 2o adventu xpi sic
enim liberabuntur a penalibus ante prius
Et dividitur in duas partes quia primo po-
nitur libertas a demonis abiectione
ecce primum Circa primum sciendum
quod sicut sanctus et doctores inter-
pretantur in finali iudicio mundus in-
novabitur et meliorabitur ad augmentum
glorie electorum qui in elementis et corpori-
bus celestibus meliorata videbunt
clarius relucentia dive virtutis
et bonitatis sicut ad sap 13 A magnitu-
dine creature poterit cognoscibiliter creator
horum videri. Dicitur aut corpus cele-
stium maxime consistit in luce. et ideo
tunc augebitur et hoc est quod dicitur Et
erit lux lune sicut lux solis etc. in
die qua alligavit dns vulnus populi
sui quia fideles resurgent in corporibus
gloriosis ab omni corruptione et pena-
litate liberatis. Ecce nomen hic
quantum agit de deiectione demonis
Sciendum tamen quod hebrei et expositores
communiter exponunt partem istam ad literam
de deiectione Senacherib regis assiriorum
venientis contra ierlm quia exercitus
exercitus eius percussus fuit ab an-
gelo. sic quod corpora bellatorum fuerunt
mortificata in tactis vestibus et ar-
mis sicut dictum fuit supra cap
Xo Et ad hoc satis possent applicari
littera Sed contra hoc videtur quod hic

dicitur ipsius. Ecce nomen domini venit
de longinquo. Ex quo ysa. videtur
loqui de tempore longinquo quod est tempus
iudicii finalis et non de primo
seu priori aduentu. sicut dicta verba
sonant simpliciter [illegible] quia sicut tempore
ysaie ut habetur 2 Reg. 19 [illegible] hi-
qui fine [illegible] cum iam est abheri-
thophath [illegible] a pena gehennalis
sicut quod dicitur abominabilis expositoribus
hebreis et latinis. et ideo videtur ysa.
hic loqui de tempore finalis iudicii
in quo demones cum dampnatis
retrudentur in infernum ethanu simul
sequitur hic magister alexander de hallis
qui fuit maior theologus temporibus
suis ¶ Agitur secundum hanc sententiam hic
per tres partes dicti. quia primo
describitur aduentus iudicis terribilis
impiis. 2o delectabilis iustis in can-
ticum eorum. Et 3o ut abiectio demonis
in Et audita ¶ Ecce primo dicit
ysa. ecce nomen domini quod in iudicio
appellabitur dominus qui iudicatus fuit coram
pylato ut servus et abiectus Ve-
nit. de longinquo quia a tempore ypsa-
yse ad iudicium magna erat distancia
Ardens furor eius quia ignis con-
flagrationis precedet aduentum iudicis
et grauis ad portandum quia tribulaciones
afferebunt quae iudicium. Labia eius
repleta sunt indignatione contra
reprobos contra quos proferet illam sententiam
Ite maledicti in ignem eternum. et lingua
eius quasi ignis deuorans. quia per sententiam
absolutam deducentur ad ignem ge-
henne infernalis. et spiritus eius .i. indig-
natio eius contra reprobos Velut

torrens inundans quia non poterunt
potentiam eius euadere ad perdendas
gentes sz. amicos quantum ad reprobos
et frenum erroris quia cognoscent
se errasse. Illa tamen cognitio non erit
eis utilis sed magis afflictiua
per remorsum conscientie. De quo di-
citur Sap. [illegible] omnis cor non
maiet ¶ Canticum erit. describitur
dictus aduentus delectabilis electis
qui tunc letabuntur non solum de sua
glorificatione sed etiam de reproborum
punitione applaudendo diuine iustitie
et hoc est quod dicitur Canticum erit vobis
sz. electis sicut nox sicut est in hebreo
sanctificate solemnitatis .i. noctis
solemnitatis pascalis in qua fi-
lii Israel laudauerunt dominum pro suo exitu
de egipto. In quo figuratur futurus
exitus electorum de omni penalitate
quantum ad totum suppositum glorificandi in anima
et corpore et leticia cordis sicut
qui pergit cum tybia. Ista similitudo sicut
non capitur hic equalitate sed
leticia electorum tunc excedet omnem
leticiam quae potest exprimi a nobis. sed
propheta utitur talibus exemplis
hominibus cognitis quia sicut dicit
Gregorius Balbuciendo ut possumus ex-
celsa dei resonamus ¶ Et auditam
hic quantum ad tertium dicitur abiectus
ut demonis abiectio quia tunc auferetur
eius potestas inducendi homines ad
peccatum et quia tunc cum reprobis
retrudetur in infernum ex quo sua pena
augebitur. pena demonum sicut
gloria angelorum quos temptauerunt
admittit ideo dicitur ¶ Et auditam faciet
dominus gloriam vocis sue. dicetur electis

Veniet benedicti · et terrorem
brachii sui ostendet · i · demonum
decretorum in comminatione furoris cum
dicet Ite maledicti in ignem eternum
qui paratus est dyabolo et angelis eius
Et flamma ignis scilicet gehen-
ne allidet in turbine et lapide
grandinis per ista que sunt horribilia
terribilia intelligitur terror iudicii
A voce enim domini i · in sententia iudicii
pavebit assur i · dyabolus qui hic
ad litteram intelligitur sub nomine regis
assur qui multum afflixit populum
domini sicut supra xiiii° ca° sub nomine
regis babilonis sicut dyabolus ad litteram
sicut dictum fuit ibidem Virga per-
cussus i · virga divine sententie et cer-
titudinis fundatus i · firma et
stabilis quia illa sententia est irrevoca-
bilis ideo sequitur quam requiescere fa-
ciet dominus super eum quia pena illius
sine termino tenebit eum depressum in
perpetuum In tympanis et cytharis
Et per ista intelligitur electorum le-
ticia de pena demonum decreta secundum
quod dicitur apoc xii° Audivi vocem
magnam in celo dicentem Nunc facta
est salus et virtus et regnum dei
nostri et potestas christi eius · quia proiectus
est accusator fratrum nostrorum Preparata
est enim ab heri thophet i · gehenna
secundum expositores hebreos et lati-
nos Thophet enim hebraice sonat
latitudo vel amplificatio et ideo
sic nominatur gehenna · quia omnis homo
qui non restringit famulum suum
sed magis laxat ei habenas · ca-
dit in gehennam Ut dicit glosa he-
braica Dicit autem preparata ab heri
i · a secunda die creationis mundi ut

dicunt aliqui · quia illa dies non
habuit vesperum cum tamen haberet
sed hoc non est consimile quia secunda die
facta fuit distinctio celi siderei ab
aquis inferioribus ... et sublimis
... est gehenna ... sed ita
centrum terre ut dicunt quidam doctores
Quod vero eos magis concludere videtur
quia si secunda dies fuit prima habuit hec
sequitur quod ipsa non fuit prima hec sed
magis dies precedens Et ideo melius
dicitur quod heri accipitur hic principio temporis
in quo deus creavit celum et terram
quia sicut tunc fecit celum empireum pro
electis ita infernum pro reprobis a deo
preparata i · a deo qui regit omnia sed
quia sic fecit habitationem in medio celi
empireo sic eciam reprobis ministrum In
hebreo habetur Regi preparata i · demoni et
angelis eius qui dicitur rex super
omnes filios superbie Iob xli° Profunda
quia dicitur esse circa centrum terre Et
dilatata quia multi vadunt ad per-
dicionem secundum dictum salvatoris math° vii°
Nutrimenta eius ignis et ligna mul-
ta quia per hoc designatur acerbitas
pene · Flatus domini i · effectus sue
iusticie sicut torrens sulphuris Et
per hoc eciam ostendit horror illius
pene et quod impediri non possit
eo quod procedit secundum ordinem divine
iusticie

Capitulum · xxxi ·

Ve qui descendunt in egyptum quia
locutus est ysaias contra
regnum iude eo quod ex diffidentia di-
vini auxilii recurrebant ad humanum scilicet
regis egypti hic ex consimili causa
loquitur contra regnum israel tempore o-
see qui ut evaderet regem assiriorum

regi assiriorum sicut consueuerat mi-
sit nuncios ad Sua regem egipti
et sic ex eius confidencia rebellauit
propter quod salmanasar rex assiriorum
venit contra eum et regnum eius
destruxit ut habetur iiii Regum xvii. Sciendum
hoc igitur istud capitulum in duas partes
diuiditur quia primo ponitur destructio regni
israel ex dicta causa. Secundo saluacio regni
iude propter causam oppositam ibi quia hec
dicit. || Circa primum sciendum quod sicut
regnum israel fuit destructum ex mala
confidencia super egiptum sic rex
egipti cum suo exercitu fuit deuictus
a nabuc rege babilonie ex quo
ioachim filii iosie ut habetur iiii Regum xxiii
et hoc quia falsam fiduciam dedit re-
gi israel et utrique istorum denunciat
hic ysaias. et patet ex dictis littera paucis
exceptis Ve qui descendunt in egiptum
scilicet de populo israel habentes fiduciam super
quadrigis quia multe sunt ad por-
tandum arma et omnia exercitui necessaria
et super equitibus quia principaliter tunc
cum egiptiis erant in armis famosi
et non sunt confisi super sanctum israel
et super dominum qui sanctificat israel
Ipse autem sapiens scilicet deus cuius
sapientie non est numerus adduxit malum
scilicet penam super regnum israel et
verba sua que per prophetas dixit de
destructione regni israel non abstulit
scilicet ab effectu sed ea impleuit et
consurget contra domum pessimorum
id est regnum israel qui vitulos aureos
adorabant et contra auxilium id est
contra regem egipti regi israel
auxilium promittendo. Egiptus homo
et hic est subdens ad puniendum

aptum quod voluntatis sue libito et non
deus ut possit saluare regem israel
contra ordinationem diuinam. et equi eorum
caro et non spiritus et spirituales substancie
sunt angeli qui sunt exercitus dei. Et
dominus inclinabit manum suam ad acci-
piendum de utroque rege vindictam
non solum et corruet et simul quod
omnes consumentur hoc simul non impor-
tat ydemptitatem temporis quia duo re-
ges predicti non sunt eodem tempore
debellati ut patet ex predictis. sed
designat similitudinem pene utriusque
regis ¶ Quia hec dicit. hic
ponitur saluacio regni iude
propter causam oppositam scilicet ex bona con-
fidencia in domino. Ezechias enim quo
tempore ipse regnauit ut habetur iiii Regum
xviii totam confidenciam suam pos-
uit in domino. et adhuc induxit
populum suum quod dominus eos mirabi-
liter liberauit eum de manibus sennacherib
regis assiriorum et exercitus eius. Et hec
saluacio describitur hic difficiliter et
primo exemplo secundo historialiter ibi
prima in duas quia primo ponitur mag-
nitudo saluationis in generali secundo magis
in speciali ibi quia primo ponitur
regni iude saluacio secundo sennacherib
deiectio ibi et cadet. Circa primum
ponitur exemplum de leone qui
non dimittit predam timore pas-
torum sibi occurrencium sic dominus con-
stanter et sine impedimento pro-
teget et saluabit regnum contra
sennacherib et eius exercitum. Et
sicut aues volantes non timent
tunc arcum sagittantis. sic mer-
...antes in regnum impetum sen-
nacherib regis et sic patet littera

ipsi i. Canticum sic in profundi-
tatis filii israel hoc dicitur quia
cum populus israel transferretur in assirios
per salmanasar regem aliqui de-
illo regno euaserunt latitantes ubi
poterant et postea venerunt ad ezechiam
regem et derelicta ydolatria conuer-
sunt ad cultum dei iuxta illud subditur
In die illa proiciet vir ydola ar-
genti id est despiciet pro amore cultus
domini. Et cadet hic ostendit ponitur
sennacherib deiectio que facta fuit
per hoc quod angelus domini percus-
sit in exercitu eius 184 milia quin-
que sennacherib cum paucis fugi-
tiuis et hoc est quod dicitur Et cadet
assur id est exercitus assiriorum in gladio
non viri sed angeli et fugiet
scilicet rex sennacherib non a facie gladii
scilicet aduersariorum suorum sed pro timore
supradicto. Et iuuenes eius vec-
tigales erunt id est tributarii qui antea
tributum ab aliis accipiebant et
fortitudo eius a facie fugiit quia
amplius non erexit exercitus munu-
ti sed magis est ut subditur Et
pauebunt principes eius fugien-
tes scilicet rege sennacherib ut dictum
est. Dixit dominus cuius ignis est
in syon quod in altari holocaustorum
quod erat in monte syon erat ignis
perpetuus qui nutriebatur a sacerdotibus
leuitici 6o. et caminus eius in ierusalem
hoc dicitur pro caldari incensi ad quod
ingrediebantur omni die sacerdo-
tes ut ibi comburerent thymia-
mata ad consumendum sacrificia
ut dicitur hebreis. Capitulum xxxii.

Ecce in iusticia regnabit rex propter
predicta magis in speciali
Ordinatur in duas partes quia primo
describitur iusticia ezechie propter quam
tunc facta fuit dicta liberatio sive
saluatio. Secundo malicia sennacherib
propter quam facta est eius deiectio capitulo 33o
Prima diuiditur in duas partes quia primo
describitur iusticia ezechie que meruit
dicte saluationis. Secundo malicia manas-
se qui demeruit regni unde destruc-
tor in sequentibus. Circa primum dicitur
Ecce in iusticia regnabit rex scilicet
ezechias qui fuit iustus et principes
eius in iudicio preerunt ab eo insti-
tuti et inducti et erit vir sicut qui
absconditur. Secundum hanc litteram hic
vir refertur ad quemlibet de populo
unde qui fuit protectus ab impetu
et tempestate sennacherib merito
ezechie. In hebreo habetur Et erit
vir sicut absconsio a vento et re-
pit hic vir refertur ad ezechiam qui
dicitur vir virtutis quia absconsio
et protectio a vento et tempestate
ipsius sennacherib populo suo ut est
dictum et sicut umbra riui aquarum
in siti sunt valde amabiles et
utiles sic ezechias populo suo. Et
sicut umbra petre prominentis
in terra deserta cum seueritatibus et
caloribus maximis scilicet talis um-
bra est valde delectabilis hominibus
ibi quiescentibus sic ezechias populo
suo. Non caligabunt oculi videntium
quia ysaias multas hinc diuinas reue-
lationes et claras. et alii prophete
qui tunc temporis erant et aures au-

dicentur diligenter auscultabunt
quia ezechias et eius complices il-
la verba devote receperunt. et
cor stultorum i. illorum qui fuerant
stulti tempore preteriti scilicet tempore achaz patris
ezechie qui fuit ydolatra pes-
simus intelliget scilicet tempore ezechie
qui fuit devotus et studiosus et
lingua balborum i. illorum qui tempore ach-
az non audiebant dominum laudare ma-
nifeste et ydolatriam detestari ve-
lociter loquetur et plane prompte
dominum confitendo et ydolatriam ma-
nifeste detestando Non vocabi-
tur ultra is qui insipiens est s. achaz
qui contra sapientiam deceditur per ydo-
latriam. neque fraudulentus est i.
achaz qui fraudulenter vendit
ysa. scilicet 7o Non petam et non tempta-
bo dominum in hoc fraudulenter si-
mulans dei reverentiam cum tamen re-
cusaret signum adeo dari ne ex
hoc glorificaretur nomen domini ut
dictum fuit ibidem ¶ Stultus hic
ponit malitiam manasse
filii ezechie propter cuius malitiam
destructa fuit civitas per cal-
deos xxiiii. xxo. Et primo descri-
bit eius transgressionem Secundo civitatis
destructionem ibi in virtute Circa primum
sciendum quod sic ysa. describendo
iustitiam ezechie simul tetigit
malitiam malitiam achaz achaz
patris sui. sic describendo ma-
litiam manasse tangit iustitiam ne-
potis sui iosie ut opposita magis
se posita magis elucescant Dicit
igitur Stultus i. manasses qui

ad ydolatriam declinavit super
omnes que non solum est stultitia sed
magis insania. stultitia loquetur
quia per verba sua seduxit principes
et habitatores terre ut declinarent
cum ad ydolatriam ii. paralip. 33o Et
cor eius faciet iniquitatem quia
ex magna libidine talia faciebat
Ut perficiat simulacrum omnem decorem
se querere bonum quod ut per cultum
omnium ydolorum impetraret auxilium
diis auxiliaretur. sic de vanitate romana
dicit leo papa quod magnam arbitratur
se suscepisse religionem cum nullius
gentis respuerit falsitatem et loquatur
ad dominum fraudulenter quia cum hoc quod
adorabat ydola. adorabat etiam
deum. et sic decepit gratiam aliquorum
principum qui cultum dei non tolle-
re cessabant et vacuam faciat animam
quia ad cultum multorum deorum
dicebat acquiri magnas exper-
sas et sub isto pretextu levabat
a populo magnas pecunias Unde
pauperes gravabantur fraudulenti
vasa pessima sunt i. ministri manas-
ses regis sunt pessimi apud eum
hebreos in sacris aurifrigium artis. divina
vasa. et quia manasses cor per
ministros suos malitiam suam exer-
cebat. tamquam per instrumentum ideo dicun-
tur vasa pessima Ipse enim scilicet ma-
nasses cogitationes concinnabit i.
machinationes suas malas verbis
iustis apparentis colorabit ad
perdendos mites i. innoxios sicut
quod dicitur iiii. re. xxio Sanguinem innoxium
in nonnullis effudit manasses et
sermone mendacii i. per mendacia

sermonibus iustis cogentibus tolo
rata sicut dictum fuit supra primo c.
quod ysaiam contempnaunt ad mortem quod ze-
lo legis et [illegible] crededum [illegible] fecit
de multis aliis dum loqueretur pauper
iudicium r. diceret veritatem. eo enim quod y-
sa. et alii prophete eius malicia [illegible]
arguebant. querebat occasiones occi-
dendi eos Com. tempore prophetia ad
describendum iusticiam iosie qui per
duos annos post mortem manasse reg-
nauit dicens principes vero r. iosias
ea que digna sunt principe cogitabit
quamuis etiam sua tempore ec multum
sollicitus de cultu dei et [illegible] bono
regni sui et ipse super duces sta-
bit quod nobiles iuda induxit et
toto tempore regni sui in hoc eos
stabiliuit ¶ Mulieres hic quibus
subditur ciuitatis et regni iude
destructio [illegible] restitutio i ¶ Et eius
[illegible] primo dicitur Mulieres opulente
habitatores enim [illegible] sederhie-
vocat mulieres eo quod non habuerunt v-
tute se defendendi [illegible] effeminati fi-
lie confidentes in fortitudine militum
et in auxilio egiptiorum ut patet ex
supradictis 30 c.o Percipite auribus
eloquium meum q. d. cordibus vestris
debet esse impressum [illegible] sit illud
subditur Post dies et annum Per
hoc non intelligitur aliud tempus [illegible]
[illegible] ut dicit [illegible] sed est sensus
sic dies addentur ad dies precedentes
et annus ad annum. sic multiplica-
buntur vestre iniquitates quo usque
veniat destructio per caldeos et
vos conturbamini confidentes. vos
qui non confiditis ut statim [illegible]

ultra modum conturbati Consu-
mata est enim vindemia quod dicitur
propter incaptiuitatem. et sic non
est qui tollat ultra [illegible] nec quod
quis qui fructus colligat absci-
pere [illegible] primo [illegible] vobis [illegible]
[illegible] exuite vos vestibus glorie
et accingite [illegible] subditur Accingite lu-
bos vestros et confundimini induite
vos cilicibus et accingite [illegible] subditur
accingite lubos vestros [illegible]
super ubera plangite q. signa ple-
tus et doloris [illegible] hebrei dicunt
hic super agros plangite qui
dimittentur inculti et deserti et post
hoc littera sequens cum dicitur super
regione desiderabili [illegible] iudea
quod scriptum est in sacra pagina dicitur fluens
lacte et melle. propter sua fertilitate
¶ Super humum populi mei r. super
terram habitacionum in locis campestribus
ubi solent esse homines [illegible]
et sine malicia. spine et vepres
ascendent propter cultores absentia
qui ducentur in captiuitatem quanto
magis super omnes domos gau-
dii [illegible] homines vacantur gaudiis
et deliciis. quales [illegible]
sue habitatores [illegible] magis
[illegible] sic [illegible] ¶ Super humum populi
mei spine et vepres descen-
dent et etiam super omnes domos
[illegible] et sic est sensus contrarius modo
q. d. non est mirum si super terram
iuda incultam [illegible] destructionis
hoc etiam faciam [illegible]
[illegible] et [illegible]
ubi leuiter solent [illegible]
exultantes [illegible]

fac(t)e sc(ilicet) domus regia a Sedechia
suspecte relicta et a quibus destructa
per modum penitus p(ro)pter multitudinem
afflictionis. Tenebre et palpacio spersa
avolentibus in terre super spe-
luncas hec e(st) cellaria et foveas
et ruina edificiorum usque in eternum
in hebreo h(abe)t usque in seculum i(d est) usque
ad tempus adeo prefinitum
de eius reedificatione. ¶ Gaudium
hic ostendit agit de spirituali reparatione
que in fine huius ca(pituli). Et aliqui doc-
tores in toto istud de tempore ree-
dificationis templi et civitatis
per Zorobabel Neemiam et alios
sanctos patres eiusdem temporis. Sed
contra hoc est quod in reditu capti-
vitatis magis fuit inchoata prosperitas tem-
poralis et spiritualis qualis describitur
in hac parte ut videbitur. Propter
quod sancti expositores exponunt partem istam
de tempore magne prosperitatis et
felicitatis quam expectant iudei
h(abe)re in adventu messie. Donec detur
eius quod firmiter est relinquendo sc(ilicet) quod Christus
in mundum sit venturus. Videtur
in locus iste exponendus de sta-
tu Christi quod fecit nobis Christus o-
riens ex alto. Propheta enim continuando
dicta de eis recolit afflictiones tem-
pli a tempore suo futuras usque ad ad-
ventum Christi d(icens). Gaudium onagrorum pascua
gregum. Greges hic dicuntur iudei quia
nunc quantum ad multos erant ydolatre
et peccatis aliis implicati. Verumtamen
de illis erant boni et cultores dei.
Onagri dicuntur hic reges infideles
qui eos in servitute subiecerunt et

afflixerunt sc(ilicet) primo babilonii postea
perse et medi, secundo greci, postea romani
ita quod a tempore captivitatis babilonice
usque ad Christum omni tempore isti fuerunt sub
istis successive et si fuit aliquod inter-
vallum fuit ita modicum respective
quod quasi non est computandum. Et isti o-
nagri gaudebant rapere bona iudeorum
ut debent vivere. Donec effundatur
super nos spiritus de excelso quod fuit
impletum in pentecostes et glorificatione
Christi spiritus sanctus effusus est super apostolos
alios quibus datus in signo visibili. Et
quia spiritus est perfecte libertatis
secundum ad Cor(inthios) 2 Ubi spiritus domini ibi
libertas et erit desertum id est gentili-
tas que fuit inculta et deserta non habens
legem divinam et prophetas in Chermel
i(d est) in bonis spiritualibus sicut iudea
quantum ad bonos et Chermel in saltum
reputabitur i(d est) iudea meliorabitur
quantum ad suspicientes Christi fidem quia
apostoli et alii Christi discipuli qui fere
omnes fuerunt iudei fuerunt magne ar-
bores in ecclesia dei quia dicitur eius salutis
per eos publicata est fides per orbem
totum solidum. Et habitabit in solitudine
i(d est) in gentilitate que prius erat inculta in-
dicium et iudicium i(d est) cognitio iusticie
que est per fidem et iustitia sc(ilicet) evangelica
Chermel sedebit i(d est) in credentibus
ex iudeis ex quibus et gentilibus
facta est una ecclesia et erit opus iusticie
pax. Quia Christo nato angeli clamaverunt
Luce 2o Gloria in altissimis deo et in
terra pax hominibus bone voluntatis
et cultus iusticie silencium in seculis ce-
cidis a(c?) iubis agitatoriis et in adiu-
varibus et securitas in sempi-

tum quia in praemium eorum data erat eis confirmati virtute spiritus sancti quod tormenta non timebant sed magis in eis gaudebant act. 4°. Et quia cophat multa suspirabant ad securitatem et gaudium celeste amoto impedimento per corporum resolutionem ideo subditur: et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et pax celestis que in nulla parte impedietur seu obscurabitur. In tabernaculis, id est in mansionibus diversis secundum varietatem meritorum, Iohannis 14°: In domo patris mei mansiones multe sunt. Fiducie, quia omnes sunt in certa desidie beatitudinis eternitate, et in requie opulenta, quia totaliter quietabitur appetitus secundum illud psalmi: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Et quia post glorificationem Christi destructa fuit Ierusalem in vindictam mortis Christi ideo subditur: Grando autem, id est multitudo exercitus Romanorum in descensione saltus, id est in destructione templi et domus regie que dicitur saltus eo quod ligna illius edificationis apportata fuerant de saltu Libani, et humilitate humiliabitur civitas, scilicet Ierusalem que fuit destructa et incensa in brevi. Et quia eo tempore fides catholica fuit valde publicata per orbem ideo subditur: Beati qui seminatis, scilicet [illegible] luc. 8: Semen est verbum dei, super omnes aquas, id est super omnes populos gentiles et iudeos. Apocal. 17°: aque multe populi multi sunt. Propter autem quod propheta hic loquitur metaphorice, quia semine materiali non seminatur super aquas materiales, immittentes pedem bovis et asini, id est inducentes et simplices

acceptantes doctores fortes et debiles et simplices.

Capitulum XXXIII

Vae qui praedaris. Hic consequenter describitur impugnatio salvationis predicta populi iudei quantum ad malitiam Sennacherib. Et quia in exercitu eius fuerunt Idumei qui semper fuerunt iudeis infesti sicut Esau a quo descenderunt iudei, ideo propheta primo invehitur contra Assirios, 2° contra Idumeos 34°. Circa primum sciendum quod istud capitulum ab expositoribus nostris secundum litteram refertur totum ad tempus Ezechie in quo deiectus fuit Sennacherib et populus inde liberatus. Rabbi Salomon vero exponit ad litteram totum istud capitulum reducendo ad tempus Messie in quo expectant iudei de omnibus gentibus triumphare et eis simul dominari. Videtur autem michi quod expositores nostri melius dicunt. Secundum hoc autem istud capitulum in duas partes dividitur, quia primo ponitur Sennacherib deiectio, 2° status civium meliorum ibi: Respice Syon. Prima in duas, quia primo describitur deiectio Sennacherib regis, 2° subiungitur ad hortationem ut dictum fuit supra 28° ibi: Audite. Circa primum sciendum quod deiectio Sennacherib fuit cum exaltatione populi iudei et ideo propheta in propria persona loquitur. Deus quia primo tamen invehitur contra Sennacherib dicens: Vae qui praedaris, scilicet populum domini, nonne et ipse praedaberis, q.d. quia exercitu eius percusso ab angelo ideo populus

ezechie exivit ad colligendum
spolia. Sequi[tur]: sermo... ipm dnm
contra que blasphemias dixit
et scripsit ut h[abe]tur in ... ratione
et ipse spernens sp[o]ladius? et etiam
ap[osto]lo tuo quia percussus ... exerci-
tu fugit confusus ad terram suam i[n]
q[ua] fuit interfectus a filiis suis
Contra [...] comitit sermone suum
ad dnm prolibacione p[o]p[u]li d. dne
miserere mei. et patet littera usque
i[n] clamore angeli p[er]cutientis exercitum se-
nachirib fugerunt populi qui sennachirib
cum illis qui remanserant fugit
ab exaltacione tua i[d est] ab ostensione tue
virtutis in angelo percutiente. Di-
sperse sunt gentes s[cilicet] sennachirib
et aliqui mortui remanserunt et
alii fugerunt populi et sic in hoc ...
refertur ad exercitum sennachirib quod
populi audientes fervente ... non aude-
bant exspectare ab exultacione
tua i[d est] a potentia tue ostensionis o ti-
sennachirib. Disperse sunt gentes
per diversas vias fugientes et con-
gregabuntur spolia vestra sicut
colligitur bruchus i[d est] faciliter et in mag-
nitudine et copia q[uia] exercitus senna-
chirib fuit sic percussus quod corpora erant
inermia spoliis vestibus et armis et
ita faciliter colligi poterant et copi-
ose. Magnificatus est dominus in percussione
sennachirib mirabili qui habitavit
in excelso i[d est] in celo empireo. Ubi
specialiter relucet excellentia sue glo-
rie cum potentia presentia et essentia
sit ubique implevit syon iudicio
et iustitia in diebus ezechie qui fuit

iustus et principes suos ad iustitiam
induxit ut h[abe]tur in prin[cipio] p[re]ce[denti]s ca[pituli]
et erit fides a[d] fidelitas in diebus
tuis o ezechia hoc enim petiit
ut h[abe]tur infra 39 fiat tantum pax et
veritas in diebus meis. Divitie sa-
lutis sapientia et cognitione rex di-
narum et stat in cognitione hiaora?
timor domini ipse est thesaurus eius
s[cilicet] ezechie qui preposuit illa omnibus
bonis temporalibus. Convertitur propheta
ad narrandum afflictionem populi per
sennachirib d. ecce videntes cla-
mabunt foris. tradet infra.
q[uia] ly foris reducitur ad videntes.
Speculatores enim existentes in alto
viderunt foras longe exercitum senna-
chirib. et sic dominabantur regi
ezechie et populo suo ut se preser-
varent angeli pacis i[d est] nuncii
ezechie. quos misit ad loquendum
cum rapsace de pace ut h[abe]tur infra
36 amare flebunt q[uia] propter blas-
phemias contra deum dictas a
rapsace scissis vestibus flentes
ad ezechiam redierunt. Dissipate
sunt vie ab exercitu sennachirib ces-
savit transiens per semitam s[cilicet]
de populo unde quod nullus audebat
timore assiriorum quod tum ire irritum
factum est pactum. Primo enim senna-
chirib fecit pactum cum ezechia
sed fregit illud ut dictum fuit
[...] proiecit civitates
que erant in regno iude terra
enim non reputavit homines qui
possent sibi magno resistere.
Luxit et elanguit terra s[cilicet] iuda
confusus est libanus et obsorbuit

In thebrooth et pspisse fuit
quia in exercitus sennacherib prestitit
multa ligna ad faciendum machina-
menta et ex tali destructione fuit libanus
deturpatus. Et factus est saron
sicut desertum. Ista enim loca
erant silvestria. sed per exercitum senna-
cherib sunt devastata. Basan et
carmelus non autem hic pro monte
carmeli in quo helyas occidit
prophetas baal. et erat in regno israel
sed accipitur pro carmelo ubi manebat
nabal qui erat stultus et erat
in regno iuda. Et quinto ponit com-
dicta de maleficiis sennacherib. Nunc
consurgam dicit dominus ad puniendum
sennacherib. et exercitum eius. quia
nunc est tempus. Concipietis ardorem
vel a. ex maleficiis vestris scilicet de
mitti ut efficiamini sicut stipula
applicata igni. spiritus vester vel volun-
tas vestra mala et ignis vorabit
vos. vel mittet ut ignis consumam
et ita fuit quod exercitus sic perus-
sus fuit ab angelo quod corpora fuerunt
redacta in cineres ac si fuisset
igne materiali combusta non subditur
et erunt populi exercitus sennacherib
ut de incendio cinis vel ut cineres
remanentes de incendio. Spine
congregate congregate vel bella-
tores sennacherib qui pungebant
populum domini igni comburentur non
solum ex percussione angeli ut dictum
est sed etiam igne inferni. Audite
hic quinto describitur de eo qui ponitur
pontifex qui consulebat civitatem
reddi assiriis et quia hoc non fuit
factum propter indignitatem propter
timorem eius sibi adherentes ad

assirios transfugit simul et ei suc-
cessit in pontificatu eliachim ut
supra dictum fuit 22 capitulo et hoc est
quod dicit hic audite qui longe estis
id est pro hac nostra magnitudine
vel miraculo contriti sunt misericordiam
peccatores a. sobna et ei adherentes
possedit timor ypocritas quod erant
in statu ministrandi domino. et sic
apparebant exterius et tamen nichil
habebant interius dignum sacerdotis
Et quia de ista dignitate eum
dicit quis poterit habitare de vobis
cum igne devorante. digne ministrare
in altari holocaustorum ubi erat ignis
perpetuus levitici 6. Et eadem sunt re-
plicatur eum dicitur. Cum ardoribus sem-
piternis et subditur responsio. Qui ambu-
lat in iustitiis quantum ad personam
vite et loquitur veritates quantum ad
sanitatem doctrine. qui proicit avariciam
et ista quam multa habet nostra avariciam
pecuniam aliena per violenciam. nec
etiam accipit contra iusticiam qui ob-
turat aures suas ne audiat sen-
tentiam a simone de sanguine effundendo
per mortem innocentis vel eius
mutilacionem. et claudit oculos suos
ne videat malum a. ne videat
mulierem alienam ad concupiscendum
Iste in excelsis habitabit a. talis
est dignus fungi sacerdotis munere in
monte syon ubi erat templum et
talis fuit iste eliachim qui in hoc
officio successit sobne. munimenta
saxorum sublimitas eius. Salomon
enim edificavit templum in monte
moria de lapidibus magnis et
preciosis 3o regum 4o et edificia ad tem-
plum pertinentia. Regum eadem habitaculis sunt

sacerdotis. Panis eius datus est
ei. Nomine panis et aque intelli-
gitur omnis cibus et potus in scriptura
ysaye 6º. Pone eis panem et aquam
et subditur. et appositi sunt eis magna
ciborum quantitas. Summo autem sacerdoti
debebantur primicie frugum et anima-
lium. Regem in decore suo videbunt
scilicet ezechiam gloriose regnantem post
sennacherib deiectum ut habetur 2 paralip.
32. Et in hac gloria viderunt ipsum
elyachim pontifices et alii ministri
templi. et oculi eius scilicet elyachim
cernent terram de longe quia de
monte syon ubi erat eius habitacio
poterat videre iudeam pro magna
parte. cor tuum o elyachim cunctan-
tem contra modum loquendi de se ipso
ad secundam quod frequenter fit in prophetis
meditabitur timorem scilicet domini quem
predecessoribus suis contulit. Ubi e-
litteratus ubi legis ponderans verba ubi est
doctor parvulorum. predecessor tuus in officio pontificis
qui debuit esse litteratus ad ponderan-
dum verba legis et docendum igno-
rantes qui dicitur hic parvuli q. d.
periit in terra aliena ut habetur supra
22º. Non subditur populum impudentem
a sobna et sibi adherentes non vi-
debis amplius in templo domini po-
pulum alti sermonis id est qui sermonis fuit
dicitur sobna propter quod altus est. Et
dicit hic profundus sermo qui propter
cruditatem non est intelligibilis. et propter
libros sermonis vocat hic prophetam senna-
cherib. et assirios quos intendebat
sobna introducere intra civitatem
et per templum. sed defecit ab proposito.

In quo nulla est sapiencia scilicet in senna-
cherib et populo eius quia vera sapiencia non
reperitur in infidelibus. ¶ Respice hic
quintum describit civitatis melioracionem
que per deiectionem sennacherib fuit multa
deteriorata in civitate de tristicia in
leticiam. et de penuria in habundanciam.
Primo igitur hec melioracio describitur
quantum quam contra sennacherib unum inve-
hit et lapsati sunt. Circa primum tan-
gitur primo melioracio quantum ad cultum divinum
cum dicitur Respice syon civitatem so-
lempnitatis nostre. Vocabatur enim illa
civitas prius civitas solempnitatis scilicet erat in des-
syon civitatis david ubi erat templum
ubi celebrantur solempnitates precipue
scilicet pasce penthecostes et tabernaculorum
magis populus de tota terra debebat. ante
quod non poterat a pretorio sennacherib circum-
ire inmundicia. sed ipso deiecto ve-
niunt undique gaudentes. ¶ Secundo ponitur
melioracio quantum ad habundanciam cum
dicitur. Oculi tui videbunt ierusalem
habitacionem opulentam quia de spoliis exer-
citus sennacherib omnes de civitate sunt
repleti et ditati. Tercio quantum ad secu-
ritatem dicitur tabernaculum quod nequaquam transferri
poterit. Vocat hic templum salomonis
tabernaculum quia dicitur in modum
tabernaculi moysi. quod transferebatur
de loco ad locum ut patet in libro numeri.
Et ad idem pertinet quod subditur Nec
auferentur clavi eius in sempiternum in
tabernaculo enim moysi postes erant
de tabulis simul iunctis per incas-
traturas. et clavos qui amovebantur
de locis suis quando tabernaculum depo-
nebatur et portabatur ad aliud locum
In templo vero salomonis postes infixi
erant de lignis lamnis aureis

operis. et erant quasi clavi positi ut
inseparabiliter manerent. Et omnes
funiculi eius non rumpentur. i. stabili-
tas templi per impetum senachib
non dissolvetur et tamen subdit quia
solummodo ibi magnificus dominus deus noster
quia magnifice senachib cum suo ex-
ercitu deiecit sine ope humana. locus
fluviorum. Et hoc refertur ad illud
quod fecit ezechias propter exercitum se-
nachib quia aquam egredientem de
civitate ierusalem quam ipse retinuit
ad implendum fossata et piscinas
magnas fecit stare et residuum
aque quod non potuit recipi fecit
currere per aliud locum ut sic exercitus
assyriorum nullum inde haberent sola-
tium. ideo subdit Non transibit per eum
navis remigum. Et quia sic dispo-
suit ezechias aquas illas que erant
ad munimentum civitatis et in rectum
aquiductum adhiberentur quod non deservi-
ebant eis ad potum nec ad navi-
gium. Ut sic cum navigio possent
obsidere vel intrare civitatem. Et quia
omnia ista erant attribuenda divine
dominice potentie ideo subdit Dominus
iudex noster et cetera. i. vindicabit pro nobis
contra senachib. Dominus legifer
noster quia Moysi legem dedit in monte
synai. Dominus rex noster. Reges enim
iuda non erant nisi eius vicarii.
ipse salvabit nos. In aliquibus
libris interponitur veniet sed
non est in hebreo et in libris cor-
rectis. Laxati sunt. hic ostenditur
quod civitas muniti contra senachib
cuius exercitus percussus fuit ab
angelo antequam obsideret ierusalem

ut dictum fuit xxxvi capitulo. Et dispo-
nebat tamen deo permittente obsidere eam
figendo tentoria undique. ideo dicitur
Laxati sunt funiculi. i. dispositi
ut cum eis figerent tentoria circa
ierusalem. sed non prevalebunt quia
non obsedit eam. Sic erit malus
tuus. Et malus hic dicitur lignum
longum quod est in medio tentorii
erigitur. sicut malus in medio na-
vis et quia desuper ponitur sig-
num vel vexillum alicuius cuius est
tentorium. sicut in summitate na-
vis mali ponitur signum. ligna
autem tentoriorum senachib circa
ierusalem non sunt erecta nec signa
supra posita ideo dicitur Ut signum
non dilatetur. Tunc dividentur spolia. scilicet as-
syriorum inter habitatores ierusalem. quia
per cursum exercitus senachib con-
cerunt ad predicta predarum
multarum. tum quia magna fuit
multitudo percussorum. scilicet clxxxv mi-
lia. tum quia apportaverunt spolia
que in aliis locis iudee rapuerunt
tum quia rex senachib et fu-
gientes cum eo nichil secum apor-
taverunt ut velocius fugerent.
Et quia ad tale lucrum erunt homines
etiam debiles ideo subdit claudi
diripient rapinam. i. illud quod as-
syrii aliunde rapuerunt. Nec vi-
cinus dicet elangui. a. ex longa
infirmitate preterita non detinebitur
quin cum aliis vadat ad predam p-
ut patet. Populus qui habitat in
ea. i. in ierusalem auferetur ab eo in-
iquitas. scilicet ydolatrie que regnavit
ante tempus ezechie. propter quod cum

incurrat subito sed propter bo-
nitatem ezechie qui abstulit
ydolatriam et reduxit ad dei
cultum dicta pena non fuit in-
flicta Cap. xxxiiii

Accedite gentes hic propheta
comminatur ydumeis qui fuerunt
contrarii iudeis. cum tamen debuissent
eos iuvare eo quod a duobus fratribus
gemellis descendant scilicet esau et
iacob Primo ergo propheta comminatur
omnibus gentibus in manu regis
babilonis generaliter 2o ydumeis
specialiter ibi ecce super ydumeam. Circa
primum dicit accedite gentes etc.
et per hoc innuitur quod audi-
re magna ad subdit Quia in-
dignatio domini super omnes gentes
quas scilicet rex babilonis virtute
armorum sibi subiecit que fuerunt
valde multe secundum quod diffusius
exposuimus supra c. 24o Et furor super
universam maliciam eorum quia
non potuit sibi resistere vir-
tute armorum. et loco ponit hic
In indignatio domini quia nabuchodonosor
non fecit illas victorias virtute
propria. sed inquantum erat flagellum
dei ad puniendum peccata illius temporis
interfecit eos i. interficiet loquendo
de futuro per modum preteriti Interfecti eorum
proicientur bestiis et avibus inse-
pulti tabescent montes a sanguine eorum
per hoc designatur multitudo in-
terfectorum et tabescet omnis mali-
tia celorum quod exponit Ra. sa. de
angelis prefectis ad custodiam earum
gentium quas dicit simul puniri et
contristari cum gentibus quibus pre-
sunt quod est erroneum illi enim sunt
angeli beati et ideo non potest eis ad gra-
vamen quod sit contrarium voluntati eorum
et ideo in nullo tristantur nec gra-
vantur de punitione temporali seu eterna
gentium quas custodiunt quia talia ac-
cidunt secundum ordinem divine iustitie. Et ide-
o aliqui expositores hoc exponunt
de demonibus. sed non oportet sic
dicere quia de talibus actionibus non
tristantur sed magis delectantur. Et ideo
per militiam celi sol et luna et alia
astra nobilia intelliguntur que frequenter
in sacra scriptura militia celi dicuntur
huiusmodi enim astra multi gentiles an-
tiquitus colebant ut deos et ideo
metaphorice dicuntur tabescere in destructione
gentium ea adorantium eo quod apparet
manifeste quod non potuerunt eas sal-
vare et complicabuntur sicut liber
celi in libro plicato non potest legi
et eodem modo dicitur hic quod gentiles ex
constellationibus futura prenosticantes
non poterunt i. videre infortunia
super eos ventura unde et
militia eorum defluet i. influentia
stellarum eis non proficiet quoniam ine-
briatus est in celo gladius meus
i. gladius vindicte mee ex ordi-
natione celesti seu divina expeditus
est ad effusionem multi sanguinis
Ecce super ydumeam hic consequenter
invehit propheta contra ydumeos
specialiter Et dividitur in tres partes quia
primo comminatur eis hominum occisionem
2o terre destructionem ibi et convertentur
et 3o omnium dicti confirmationem
ibi Requirite diligenter Circa primum
dicit in persona domini Ecce super
ydumeam Et per transpositionem de
sanguine agnorum i. minorum Et

et hircorum, i. mediocrium et de san-
guine medullatorum arietum, i. ma-
iorum impiorum et diviciis. Victima enim
domini, i. interfectio peccatorum exercita domini
in Bosra. Que hac enim civitas fuit Iobab
rex Edom, Gen. 36. Et descendent
unicornes, i. superbi et iniqui et
tauri cum potentibus, i. indomiti.
Inebriabitur terra eorum sanguine. In
hoc notatur multitudo sanguinis effusionis
humani. Causa sequitur cum dicitur: quia
dies ultionis domini etc. Hii enim fu-
erunt ydumei puniti eo quod fuerunt
molesti et adversarii iudeis quorum
civitas metropolis fuit urbs in qua
erat mons Syon. Et convertentur
hic consequenter propheta comminatur eis terre de-
structionem cum dicit: Et convertentur tor-
rentes eius in picem, i. incorrup-
tionem et amaritudinem ex multitudine
sanguinis ibidem decurrentis et
cadaverum ibidem putrescentium et humus
eius in sulphur, hoc est in fetore
ex cadaveribus exalante. Et erit
terra eius in picem ardentem nocte et
die quia habitacula illius terre fuerunt com-
busta ab adversariis ac si essent li-
nita pice non extinguetur in sem-
piternum ope humana. Ignis enim
non fuit extinctus ab incolis qui e-
rant pro maiori parte interfecti et
residui fugitivi vel capti nec ab
adversariis qui ignem attendebant. Sed
per se cessavit pro defectu materie
combustibilis. Vel potest dici quod in aliqua

parte illius terre in signum divine
vindicte apparet ignis ex oriens
de venis sulphuris qui adhuc
perseverat sicut est in Sicilia in monte
Ethne. Et sequitur: Ascendet
fumus eius. Non est transiens
per eam quia evacuabitur ab in-
colis et possidebunt eam onocro-
talus avis est immunda. Et dicitur ab
onos quod est asinus, eo quod habeat fa-
ciem aliquo modo similem asino
ut hic in libro qui dicitur catho-
licon. Hebrei tamen dicunt hic noc-
tua que est avis volans de nocte
et hericius animal est pungitivum spinosum
et ibis, i. ciconia. Hebrei dicunt
monedula. Hec ista designant
vastacionem terre quia ista habitant in
locis desertis. Et extendetur su-
per eam mensura, i. destructio et va-
stacio secundum mensuram peccatorum. Et
sequitur: Nobiles eius non erunt
quia erunt interfecti vel capti. Et
sequitur: Regem potius invocabunt,
i. regem Babilonis cui erunt sub-
iecti in nobilibus ut eorum misereatur
quod tamen non invenietur apud eum misericordia. Et
sequitur: et erunt omnes principes
eius in nihilum. Et orientur in
domibus eius ruinosis et dere-
lictis spine et urtice et paliurus
[illegible] est [illegible] pani. Et
erit cubile draconum. Per omnia
ista intelligitur quod terra ad solitudinem
redigetur. Et occurrent demonia o-
nocentauris. [illegible] in [illegible] translacione
dicitur hic demonia. Demones mali
vel homines silvestres onocentauri

ri aut aialia mostruosa in p
te supiori similitudine homi
nina et in inferiori asini quod di
abonos q e asinus hebrei sic
dicunt Et occurret martinetats
siluestribus et dicunt matine
apud eos aialia hinnia simi
li similis sunt tn caudata et
pylosus clamabit alt altm a
vlulabit Et dicit hic pylosus
sm hebreos aialia ferocia
pylosa sicut lupus et hinc ubi
cubauit lamia i aial mostrosu
hns in superiori parte similitudi
ne mulieris et in inferiori pe
des equinos Cetera parent ex
dictis Requirite diligenter h
qui ponit predictorum consumacio
ni dicit Requirite diligenter
in libro dni i in hoc libro ysa
qui scripsit ipm spu sco dictante
put dictum fuit in principio huius
libri et legite sz futuris tpibus
et in venientis q vnum eorum que
dixi ventura sc edom no de
fuit quia sic adimplebit alter ad
altm no quesiuit hoc e dem
hoc no contigit casu sed ex intencione
industria sed ex ordinacione di
na io subdit quia q ex ore
meo prodit prophetando ille sz
deus mandauit m in spiritado
et spus eius congregauit ea
sz aialia monstruosa predicta
et ipse misit eis sorte a locum
ad habitandum et manus eius di
uisit ea illis in mensura a
singulis sm sue nature genera

usque in eternum In hebreo hic
usque in seculum quod hoc sic exponit
ab aliquibus Alii tn accipiunt inscripcionem
pro maiori parte alii pro minori Qui
no accipit hic prodicacionem pro
tota quod ydumea post destructionem
dictam per nabuc fuit post ea ha
bitata ab hominibus et predicta aia
lia inde eiecta Cap xxxv

Letabitur deserta Andreas
et aliqui expositores catholici
mor ipm sequentes exponunt istud
tercium capitulum ad litteram intus iuda
ice sz de prosperitate iudeorum post
reditum de babilone Sz hoc no
videtur dictum quia ab illo tpe usque
ad xpm fuerunt in seruitute gentium et mise
ria sicut dictum fuit supra 32 cao
fuerunt etiam in multis afflictionibus
et angustiis ut pz in libro esdre
et neemie et dan Item prosperitas
et iocunditas que in hoc cao descri
bitur ad tpus illud nullo modo referri
videntur Si aut dicatur q immo
q hic e parabolica locucio sicut
dicitur de aliqua muliere q e albior
niue quamuis nullam deficiat om
nis albedine hoc no videtur conue
dendum in proposito q magnificandum
plus decet plus confiteri q pro
mittere vel soluere no numquam et
numquam prouiso q in magnificandis Deus
aut e magnificentissimus et pius
simus et io eius promissiones de
bonis no possunt videri exponi
per respectum implecionis n a
liquid accipiat minus q sic dicat
exponi ut patet de malis maius
secundum pxe q bonum promissum

visto restrindit' vel totalit' aufer-
tur. Comminaciones tn de malis sit ~~to-~~
~~talit' auferet~~ alit' racionabilit'
exponit'. propter q' Ra. sa. exponit
hoc ca'm. de felici statu quem ex-
pectant iudei in adventu messie
exponit dimittendo q' sm e in dictis
e sz q' xpus sit ad huc venturus
in mundo et anticipando q' vim e sz q' ho
captivitas sit ad tempus p° rescindit
ut sic exponit ca° preti impleo propheta
denunciat destructionem ydumee ad
consolacionem iudeorum. Et quia hic
denunciat eis consolacionem perfectam
Ostendit in tres quia primo consolat'
eos de sua multiplicatione. 2° de
credencium roboracione i confortacione
mag. 3° de demonum derisione ibi
Inhabitabunt. Ad evidenciam primi sci-
endum q' in sanhedrim qo solitano
qui apud hebreos e liber auctenticus
dicit' q' quinq' res notabiles de-
fuit in 2° templo per zorobabel
edificato q' fuerunt in templo salomonis
Primum e ignis qui venit in altare ho-
locaustorum qui tunc [illegible]
non contingebat quibus est sub
divino. Secundum e archa testi. Unde h'
3° dicit In illis diebus no dicet
ultra archa testi nec ascendet
super cor'. 3m e unctio regum et
pontificum. Et pontifices qui fuerunt
post captivitatem babilonicam no fuerunt
instituti unctione sacra. sed in
stituebant' sepe per reges quibus
iudei erant tributarii. qui sepe
vendebant summum sacerdotium. Similit'
toto tempore illo Iudei reges no
habuerunt nisi aliquos paucos
parvo circa tempus xpi et illi no

fuerunt per unctionem instituti. Quartum
e spiritus sanctus seu divinitas. q' pro cer-
to dicebat' in templo salomonis [illegible]
tere. quia l' a summo sacerdote au-
diebant divina responsa. no aut in
2° templo. Quintum e urim et thu-
mim pro quo ponit' in latino doc-
trina et veritas Exo. 28. et summo
sephirum erat quidam fulgor subito
resplendens de lapidibus racionalis
et super humeralis. quando deus certi-
ficavit preces summi sacerdotis. de quo
dicit Josephus 3° libro antiquitatum
iudaice q' defecit p' cc annos an-
tequam inciperet scribere. xx° anno a
passione xpi vel circiter q' librum
illum obtulit Vespasiano im-
peratori qui cepit imperare anno dni-
ce [illegible] Et sic summum pri
cessavit per magnum tempus an
xpm. et ad huc p' maius tempus
an cessavit sm librum allegatum.
Sequitur. Sm hoc dicit ¶ Letabitur
deserta a. iudea q' fuit deserta
adeo quantum ad quieta predicta Et
in illa tempore erant primi templi
prophete destruebant per iudeam
populum a malis retrahendo et ad bona
exhortando. Tempore vero 2i nole-
gerunt habuisse ii aggeum zachariam
et malachiam qui prophetaverunt tempore
reedificacionis templi 2i. Sed post ea
populus iudaicus prophetis talibus fuit
privatus p' cc annos et amplius
sz usq' ad tempus Johannis baptiste
qui cepit primus predicare et adve-
ntum [illegible] Letabitur sz iudea q'
fuerat predicto modo deserta et invi-
a in adventu xpi habebit [illegible]

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

gaudii quantum ad defunctos quos de
lymbo secum transtulit ad gloriam et
quantum ad vivos credentes in eum quod po-
tissime fuit impletum quando recepto
spiritu sancto in die penthe[costes] confidenter
et magna constantia laudabant
dominum actus 2o et convertetur plenitudo
id est gentilitas quod admodum plenitudinis
careat cultura legis et prophetarum et
cum gaudio suscepit fidem christi ad
predicationem apostolorum et florebit quasi lilium
decore sanctitatis et odore bone fa-
me germinans germinabit per tale
reduplicationem intelligitur multitudo
gentilium recipientes christi fidem et
exultabit letabunda corde et lau-
dans ore gloria libani etc. per ista
tria loca que pre aliis in iudea fuerunt
amena et fertilia intelligitur quod quic-
quid erat pulchritudinis et ame-
nitatis in fertilitate et honestate
in synagoga translatum est ad ecclesiam
ex iudeis et gentibus congrega-
tam ibi videbunt gloriam domini id est
ihesus christus quem viderunt apostoli oculis
corporis quantum ad humanitatem et o-
culis mentis quantum ad deitatem Joh.
primo vidimus gloriam eius gloriam
quasi unigeniti a patre etc. viderunt gloriam
eius in miraculorum operatione et re-
surrectione eius et ascensione gentiles
etiam postea ad fidem conversi fuerunt
gloriam eius postea in miraculis
factis in nomine christi. Confor-
tate hic quantum denunciata materia
gaudii corroboratur dicentibus
cum dicitur confortate etc. et est sermo
prophete ad apostolos confortate manus
dissolutas id est gentilium que ante erant

tardi et pigri ad opus bonum. et
genua debilia gentilium roborate
verbis et exemplo ad querendum agenda per
christo sustinendum pusillanimes id est
predicti confortamini in virtute christi et
nolite timere scilicet tormenta tyrannorum
cum eam subdit Ecce deus vester ultionem
adducet retributionem super vos per-
secutores ipse veniet et salvabit
vos per passiones modicas ad gloriam
deducendo. et sic factum fuit in pri-
mitiva ecclesia. et per longum tempus postea
quod multi gentiles ad fidem conversi erant
in deo confortati ita quod non time-
bant tormenta. sed magis appetebant
ut patet in legendis multorum sanctorum Tunc
aperientur oculi cecorum etc. ista enim mi-
racula fuerunt facta temporaliter per christum
et postea per apostolos et alios credentes
in nomine christi ut patet in evangeliis
et actibus apostolorum. fuerunt etiam facta
spiritualiter in illuminatione infidelium
fide recipiendo et aures eorum fuerunt
aperte mandatis christi obediendo et claudi
saliunt per viam morum incedendo et
muti solvi fidem christi libere confitendo
cum eam subdit. quod scissure sunt in deserto
iudee et gentilitatis ut patet expositum
dicto aque id est gratie baptismi et torren-
tes in solitudine id est vallis gratie spiritus
sancti De quibus dicitur Joh. 12 Alii dant primo
12 Alii dant primo parte etc. et quod
erat arida in stagnum etc. per
hoc notatur plenitudo gratie data
tempore ecclesie primitive In cubilibus
hic quantum denunciata materia gau-
dii ex ... demonum deiectione in
cubilibus id est in phanis et templis
ydolorum in quibus prius habitabant

dracones .i. demones in ydolis respondentes et alii maledictis locis apparuerunt demones in specie draconum. Vnde Vincencius et tamen oriet̃ quod ydolis inde abiectis talia loca fecit per apostolos alios quod dedicabantur divino cultui applicantur et erit ibi semita quod ad observatorem conscilio et via quod ad observatorem mandatorum. et hec erit nobis via directa permenendi ad beatitudinem ita ut stulti i. simplices et illiterati non errent per eam. Frequenter enim contingit quod simplices directius incedunt per hanc viam. Vnde cum Augustinus legisset vitam pauli primi heremite dixit Surgunt simplices et illiterati et rapiunt celum et nos cum litteris nostris trudimur ad infernum et non transibit per eam pollutus. Quod hoc patet quod propheta non loquitur hic de via materiali per quam incedunt transit pollutus et mundus et sic metaphorice loquitur inpretedentis et sequentibus cum dicitur non erit ibi leo etc. Per hoc intelliguntur demones qui in primitiva ecclesia fugabantur per credentes Marci ultimo Signa eos qui crediderint hec sequentur in nomine meo demonia eicient etc. et ambulabunt per viam iustitie qui liberati sunt a demonis servitute et redempti a domino Jesu Christo suo sanguine precioso. Convertentur et venient in syon i. ad ecclesiam militantem primo postea ad triumphantem secundum quod dicitur hebreorum 12 accessistis ad montem syon et civitatem dei viventis ierusalem celestem [illegible] et leticia sempiterna [illegible] Ecclesiastico et pluribus aliis [illegible] hoc etiam potest verum quod hoc tamen referri possit ad tempus iudeorum de captivitate babilonica redeuntium

Et factum est in xiiii^o anno. Describit liberatione ezechie et populi eius per modum prophetie hic. Scriptura describit eam per modum historie. Circa quod sciendum quod ezechias misit magnas pecunias regi assiriorum tali pacto quod a terra eius recederet ut dictum est supra iiii Regum xviii. sed accepta pecunia pactum fregit intrans terram destruxit. et populos in assirios misit ad capiendum ezechiam et populum suum. Urbis confirmationis misit rapsacem cum magno exercitu contra ierusalem. Circa hoc igitur sic proceditur quia primo ponitur dicta confirmatio 2o ezechie liberatio capitulo 37. Prima dividitur in tres quia primo ponitur dicta confirmatio 2o quedam postulatio ibi et dixit 3o petitionis refutatio ibi et dixit ad eos. Prima in duas quia primo mittitur qualis preambula 2o confirmatio dicta ibi et dixit. Circa primum premittit tempus cum dicit Et factum est in xiiii^o anno 2o locus ibi super omnes civitates iuda exceptis ierusalem et pauca fortalicia. Et misit rex assiriorum rapsacem de lachis ubi remansit cum parte exercitus ad pugnandum locum illud in manu gravi i. in tanta potestate quod ezechias non potest in campo resistere. Et tenuit se intra muros ierusalem. Et stetit iuxta ductum piscine superioris. illud aqueductum extrahebat contra civitatem duxerat ezechias ut dictum est supra 33° capitulo locus

xertinebat nomen aqueductus In
via agri fullonis sit vocati eo quod
fullones extendebant ibi vestes ad
desiccandum ¶ Et egressus est ad eum eli-
achim ad tractandum de pace de consensu
utriusque partis qui erat super domos s.
domini quia erat summus sacerdos ut dicitur
est supra 33° et sobna scriba i. scriptor
annalium. et est iste alius ab illo de quo
habetur supra 22° qui ante eliachim fuit sum-
mus sacerdos. et ioahe filius asaph a
commentariis i. cancellarius regis et est
a commentariis commune nomen indeclinabile
et neutri generis In hebreo enim habetur re-
cordator ¶ Et ut dicit Ra. sic habebat
officium reducendi ad memoriam causas
tractandas coram rege. et secundum debitum
ordinem quo cause debebant prius et
postmodum expediri ¶ Et dixit post
quibusdam preambulis hic consequenter de-
scribit verba rapsacis ex parte regis
assiriorum loquentis Que est ista fi-
ducia qua confidis scilicet te posse resistere
q. d. nulla est quia si confidis mayo-
ribus viribus per regem egipti illud nichil
est ut subdit Ecce confidis super bacu-
lum arundineum etc. et patet littera usque
ibi quod si videris in medio etc. Ubi ex-
cludit ab ezechia auxilium divinum d.
Nonne iste est cuius abstulit ezechias
excelsa etc. q. d. non debes adeo sperare
auxilium cuius divinum cultum iste
rapsaces dixit. Secundum quod post edi-
ficationem templi per salomonem non
fuit iudeis licitum alibi offerre
sacrificia nisi in casu ex dispensatione
divina sicut helyas obtulit in monte
carmeli 3° Regum 18 ¶ Et nunc tradere
domino meo etc. i. obligate per cautione
sufficiente et non in hoc habetur dicitur vadi-
atus scilicet pro duobus milibus quos
tradam tibi nec poteris ex parte hic ascen-
sores eorum q. d. in toto populo tuo non
invenies tot homines qui sciant
et possint equitare. et quomodo sus-
tinebis etc. q. d. nullo modo quia quilibet
eorum habet plures equites partis mane
sue ¶ Et si confidis in egipto etc. in
adiutorio dei et regis egipti simul
concludit d. ¶ Dominus dixit ad me as-
cende super terram istam etc. hoc sic
dicebant ad terrendum ezechiam ¶ Et
dixit hic consequenter ponit ezechie pe-
titio per nuncios suos facta cum dicit
loquere ad servos tuos sirra lingua
que non erat intelligibilis communi populo
et erat petitio racionabilis quia talis trac-
tatus debet esse secretus quousque
sit perfectus et finatus ¶ Et dixit
hic consequenter ponit dicte petitionis refu-
tacio cum subdit Numquid ad dominum tuum scilicet eze-
chiam et ad te eius ministrum misit me
dominus meus etc. q. d. sed magis ad populum
ut comedant stercora sua. i. non reddat
se voluntate quia diu erant obses-
si quod non habebunt aliquid ad comedendum
et bibendum Urina pedum suorum
i. fluente ad pedes suos. hominibus
enim in timore et angustia magna
positis solet fluere urina contra pe-
des. et per hoc innuit famem et
anxietatem eis futuram in obsidione
nisi reddiderint se ¶ Et clamavit voce
magna iudaice ex hoc dicunt doc-
tores quod iste erat apostata a iuda-
ismo Non vos seducat ezechias
promittendo vobis auxilium a domino
Facite mecum benedictionem

reddendo nos in voluntate et co
medite vnusquisque vineam suam et
cohitate pacifice et quiete intra
ciuitatem Veniam et tollam vos q.d.
hic est modus regum assiriorum scilicet trans-
ferre gentes sibi subiectas de terra sua
natiua ad aliam ut deinceps obedientia sit
magis secura. Quia enim aufferat hoc
rex assiriorum de oste rege israel et
eius populo ut hic 2o regum 17. Ad terram
que est ut terra vestra id est consimilis in fertilitate
et amenitate propter quod talis translatio
non debet esse grauis vobis Nec con-
turbet vos ezechias retrahendo
vos ab isto quod vobis offero Dicens
dominus liberabit nos q.d. non potest quod
intendit probare cum dicit Numquid liberauerunt
dii gentium etc q.d. non cum etiam multi
dii non potuerint defendere cultores suos
contra regem assiriorum ergo deus
vester qui vnus est ut dicit non po-
terit defendere Sed istud argumentum
nullum est quia illi non erant dii veri sed
ficti et nullius virtutis Deus autem
virtutis est et potentie infinite Et
siluerunt de mandato regis ezechie
timebant enim ne si loquerentur contra rap-
sacen multiplicaret verba blasphe-
mie contra deum Et ingressus est
eliachim etc ut referret ezechie
verba rapsacis scissis vestibus
hic erat modus iudeorum quod scinde-
bant vestes suas in signum doloris
quando contra deum blasphemiam audi-
ebant Vnde et princeps sacerdotum in
ponens christo quod blasphemasset scidit
vestimenta sua ut habetur Mathei 26 capitulo

Et factum est Capitulum XXXVII
hic consequenter describitur primus
ezechie liberatio Et primo ponitur
eius liberatio ab hoste Secundo ab infirmi-
tate capitulo 38 Prima in duas quia primo
ponitur et hoc plenius denunciatio secundo
angelica executio ibi egressus est Pri-
ma in duas secundum duplicem denunciationem
secunda ibi Reuersus est Prima in duas quia
primo ponitur ezechie humilis petitio
secundo responsio consolabilis missa ibi Et
dixit Circa primum dicitur Et factum
est cum audisset rex ezechias scidit
vestimenta sua causa eius dicta est et in titulo
supra ut dictum est et obuolutus est sacco
id est veste cilicina humiliando se coram
domino ut supra dictum et intrauit domum
domini ad ipsum deprecandum humiliter
et deuote et misit heliachim etc
quia magis confidebat de meritis
ysaie quam de suis. Filium amos prophe-
tam habentur aliqui libri quod factum est
ab aliquibus correctoribus eo quod
iste amos fuit propheta sicut dictum
fuit in principio huius libri Sed melius
dicit hic prophetam ut referatur ad ysa-
iam sicut ergo dictum in principio vbi
tractatur ista hystoria Dies tribula-
tionis et correctionis scilicet inimici et tamen populi
et blasphemie contra deum Dicens hoc
scilicet quia rapsaces dixerat predicta
que erant ad afflictionem regis ezechie
et populi et vituperium dei quia venerunt
filii usque ad partum id est virtuti af-
flictionis similis potest sicut mulier cum
in afflictione partus cui deficiunt vi-
res pariendi Si quomodo audiat dominus
etc Et hic legenda est littera cum ora-
tionis leua orationem ergo ad dominum pro
reliquiis que reperte sunt id est pro iudeis qui
remanserunt in regno unde qui

sunt valde pauci comparatione ad
tempora presentia · quia x decem tribus
fuerant captivate. Si quomodo audiat
dominus deus tuus · ut sit indignetur
contra assirios pro verbis blasphe-
matoriis que dixit nobis ab eis
Et dixit hic quintum ponitur ysaias co-
solabile responsum cum dicit ne timeas
a facie verborum id est propter verba rapsacis
quibus blasphemaverunt me quia ver-
ba illa exprimebant deum israel esse
impotentem · eo quod non posset salvare
ezechiam de manu regis assiriorum et
sic sequebatur quod esset impotentior
homini mortali Ecce ego dabo ei
spiritum id est turbationem metus et audiet
nuncium de thoracha rege ethiopum
invadere regnum suum ut habetur pre-
cepti et revertetur in terram suam ad eam
defendendam · et corruere eum faciam gla-
dio hic non fuit in ista reversione
qua rediit pro defensione terre sue
sed in alia quia debellato rege e-
thiopum postea venit in iudeam ad de-
struendum iherusalem et percusso suo exerci-
tu ab angelo fugiens rediit in terram
suam et ibi filii eius interfecerunt
eum gladio ut habetur in fine huius capituli
Reversus est hic ponitur 2us
de minutione complicita de liberatione ezech-
ie et populi sui et primo circa hoc ponitur
comminatio ezechie per regem assiriorum
2o eius devota oratio contra regem
celorum ibi et tulit ezechias Circa
primum notandum locus cum dicit Reversus
est autem rapsaces pacto suo nuncio
et invenit regem assiriorum pug-
nantem adversus lobnam Ubi erat

fortalicium Audierat enim quod prefectus
esset de lachis ipsa expugnata et au-
divit scilicet sennacherib de tharacha rege
ethiopie directos id est nuncios qui adhuc
venirent ad eum directos quod sequitur e-
gressus est ut ... quod cum audisset misit
nuncios ad ezechiam ne gloriaretur aut
assecuraretur in aliquo propter recessum
sennacherib de iudea asserens pacto quod
rediret contra eum et exercitum suum in
tanta fortitudine quod non posset ei re-
sistere non solum virtute humana sed nec
etiam divina ideo sequitur Non te decipiat
deus tuus et sic blasphemavit dominum
tamquam falliloquum et impotentem et ad
hoc induxit rationem cum subditur Ecce
tu audisti que fecerunt ... quod posita
est eius precepti rapsace dicta Et
tulit ezechias hic quintum ponitur ipsius
ezechie devota deprecatio cum dicit
et tulit id est accepit libros id est litteras
regis assiriorum qui ei comminabatur
litteris et verbis ad maiorem afflictionem
et ascendit in domum domini · ad devotius
deprecandum ex sanctitate loci et
expandit eos coram domino · que continebat
blasphemias contra ipsum Ut sit indig-
naretur contra regem assiriorum domine
exercituum id est angelorum deus israel qui
sedes super cherubim propitiatorium
enim quod sedes dei dicebatur super
alas cherubim ponebatur ut dicitur supra
exodi 25o Et per hoc designatur
quod preerat omnibus angelicis creaturis Inclina
domine aurem tuam et audi id est exaudi
tue iustitie unde contra sennacherib
te blasphemante Vera pater ipse
i Ut cognoscant omnia regna
terre quia tu es dominus solus contendo
sennacherib quod deos aliarum gentium

destruxit ¶ Et misit hic qui^d
porro^r ezechie consolacio per
ysaiam ruinam sennacherib de p̄ximo
futuram denunciando et primo p̄dicta
ruina predicit^r 2o ad hoc signum
mirabile inducit^r ibi aut^e Cui
prima dirigit^r primo verbum ad
ezechiam cum subdit^r hec dic dn̄s
isrl' aug^e vm̄ nō p^t ēē sm̄ pro
quibus rogasti me sennacherib
sunt audita despexit te in corde
suo virtutem tuam pro nichilo q-
putando et subsannauit te sensi^b^li
signo Subsannacio ēn̄ est dicit^r
contemptus qui fit cū rugacione
nasi Virgo filia syon i· ciuitas
templi in monte syon in ?dilectā.
que filia et dicit^r virgo ꝓpt integritē
fidei q̄ semper mansit ī maiquibus
et maiore sua vigebat ipse eze-
chie post te caput mouebit co-
minando a longe Virgo filia
ierlm̄ q̄ dicit^r virgo et filia rac-
ia dicta quia ierlm̄ fuit ciuitas
electa ad dei cultum ut hr̄ 2o paly-
6o ¶ Cont^r ysaias dirigit sermonē
ad sennacherib d· cui exprobrasti et
cominando et blasphemando ex
nimia superbia et vnde ꝯtra quem ad
sanctum isrl' i· ad deum sanctifi-
cantem isrl' Vel sic ad illum q̄
isrl' adorat ut sanctum suum et
sic superbisti contra deum et nō
contra hominem tm̄ In manu
seruorum tuorum exprobrasti dn̄o
ut pz de rapsace p^r^ti eius et
de aliis nunciis sennacherib abi
missis ut hr̄ in isto cap^o 2 i^ste

fuit magis contemptus quam si
sennacherib hoc fecisset quia p^r
sicut dare alapam alicui et per-
sonam vilem quam si aliquis no-
tabilis hoc faceret maiū ꝯtra Et
dixisti ꝓ superbiose attribuendo
t^e victorias quas dn̄a contule-
runt tibi ibi subdit^r In multitudi-
ne ego ascendi altitudines mon-
tium i· iudee q̄ ē tra montuosa iuga
libani i· monte syon vbi erat te-
plum qui dicit^r hic lybanus eo q̄
erat edificatum de lignis libani
ut hr̄ 3o reg 4o Et loquit^r de futuro
per modum p^t^ti q^r p̄ nimia super-
bia credebat certitudinalit^r hoc
facturum se· ac si iam fecisset Vel im-
p^t^ti q^r realit^r nō erat factum io
subdit per modum futuri· et succi-
dam excelsa cedros eius et
electas abietes· templum em̄ erat
edificatum partim de lignis cedrinis
et partim de abiegnis· saltum carme-
li eius ad depredandum animalia q̄
ibi pascebant^r In magna copia
ego fodi scz puteos et cisternas
de nouo et ēā subdit^r et siccaui
vestigio pedis mei sic q· d· tanta
ē multitudo exercitus mei in homi-
nibus et animalibus q^r aliq p̄ eorum
nō sufficiunt Nunquid nō audisti tu
sennacherib q̄ olim fecerim creando
mundum de nichilo Vel aliter et
melius ut credo q̄ olim fecerim tibi
fendo regna degere inge^te pro
voluntate mea· q· d· sic ex anima-
libus et exercitus in conspectu tuo tuis sic et

de assuero lr hester go et aliquibus
libris additur ei sed non est in hebre-
orum x c[apitulo] 19 ubi ponitur illa hy-
storia sed tamen additur non est referendum
ad regem assiriorum ut aliqui ex-
positores dicunt. sed ad quemquam tyrannum
cuius deus transtulit potestatem et regnum
ut dictum est Ego diebus antiquis
a aeterno. ego plasmavi illud a-
disposui faciendum adduxi a. victorias
quas habuisti tu et te fieri potest
ostendi hanc eius quod dicitur supra 10.
ve assur virga furoris mei et
baculus ipse et factum est in eradica-
tione collium pugnantium a. principum
ad invicem discordantium quia alii
volebant se reddere alii contra-
dicebant habitatores earum breviata
manu contremuerunt a. potestate earum
diminuta facti sunt sicut fenum agri
in quo non est potentia resistendi
et herba tectorum que defecit antequam
veniat ad perfectionem habitationem
tuam in regno tuo. et egressum
tuum ad veniendum contra populum
meum. et introitum tuum intra iu-
deam ego cognovi. et ita disposui
et insaniam tuam contra me meam
maiestatem blasphemando superbia
tua quia facta predicta attribuisti
virtuti tue ascendit in aures
meas q. d. tempus est te reprimendi
et puniendi ideo subditur ponam
ergo circulum in naribus tuis sicut
fit bubalis ut iugo subponatur et
frenum in labiis tuis sicut equis
indomitis et reducam te in malis
gratibus tuis in terram tuam ut hic
infra earum tuo ¶ Tibi autem hoc

ad predictorum confirmacionem datur
mirabile signum cum subditur Co-
mede hoc anno que sponte nascuntur
a. sine cultura hominis et illa sunt
que germinaverunt ex granis que ex[ciderunt] ad ex-
itum sennacherib qui vastavit et diri-
puit bona terre quando ivit ad pugnandum
contra regem ethiopie ut dictum
est quia fuit dicunt hebrei ¶ Collig
grana tot bona exierunt quod totus populus
ezechie potuit uno anno colligere
ex[...] et manu de pomis vestem
¶ In anno secundo quod exercitus sennacherib
prestaret arbores fructuosas. et
ipsi ezechie permittitur quod mirabiliter fa-
cient ramos ita magnos quod desuper
ribus ubique nascentibus populus uno
toto potuit sustentari ¶ In anno 3o
seminate et q. d. o tu ezechia qui
vidisti hec duo signa circa sena-
chib futura in principio anni 3o qui
veniunt ad respondendum verum ita quod
ipso deiecto poteritis tute seminare et
metere et vivere quiete 10 sequitur
et mittet id subditur radicem deorsum
a. stabiliendo intra et faciet
fructum sursum et opera bona et sed
quod de reliquiis ceciderunt reliquie a duo
tribus que remanserunt decem aliis cap-
tivatis. et iste due tribus timore sen-
nacherib intraverant urbem fugiendo
de circumstantibus locis timore senna-
chib sed exercitus perusso ex-
ierunt inde secure ad loca sua re-
deuntes et salvato domo te sion
quod orasset ezechie ibidem fecit et
sacrificia sacerdotum cum precibus supra-
memoratis illa salvationem populi de
manu sennacherib zelus domini exercitum
faciet hoc vindicans blasphemiam

sennachib propheta hec dicit dominus cuius
verbum non potest esse frustra. non intrabit
ciuitatem hanc ut credit et non
iaciet ibi sagittam. quia non permitte-
tur appropinquare ut hoc possit facere
Et non occupabit eam clipeus. i.
bellatores clipeati ad inuadendum
ciuitatem parati. Unde Ro. super reg.
dicit Et non occupabit eam munitio
quia sicut dicit Ra. sa. ad hunc ex-
ercitus sennachib non erat ante aliquem
qui fuit percussus sed erat in nube
que non distat multum a terra et
huic consonat quod dictum est super 10.
Ad hunc dicendum est ut in nube stet et
dicitur hic nobis locus iste quod Ra-
sa. vocat nubem et non mittet
in circuitu eius aggerem. In via qua
venit ad impugnandum scilicet ierusalem. In via
qua venit. quia confusus fuit
fugiendo in terram suam redire. Ut
hic potest sequi. Protegam et cetera. propter
me. i. propter mea iura demonstranda in senna-
chib destructione et gloriam meam
in templi protectione. Egressus
autem promissa dominatione completa
de ruina senachib hic ponit ex-
ecutionem angelicam. Ubi primo ponit
percussionem exercitus cum dicit egressus
autem et cetera. Secundo percussionem regis cum
dicit et egressus est deinde consilium
fugiens et factum est cum adoraret
et filii eius percusserunt eum. Dicunt
aliqui quod hoc fuit quia ordinauit as-
saradon regnaturum post se et istis
duobus postpositis et sic inuiderunt
eum de spe regnandi. Et huic con-
cordat quod filii fugiunt in terram
ararath i. armenie et sic uidetur

quod non intulerunt eum cupiditate reg-
nandi propter quod tradi sibi regnum alia causa
assignatur. Dicitur quod principes regni
sui erant irati contra eum. eo quod filii
eorum et amici fuerant interfecti propter
eius superbiam et blasphemiam contra
deum israel ut dictum est propter quod trac-
tabant de morte eius. quod cum ad
aures eius peruenisset intrauit te-
plum dei sui orans et promittens quod si
hoc periculum euaderet in eius honorem
duos filios suos predictos sacrifica-
ret quod intelligentes eum interfecerunt
ne ab eo occiderentur. Et huic consonat
quod dicit eum adoraret. Cap. xxxviii

In diebus illis post liberacionem
ezechie ab hoste hic ponitur
eius liberatio ab infirmitate et
quod primo ponitur eius mirabilis sa-
natio secundo exponitur ex hoc insur-
gens clara eius que precipua inter
quia primo describitur sanatio secundo
interponitur ezechie oratio i. gratiarum actio
de sanationis executione i. et iuxta
prima mediatus quod primo sanatio nun-
ciatur secundo ad hoc signum mirabile
datur i. hoc autem. Circa primum pre-
mittitur infirmitas. Secundo nunciatur
sanitas i. et factum est. Circa primum
dicitur In diebus illis egrotauit
ezechias usque ad mortem i. taliter
quod non poterat euadi per naturam. Dicunt
aliqui quod hoc contigit ei quia non red-
didit gratias deo sufficienter de per-
cussione exercitus sennachib sed hoc
impedit Ra. sa. Per hoc quod ysa-
dixerit sibi propheta et de manu regis
assiriorum eruam te et ciuitatem istam
Ex quo arguitur quod illa percussio ex

ritus fuit p(ro)p(ter) infirmitatem ezechie
et no(n) an(te). Unde q(uod) dixit hoc ei acci-
disse eo q(uod) noluit uxorem accipe(re)
q(uam) tu(n)c facere tenebatur ut linea david
in regno p(er) ip(su)m continuaretur. Unde
q(uod) convalescens accepit uxorem
de q(ua) genuit manassem et huic
dicto concordare videtur q(uod) h(abe)t(ur) ii paralip(omenon)
xxxiio ubi dicitur q(uod) manasses erat
xii annorum cu(m) regnare cepisset in-
mediate post mortem ezechie qui vixit
xiiii annis p(ost) sanationem istam. Et ideo
dicit Ysa. xxxviii. quod illud q(uod) sequitur: dis-
pone domui tue etc. i(d est) fac testa-
mentum tuum dixit ysaias ezechie
tercia die an(te) percussionem exercitus
sennacherib et tercia sequenti qua fuit
illa percussio ezechias sanatus
ascendit in domum d(omi)ni ut h(abe)t(ur) iiii
reg. xx. Et convertit ezechias faciem
suam ad parietem ut oraret secrecius
et devotius et no(n) impediretur ab
assistentibus. Obsecro d(omi)ne memento
queso quomodo ambulaverim coram
te etc. hoc no(n) dixit ad iactantiam
sed magis ad gra(tiarum) actionem recog-
noscens q(uod) hoc processisset ex
bonitate divina ut sic gratus de
precedentibus uberiorem gra(tia)m impe-
traret. Et factum est hic ostenditur de-
nunciata sanitas et p(atet) littera usque
ibi ecce ego addiciam super dies tuos
quos iam p(er)fecisti xiiii annos. Ista
fuit prophecia predestinacionis que est
q(uan)do fit revelacio prophetica alicuius futuri
prout est in disposicione divina et eius
prescientia et hoc infallibiliter impletur
q(uia) divina prescientia est immobilis prophecia

aut supra posita q(ua)ndo dixit morieris
tu et no(n) vives fuit prophecia commina-
cionis que est q(uan)do revelatur aliquid futurum no(n)
prout est in mente divina sed prout est
in causis inferioribus et sic erat
de infirmitate ezechie que erat incu-
rabilis et per naturam non t(ame)n per hoc
excludebatur q(uin) divina virtute cura-
retur. et ideo talis prophecia no(n) semper
impletur. Hoc aut(em) hic ostenditur dat(ur)
signum mirabile ad confirmationem dicte
prophecie que erat predestinacionis cu(m) di-
cit in persona d(omi)ni ecce ego reverti fa-
ciam umbram etc. Ex hoc p(atet) q(uod) illud
horologium erat ad solem ad cog-
noscendum horas diei per umbram.
Et dicunt aliqui q(uod) due linee fa-
ciebant unam horam. et s(ecundu)m hoc
illa dies artificialis fuit augme-
tata .x. horis t(antu)m. s(cilicet) q(uin)q(ue) horis
in regressu solis versus orientem
et quinque horis redeundo ad locum ubi
incepat retrocessio. Alij no(n) dicunt
et convenienter q(uod) qu(a)libet linea fa-
ciebat unam horam et sic illa dies
artificialis fuit augmentata xx
horis decem redeundo ad locum pris-
tinum. Et sic illa dies artificialis
fuit triginta duarum horarum. quia
an(te) habuit decem horas. et p(ost)ea
duas sunt sole redeunte ad occasum
et hoc videtur opinio dionisij in
ep(isto)la ad policarpum ubi loquens de
ista retrocessione solis dicit sic sol
cu(m) decima hora esset deos p(er)mittente
repedavit ad orientem aliis decem
horis designatis deinde rursus
decem horis alijs ad occidentem
currente sole. sed et residuus diei
duabus horis. Sequitur figura

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

¶ Scriptura hic interponitur oro ezechie pro gratiarum actione de sua sanatione. Et primo premittitur titulus cum dicitur Scriptura et cetera. et prosequitur tractatus cum dicitur ego dixi. Et dividitur in duas partes. quia primo recolit amorem cum inquit fuit. secundo bonum quod sibi deus per ysaiam promiserat ibi Tu autem eruisti. Circa primum dicit In dimidio dierum meorum. Tunc enim ezechias erat in 39o anno vite sue. quod sic patet quia 4o regum 18 dicitur quod ezechias erat 25 annorum cum regnare cepit et 29 annis regnavit post suam infirmitatem qui simul iuncti faciunt 54 annos. a quibus si subtrahantur 15 quibus regnavit post infirmitatem illam remanent 39 et sic erat in 39 quando infirmatus fuit. et est quasi medium vite hominis secundum cursum nature. Vadam ad portas inferi. hebr. habet sheol. quod aliqui accipiunt pro fossa seu sepulchro. et sic accipitur hic quantum ad corpus ezechie. alii autem accipiunt hic pro inferno. et sic accipitur quantum ad animam accipiendo tamen infernum. pro ad portas inferni quia limbus iste a sanctis dicitur esse in superiori parte inferni. ¶ Quesivi residuum annorum meorum id est mecum considerabam quot annis possem vivere per naturam. Dixi audito verbo ysaie. Morieris tu et non videbo dominum deum id est templum domini in terra viventium id est homines viventes. non aspiciam hominem ultra in patria? et habitatorem quietis id est populum regni mei habitantem in pace mortuo sennacherib hoc dicebat ezechias quia iam ysaias sibi dixerat ante et liberationem civitatis et populi

ut patet capitulo precedenti. et ideo grave erat ezechie illud bonum temporis non videre. Generatio mea ablata est. non habeo filium succedentem in regno. et hoc consonat dicto Ra. sup-posito quod non habebat adhuc filium. et convoluta est. ne extendatur ultra per generationes futuras sicut pallium plicatum non extenditur. quasi tabernaculum pastorum. quod frequenter locum mutant deponunt et plicant ad alibi et alibi portandum. Precisa est velut a texente vita mea in medio processus sui. sicut tela aliquando scinditur a texente dum est adhuc in stamine. Sicut pullus hirundinis clamabo. quasi cibum recipiendo clamore. Meditabor in gemitibus multis. Ut columba que habet gemitum quasi continuum. Attenuati sunt oculi mei. quia ex diutina affectione oculorum ad aliquid debilitatur virtus visiva. Domine vim patior infirmitatis ad mortem me ducentis. unde correcte sic est in hebreo et in libris correctis q.d. non possem mortem evadere nisi negotium meum accipias super te. quid dicam creatori meo. aut quid respondebit mihi sicut figulus luto q.d. non habeo defensionem contra eum quando ipse fecerit hanc infirmitatem iusto suo iudicio mihi in ferendo contradictiones? meas. et ideo non habeo in illa responsionem nisi coram ipso ideo subdit. Recogitabo et cetera. Domine si sic vivitur id est constitutus sum in tali angustia corripies me id est corripias ita quod infirmitas non sit mihi ad mortem. sed ad correc-

cione et vivificatorem me .i. vivi
ficetis hebrei non habent optatiuum
sed loco eius utuntur futuro indicati
ve et imparte .i. tempore patris in aduni
tate per ysaiam . per deiectorem se
nacherib de ierusalem futura amari
tudo mea amarissima .i. amaritudo
mortis in imminentis si tu innuens
me valde augmentabitur eo quod per
mortem privabor a bassessione et
beneficio domus patris ¶ Tu autem
hic gratias ezechias retulit be
neficium sibi a deo prestitum de pro
longatione sue vite d. Tu autem
eruisti animam meam .i. vitam meam ut
non periret per mortem proiecisti
post tergum tuum omnia peccata mea
quasi nolens ea videre amplius ad
puniendum et sic vivificasti me
non solum corporaliter . sed etiam spiritualiter
quia non infernus confitebitur tibi neque
mors laudabit te post mortem enim non
habet locum confessio peccatorum non ex
pectabunt qui descendunt .i. mi
seriorum dampnatorum . veritatem tuam
.i. effectum tue veritatis quod promisisti
salutem humani generis per christum . quia
non crediderunt illos quin in fide detine
bant . Vivens vivens ipse confite
bitur tibi ad confessionem enim peccatorum
requiritur vita presens quia non habet locum
post mortem ut dictum est Ad confessionem
laudis requiritur vita gratie quia non
est speciosa laus in ore peccatoris .
etc . ideo dicit duplicato vivens
sicut et ego hodie confitebor
utroque modo . fecit enim hanc orationem
post convalescentiam de infirmitate ut

ut predictum est Pater .i. quicumque de populo
israel filiis .s. suis notam faciet
veritatem tuam qua sanasti me sicut
dixisti per ysaiam et hoc narrabunt
patres filiis suis ad gloriam tuam . et
quia ezechias semper indigebat divino
auxilio etiam post sanationem ideo concludit
in fine Domine salvum me fac . quia a
te descendet salus corporis mei et
anime . et psalmos nostros cantabimus ego
et ministri tui cunctis diebus .i. in
aliqua parte singulorum dierum in domo
domini ubi est locus deputatus orationi et
sic secundum ceteris partibus est magis opera
bilis quam alibi ¶ Et iussit
hic ponitur operatio sanationis e
zechie que tamen ordine temporis precessit
sit orationem predictam ut patet ex prece
dentibus . et etiam ex subsequentibus
videtur igitur Et iussit ysaias ut
tollerent massam de ficis et conterent
aliquid et satis apponerent quod emplastrum
de ficis de natura sua erat aggra
vativum illius infirmitatis et ad hoc fuit
apponi ut sanatio mirabi
lior appareret Et dixit ezechias
Istud refertur ad illud quod ponitur
supra hoc autem est signum quod
sequitur respondet ad questionem ezechie humi
liter Responsia enim sacra non se
seruat ordinem temporis . sed frequenter
prius dicta vel facta postius scribuntur
et econverso Capitulum XXXIX.

In tempore illo . postquam descripta 39
est ezechie mirabilis sanatio hic
consequenter describitur ex hoc consequens de
claratio Et dominus misit . quod primo huius de
claratio describitur secundo ostenditur ibi
Intravit Circa primum sciendum quod
babilonii tunc temporis iudeos erat

micih. Vbi et astronomia primo
fuit inventa scilicet in caldea. cuius metro-
polis est babilon. et ideo quando propter
retrocessionem solis prodigium contin-
gisset nationis fuit sollicita querere ho-
ram dei. et cum audissent hoc accidis-
se in sanatione ezechie de egritudine su-
pradicto rex babilonis misit libros
et litteras ad ezechiam ad sciendum de re-
trocessione solis mirabili. Similiter dicit
Ro. pal. ca. Vbi dicitur quod nuncii regis
babilonis missi sunt ad ezechiam ut
interrogarent eum de portento. quod acci-
dat super terram et munera in signum
reverentie. Letatus est autem super eis eze-
chias letitia inepta procedente ex ela-
tione ex hoc quod talis rex et tantus
de tam longinquis partibus misisset
sibi nuntios solempnes et munera quo
subditur et ostendit eis etc. Sa. pa. dicit
quod non solum ostendit eis divitias regni
ad suam iactantiam. sed etiam ea que secretis-
sime et reconditissime servabant in templo
scilicet sacrum armarium regum et principum
tabulas testamenti. et legem que non erat
gentibus ostendenda et hoc notatur
cum subditur. Non fuit verbum quod non
subdidit manu potestate sua. Consequenter
hic ostenditur quomodo repressit dicta elatio per
reprehensionem prophete cum dicitur Quid
dixerunt viri isti etc. non quesivit
ex ignorantia quia totum erat sibi
adeo revelatum. sed ut ex responsione
ezechie convincus arguet eum De terra
longinqua venerunt etc. quasi dicat hoc fuit
ei ad magnam gloriam. Ideo ostendit eis
thesauros regni magnificentiam. Ecce
dies venient et auferent omnia etc.
Istud fuit completum quando nabucho rex

babilonis tempore sedechie in ba-
bilonem transtulit de templo que erant
preciosa ut habetur iiii. regum capitulo vltimo sed
et de filiis tuis etc. hoc fuit imple-
tum in daniele et sociis eius qui
fuerunt de semine regis iude et ducti
in babilonem tempore ioachim ibi nutriti
et eruditi. ut possent stare in palacio
regis ut habetur dan. primo. Et dixit
ezechias ad ysaiam bonum est sermo
domini. Penituit enim de sua elatione
et sic acceptavit divinam sententiam super se-
se et super regnum suum. quia quando sen-
tentia non fuit inducta temporibus suis
sed fuit dilatata usque ad tempus io-
achim regis et sedechie quod non
dictum fuisset per ysaiam unde
fiat tantum pax et veritas in diebus
meis recognoscendo sententiam
dependere pene dilatione. Capitulum xl.

Consolamini. Impretendentibus
huius libri ysaias cum mi-
nisterium prius denunciavit pressuras pu-
nitionum. hic consequenter describendo idem
ministerium denunciat misterium consola-
tionis. Et dividitur in duas partes quia
primo inducit eos ad expectandum
promissa divina Ro. magis in spali
prose. alia xl° c° primo adhuc
in tres. secundum tria ex quibus indu-
cit ad dictam expectationem quia primo
inducit ad hoc ex divina pietate.
Ro. ex eius caritate xlv° c° 2°
ex eius virtute xlv° primo in-
quantum primo denunciat consolatorem
personam Ro. declarat eius potentiam
Vlterius in eius c° primo adhuc
in tres quia primo aliorum propheticum

consolatoris. Secundo demonstrat personam
precursoris ibi Vox clamantis. Tertio
personam consolatam ibi Super
montem. Circa primum dicit Consola-
mini reduplicat hoc verbum quia
promittit eis duplicem consolacionem
scilicet in bonis temporalibus et spiritualibus
Loquimini vos prophete ad cor Ierusalem id est
ad consolacionem subditam. Quoniam completa
est id est terminata malicia eius et peccatum
Ade per Christum fuit amotum. Dimis-
sa est iniquitas illius et Christus con-
pleta passione attulit remedium et
loquitur hic propheta de futuro per
modum preteriti propter certitudinem prophetie
Suscepit de manu domini duplicia
id est duplicem consolacionem per Christum
scilicet in collacione gracie et amicicie glorie
sicut apostolus acceptat duplicem penam
scilicet corporis et anime. ¶ Vox clamantis
hic secundo introducit personam precur-
soris scilicet Iohannis baptiste de quo intelligitur
ad litteram hec scriptura ut patet Iohannis
primo et Marci primo et Matthei 3o. Propter
quod aliqui doctores catholici male vi-
dentur dicere exponendo hunc passum
ad litteram de reditu captivitatis
babilonice in hoc magis iudaiza-
tes quantum ad aliqua quam hebrei qui
hunc passum et totum capitulum expo-
nunt ad litteram referendo ad tempus mes-
sie dicentes quod tunc superficies terre habi-
tabiles complanabuntur divinitus per e-
levacionem vallium et depressionem mo-
ncium ut sic amotis omnibus impedi-
mentis iudei per orbem terre disper-
si possint faciliter in iudea congre-
gari. Et sic exponunt quod dicitur

hic Omnis vallis implebitur et cetera
quod non est verum in littera (?) parabolica
sicut Iudicum 9o ubi dicitur Ierunt
ligna ad arborem ad (?) et cetera
sensus litteralis non est de arboribus
insensibilibus (?) per arbores significatis
quia sic scriptura esset falsa sed
de abymelech et civibus sichem
qui ibi per arbores methaphorice significantur.
Quod autem sic hic methaphorica locucio
patet non solum per dicta doctorum ca-
tholicorum sed etiam per dicta Ra-
bi Moysi (?) dicit Non ascendet super
cor quod in diebus messie desinat
aliquid de natura huius seculi vel in-
novetur aliquid de operibus sex dierum
sed abit mundus iuxta solitam
viam. Et ergo quod non est intelligendum
quod in adventu messie sit talis com-
planatio moncium et vallium. Nec in-
telligatur de adventu Christi ad iudicium
quando tunc innovabitur mundi status
sed iudei hoc modo non intelligunt sed
de adventu eius ad iudicium ut satis
patet ex predictis. ¶ Agitur secundum
sensum evangelicum passus ille
est exponendus ad litteram de Iohanne
baptista et eius precone cum dicitur precur-
sor dicitur Vox clamantis id est Iohannis
predicantis in deserto id est in iudea
quod dicitur desertum ratione dicta superius
in ... 34 capitulo. Et quia ad litteram
Iohannes incepit predicare in deserto
iudee ut patet Matthei 3o ubi dicitur
in diebus illis venit Iohannes baptista
predicans et cetera Parate viam domini
quando omnium eius et suus baptismus causat
quandam disposicionem ad suscipiendum

de congnicione fidem xpi ut patet
ex decursu ewangelii. Et dicit omnia
dominum quantum ad mandata decalogi summi-
tatis dei nostri quantum ad consilia ewange-
lica. Omnis vallis id est humiles et omnis
mons et collis id est superbi etc. Et quia sic
dictum fuit in principio huius libri per ad-
ventum xpi superbi deiecti sunt et humiles
exaltati. Et erunt prava id est homines de-
pravati ex consuetudine peccandi in
directa id est ad rectitudinem iusticie reducti
et aspera id est crudeles et duri in vias
planas id est ad mansuetudinem deducti sicut
patet de paulo qui factus fuit agnus
de lupo. Potest etiam aliter exponi de ope-
ribus penitencie que videntur dura et aspera sed
per gratiam xpi facta sunt tradentibus
levia. Unde dicit augustinus omnia seva
et immania levia et prope nulla
facit amor. Et revelabitur gloria domini
id est dei filius qui dicitur gloria patris eo
quod gloria est clara noticia cum laude.
Unde dicitur gloria quasi quedam claria et
mutata in g. Illa autem que ad noticiam
pertinet in divinis filio appropriatur. Et
eo sicut dicitur sapientia patris ita eius
dicitur gloria. Et videbit omnis caro id est
videbit quod os domini locutum est cuius verbum
deficere non potest absque implere. Vox di-
centis id est domini loquentis ad ysaiam. Vel
ad iohannem baptistam. Clama id est publice
denuncia. Omnis caro fenum id est nulla
firmitate seu stabilitate exposita huius.
Et accipitur hic caro pro omni homine car-
naliter vivente secundum quod dicit apostolus prima Cor
14 Caro et sanguis regnum dei non
possidebunt. Et omnis gloria eius
quasi flos agri quem repente deficit

ex modico calore febrili consumitur
dei non ... Quia spiritus domini sufflavit. Vere
fenum est populus. Per hoc ostendit materiam
quam propheta loquitur hic methaphorice ut
predixi. Verbum autem dei nostri stabi-
le in eternum quod potest intelligi de verbo incarnato
secundum quod dicit iohannes in principio erat
verbum etc. Et de verbo facto per prophetas deo
quod infallibiliter impletur in ipsius dei
destinatione ut dictum est supra sec-
quod. Super montem excelsum hic quod
introducitur persona consolationis scilicet
dominus respicio. Et est verbum domini ad ysaiam.
Vel potest ad iohannem baptistam cui
dicitur super montem excelsum ascende
id est ad eminenciam sanctitatis vite. Cui
scilicet iohanni de quo dicit salvator at-
que inter natos mulierum non surrexit
maior iohanne baptista qui ewangelizas
syon id est ipsis iudeis et dicit ewan-
gelizas quia predicatio iohannis ad evangelium
pertinet. Exalta noli timere. Iohannes
enim timuit herodis aut phariseos
et sacerdotes non desistit arguentes
veritatem denunciare. Ecce deus noster
id est deus humanatus. Sic enim denuncians
iohannes xpm presentem dixit ecce agnus dei
ecce qui tollit peccata mundi. Nomine
agni exprimens humanitatem et per albedinem
puritatem eius deitatem. Ecce dominus deus
in fortitudine veniet. In adventu
enim suo xpus fecit miracula stu-
penda que alii non poterant nisi virtute
divina in forma et brachium eius domi-
nabitur per brachium enim eius mane
extenta pro nobis ad gloriam sic ...
et sic ad dominum plene pertinens ...
quod tunc dixit ait data est
mihi omnis potestas in celo et in terra

esse mites eius cum eo quod virtute
divinitatis deitas potuit dare gratiam
in presenti et gloriam in futuro Et
omnes illius tota illo id est in eius
voluntate et potestate sicut pastor
gregem suum pascet Unde dicit
de ipso Iohannes 10 Ego sum pastor
bonus In brachio suo congregabit
agnos etc Per hoc designatur
Christi pietas ad fideles suos ipse
qui dicit ibidem et animam meam pono
pro ovibus meis Quis mensus
est hic quantum ponit potestatis consolatoris
ad ostendendum quod de eius promissione
nullus debeat dubitare cum sit potens
ad implere Et dicit in divinas quia ipso
declaravit eius potestas contra ydola-
tras ei creaturam adesistentes 2o
contra pusillanimes iudeos de
ipso male considerantes debito ab-
levitate Prima indinas quod prima
dicta potestas ostendit 2o ex hoc ydo-
latria arguitur ibi Cui ergo Circa
primum dicit Quis mensus est pu-
gillo id est valde faciliter aquas
quibus sunt multe et magne et
celos palmo ponderavit id est sine dif-
ficultate aliqua sicut illud quod con-
tinetur in palma Quis appendit
tribus digitis molem terre id est valde
faciliter quia cum aliquis vult levare
aliquod pondus sed apponit duas manus
sed quod est sibi valde leve apponit
tantum duos vel tres digitos Per hoc
autem ostenditur potestas qui virtute divinitatis
omnia ista fecit Ut habetur autem hic
supra Ubi pondere et statere quia
deus omnia disposuit in numero

pondere et mensura Sapientie 11o. Et
tam dicta potentiam subiungit Quis
adiuvit spiritum domini quasi nullus poterit
quasi dicat nullus. aut quis consiliarius eius
fuit vel quasi haberet sapientiam diminutam
et patet littera usque ibi Ecce gentes
omnes equaliter quasi stille id est cadentes
de situla quod nullius momenti reputatur
et quasi momentum stature id est ligna statere
que sunt valde de facili ad utramque partem
moventur de se nullam habens potentiam
vel stabilitatem Ecce insule quasi pul-
vis exiguus in spatio eius et
libanus non sufficiet ad succendendum
id est si aliquis vellet facere sibi sac-
rificium debitum omnia ligna non suf-
ficerent ad ipsum cremandum Et pe-
cudes omnia animalia non sufficerent ad
offerendum sibi debitum holocaustum
Omnes gentes quasi non sunt quia
ex se non habent aliquid esse sed ista omnia
inducuntur ad ostendendum quod in nullo
indiget adiutorio alicuius seu consi-
lio Cui quantum expedictis ydolatras
reprehendit in qua cultus soli deo
debitus creature impenditur et sic
ei fit secundum repositionem ydolatrie adesistitur
ipse quod dicit Cui ergo similem fe-
cistis deum hoc dicit contra ydola-
tras qui cum imaginibus non attribuebant
aliquid numinis sed quibusdam diis in-
visibilibus in imaginibus represen-
tatis. ponebat tamen pluralitatem deorum
Numquid sculptile conflabit faber etc omnia
ista inducuntur hic ad ostendendum quod
ydoli nullam stabilitatem habent a se
sed magis ab artifice et ad omnes
gentes que nichil reputantur sunt respectu
dei ut predictum est ex hoc concluditur

q ydola sunt ad hunc modum reputanda
ro subditur Nunquid non scietis aliud quam
dictum est de ydolis. quod sensibiliter ex
perimenti potestis Nunquid non audistis q.
d. sic quia in libris gentilium et iudeo-
rum semper fuit facta mentio de-
orum ydolatrie per opus hominum ut
magis videtur ex sequenti Nunquid non
intellexistis fundamenta terre q. d. in
telligere debuistis quod a solo deo habet
stabilitatem cum nichil sit subtus suste-
tans eam Qui sedet super gyrum ter-
re tamquam princeps terrenus et habitatores
eius i. homines et subditi sunt quasi locus-
te . u. dei qui extendit velut nichilum
celos i. nature subtiles quod dicitur nichil
eo quod non est palpabile eo modo loquendi
quo aer nichil vocatur propter suam sub-
tilitatem Unde dicitur genes. nichil in
positi esse tunc hic qui extendit velut
telam celos . et sic plana est littera
et sequentibus consona cum dicitur
et expandit sicut tabernaculum loquitur
hic de celo secundum apparentiam visus quia
extrema celi in circuitu orizontis
nostri videntur super terram figi et medium
quod est super capita nostra in altum erigi
et sic hic apparentia tabernaculi ex
tenti qui dat secretorum scrutatores
i. sapientes in speculabilibus iudices ter-
re i. prudentes in agibilibus Velut ina-
nes i. nullius reputationis in dei com-
paratione quod ostendit per simile consequenter
et quidem terre neque plantatus est i.
sunt plantula non radicata ad huc
neque confirmata in terra a modico vento
eradicatur . sic etiam omnis potentia quan-
tumcumque magni ad nutum dei eradicatur
et tollitur de vita presenti et ideo in

fine subditur Et cui assimulastis
me etc. q. d. talis assimilatio est
valde erronea Levate hic consequenter
ostenditur dei potestas contra iudeos de eo-
rum debito considerantes et primo ad
considerationem divine maiestatis inducun-
tur dicitur levate in excelsum oculos
vestros i. ad corpora celestia . et videte
quis creavit hec i. ex hoc consi-
derate magnitudinem creatoris secundum
dictum sap. 13 A magnitudine enim
speciei et creature poterit cognoscibiliter
creator eorum videri . qui educit in nu-
mero militiam eorum i. multitudinem stellarum
ordinate in suo cursu procedentium
et omnes ex nomine vocat quia omnia co-
gnoscit perfecte usque ad minima Pre
multitudine fortitudinis fortitudinis
et roboris virtutis quia eius constanti
inde ostenditur vires tum in nobis dicitur
fortitudo enim respicit magnificentiam
et exuberantia membrorum robur forti-
tudinem ossium et nervorum virtutis magni-
tudinem effectuum magis vero velis
fuit i. nulla res quantumcumque modica
exivit potentia et scientiam divina non con-
cludit Quare dicis iacob i. popule
iudaice descendens a iacob abscon-
dita est via mea a. opera a domino i.
non videt per eius in veritate . et iudi-
cio meo iudicium meum transivit i. non
faciet vindictam de iniuriis mihi
illatis . ex hoc videtur quod in populo illo
erat aliqui qui deciderunt in illo
errore . quod dei providentia ad actus
humanos non extendit vel dicendum
quod hec verba dicuntur eo modo loqui quo
homines in afflictione longa positi
dicuntur a deo dati oblivioni Nunquid nes-
cis aut non audisti et quid sit

illud subditur. deus sempiternus
in sua deitate .i. dominus qui creavit
terminos terre. et sic dicit dominus corpore
quo habuit creaturam subiectam q.d.
Ista debuisti scire quia moyses iam
annunciavit in principio genesis non deficiet
in opere gubernationis neque labora-
bit quia lassitudine operando non inve-
nit et non est investigatio sapie-
ncie eius scilicet ad plenum quia excedit in-
vestigationem humanam in infinitum
Ro. xi O altitudo diviciarum sapie-
ncie et scientie dei etc. qui dat lasso virtutem
ne deficiat in hiis que non sunt for-
titudine producendo eos de non esse
ad esse. et deficient pueri scilicet moribus
et spiritu. et iuvenes .i. in potestate in in-
firmitate cadent quomodo in culpam
et peccata in penam quia aut sperant
in domino et non in seipsis presumptuose
mutabunt fortitudinem. quia qui prius
erant debiles ad genera sustinendum
gradum efficientur fortes assu-
ment pennas ut aquile. etc. .a. qui prius
erant tardi et pigri ad bona opera
efficientur veloces ad ipsa et hoc
non videtur completum in veteri et
novo testamento per successiones generationum
in illis qui vadunt gressus ad deum.

Tacerunt post hec Cap. xli
ysaias induxit propheta consequenter
ad eam conversionem promissam per quod di-
vina virtute habentes idem facit ex
eius caritate. que autem non destru-
dant promissa consequenter. Et dividitur
in duas quia primo audit dominus dilectos
ad eum prophetam ex beneficiis que ei in
prioribus concessit Secundo concesso filio
hic ei promisit. ca. xx^o. Prima in

tres secundum tria beneficia que ponit .i.
Et tunc ipse .ii. in ii parte facite Circa
primum sciendum quod primum beneficium fuit
collatum in abraham quia deus separavit
eum ab infidelibus educendo eum primo
de ur caldeorum Gen. xi ca^o xx^o de
aran Gen. xii^o et per consequens populum ab eo
descendentem per ysaac et iacob ab
infidelibus separavit propheta quia et legem
in monte synai specialiter concessit
ei propheta quia ps. cxlvii^o dicitur non fecit taliter
omni nationi et iudicia sua non mani-
festavit eis Et dividitur in duas partes
quia primo ponitur huiusmodi separatio Secundo
contra ydolatras in veteri hoc loco
quisque Circa primum ad huius considerationem
inducit dicens. Tacete ad me insule .i.
habitatores insularum. et gentes terra
aridam habitantes fortitudinem mutent
ut qui erant fortes ad mala. sint
fortes ad bona. attendant et tunc lo-
quantur si hunc ad iudicium propono Secundo
beneficium recolit dicens. Quis suscitavit
ab oriente iustum .i. abraham secundum quod
quidam exponunt doctores cathorici et
hebrei quem dominus primo vocavit
a caldea ut dictum est et postea ab
aram. et utraque regio vergit
ad orientem respectu iudee quod dominus ei re-
promisit Gen. xii^o Vocavit eum ut
sequeretur se per viam fidei et obediencie
Unde ex fide ad mandatum dei vo-
luit ymolare filium Gen. xxii^o et
hebrei xi Et ideo ei dominus assistit
ipsum protegendo propheta quod subditur da-
bit in conspectu eius gentes. et reges
obtinebit Et loquitur hic propheta
de preterito per modum futuri sicut

secutus fit in psalmis et hoc fuit
impletum quando abraham cum iii ver-
naculis suis quatuor reges fortis-
simos debellavit. Gen. xiv. Dabit
quasi pulverem gladio eius etc. quia eos
facillime debellavit virtute divina
sibi assistente. Persequetur eos quia
persecutus fuit fugientes usque sabam
et phenicem Gen. xiv. Transibit in
pace quia nullus de suis in bello
illo cecidit. Semita in pedibus eius
non apparebit quia valde faciliter
ad bellum ivit et rediit sicut de homine
faciliter redeunte transeunte et leviter
dicitur quod non figit intra vel quod non
tangit terram. Quis hec operatus
est et fecit quasi diceret deus et non homo.
Ideo subditur Vocans generationes scilicet
ad fidem et amicitiam suam ab exor-
dio scilicet temporis quod patet in abel ny-
to seth noe abraham et sic in aliis.
Ego dominus. Et ideo possum vocare ad meam
amicitiam quos volo sine in una
cognatione cum alii teneat sed omnes
id quod sunt tenent a me. Ideo subditur
primus et novissimus ego sum. ¶ Vi-
derunt hic quod per oppositum ponitur
inventio contra factores et cultores
ydolorum. Circa quod sciendum quod sicut
dicit eusebius in cronica sua anno
septimo abrahe ninus rex assiriorum
condidit niniven et incepit y-
dolatriam. Quia fecit ymaginem belo
patri suo defuncto cui exhibebat tan-
tam reverentiam quod prebebat reis fu-
gientibus ad ipsum ut dicitur in scolastica
hystoria. Propter quod dicti confugientes in-
ceperunt adorare illam ymaginem
et ad imitationem huius facti fecerunt

alii ymagines talis suis defunc-
tis. Et sicut ymago facta a
nino vocabatur belus et fuit
primum ydolum. Sic hoc nomen
derivatum est ad alia ydola ut patet
Bel baal Baalim Beelphegor
belzebub et huiusmodi secundum diver-
sitatem gentium et linguarum. Et
quia hoc fuit multiplicatum tempore
ipsius abrahe ut dictum est et
ideo in opere ipsius fidelitatem arguit
hic ydolatria istorum et hoc est
quod dicitur Viderunt insule et ha-
bitatores in insulis et aliarum terrarum
viderunt reverentiam ydolis a potenti-
bus exhibitam et sic in timore
positi confugerunt ad ipsa veniam
da et sic eis patet ideo subditur
Appropinquaverunt et accesserunt scilicet
ad ydola. Unusquisque proximo suo
etc. quando aliquis habebat amicum
in periculo positum consulebat sibi
refugere ad ydolum et quia ydo-
la nimium alii fecerunt potentes ydola
per magis artificium ideo subditur
Confortavit faber ¶ Ad cuius
intellectum sciendum quod in fabricatione
ydoli de metallo per malleatores
tres operarii sunt. Primus
est ille qui materiam ymagine cale-
factam cum metallo ducit ad for-
mam ydoli. Secundus est qui partes
sic fortatas cum martello subli-
ma polit. Tertius est qui partes sic
separatas ad invicem consolidat et
coniungit et hic nominatur cum dicitur
hic confortavit etc. Construitur
littera sic faber erarius vel metal-
licus percuciens malleo vel mar-

rello scilicet matiaz inducendo ad ydoli formam ¶ Confortauit vel affirmauit eius monuit. eum qui cudebat .i. cum lima poliebat. Cude enim incudina facere idem est quod polire. Vt dicitur in libro qui vocatur hodium tue temporis scilicet tempore abrahe quo fabricatores ydolorum cepit multiplicari ut dictum est dicens .i. iste qui poliebat eum dicens supple consolidatum glutino bonum est .i. bonum est partes ydoli fortitas et politas adinuicem coniungere glutino .i. forti mixtura vel quia partem hic glutinum pro illo metallo quo consolidantur partes ad inuicem et vocatur gallice sandeure Vnum in hebreo hic. dicens consolidatum bonum hoc scilicet quod forti consolides partes ydoli sic fortitas et politas Sic enim mutuo se exhortabantur artifices propter manus lucrandum dum. et propter gratiam diuersorum ¶ Et tu israel hic reuolit secundum historiam exhibitam populo tempore moysi scilicet educto de seruitute egipti et diuiditur in tres partes quia primo describit hic exortus Lo aduersarios capitur ¶ Erit confundetur Lo hebreorum exitus et egerem Circa primum dicitur in persona dei ¶ Et tu israel serue meus q.d. exequo eduxi te de seruitute egipti serue eius specialis seruus iacob que elegi esau reprobato secundum quod dicitur malachie primo Iacob dilexi esau odio

hui et acti hic iacob quarto populo descendente ab eo semen abraham amici mei quia amator mei patrius fuit filium vnigenitum ymolare In quo apprehendi te .i. in quo assumi eum mitis ab extremis terre vel quia abraham fuit vocatus de caldea ut dictum est supra seruus meus vel exponatur ut supra Ne timeas in manus pharaonis quia ego sum tecum te protegens et defendens Ne declines a nobis moysi serui mei. quia ego sum tuus confortaui te scilicet per eum Consiluit et suscepit te dextra iusti mei .i. moysi ad extrahendum te de seruitute egipti ¶ Erunt confundentur hic ostendit penitus aduersariorum magnitudinem dicitur erit confundentur vel quia pharao cum suo exercitu persequens hebreos submersus fuit in mari rubro ¶ Quos ¶ Queres eos inuestigando propria que erant super corpora defunctorum et non inuenies viros rebellos tuos non dicit non videbis eos ab te sed non inuenies viros rebellos tuos .i. te persequentes quia iam erant mortui et sic non poterant eos persequi Et sic patet littera usque ¶ Noli timere vermis iacob .i. qui fuisti inter egiptios reputatus vilis sicut vermis qui mortui estis expositi .i. reputati ut mortui in seruitute egipti quia seruitus est mors ciuilis. et quia non solum egipcii sunt aduersarii hebreorum sed etiam chananei qui postea ab hebreis sunt debellati ut patet

libro iosue 10 subdit Ego posui
te plaustrum triturans nouum et sic
enim tale plaustrum destruit super segetes
conterit eas · sic populus israel contriuit
chananeos 10 subdit trituralis
montes · i. magnos quos iosue enim de
bellauit 31 reges iosue 12º et
colles · i. amoreos principes et tercio
altabis in duno expulsit chana
neos de terra promissionis ¶ Egeni
hic describit profectus filiorum israel
per desertum ubi filii israel primo
passi sunt aquam desertum · sed dominus
suppleuit non solum semel sed plures
ut patet exodi 14 2 17º et numeri 20 et
hoc est quod dicit Egeni et pauperes
querunt aquas et patet littera usque
Dabo in solitudine Unde sicut enim
illo uigebat ardor solis · sed deus
prouidit de umbraculo per columpnam
nubis exodi 13º Et secundum hoc dicit
Dabo in solitudine cedrum · i. um
braculum ita bonum · Vel melius quod
facient arbores iste umbraculum
enim nubis erat excellencius quia
datum diuina uirtute sunt non nec
non subdit et intelligat quod quia
manus domini fecit hoc ¶ Applicate
facite hic recolit secundum beneficium
exhibitum tempore Zorobabel scilicet li
berato de captiuitate babilonica
Et diuiditur in duas partes · quia primo
contra ydola que fiebant in babi
lone ponitur in uerro 2º subdit
populi liberacio ibi Suscitaui Circa
primum dicit Applicate iudicium uestrum
· i. declarate iusticiam uestram si he
tis o babilonis afferte si que hec
sunt iusta et certitatis accedat
et nunciet nobis scilicet ydola
uestra de quibus confiditis antiqua
uentura sunt et que est prima dominus
10 subdit Et sciemus quod dii es
tis uos o ydola Bene quoque
aut male si potestis facite
apparit et intellectum eorum ideo
concludit Ecce uos estis ex
nichilo uos babilonis · et opus
uestrum · i. ydola uestra que fecistis
ex eo quod non est · i. nullius sunt for
mam et quod sit sermonem ad
ydola d · abhominatio est · i. sum
mam abhominabilis deo 10
dicit abhominatio in abstracto
sicut excellens in liberalitate di
liberalitas qui elegit uos ad
cultum reputauit uos quasi deos
suos ¶ Suscitaui hic quod
ponit liberacio populi de babilone
que facta fuit per cyrum et hoc est quod
dicit Suscitaui scilicet cyrum cum uo
luntate in spiritu preparandi
contra babilone ab aquilone et
ueniet ab ortu solis Regio
enim persidis est que in medio a
quilonis et orientis media aut
ab utroque eius nouitur et eciam adiecit
cyri contra babilone dicit hic
de ab aquilone et ab oriente uel
quia darius rex medorum uenit
cum cyro contra babilone et fuerunt
cum quod magis declinat ad oriente
alterius aut ad aquilone Vocabit
nomine meum · i. confitebitur Con
fessus enim fuit cyrus se obtinuisse

mortalia virtute dei celi ut
patet primo esdre primo hec dicit
cyrus rex persarum omnia regna
terre dedit mihi dominus deus celi et
terre et adducet ingratus a pote-
state babilonis quia licet consuluerint
eos et deinceps quibus amicitiam
ab exordio et cetera. amici sicut q.
d. hoc non fecerunt ydola babilonie
quia non prodesse potuerunt capitulo illius
terre non subditur ergo est amicitia
etc. Deinde ostendit quis amicitiam
primo sed ipse deus qui est primus
et novissimus ut dictum est supra capitulo
tertio. Ad syon dicet id est ad ierusalem
iude demonstrative a loco principaliori
in quo fiebat cultus dei. Ecce
assunt ad veram liberationem per cyrum
secundum modum et celestem evangelistam
dabo id est prophetam hec bona premu-
niare et ponit hic evangelicam in
singulari pro plurali. patet ex predictis. Et vere
multa sapientissima id est multitudo mu-
tarum quia deus prophetas prophetas hec
premuniavit. Et vidi sed revelatorem
dominum in facta et est verum ... cu-
... revelatores fuerunt fere de ista
liberatione ut patuit ex antecedentibus
et patebit in subsequentibus. et
non erat ex eis id est ex babilonis
ydolis quisquam qui inveniret consilium
pro liberatione cultorum suorum et interro-
gatus a suis cultoribus redderet
verbum non gratum. Ecce omnes iniusti
sed babilonii et vana opera eorum
id est ydola ab eis facta non subditur
ventus et inane simulacra eorum

Cap. xlii.

Ecce servus meus. In precedenti capitulo
ostensa est dilectio dei ad populum
iudaicum ex beneficiis que impendit
consequenter hic ostenditur idem ostendit
ex filio quem ei ex dilectione misit
sicut dicit iohannes 3o Sic deus
dilexit mundum ut filium suum uni-
genitum daret etc. Et dividitur in
partes quia primo agit de filii mis-
sione 2o de fidei multiplicatione
capitulo 43o. Prima adhuc in duas
quia primo describitur huius beneficii
magnitudo 2o maiorum ingrati-
tudo ibi hec verba. Prima in tres
quia primo predicit filii dei ad-
ventum 2o maiorum causam ibi dominus
sicut fortis. 3o misteriorum prosperitatem
ibi et eduxit. Prima adhuc in tres
quia primo describitur filii mittendi
conditio 2o predicitur eius de missione ibi
ego dominus 3o indicitur gratiarum actio
ibi cantate domino. Circa primum sciendum
quod littera ista secundum latinos et hebreos
exponitur de christo ad litteram intendendo et
hoc patet ... ubi ista littera
allegatur impleta in christo hoc
etiam patet per translationem caldaicam
que dicitur targum apud hebreos auc-
toritate est apud eos quia nullus
ausus fuit ei contradicere propter quod alii
doctores catholici exponentes pas-
sum istum et totum capitulum de
cyro rege qui iudeos liberavit
de captivitate babilonica male
dicunt et quantum ad hoc magis
iudaizant quam hebrei exponen-
tes de tempore christi. sed hoc expor-
tant in ... et hoc male quia
... Agitur secundo
... apostoli et evangeliste

exponatur de xpo ut sit verbum
patris ad dicitur Ecce servus meus
quia licet ab eterno esset in forma
dei tamen accepit formam servi ut ait
philosophus suscipiam eum quia humani-
tas xpo assumpta est in unitate
suppositi divini per hoc enim quod dicitur
suscipiam eum non est intelligendum
quod prius naturam humanam assumpsit quia
solus filius est humanatus sed hanc
assumptionem tota trinitas fecit electus
meus ad redemptionem humani generis
complacuit sibi in illo quia per hoc in-
telligitur patris ad filium dilectio perfecta
Dedi spiritum meum super eum id est plenitudinem
gratie spiritus sancti in anima xpi
Iohannes primo vidimus eum quasi unige-
nitum a patre plenum gratie et veritatis
Iudicium gentibus proferet iudi-
cium enim extremum demonstravit
hominibus futurum ut patet Matthei 24
Et in forma humana iterum iudi-
caturus fuit coram pylato ferret
sententiam in extremo iudicio hoc ex-
cepto quod tunc apparebit in forma
gloriosa unde primo Actuum qui
assumptus est a vobis sic veniet
scilicet ad iudicandum ut vidistis eum as-
cendentem scilicet in forma gloriosa quia
ascendit in celum Non clamabit
clamore contentionis licet clama-
verit clamore predicationis Iohannis
7 in novissimo festivitatis die sta-
bat ihesus et clamabat et cetera et
clamore irrisionis neque accipiet
personam scilicet magis dicit Actuum 10 non
respicit personam hominum neque au-
dietur foris vox eius id est nova
predicatio extra iudeam quia pre-

epistola non predicavit nisi iudeis in
iudea ut patet samaritanis Iohannis
4 qui tamen mixte erant iudeis quia
recipiebant 4 libros moysi ex-
cepto hoc dicitur Matthei 10 in viam
gentium ne abieritis et in civitates samari-
tanorum ne intraveritis sed potius ite ad oves que perierunt domus
Israel Calamum quassatum id est populum
gentilem vacuum a fide ad modum
calami et tanquam quassatum variis
erroribus et desolatum hunc talem
non contrivit sed magis refecit
vocando ad fidem per apostolorum pre-
dicationem et linum fumigans
id est populum iudaicum in malicie autem utilita-
te ardens contra xpistum zelo non
extinguet quia ignis zeli eorum
accensus in ipsum non fuit extinc-
tus nisi per consumptionem combustibilis
materie In veritate educet iudicium
quod intelligitur de iudicio discre-
tionis quo aliquos vocavit et duxit
ad fidem suo iusto iudicio aliis
dimissis et de iudicio communi equali-
tatis in quo procedet secundum lineam
equitatis Non erit tristis neque
turbulentus in extremo sicut
hoc tamen non est intelligendum de tristicia
mali que est passio contraria virtuti
sed tristicia illa enim assumpsit a nobis de-
fectus in se ut utilitate huiusmodi nature ait
Matthei 26 Tristis est anima mea usque ad
mortem Et de tristicia tribu-
latione nunc Unde ubi homo non
erit tristis In hebreo habetur non ob-
scurabitur donec ponat in terra
iudicium quod potest intelligi de iudicio
iudicio predicto et legem eius in
fide expectabunt quod patet impletum
in Sicilia et Anglia cypro et aliis
que legem acceperunt eius non

etia aliq a tempe aplorum ut
patet in actibus aplorum in pluribus
locis quos paulus pdicauit i insulis
¶ Hec dicit hic qnto describit
ipa missio cui dicit hec dicit dns
deus creans celos et q. d. sicut
creauit omnia de nichilo sua virtu-
te infinita eade ptate mittet
filiu suu in mudu io sequitur ego
dns vocaui te in iusticia quia populus
mudus vedemit p viam iusticie satis
faciens perfecto plenissime et app-
hendi manu tua huanitas enim
xpi e instrm diuinitatis quietu et
io mo mouet ad aliq n p m motu
diuinitatis. et suaui te r. recipiendo
aiam tua in morte. pm q. psal. v.
petiit lu. 23. o. pr in manus tuas
comedo spm meu et dedi te
in fedus ppli quia p morte eius
sumg deo reconciliati in lucem
gentiu recipientiu fidem ad pdicaco
aplorum. ut aperires oculos cecorum
r. gentiliu qui pus erant erroribus
excecati. et quia ad lram populus
multos cecos illumiauit corpor.
Ut educeres de glutinat vinctos
r. ptres de limbo qui i tenebantur
sic inclusi vel sedentes inte-
bris quia carebant claritate diuine vi-
sionis ego dns i. sz simpr et
abte. Alij aut dicit dni diminuit
gloriam mea r. honore mi soli
debitu alteri no dabo credendo q
hoc posset hre sz alia pma
finit sz iniciata p moysen esse
venit sicut pz de ingressu terre
pmissionis et pluribus aliis p
moysen iniciatis q impleta sunt
tpe xpiane et sup Noua q ego
annucio sz de missione filij mea
ne angli dicant r. incipiat sup
audita vobis facta per xpiana
et alios ppphas ¶ Cantate hic
qnto ppha qratias actio p tanti benefi-
cij pmissione cui dicit cantate dno
canticu nouu. quaui te tanti mi
sterij. Uni et nato xpo canticu nouu
cantauit angeli luc 2o laus eius
ab extremis terre quia in omnibus terre
ptibus sunt aliqui fideles xpm
laudantes. et quia laudandus est
no solu in arida sz etiam in mari
et eius in silu io subdit qui desce
ditis in mare et plenitudo eius deserti
r. gentilitas congregat ad fidei
xpiane statu in domibus habitabit
cedar. cedar fuit filius ysmahel
gen. 24o. et io per ipm designatur
ppulus ysmahelitarum q. antiquitus
habitabat in tabernaculis vagando
de loco ad locu. et per hoc metha
designat gentiles in diuersis er
roribus vagantes qui modo per fi-
dem habitant in domibus xpi
r. i. eccliis p fide caritate petra
laudate habitantes petre dicit
Nica. fi. q. per hoc intelligunt mo
numenta sepulchra lapidea habitantes
quos dicit suscitandos in iudicio
messie. sed hoc ia e adimpletu
quia xpus lazaru suscitauit a
monumento. et eo resurgente multa
corpora scorum surrexerunt de monument
ist. 27o. vel per etia alio exponi
dicitur moab q. petra nuncia sup
16 cao Emitte agnu dne dnato
rem terre de petra deserti mo et
dicitu illa aliqui crediderunt ad
pdicacionem discipulorum xpi in diuersis ecclesiis
ponet dno gloriam sz distri

xpi gloriam eius predicantes
Et erit sicut fortis hic ponit in
modulos primos cum dicit dominus sicut
fortis egredietur in operatum concepto
propter incredulitatem iudeorum sicut vir
preliator suscitabit zelum scilicet in ro-
manis ad destructionem civitatis et propterea
vociferabitur et quid dicit subditur
tacui coram pylato a sacerdotibus
accusatus sto. ego silui de iniquitate
et obprobrijs michi illatis patiens
fui ergo peccatis eorum punam sicut
parturiens loquar q. d. non possum
nec debeo ultra continere a punitione
eorum ideo subditur dissipabo et
Desertos faciam montes i. maiores
et colles i. mediocres et omne
gramen eorum exsiccabo i. minores
de populo destruam et ponam flumina
in insulas et subtrahendo ab eis
omnes delicias et divitias ¶
Et educam hic describit
salvationem credentium cum dicit Et educam
cecos i. gentiles credulitatis conta-
tas in viam quam nescierunt per
observantiam mandatorum quos sermonis
consiliorum ponam tenebras coram
eis in lucem per divinam cognitionem
et prava eorum consuetudine peccandi
recta per opera rectificatione ¶ Hec
verba supra posita est domini benignitatis
magnitudo in filij missione hic
ponitur malorum ingratitudo
eorum sua obstinacione cum dicit hec
illis feci eis mittendo eis filium
et non dereliqui eos sed ipsi met-
ipso subditur conversi sunt retrorsum
per infidelitatem et quia alia

de gentilibus fuerint contra fidem
xpi obstinati propterea ergo dola xpum
per sculptos ideo subditur confundantur
confusione et sit aliqui de iudeis ideo
subditur surdi audite scilicet verba prophetarum
ad nos missorum quod annunciaverunt adve-
ntum xpi et ceci intuemini ad videndum
scilicet impletionem prophetiarum in ihesu na-
zareno et quia iudei permanent pre
ceteris firmant in sua cecitate ad subditur
quis cecus nisi populus iudaicus divine
servituti specialiter obligatus a
tempore scilicet recepte legis et subditur
Nisi qui venundatus est scilicet populus
iudaicus in destructione eorum per
tytum in vindicta mortis xpi sicut
dicit hugo floriacensis quod cum multos
de iudeis ipsi querebant
quibus captiva mancipia venderent
sed quia plures venales et pauci
emptores inveniebantur non deficiebant
qui eos mancipia vel ministratrice
inciterent sicut ergo xpum
emerant 30 nummismatibus ¶ Quis
cecus nisi servus domini i. populus iuda-
icus qui fuit specialiter ad dei servi-
tutem obligatus ab illo tempore quo
percussit deus primogenita egipti
qui vides multa in lege et
prophetis scripta Nonne custodies q. d.
melius deberes custodire quam alij
et tu magis debuisti Qui apertas
habet aures i. qui recepisti apertas
aures ad audiendum legem et prophetas
Nonne audies i. audisti aure cor-
poris sed non mentis ¶ Et dominus voluit
ut sanctificaret eum in xpo impleta
ea scilicet que xpus dicit Mt 5
Non veni legem solvere sed

implere ipse aut populus direptus
et vastatus propter peccata populi in-
dulitate sua laqueis demonum omnes
i. a viciorum duti sunt ligati
sed ab bellatoribus et in dominibus
carcere pro magna parte positi. sed
sunt in captivitate nec est qui eruat
Adhuc enim sunt in hac captivitate
que iam duravit per annos m cc l
xxxx anno enim domini m ccc xxxxvii
quo liber iste fuit scriptus Quibus
est in nobis qui audiat hec auribus
mentis q. d. pauci quibus dedit
iacob in direptionem et vastatione
dominus ihesus christus ipse est cui pec-
cavit eum negando coram pylato
et mortem eius procurando Et legis
defuit per modum premium impsa
iudeos qui per destructionem civitatis
tradiderunt in captivitatem Et noluerunt
in viis eius ambulare sed in-
duli sequendo christum per opera bo-
nitatis et non audierunt legem eius
scilicet evangelicam sed magis respu-
erunt eam. et effudit super eum
indignationem pro occasione domini
et combussit eum in circuitu quia romani
non solum combusserunt urbem sed etiam
alias civitates in circuitu et non
cognovit quod hec esset in vindictam
mortis christi et sic in infidelitate
sua permansit. Cap. xliii.

Et nunc hec dicit postquam
actum est in precedenti de missione
filii dei hic consequenter agit de multipli-
catione fidei Et dividitur in duas partes
quia ponitur gentium illuminatio secundo
iudeorum excecatio ibi hec dicit secunda

in duas quia primo ponitur multiplicatio
fidelium secundo huius multiplicationis
effectum principium ibi Quis in vobis
Circa primum sciendum quod fides mul-
tiplicata est per opera mirabilia vir-
tute totius naturalis transcendentia
quibus christus infideles convertebant
ad christum ut patet in actibus apostolorum
in pluribus locis et in storiis le-
gendis. et ideo primo ponitur hic ta-
lis operatio secundo fidelium multiplicatio
ibi dedi propiciationem Circa primum dicit
Et nunc hec dicit creans te iacob
sicut fides scripturarum primum ad iudeis
transiit in romanos sic et nota. sum
quod dicitur eius sequenti Ille vocabitur in
nomine iacob et hic scribet manu
sua domino et in nomine israel assimila-
bitur ut plenius est dictum Et in
nominibus iacob et israel intelligitur
hic populus romanus cui dicitur creans
te iacob i. deducens te ad eam gra-
ciam fidei suscepcionem. et formans
te israel in moribus per apostolorum predicacionem
Noli timere mei propter peccatis commi-
ssis. quia redemi te. sanguine
meo. et vocavi te nomine tuo i.
nomine christiano Cum transieris per aquas
i. per tribulaciones temporales tecum ero
et ad litteram multi christiani ambu-
lanerunt super aquas ad confirmationem
fidei Cum ambulaveris in igne
non comburens et dicit hic secundum gl. quod
tempore fuit quod in dies tempus mosse at-
tendent ignis domitus comburens ali-
os populos et non ledens iudeos Sed
quod exspectat futurum ita transiit in
preceptum quia multi christiani ab infide-
libus in igne proiecti sunt dimissi
illesi et frequenter ignis consumens combusta

Dedi propiciacionem hic ostendit
pone fidelium multiplicatio cum di
Dedi propiciationem tuam egiptum
glosa· dicit et similiter magister alexan-
der de hallis· quod hoc intelligitur ad
litteram de conversione egipti et ethi-
opie ad fidem christi et sic est sensus
Dedi propiciationem tuam egiptum · i·
dedi egiptum plebem tibi in propiciatorem
in reconciliando eum christo per fidem
qui est propiciatio pro peccatis totius mundi
prima Johannis ij· Et in hoc allegorice designatur
primitiva ecclesia· que primo fuit in
iudea collecta· et inde ad alias na-
tiones dilatata· sicut deinde fuit supra
tactum· Nominantur autem hic specialiter
egiptus et ethyopia· quia ibi satis
cito fuit fides multiplicata in e-
gipto sub marco in alexandria
·et per beatum mattheum in ethyopia re-
ge eius ipoe et filio baptizato et
populo suo ut dicitur· ethiopia et
saba· nomen civitatis est· Ut dicit
hic glosa parte· scilicet dilatanda dedi ex
per istas duas terras· intelligit alie
ad quas dilatata est fides ecclesie ex
quo honorabilis factus es et cetera implete
meus hoc potissime impletum fuit
in christi incarnatione· qui accepit natu-
ram humanam de iudeis in civitate propter
quem honorem non fecit angelis hebre-
orum· Nusquam angelos apprehendit
sed semen abrahe· Diligo te da-
bo diam meam pro te et dabo homines
scilicet ad mortem martiribus pro te con-
servanda et dilatanda· sicut patet de
Juliano imperatore qui cum magna
parte exercitus romani periit in bello
contra persas· eo quod similiter sta-

tuit in suo reditu destructionem
ecclesie cum populo xpiano ibidem
existente sub sancto basilio episcopo ut multi
etiam imperatores romani ut nero
domicianus et plures alij perierunt
·eo quod moverunt persecutiones contra
ecclesiam ut dicitur· Noli timere
mpressuris que in primitiva ecclesia
fuerunt magne quia ego tecum sum
te protegendo et multiplicando· Unde
et in illis pressuris multum cre-
verunt ingentibus conversationem ma-
tirum et miracula dei· que ita eos
fiebant ad miracula et sic ad
fidem xpi convertebantur ut dicitur·
Ab oriente adducam semen tuum
non ista adductio seu congregatio
fidelium non est intelligenda per localem
motum· sed quia sunt aggregati christo
capiti per unitatem fidei et caritatis
quod dicitur math 8 multi venient ab
oriente et occidente et· Affer filios
meos de longinquo· hic accipitur
longinquitas non secundum distantiam
loci sed peccati quod facit homines adeo
elongari· et omnes qui invocant
nomen meum ex quo patet quod non
loquitur de populo iudaico tantum· sed de
omni convertente ad fidem tam iu-
deo quam gentili quia est per creacionem· et formavi
eum in adulthus· Et feci eum deducendo
ad perfectionem status ut dicitur· Edu-
duc foras· i· extra errorem
populum cecum prius et oculos habentem
nunc per fidei susceptionem surdum
scilicet prius per inobedientiam et aures
cuius sunt modo per obedientiam et
intelligentiam· hoc de iudeis ad fidem

ro gaudes qui precium tuo vocati sunt
terra et fundi Et quia ecclesia non
solum collecta est de iudeis. sed etiam
de omnibus gentibus io subdit
omnes gentes congregate sunt
etc. scilicet in unitate fidei. Iohannes et
ad dicit hic omnes gentes di-
stribucio est pro generibus singulorum
quia in ea congregati sunt ad
de omnibus gentibus Quis in
nobis hic quomodo describit dei con-
gregationis efficiens principium scilicet
ipse deus. qui talia prophetavit et
sic effecit non autem ydola que a genti-
libus colebant et hoc est quod dicit
Quis in nobis .i. in diis gentium
annunciet istud q. d. nullus quia sunt
quasi figmenta et vel mali sunt predicere est
quid dei proprium vel prophetas suos
io subdit dent scilicet dii gentium
testes eorum .i. prophetas eorum et iu-
stificentur .i. examinet utrum sint
veri vel falsi et audiant ad istos suos
futura contingencia. et dicant ea aliis
ex parte deorum suorum q. d. non po-
terunt. sed ego patris io subdit Vos
vos testes mei dicit dominus. et est
verbum dei ad prophetas suos. et magis
ad apostolos qui sunt eius testes
scilicet quod dicitur actus primo Eritis mihi
testes in ierusalem et in omni iudea
et samaria et usque ad ultimum ter-
re et servus meus quem elegi a ie-
tate quem elego ad succedendum mihi. ipse est
testis meus Ut sciatis et credatis
in eum videntes impleta que ante de
nunciavi ante me non est formatus deus
quia ipse est solus eterna apte principi-
piis et etiam apte sunt ipse lodo

d'etnite. Ego sum non hinc et aliunde
sed ex me ego sum dominus quod omnia
alia sunt et ante ego annunciavi
scilicet salutem generis humani per prophetas
et salvavi per corpus sicut promisi
et non fuit in vobis alienus scilicet
deus qui talia nunciaret ecce pater
ex dictis Hec dicit hic
quomodo ponit iudeorum peccatum ex
ingratitudine procedens et io dividi-
tur in duas partes quia primo ponit
beneficiorum dei magnitudo Quo
iudeorum ingratitudo d. non me in-
vocasti Primo in duas quia primo
ponit beneficia veteris testamenti
quo nunc de me meministis ponit
que beneficia exhibita iudeis
tempore veteris testamenti ista sunt
magis famosa et nota scilicet libera-
tio de servitute egiptiaca et libera-
tio de captivitate babilonica. primo
agitur recolit secundum tunc dicit
propter vos scilicet liberandos misi in
babilonem scilicet cyrum et darium cum
exercitibus suis. Detraxi vectes
conclusos .i. claustra in quibus
confidebant et caldeos in navi-
bus suis gloriantes quod debellaverant
plura regna non solum bellis ter-
restribus. sed etiam navalibus
Cont recolit primum beneficium
dicit hec dicit dominus qui dedit in
mari viam dividendo mare rubrum
ut preberent filiis israel transitum per
semitam. et in aquis torrentibus se-
mitam desiccando iordanis fluminis
in transitu arche ut habetur iosue 3o
qui eduxit quadrigam et equum
currum et equites egiptiorum ad inse-
quendum filios israel intra mare

tribus Simul obdormierunt sop-
no inditis quia simul submersi in
aquis exo. 14. ¶ Ne memineritis
priorum. hic revolvuntur beneficia no-
vi testamenti cum dicitur Ne memineritis
priorum praedictorum beneficiorum q. d.
licet fuerint magna tamen incomparabilia
ad beneficium incarnationis sicut modi-
ca aut nulla. Ideo subditur Ecce
ego facio nova sicut Ier. di. c.
31o Creavit dominus novum super
terram. mulier circumdabit virum a-
corpore in utero suo ab instantia
conceptionis virum perfectum virtutibus
et sensibus. Ponam in deserto viam scilicet
perfectionis et iustitie et vocatur hic
desertum iudea et gentilitas sicut
dictum fuit supra 34o et in invio
flumina i. spiritus sancti dona. Unde dicit
salvator Johannis 7o Qui credit in
me flumina de ventre eius fluent
aque vive. De expositione circa
subditur hoc autem dixit de spiritu
quem accepturi erant credentes in eum
et glorificabit me bestia agri id est
i. illi qui ante conversionem bestialiter
et crudeliter vivebant. Ut darem
potum populo meo electo meo ad
vitam eternam hoc additur quia non
omnes Judei salvabuntur. Sed tantum
electi. ¶ Non me invocasti hic
ponit iudeorum obstinationem in-
gratitudo cum dicit Non me invocasti
Iacob i. gratias agendo de tantis
beneficiis. Nec laborasti i. nec
labore magno sustinuisti In
hebreo habetur quia laborasti contra
me ad exitum sensu ab hebreis
sic quia laborasti i. tedio affectus

et fatigatus fuisti Simedo m̄
·non obtulisti mi ariete holocaus-
ti tui id est hoc refert ad beneficium
liberationis de egipto sicut magister dicit
Jere. 7o Non precepi eis in die qua
eduxi eos de terra egipti de verbo
holocaustorum et victimarum.
Non emisti mi argento calamum
scilicet in exitu de egipto. Et erat
calamus una de quatuor speciebus
aromaticis que ponebantur in thimi-
amate. Verumtamen servire me fecisti
in peccatis tuis i. in iniquitatibus tuis ex-
pendis. hoc perfectissime fuit
impletum in deo homine Christo qui
formam servi accepit ut pro iniquitatibus
nostris satisfaceret. prebuisti mi
laborem i. fuisti michi occasio ut
laborem passionis sustineret. ego
sum et non alius qui deleo iniquitates
tuas propter me i. per misericordiam meam
et caritatem et non propter merita tua
ideo subditur Reduc me in memo-
riam scilicet aliquod meritum. propter quod debe-
rem talia pati quasi diceret non poteris
ideo subditur Narra si quid habes ut
iustificeris aut dicat quod patres mei innocentes
fuerunt hoc excludit cum dicit
Pater tuus primus peccavit. Dicit
Hiero. sicut quod iste pater fuit abraham
qui peccavit quando dixit Gen.
15o Domine deus unde scire possum
quod possessurus sum eam dubitans
de domino promisso. Sed quia sicut tenent
contrarium scilicet et alii doctores ca-
tholici. et maxime qui illud pro-
mittitur Credidit abraham deo
et reputatum est ei ad iustitiam. Se-

melius dicit quod ille pater primus
intellige adam de quo dictum est quod
peccavit transgrediendo dei man-
datum genesis 3°. et quia peccatum eius
transit in posteros non sic autem peccata
aliorum parentum ideo fit hic specialiter
mentio de eius peccato et interpretes
tui et moyses et aaron qui ita
dicti referebant ad populum et ex parte
illius populi ad deum prevaricati sunt
in ante aaron in fabricatione vi-
tuli exodi 32° et utrique simul ad
aquas contradictionis numeri 20 Et
contaminavi id est contaminatos ostendi
principes sanctos scilicet david in adulterio
bethsabee et homicidio urie
et ezechiam in elatione qui nuntiis
regis babilonis fuit ad eum mis-
si exodi 20 Et dedi ad internicionem
iacob per reges assiriorum et
babilonis utpote expositum dictum est
et hoc propter populi peccata et principum
et ideo in blasphemiam quia hoc
eum quod deus ipsorum non liberavit populum
suum gentiles dicebant eum impo-
tentem aliqui etiam de populo israel in
patria stantes prorumpebant in blas-
phemiam dei Capitulum xliiii

Et nunc audi Superius osten-
dit populum ad exspecta-
tionem domini esse invitatum ex divina
pietate et eius caritate hic facit
idem ex divina veritate eius in comple-
missa Et dividitur in tres partes
quia primo declarat divina veritas ex
impletione promissi Secundo ex destructione
ydoli ibi hec dicit dominus rex Tertio
ex liberatione populi ibi hec dicit dominus

redemptor Circa primum sciendum quod aliqui doctores catholi-
cam exponunt de liberatione populi a cap-
tivitate babilonica quam promisit deus
ante per prophetas et de prosperitate eius temporali
et spirituali post illum reditum Sed quia populus
non legitur tantam habuisse prosperitatem sicut
dictum fuit supra 34° Ideo ista sic ex-
ponitur ad magis catholice quantum ad hoc
de impletione promissionis facte patri iacob
genesis 28 Erit semen tuum quasi pulvis terre
dilataberis ad orientem et occidentem et que
promissionis ista sic dicitur implenda tempore
messie per conversionem aliorum ad eius fidem
et in hoc cum dicit sed quod expectat-
tionem iam transit tempus ut videtur
congruit sic exponatur Et nunc audi
primo excitat attentionem per hoc in-
timans quod denuntiaturus sit aliquid magnum
Noli timere serve meus iacob alio
nomine iacob a quo descendit et
rectissime alio nomine dictus est israel quod
interpretatur directus cum deo ut plenius
ostendi genesis 32° Ideo loco nominis israel dicitur
hic rectissime quem elegi quia ex verbo
effundam aquas dico gratie super sitientem
scilicet iudeam et fluenta doctrine sancte
super aridam id est gentilem utraque
enim supradicta deserta et solitudo
34° Et eadem ratione dicit hic sitientem
et aridam Et quod per aquas intelligatur di-
vina intelligentia gratie ostendit cum subditur
effundam spiritum meum super semen
tuum id est super hominem christum qui
secundum carnem descendit de semine ia-
cob et ab instanti incarnationis fuit
repletus spiritu sancto Et benedictionem
meam super stirpem tuam id est super
apostolos alias quod non dicitur quod sine

in iudea super quos effusa fuit di-
na benedictio in effusione spiritus sancti
super apostolos in signo visibili et germina-
bunt inter herbas quasi salices sic eccle-
sia i. in medio ecclesie. per quem intel-
ligitur impium. Iste dicet domini ego sum
conversi iusti perfecti et ille inuo-
cabit in nomine iacob. isti sunt paruuli
filii impiorum i. iudei descendentes
carnaliter a patribus et sic paruuli sunt in
notitia legis tamquam male edocti a
parentibus. Vel quia gentiles romanos
designat sub nomine impiorum per
paruulos intelligit filios romanorum tempore
messie credituros. hic similiter
intellige sic a domino. Isti sunt conversi tempore
sue conversionis. et in nomine iacob assimi-
latur christo. hic cognominatur. Isti sunt
conversi de gentibus. hec est glosa ecclesie sic
et patet littera illa carnaliter exposita secundum ex-
positionem sua est impleta littera. hec non
intendat quod civitate romana que est
metropolis romani imperii tunc recepit
fidem catholicam quia romana sedes facta
est caput ecclesie per papam. Vnus autem pastor
variatus domini apostoli qui sunt ingra-
tum firmati et de qualibet istorum di-
citur dicet domini ego sum sed apertius
ad evangelium eius quando sunt multi
filii iudeorum et etiam romanorum fide
quod receperunt et baptismum. Item a
principio multi delicati sicut fuerunt in
tempore accipientes religiosum statum
conversi etiam de gentibus apponentur pro-
tatu mundo propter ecclesiam quod nomina ia-
cob et israel imitantur gentilibus
conversis ad fidem. ¶ Hec dicit
hic quantum ostendit diuina veritas
ex destructione ydolorum et primo ostendit

ydolorum defectum. Quo reuocat
iudeos ad cultum dei militis in memoria
horum commina ad hunc indicat quia
primo ostendit ydolorum defectus. Quo
subuertendi modus est. Primus ponit
directa primum ut opposita iuxta se
posita magis elucescant primo
ponit diuine excellentie singulari-
tatis cum dicit ego primus et ego
nouissimus etc. Et per hoc magis
appareat ydolorum defectibilitas
cum dicit Quis similis mei q. d.
nullus. sed sunt dii alieni quia probat
per hoc quod subdit Vocet et
annunciet et ordinate referat
illa que feci ab initio mundi an hoc
conditionem que non potuit scire
homine in creatione reuelatione facta
factum est moysi qui in principio
genesis ordinate narrat creationem mundi
Contrariatos a contingentia futura
que soli deo sunt nota q. d.
hec non potuit facere ydola sed
ego possum ideo subdit Ecce tu au-
dire te feci ante per longum tempus
illud quod erat sic futurum Vos sitis
contra hec ergo testes mei quod talia ante
adducta vobis demonstravi Numquid est
deus etc. q. d. non plastes ydoli et
fortes. Ex ydolorum et declinat hic
plastes huius plaste omnes nichil
sunt i. nullius virtutis ad faci-
endum aliquid minime et amatissima eorum
i. ydola sua ipsi testes eorum sunt
quod non vident et cohercentur quod sunt
ea demonia ... et in aliata sunt
variatus testificatum quod est eis non est
visiva nec intellectiva. et sic datur
in scripturis confundi de cultu eorum

Omnis formavit hic ostendit ponit
contra ydola fortoris madius ut per
quilibet adoret quod nichil est ei dimittere
quia illud quod fit per artificium hominis
non potest esse nobilius ipso sed est vilius
et despicabilius ydoli ydolum est huius
ergo etc. Virtutes huius rationis de-
ducit hic diffuse et primo contra fortores
ydolorum metallicorum cum dicit omnis
formavit deum etc. quasi dicat nullus non secundum re-
putationem suam quia ydolum reputat
deum verum. sculpsit scilicet ydolorum sunt ex
hominibus et demum hominem et sic non
potest aliquis manus hominis facere. Con-
venient omnes adunatim extremum
et pavebunt astent judices et confi-
dent simul pro eius similiter faber fer-
rarius etc. tantum hoc inducit adten-
dendum quomodo ydolum de metallo
fortis labat hominis et per quod est
aliquis unus ipso esuriet et deficiet
scilicet faber ferrarius et per hoc ostendit
diligentia artificis ad faciendum ydo-
la in suo lucro cum propter gratiam demonum
Artifex lignarius hic inducit
virtus predicte rationis quantum ad
ydola lignea labore artificum facta
et prius ymagines quibus pauci corpore
quod distulerent extendit normam
In hebreo habet linea quod similis de
factore ydoli linea est extende lineam
super signum secundum quantitatem ydoli for-
mandi In runcina formavit illud scilicet
quia runcina in primo ad curvandum ligna
fecit illud in angularibus In ydo-
lis enim sunt multe figure angulares
Certum patet usque ibi Succidit cedros
tulit ylicem etc. Isti inducunt ad

ostendendum quod ydola aliquando sunt de vili
materia et applicabili foco pro usibus
hominis et ideo non est applicabilis ad hoc
quod sit aliquid numinis et sic patet fa-
tuitas colentium [illegible] quod in fine capitulo
Nec in sipiens adorabit illud ado-
rare latet Nec dicet forte men-
dacium est in dextra mea scilicet ydolum
quod deest mendacium quod est fictio eius
quod non est Memento hic exponit
in vitat populum suum ad animi dei cultum
dicens memento horum iacob scilicet huius
errorum adcavendum ydolatriam quoniam
servus meus es tu eo quod eduxi te de
egipti servitute formavi te dando et
legem in monte sinai Delevi ut
nubem iniquitates tuas quoniam ydolatrie
penituisti te subdicitur Revertere ad
me etc. laudate celi et angeli sic
qui estis cives celestes iubilate
extrema terre et vulgares homines qui
sunt extremi in populo resonate mon-
tes et maiores saltus et omne lignum
eius et mediocres quoniam redemit
dominus iacob redemptio est facta per
filium suum et liberavit de fastu quod magnum
patet [illegible] in multitudine glorificabitur Hec
dicit hic ostendit divina virtus
ex liberatione populi de captivitate
babilonica quia predixit prophetas
et sic adimplevit et primo ostendit
dei potestatem ad hoc agendum cum dicit Ego
sum dominus faciens omnia etc. quasi dicat multo
plus possum populum liberare de captivitate
babilonica irrita faciens signa
demonum per motum celestium et ariolos
in furorem vertens adducens contrarium
illius quod predicunt Convertens sapientes
retrorsum id est astrologos qui defuerunt

contingentibus assumit ut constellationes
rotes et definiuit suspensionis verbi
servi sui scilicet moysi cuius verba ad imple-
uit in eductione populi de egipto ad
terram promissionis introducendo et
compluribus miraculorum operibus a quo secrete
reuelande prophetis suis qui dico Ierusalem
antiquitus demat eam edificabis per
neemiam et ciuitatibus iuda edifi-
cabimini populum de babilone redeunte
ad ciuitates suas et loca qui dico
profundo desolare i. fluuio per babi-
lone transeunti que operatus tyri legi
aciuitate diuisit in plures partes et
sic intrauit per aluem ciuitatem ut
dictum est supra c. 1o qui dico tyro no-
mine eius predicendo longe ante conceptum
Pastor meus es tu et gentis de
ouibus meis scilicet iudeis et omnem
voluntatem meam complebis puni-
endo babilonios iniquitatibus suis et
populum meum liberando construe primo Cap.
Hec dicit dominus christo meo cyro. xlv
In hoc capitulo inducit populum ad expectandum
diuina promissa tamquam certitudinaliter
implenda hic autem prosequitur magis
in speciali illa beneficia Et primo quantum
ad liberationem carnalem Secundo quantum ad sal-
uationem animarum ibi vani omnes c. 46 Prima in
duas quia primo promittit eis liberationis
beneficium Secundo concludit huius libera-
tionis impedimentum c. 40 Prima
ad huc in tres quia primo prosignat
liberatorem Secundo detinentium destruc-
tionem c. 46 et 3o predicit iudeorum
liberationem c. 48 Prima in tres quia
primo pronuntiat liberatorem Secundo refel-
lit contradictorem ibi ve qui contradicit
et 3o demonstrat de liberatione ibi hec
dicit Prima in duas quia primo describit
liberationis partes Secundo eius natiuitatem ibi
Rorate celi Prima ad huc in duas quia pro-
ponit liberandis vitium Secundo quod fructus
ibi ut separant Circa primum sciendum
Ra. super exponens hanc litteram sic
dicit dominus christo suo sicut enim est inte-
dicit hic agri mei disponit et
exposuimus et vocat magistros suos doc-
tores antiquos hebreos qui expositores
fuerunt ante christi aduentum Deus salus
et benedictus dixit messie suo i. re me
sic in lege et prophetis promisso amplio-
nes ego te ipsi cyro i. designans te
per cyrum et quo patet quod secundum intentionem
antiquorum hebreorum per cyrum hic
in traductum liberatorem populi de babi-
lone principaliter intelligitur christus
mundi saluator et per saluationem
populi de babilone principaliter intelligitur
mundi saluatio spiritualis principaliter spi-
ritualiter Sciendum tamen quod figura non
videtur in omnibus figurato quia tunc
non esset figura vel similitudo sed
ydemptitas et ideo cyrus non fuit
christi figura in omnibus que dicuntur hic ut
patet in illis que sunt in postillis ut
cum dicitur hic Non cognouisti me
sed dicitur de cyro tantum et quando illa
que sunt postilis similiter intenda sunt de
christo solo Et sic in hoc capitulo aliqua
dicuntur ad litteram de cyro tantum aliqua
de christo secundum quod christus tantum et aliqua
de utroque scilicet illa in quibus cyrus
fuit figura christi et sufficient dicuntur
spiritualiter tantum de christo siue de redemptione
facta per christum cuius scilicet cyri appre-
hendi Secundum verbum dans ei for-

titudinem ad babilonios et aliarum
gentium subiectionem. Appriam an-
te te ianuas, id est faciam aperiri, quia pre
timore immittebat ciuitatibus
que recipiebant cyrum in dominum absque
contradictione. Ego ante te ibo, et glori-
osos terre humiliabo, puluis moriendo; et glo-
riosos huius terre humiliabo eos sibi subiciendo; por-
tas ereas conteram, scilicet ciuitatum sibi
resistencium, et dabo tibi thesauros
absconditos a regibus babilonis
et aliis et archana secretorum, id est pre-
ciosissima magis secrete seruata in-
signias; quia ego dominus, qui subuertis regna
et potestates deicere, erigere secundum vo-
luntatem meam. Hoc enim recognouit
cyrus, ut habetur primo esdre primo: Hec
dicit cyrus rex persarum: Omnia
regna terre dedit michi dominus celi, et ter-
ra propter seruum meum iacob, id est propter populum
descendentem a iacob per te liberandum,
et uocaui te in nomine tuo, id est nomine
tuo reuelaui longe ante tempus tuum.
Assimilaui te nobilibus personis que pro-
nomina predixi; ante tempora eorum, ut ysaie
malachie, genesis 16 et iosue 20, 20. Et
non cognouisti me. Ego dominus, pugna dedi
et fortitudinem. Quamuis enim cyrus cog-
nouit omnia regna sibi a deo data,
ut predictum est, non tamen cognouit eum
tamquam solum adorandum, quia colebat
ydola. ¶ Ut sciant. Hic ponitur
potestatis cyri sequens fructus, scilicet in
liberacione populi iude de babilone et
in confessione potestatis diuine. Et quia
sicut habetur primo esdre primo: Cyrus
vocibus et litteris significauit per totum
suum imperium mortem suam a deo sibi
datam, et alios mandauit huiusmodi de

templi reedificatione et ad hoc fa-
ciendum populum iude ad terram suam re-
mittere, et hoc est quod dicitur: Ut sciant
qui ab ortu solis, id est per totum
imperium cyri per litteras eius missas,
modo predicto; quoniam absque me non est
deus qui possit tot et tanta facere.
Formans lucem iudeis apud dictum libri
educendo, et creans tenebras ba-
bilonijs, apud quos per cyrum destruendo; fa-
ciens pacem iudeis redeuntibus in
iherusalem, et creans malum, scilicet penam
peccatorum peccatoribus. ¶ Rorate celi. Hic
consequenter describit liberacionis natiuitas,
quia sicut dictum est principalis in-
tento prophete est hic designare tempus
per cyrum et designatur hic per natiuitas
et natiuitate cyri primo ergo ex-
ponatur figura. Ad cuius intellectum
sciendum quod astragus rex medorum
et persarum vidit in sompnijs de
genitalibus filie sue vitem oriri
que totam asyam occupabat, et dictum
fuit sibi a coniectoribus de ea filium
nasciturum qui totam terram occuparet, quod
fuit impletum in cyro filie astragis
filio. Et sic natiuitas cyri hic de-
scribitur sub methaphora vitis seu plante
orientis de terra ad quam requiritur in-
fluencia celestis et dispositio terre per-
descensu scilicet aque pluuie et roris; et
hoc est quod dicitur: Rorate celi desuper ro-
re in fluencia emittendo et nubes
pluant iustum, id est disponant materiam
ad ortum iusti, id est cyri, qui uocatur hic
iustus in quantum fuit executor diuine
iusticie erga babilonios. Aperiatur
terra, id est astragis filia, et germinet
saluatorem, id est cyrum ad saluandum populum
iude de babilonica captiuitate

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

Astrages.

et iusticia oriatur simul .i. virtutibus ego
egredi iusticia mea. ego dominus creavi
eum dando ei imperium sicut rex vel im-
perator dicitur imperator creari quando promovetur
ad talem dignitatem. Convenit expositio
littera dicere figurata scilicet exponitur nativitate
Rorate celi et terra ista germinans sal-
vatorem de beata virgine concipiens salvatorem
mundi non ex semine sed virtute
spiritus sancti tamquam rore celesti et quia
principalis intentio prophete est hoc sig-
nare de Christo sub isto sensu hanc auctoritatem al-
legavi magnalibus laudes et iusticia oriatur
simul .i. gratia iustificans Johannes primo
gratia et veritas per Ihesum Christum facta est. Ego dominus
creavi eum quantum ad humanitatem que
est creatura dei. Ve qui contradicit
hic propheta increpat contradictorem
seu impeditorem. Astrages enim audi-
ens expositionem sompnii predicti timens ne
regno privaretur filiam suam dedit
uxorem cuidam plebeio militi ut si
filius de ea nasceretur non haberet audaciam
potentes qui iuvarent ipsum ad obtinen-
dum regnum. Cum hoc etiam fecit di-
ligenter observari tempus impregna-
tionis filie sue et partus et puerum
natum fecit sibi apportari. quem tradidit
cuidam principi ad occidendum. Ille autem
compassus tradidit eum cuidam famulo
suo precipiens ut eum ad nemora por-
taret et eum ibi dimitteret. quod cum fecisset
fuisset camicula pastoris in vicinis ne-
moribus habitantium que catulos nutriebat
divina providentia hominis competentibus
attendebat ad puerum et eum lactabat
quia sequens pastor mirans ad quid
nemora intraret invenit puerum
quem uxori sue tradidit nutriendum
vocans eum spatium quod ligna pstra
tans signat sed per ea ab eo pri-

tipe cui traditus fuit attendendus
vocatus fuit quorus quod signat heredem
in illa lingua q. d. quoniam reductus
Astrages ille est hebraice et hoc no
scribitur hebraice sed quando transfertur ad
latinum vocatur cyrus sicut hoc nomen
saul translatum ad latinum convertitur et
scribitur saulus. Iste cyrus postea
obtinuit monarchiam et alia que dicta
sunt hic de astrage et cyro habentur
in scolastica historia. Sequitur cum dicit
Ve qui contradicit fictori suo in
hoc intenditur astrages qui volebat
divina providentia impedire.
testa de samiis .i. opus terre sic
testeum quod dicitur de samiis. cognominat
samos insula primo fuit repertum.
Numquid dicit lutum figulo suo .i. fa-
cienti lutum non sit aliquis contra figu-
ram nec tu potes impedire volun-
tatem meam et propositum. Ve qui di-
cit patri etc. In hoc increpatur astrages
qui generatorem et educatorem cyri vole-
bat impedire ut dictum est. Hec
dicit dominus hic quintum ponitur libe-
rationis utilitas et primo quantum ad
iudeos secundo quantum ad gentiles con-
versos. Consequenter prima in duas quia
primo ponitur iudeorum liberatio secundo
huius liberationis confessio ibi vere
tu es deus. Circa primum primo de-
clarat potestas divina ad suscitandum
cyrum liberatorem iudeorum. Ego feci
terram etc. et patet littera usque ibi et
omni milicie eorum mandavi .i. cir-
ca sydera disposui et ordinavi.
Ego suscitavi eum scilicet cyrum ad
potestatem et ad iusticiam scilicet faciendam
de babiloniis. Ipse edificabit
civitatem meam .i. licentiabit re-
edificare et loquitur de reedificatione

vrbem. Cura quod sciendum quod hec re-
edificatio fuit duplex integre. Primo
quantum ad domos inhabitantium et fuit
cirus licentiam reedificandi vrbem quia
mandauit reedificari ad dei cultum
et sic concessit quod sacerdotes et ministri
et alii iudei redirent habitarent in ea. Secundo
accipitur reedificatio quantum ad muros
ciuitatis et hec non fuit reedi-
ficata per neemiam de voluntate
et licentia regis artaxersis. Et
captiuitatem meam id est iudeorum nunc
credentium dimittet gratis. Et quia
ex hoc (?) potentia cyri fuit ampli-
ata ideo subdit labor egipti id est
preciosa per quibus egipcii labora-
uerunt et negotiatio ethiopie id est
preciosa per quibus egipcii ethiopia
et de longe per mercatores apport-
tata sunt. Et quia non solum diuicie
iste sed etiam domini earum sunt
subiecti cyro in primo liberando
iudeos de babilone ideo subdit.
Viri sublimes id est reges et prin-
cipes ... ad te transibunt
id est subditi tui post te ambulabunt
te sequentes et vincti ma-
nicis id est compedibus manualibus
pergent quia alii eorum sic du-
cebantur compediti ad declarationem
victorie cyri. et te adorabunt
supplicabunt (?) a te postulando veniam
¶ Vere tu es. Hic propheta gau-
det (?) ... ad deum per gratiarum
actionem confitendo eius deitatem
et potentiam per liberationem populi sui
... deus ... id est nullus
est deus nisi tu qui potes talia
facere. et quia diuinitas videri non
potest oculis humanis ideo subditur

Vere tu es deus absconditus. Et
ex hoc quod ... contra y-
dolatras ... Confusi sunt fabricatores
errorum id est ydolorum et ... hic fa-
bricatores non solum artifices fa-
cientes ydola sed etiam illi qui fa-
ciunt sibi vt adorent ea et isti
dicuntur hic confusi quia per ydola sua
non potuerunt saluari. Deinde ...
Israel saluatus est in domino id est potentia
domini omnipotentis salute eterna. Ex quo
videtur quod istud sit referendum ad sa-
lutem factam per christum quia illa que facta
fuit tempore cyri non fuit talis quia
postea populus israel fuit multum afflic-
tus tempore antiochi illustris et
postea captiuatus per romanos. Et si
dicatur quod hic in hebreo habetur salute
seculorum id est salute seculorum que non in
perpetuitate ... sed tempus longum
hoc remouetur per hoc quod subditur
Non confundemini et non erubescetis
usque in seculum seculi. Quod in hebreo habetur
usque in secula et vltra et talis
locutio ... in sacra scriptura in-
dicat eternitatem secundum omnes
doctores hebreorum. Et quod deus
sit potens ad dandum talem salutem
ostenditur cum subditur quia hec dixit dominus
creans celos de nichilo virtute
sua infinita et ... usque ibi
Non in abscondito locutus sum dando
legem filiis israel sed in monte sy-
nai in aperto ... semini ia-
cob frustra querite me adimplendo
precepta mea per modicum tempus sed
per magna valde quia salute eterna
... hec dicit ... Ubi

eius lege veteris pro virtute operibus de quibus sunt mandata legis et promittit Ysaias bona temporalia sub aliis intelligunt etiam bona spiritualia promissa quia dominum premium spirituale non est minoris bonitatis quam meritum sed maioris. Bona autem temporalia sunt minora quam opera virtutis. Ideo quod non sunt corporale principale premium. ¶ Congregamini. Hic agitur de salute gentium. Et exponunt pro parte ista aliqui doctores iudeorum de gentilibus conversis ad iudaismum qui recedunt liberatione eorum per cirum et sic tamen eis venit in reditum. Sed hoc non videtur verum dicere quia illi sunt pauci ut patet primo Esdre. Conversio autem istorum de quibus est hic sermo se extendit ad omnem nationem et linguam ut patebit prosequendo litteram. Et ideo intelligendum est de conversione gentilium ad fidem per predicationem apostolorum et secundum hoc dicitur Congregamini pro caritate qui salvati estis ex gentibus et quia non omnes crediderunt ad predicationem apostolorum sed multi in ydolatria remanserunt ideo subditur Nescierunt intelligentia veritate fidei qui levant signum sculpture sue. Quod in hebreo habetur qui levant lignum sculpture sue et credo quod aliquis scriptor posuit signum pro lignum. Tamen eadem sententia quia per lignum vel signum intelligitur ydolum sculptum quod a suis sculptoribus levatur in altum ut venerentur adoretur. Annunciate. Venite simpliciter ad invicem conferendo quis auditum fecit hoc ab initio, i. creatio[nem] [illegible]

cantigentibus longe antequam veniret Cyrus predixi aliud, i. inveniet predicta quia per hoc patet quod ego solus talia predixi qui sum solus deus salvans et eos qui induunt omnes qualiter ad culturam unius veri dei tamen dicit Convertimini ad me et salvi eritis omnes fines terre, i. habitantes in finibus terre finibus. In memetipso iuravi hoc dicitur ad ostendendum certitudinem illius quod denunciatur. Unde et ad hoc subditur Non revertetur sed intactum sed implebitur. Et quod sit illud subditur Quia mihi curvabitur omne genu quia adoratione latrie eius signum exterius est genuflexio ut dictum fuit plenius super quo dicitur. Et iurabit omnis lingua quae iam sunt adimpleta. Tamen quia per orbem cessavit ydolatria et ab illis colitur unus deus licet vario modo a paganis iudeis et sarracenis et aliis. Alio modo potest intelligi de solis christianis quia de omnibus gentibus et linguis aliqui crediderunt in Christum venerantes tamquam verum deum et adhuc plures credent circa finem mundi. Et ex dictis concluditur. Ergo in domino dicent, i. poterunt merito sunt iustitie et imperium quia princeps mundi per magnam partem foras missus colla sua iugo Christi et obedivit eius mandatis summo potestati eterne adhuc plures veniet ad fidem in posterum ut dictum est ideo subditur Ad eum venient et confundentur de suis erroribus. Omnes qui repugnant ei per infidelitatem seu mala opera. In domino iustificabitur et laudabitur omne semen

israel prime apostolus dicit hic omnibus fi-
delibus qui imitantur fidem primi israel
qui de adventu christi prophetavit quia ex
quibus dictum est ... petri **Capitulum xlvi**

Confractus est per liberatoris
prefiguratorem hic propheta
denunciat hostium scilicet babiloniorum de-
structionem Et dividitur in duas quia primo de-
nunciatur destructio ydolatrie et ibi
Quo cessacio regni ... tamen primam in
tres quia primo destructio denunciatur
Quo ... ad ... late reuertimini
audite me ... liberatio et ...
ydolorum destructio cum dicitur Con-
fractus est bel quod erat principale
ydolum babiloniorum et loquitur de
fixo quomodo ... contritus est
nabo aliud ydolum magis principale
... aliud quod nabo non est
nomen proprium sed appellativum et significat
prophetiam seu divinationem et sic est
sensus Confracto ydolo nunc
vel confracta est prophetia seu divi-
natio quia sacerdotes veli fingebant
Vel quia demones in ydolis ali-
qua dabant Facta sunt simulacra
eorum bestiis et iumentis et sequitur
... quod ecclesia intelligitur Hic
denunciatur destructio ydolatrie
Circa quod sciendum quod sacerdotes
ydolorum ... fugere cum capta
fuit per cirum secum portabant
ydola et sic ... pondus fuit
... impediti et sic
ydolis capti et destructi et
hoc est quod dicitur onera vestra ... ydo-
la gravi pondere usque ad lassi-
tudinem ... impedientia
contabuerunt et contrita sunt

simul ... et ... corpora
sacerdotum et ydolatrarum in capti-
vitatem abiit quia aliqui corpora fuerunt
capti ... et in captivitatem ducti
Audite me hic ... revocat
populum unde ad ... quod multi
corpora fuerunt ydolatre in captivitate
babilonica ut patet ... implet
... et ... probabile ... dicitur
quod multi corpora qui fuerunt ducti in
babilonem sequebantur babiloniorum
ydolatriam et ad revocandum eos ...
... dei ad ... de
in persona dei Audite me domus
iacob ... qui portamini a
meo utero ... qui affectione
... ad filios usque ad se-
nectam ego ipse ... affectione
ego continuabo ... revocat
populum ab ydolatria ... applicas
me ... fabricando vobis ydoli
non ... conferentes aurum
de sacculo ... diligant aurum
sicut ... ad y-
dolatriam ... possint aurum
... conducentes arti-
ficem Et ... ydolorum impotentia
... portaverunt ... in humeris ...
quod in fine concluditur prevaricatores
ydolorum fabricatores et cultores
redite ad cor ... cogitando quod in
ydolis nihil est numinis seu vir-
tutis Recordamini hic denun-
ciatur liberatio populi primo ... con-
ditoris dei potentia ad hoc a-
gendum cum dicitur Recordamini
prioris seculi ... mundi
qui ante creatum est non ... subditur
quoniam ego sum deus solus crea-
tor et non possum populum meum

liberare et liberacione predicte. 2o
subditur annunciacio ab exordio no-
vissimum, i. antequam fuit annunciacio
principium rei et terminus. Similiter supra
capitulo 40. Ubi primum denunciavit
Abrahe descensum Iacob et fi-
liorum eius in Egyptum et afflictio-
nem corporalem et liberacionem.
Et eodem modo Ysaie revelavit fu-
turam captivitatem populi, quam habuit
et liberacionem per Cyrum. Et quod istud
sit verum, audiatur quod subditur:
Consilium meum stabit, de libera-
cione populi per Cyrum. Vocans ab ori-
ente avem, i. Cyrum ad modum avis
velociter venturum. Virum voluntatis
mee, i. executorem mee voluntatis.
Creavi, i. creandum disposui et
faciam illud, quia voluntas mea
non potest impediri. Et ad hunc confi-
dendum exortatur iudeorum ceteros,
d. audite me duro corde, i. qui
hestis dubii esse ... quod dixe-
rint. Ecce. 3o Sermo quod populus
iste dure cervicis sit. Prope feci, i.
facienda disposui iusticiam meam in
babiloniorum destructione et vera
liberacione. Dabo in Syon salutem,
reedificando ibi templum ad hono-
rem dei. Israel per eius cultores, gloriam,
salutem et in Israel. Sic est in hoc
et in libro tercio, i. in populo com-
mittente fidem eius gloriam meam,
quod fuit impletum in parte in libera-
cione facta per Cyrum et parte
in liberacione facta per Christum,
de qua est principalis intencio hic,
et de qua dictum est supra. xlvii

Descende, sede in pulvere. Hic quintum
describitur dictio babiloniorum quantum ad destructionem
regni. Et dividitur in tres partes. Quia
primo ponitur huius destructio. 2o
subditur huius pene racio, ibi Nunc.
Et 3o concluditur eius evasio
in ista cum incantatoribus. Circa
primum dicit: Descende de dignitate
regni, sede in pulvere tamquam vilis
et abiecta. Virgo filia Babi-
lon, i. civitas Babilonis. Et dicitur
virgo quia alias non fuerat vio-
lata sive capta ab adversariis.
Non est solium, i. regni. Regnum filie
Caldeorum, i. Babilon que erat metro-
polis in Caldea. Quia ultra non voca-
beris mollis et tenera, i. regina
seu domina que solet esse delicate
et magis feminis subiecta. 2o
subditur: Tolle molam et mole, que
est officium ancille. Denuda tur-
pitudinem tuam. In hebreo habetur: de-
nuda ligaturam tuam, i. ornamentum
capitis quod descendit usque ad
humeros, nec sub discooperi humerum.
Per ista designatur applicacio
ad opus servile. Cum enim ancille
ad talia se applicant, tegmenta
capitis amovent et eadem similiter
... propter luctam ... dicitur:
Denuda turpitudinem tuam, quia
ornamenti ablacio est quedam tur-
pitudinis denudacio. Revela
crura, transi flumina, i. d. in
captivitatem ducta pedibus
et sic oportebit tegmenta ves-
tes et discooperire partes inferio-
res ad transeundum aquas et

filia Vltorum capta de malis
tuis Redemptor noster de egipto
et babilone dominus exercituum .i.
angelorum nomen illius etc. ¶ Et
sic est in hebreo Sicut quod nomen domini
hic dicitur dominus exercituum .i. angelorum
scilicet istius .i. sanctificator istius Sede
tace tamquam confusa et trade hic
ponitur ad loquendum in persona domini et
intra in tenebras quia multi de ba-
bilonijs in captiuitatem ducti sunt
et incarcerati in locis tenebrosis ¶
Iratus sum hic ostenditur causa dicte
punitionis et quod triplex est prima
autem est crudelitate quia babilonij
exercuerunt amplius regnum unde hoc est
quod dicit in persona domini Iratus sum
despectus super populum meum quia eius
peccatum contaminaui hereditatem meam
.i. contaminari permisi israel et templa
a babilonijs et succedentibus eorum
regibus Non posuisti eis misericordias
crudeliter utens victoria quae est
data sibi super senem aggrauasti eius pro-
pter omnes debent compati ¶
Et dixisti hic ponitur 2a quae
autem ex babiloniorum superbia et
dicit et dixisti quod nimia elatione In
sempiternum ero domina aliorum regnorum
non posuisti haec super cor tuum sed
quod animaduerta deberet te possidere adig-
tate et confidentia tua et pater-
litia ipsius i. Veniet et haec duo
subito et quae sunt illa subdit Ste-
rilitas .i. carentia prolis quod in filiorum
interitum in te et viduitas .i. ca-
rentia domini ¶ Vniuersa hic ponitur
tertia ratio quae autem ex maleficiorum
multiplicatione unde dicit vniuersa

venient super te propter multitudinem
maleficiorum tuorum et dicit maleficia
qui utitur incantationibus demonum
et propter duritiam incantationum tuorum
quae deludunt sensus humanos et fi-
duciam habuisti in malitia tua in ipsa
perseuerando absque timore auxilio sub-
dit et dixisti non est qui videat me
ille enim error tunc vigebat in ba-
bilone sed quod domina prudentia ad ac-
tus humanos non extendit et sic
tollitur timor dei Sapientia et
scientia tua et tunc dicit tua .i. non est
vera sapientia nec scientia sed deceptio Et
me non est alius similis in potestate et
dignitate Veniet super te malum
et nescies ortum eius et ideo non po-
terit vel vide In hebreo habetur et nescies
requirere ipsum hoc est non prude-
bis et sic remedium quod non poteris
ex tua parte expedire ¶ Sta hic
ostenditur excludi dicte pene causa
et hoc excludendo tu per quae re-
gnum babilonis confidebat maxime
in sua potentia primo cum multitudo
incantationum et maleficiorum per quas
artes et opera reddebant se posse
scire occulta et futura et sic cauere
pericula hoc autem excluditur cum dicit
Sta cum incantatoribus tuis q. d. per
eos non stabis in quibus laborasti
ab adolescentia tua .i. hoc est a principio quo
babilon fuit fundata In ea enim magi-
ca ars inuenta fuit in caldea sicut for-
te quod prosit est eorum scientia q. d. non
prodest aut si posses fieri fortior
te muniendo contra futura pericula
et per eos pronunciata q. d. non sic
te premunire non potuisti non sub
defecisti etc. ¶ Stent hic

concludit primo. Sequitur de quo confidebant
scilicet sapientia astrologorum et divinorum ad
peregrinos. hoc concludit dicens Stent
et salvent te augures celi id est divina-
tores defficies per motum celi quod deus non
potuit indicare. Et 10 subdit Ecce
facti sunt quasi stipula id est materia ad
incendium parata Ignis combussit
eos quia perierunt incendio babilo-
nitarum non sunt prune quibus
calefiant vel fiunt alle. ignis non est
ad recreationem sicut ille qui fit in ca-
mino in yeme. sed ad consumptionem. Hec
facta sunt tibi id est data consilia
¶ Negociatores hic concludit
tertium de quo confidebant babilonij id est
multitudo et potentia mercatorum qui
habundabant aliud regnum. qui
discurrebant ad diversas partes per
mare et per terram et in acquirebant
divicias multas ad muniendum re-
gnum babilonicum explorabant etiam
condiciones aliarum gentium per multum
faciebat ad stabiliendum regnum suum
hoc igitur concludit dicens Negociatores
tui ab adolescentia tua id est quos
habere consuevisti a principio et a fun-
datione. Unusquisque in via sua er-
ravit id est in omnibus suis et operibus
et 10 ex predictis concludit Non
est qui salvet scilicet in omnibus illis
per quas confidebas salvari et
stabiliri ut patet per conclusionem corum
predictorum Cap. xlviii.

Audite hec domus Iacob. Postquam ysaias
propheta denunciavit babilonis
destructionem hic consequenter denunciat populi
in deliberationem qui captivus a babilo-
niis tenebatur. Et dividitur in duas
partes quia concitat auditum secundo
ibi Sequitur. quantum ad primum sic. In prima parte circa
primum dicit recolit deus de quibus
gloriabantur. et quod debebant eos mo-
vere ad bonum. primum est nobilitas
ortus quod debet movere ad bonum. Unde
Boecius 3o de consolatione quia in nobilitate
generis aliud est optimum quia per hoc
imposita est ipsis nobilibus quedam necessitas
que a maioribus suorum probitate de-
generent. et quantum ad hoc dicit Audite
me domus Iacob id est qui descendistis
a tanto patriarcha et alios nominat
ex filiis Israel. et consequenter de aquis
iuda de tribu nobiliori filiorum Israel
quia erat domus regia. Secundum est
sanctitatis cultus quia soli iudei pre
aliis dicebantur cultores dei et
quantum ad hoc dicit Qui iuratis
in nomine domini quia in eius reveren-
tia homines eum pro maiore signi-
ficavit habere. Et quia reveren-
debita non est in illicito iura-
mento
sed magis irreverentia quoad re-
movendum eorum falsam gloriam subdit
Non in veritate neque in iustitia
Et sic notat eos de iuramento
falso quod tangit veritate et de iura-
mento
iniquo quod tangit iustitia. Terti-
um est sancta id est ad civitatem ad cultum di-
vinum vocati sunt id est denominati
cives de quo similiter gloriabantur
et super deum Israel confirmati sunt
quia legem eius suadet promiserunt
et hoc etiam debebat eos movere
ad bonum ¶ Priora hic consequenter
proponit scilicet de populi liberatione in
congregaverunt etiam quia priusquam po-
pulus liberaretur condicio quo subdit

ipsa libacio et congregacionem Con-
dicio libantibus est quod sciebis et poteris
scire ad hoc et ideo primo ondit ipsius
dei scientia et quo eius pro et audite
me primam indicans quod primo dei scientia
ondit secundo quedam obiectio solui
ibi propter nomen meum Circa primum sciendum
quod dei scientia ondit dupliciter Vno
modo ex certa reuelatione contingencium
futurorum Alio modo ex occultatione corpo
rum preteritorum ibi audita feci Circa
primum dicit in persona domini Priora
ex tunc id est antiqua fient annunciaui
sicut genesis 14o vbi abrahe denunciatur
peregrinacionem seminis sui futuram in
egiptum et inde reditura est gentia-
rum et sicut denunciauit ieremias in
fectum per quem produxit ideo subsequenter
subiungit enim quod dicit ego iam reges ad
redeundum ciuitatem et primo ad ydo-
latriam futuram id est predixi et ex tunc
scilicet longe antequam facta ne forte diceres
ydola mea fecerunt hec si ve-
nisset absque mea denunciatione
Que audisti per me reuelata
Vide omnia sicut predixi adimpleta
et sic potes scire quod ego feci et
non ydola Vos autem non annunci-
astis sed ego qui hec reuelaui
abrahe et aliis prophetis Au-
dita feci hic ondit propositum
ex aliquorum occultatione sicut
enim aliqua reuelauit iudeis
antequam fient ne ydolis corpo
ascriberent ut dictum est Ita aliqua
non reuelauit eis nec prognostica
ydolis ascriberent et hoc est quod
dicitur Audita feci id est noua ex

tunc id est antequam fient ut dictum est
parte preteriti et sic coniungat scilicet ad
precedentia et conseruata id est nota
apud me tamen que nescitis nunc crea-
ta sunt id est in effectum posita et non ex tunc
et ante diem non audisti ea id est longe
antequam essent nec etiam ante diem uel
hora in qua facta sunt non cognouisti
eius causam subdit Ne forte dicas
ecce cognoui ea per me uel per y-
dola mea antequam fient non subditur
Neque audisti ab ydolis tuis neque
cognouisti per te ipsum nec ex tunc
aperta est auris tua ideo subdit causam
Scio enim quia preuaricans preuaricaberis
id est scio quod contra me ad ydolatriam
et transgressorem de uentre nominaui
te id est de deserto in quo portabam te si-
cut portat homo in uentre Ibi enim fa-
bricauit populus israel sibi uitulum
conflatilem et adorauit hostias
ymolando Et ideo Et ideo aliqua
sunt illi populo celata usque ad hora
euentus ne ex cognitione eius ad y-
dolatriam attribueret ydolis istam
prognosticationem Propter nomen meum
hic remouet quedam obiectio quod posset
aliquis dicere ex quo deus presciuit
maliciam et prauitatem huius populi
non debuit eis tota bona facere Ho-
remouet dicens quod illa non fecit propter
populum sed propter nomen suum et hoc est
quod dicit propter nomen meum longe
faciam furorem meum id est feci et
laqueum de patre et matre suis feci sicut
sequitur sit in prophetis quod tue peccata
non ita deleui ut fuerit promissio
mea ad abraham ysaac et iacob

de conservando semine eorum propter
quod dixit dominus moysi Exodi 32 Dimitte
me . supple ut dimittam . nunc ergo dimitte
me ut irascatur furor meus
contra eos et deleam eos moy-
ses oravit dominum dicens Quiescat
ira tua . esto placabilis super ne-
quitia populi tui Recordare
abraham et ysaac et israel servorum
tuorum quibus iurasti et laude
mea infrenabo te . id est infrena-
te occupando te in symoniis ne
intereas offendo eam reddis consti-
cut fuit coma decaus multiplica-
tionis symonialium ecce excoxi
te per tribulationes multiplices .
de Egipto et pecca intra promissionis per
reges assiriorum et babilonie sed
non quasi argentum q. d. semper in te
remansit aliquid impurum elegi te
in camino paupertatis . id est in egip-
to Ubi in paupertate et afflictione
coquebatis lateres in camino propter
me propter me . id est propter honorem meum
servandum . vel propter me ad maiorem
afflictionem Ut non blasphemer
a gentibus quoniam tenentur ad prius
predictas fidelitate et gloriam
meam . id est reverentiam debitam alteri non
dabo . id est dari licite non concedam
Audite hic ostendit potentiam
dei liberantis et hoc comprehendit rerum
de nichilo ad quod requiritur potentia in-
finita quia inter nichil et aliquid non
est proportio aliqua et hoc ex prius subditur
Ego ipse et non alius qui est crea-
tor Ego primus et ego novissimus
a quo dependet omne creatum

manus quoque mea fundavit terram
hoc dicit quia terra est posita in infima
mundi sicut fundamentum in domo
. et dextera mea mensa est celos . sim-
pliciter . hic palmizavit celos . id est pal-
mo mensuravit per quod intelligitur
facilitas mensurationis sicut est
in eo quod mensuratur palmo hominis
. ego vocabo eos . id est corpora celes-
tia imponendo eis propria nomina sed Ps.
Qui numerat multitudinem stellarum
et omnibus eis nomina vocans et
stabunt simul . id est pariter sunt ad ob-
sequium meum et sic ostenditur dei
potestas non solum ex rerum creatione
sed etiam ex eorum gubernatione
Congregamini Postquam ysaias
denuntiavit dei liberantis conditiones
hic consequenter denuntiat apparatum liberationis
et eius liberationis modum et ordinem
. Egredimini Circa primum sciendum
quod liberatio populi de babilonie facta
per cyrum figura fuit liberationis a pote-
state demonis facte per christum et id
primo ponitur liberatio per 220 2a
Accedite ad me Modus enim
sicut propheta consuevit facere dicto
est supra denuntiando statum alium
populi simul denuntiat misterium
Circa primum dicitur Congregamini
omnes vos . id est vos iudei et audite
vocem domini loquentis per os
prophete quos de eis . id est caldeis de
quibus supra fecerat mentionem a-
nuntiavit hec scilicet mala eis fu-
tura per cyrum q. d. nullus de ydo-
lis hec annuntiavit preter Dominus

dilexit eu sz tyru Circa
q sciendu q diligere e velle a-
tiu bonu. Deus aut pmovebat
tyru ad dignitate regni de statu
infimo et vili ut dictu fuit sup
c 4o et sic dilexit eu qntu ad
bonu regni et mudi iste. no tn
qntu ad bona gre et glorie q
licet deu celi confessus fuit ut
ht pmo esdre pmo esdre pmo
tn eu hoc ydola colint ut dictu
e supra c 4o faciet voluntate
sua .i. dei in babilone caldeos q
peta sua pmnedo scdm ordine
dne iustie et iudeos inde libera
do Ego locutus sum in persona
dei hoc d qui mentiri no pt
et vocaui eu ad dignitate regni
adduxi eu contra babilone et
directa e via eius p victoria se
quete Accedite Hic qnt demo
nat libatio aptate demoms si-
gnati p libatone a captiuitate
babilonis hec aut libatio facta
e per missione filii dei in mundu
No pmo describit hec missio 2o
sca per eu libatio 3 hec dicit Ca
pmu e absconditu in morando
sciendu igit qud q hic d non
a principio in abscondito locutus
sum no e dictu ysa. qui legem
non dedit sed xpus dei et in
hoc conveniunt et catholici et hebrei
Dicitur aut subdit Ex tpe anteqm fieret
ibi eram .i. anteqm lex daret et
in hebreo ht a principio fui ee
ego .i. a principio datois legis
hoc exponunt aliqui hebrei de p
ysaie dicentes q omes pphe fuint i
monte sinai et ibi acceperunt ades pphias
suas sic moises legem futuri tn
tpribus scdm ordinatoz dei alcius pro
nuntiandas et scdm hoc subdit ysaias
Et nunc misit me dns et sps eius
ad denunciadu pphiaz qua tunc acce-
pam sz tempre datois legis
Sed istud dictu e falm q p datom
legis ysa fuit natus p d c anos et
amplius et multi pphe adhuc pos-
tius sz ieremias ezechiel daniel ag-
geus zacharias et plres alii Et aut
dicit q aie pphaz ceptur vel an
fuint creatae et sic fuint ibi pphe. scdm
aias hoc no solu e contra doctores
catholicos et phos qui dicunt aiaz hois
no precedere corpus durate. sed etia
contra aliquos doctores hebreos Vn
super illud zach 12 Ego formans
spm hois in medio eius vbi translo
cra ht fingens spm eius in eo
Dicit quedam glosa q creator fuit
aiam cu pstite sigilte corporis huai
et ita dicut phi q aia e actus cor-
poris phisici organici Qo decaia ho
etia appet gn 2o vbi dicit q
formato corpe ade deus inspiravit
in faciem eius spiraculu vite et
sic q dicit ex tpe anteqm fieret ibi
eram vel a principio fui ee ego i
no pt intelligi de ysaia hoc etia
patet in quada libro apud hebreos
autetico vbi ista littera inducit
dicta in psona dei sicut et per
dens immediate Non a principio

in abscondito locutus sum et ead
mo q subdit in eode tempore ci et
sub eode ci si. et nuc misit me
dns et spus. Qnpersona dei dicit
Si em ad ysaia referet e i
principio noni ipsius ut est distinc-
tio inter psonas loquentes. Nuc
aut in hebreo comitus e ipsius
qui ibi incipit attendite ad me et
et finiat n et nuc dns deus
misit me et spus eius in diusione
Hoditis pz in sauntud sic tm
quia hic expresse dici deus mis-
sus a deo et spu eius in missi
et mittere est psonalis distinc-
to et sic apper distinctio psonat
ipius filii missi a pre et spu
sancto in quibus missus e in carne
p salute mundi Resumat ergo lra
ap ho tu dicit Attendite ad me et audi-
te hoc vbu e filii dei ut pz ex
predictis et excitat affectionem
audiencium ad signandum q volt
dice aliq magnum sz sce trinitatis
et incarnacionis filii missum no a prin-
cipio sz dacios legis in abscon
dito locutus sum quia in manifesto
eam dedi. Circa q sciendum
q licet illa lex fuit data a to
trinitate cuius opa sunt indiuisa tn
illa dacio appropriatur filio. sicut cui
illa q ptinet ad potem appropriant
pri. et que ad bonitate spui sco
Ita q ptinet ad sapiam appropriant
filio cuius e dacio legis pphete
et filiu ex tpe an q sient ibi
eram cu pre et spu sco sum

diuinitate et nuc i. tpe gre misit
me in humanitatis assumptione dns
i. deus pr et spus eius q e tria
in vnitate e q hec dicit dns re-
demptor tuus i. dei filius incar
natus qui redemptor est mundi
et omnis dns cu pre et spu sco
scus israel i. sanctificans isrl ego
dns deus tuus i. ex deitate do-
cens te vtilia i. ewangelica
consilia q licet no sint neccia
ad salute. sz disponunt ad per-
fectione ex opus em q cnitu ad mo-
ralia precepta no addidit nisi
consilia gubnans te in via qua
ambulas sz incipienti vita que
e via ad patriam et qualiter
plebs iudei doctrina xpi receperunt
multo plus recusauerunt ut pz i
ewangelio et actibus aplorum no sub-
dit Vtinam attendisses ma-
data mea contra em ad credenda
ex opus plura docuit neccia de
necessitate salutis Vt de articulo
sce trinitatis et incarnacionis de
baptismo et ceteris sacris suisset
sicut flumine pax tua i. qui
ad pacem spualem q vnum no veni-
sent ad destruendum loca et ge-
te q destructio in condicto mo-
tis xpi facta e et quantum ad pacem
meritam gracie et pacem supnam
glorie finaliter consequenda sic
angeli clamauerunt in natiuitate
xpi credentibus affuturam lu
ce Gloria in altissimis deo et in
terra pax hominibus bone volu-
tatis et iusticia tua sicut

gurgites maris .i. valde habun-
dans. quia iusticia que est per fidem
Christi illa est iusticia habundans et
fuisset sicut harena semen tuum .i.
filii tui et filie fuissent multi-
plices ut sunt et in destructione tem-
pore post mortem multitudo fuerunt in-
fecti viz. decies centum milia a principio
obsidionis usque ad finem et in cap-
tivitatem ducti vendicat Josephus
nonaginta septem milia ut
dicit Josephus allegorie temporum ca-
minis li° 4° Et stirps eorum tui .i.
filie et filii ut lapilli eius .i.
maris. et ex repetito eius defectu
Vocantur etiam hic semen filii et
filie omnes qui credidissent ad
doctrinam iudeorum secundum fidem quod rece-
pissent. et non mutassent. et in eo
fuisset destructio iam dicta ¶
Egredimini post hec quia Christus dominus est
duplicem liberationem scilicet per cyrum et
per Christum hic Christus describit.
utriusque ordine sive modum et
primo per x .ix ic ca° xlviii Circa primum
dicit egredimini de babilone quod d.
quia est destructio eius per cyrum
et repente ipsius fugite a caldeis
quia non solum civitas metropolis
fuit capta a cyro sed etiam tota re-
gio In voce exultationis annuncia-
te scilicet hanc destructionem applaudendo
divine iusticie et etiam liberationi iudeorum
que post hanc destructionem facta est per
cyrum Dicite redemit dominus servum
suum iacob hoc est in liberatione
de captivitate babilonis reductione

etiam ad memoriam tamquam gratie
liberationis de servitute egipti Qui sitie-
runt in deserto cum exirent de egip-
to per hoc non excluditur sitis
spiritualis. quia filii israel exeundo de
egipto passi sunt sitim pluries in
deserto ut patet exo. 14 et num. 20 sed
concluditur sitis ductus ad naturalem mo-
tus Et quia dominus subvenit eis in
sibi dicit Aquas de petra produxit
eis ut patet exo. 17° et num. 20 Non
est pax impiis dicit dominus quia quan-
tumque dominus prestaret eis hec beneficia
et plura alia fuerunt tamen multi mali in
populo israel contra dominum murmurantes
qui mortui sunt vagabundi in de-
serto ut hic num. 14 Non enim per
spiritum de productione aque de petra
quidem exponunt de reditu babilonice
captivitatis quia non legitur tunc dominus
talia fecisse et non est verisimile
quod esdras et alii qui illum reditum
descripserunt hoc tacuissent et
ideo melius exponitur modo dicto de
reditu de egipto Capitulum xlix

Audite insule hic Christus de- 49
scribit modum alterius liberationis
scilicet per Christum ¶ Et secundum quosdam
doctores catholicos totum istud capitulum
exponitur de liberatione facta per cyrum sed
istud non videtur verum quia populus de
babilone rediens non fuit in tanta
prosperitate quantam describit hic quod
fuit in multa angustia et paup-
ertate sicut dictum fuit supra 34° ca°
et amplius in aliis locis Preterea
sunt exponentes magis indigent
quantum ad hoc quod doctores hebreorum

antiqui qui aliqua dicta in hor-
ta° referunt ad christum ut scilicet illud
dedi te in lucem gencium ut sis salus
mea usque ad extremum terre et per quedam
alia que annectuntur huic sine continuo
vel antecedunt. Quod autem ita sit patet
in glosa magna super x° Ubi mo-
uetur talis questio de messia po-
test ne dici quod redemptor eius deum
sit loquens faciens et acceptor propter
secundum modum loquendi hebraicum et
videtur quod absit sed omnes confitentes
ei corde et ore et operibus sal-
uabit sicut scriptum est Rom. x° In-
dicibus aliis saluabitur ac si diceret
confitentes ei et sic dicitur Ysa. xlix
dedi te in lucem gencium ut sis sa-
lus mea usque ad extremum terre. Hec
glosa secundum omnes doctores catholicos
et hebreos auctoritas Rom. x° indu-
cta in hac glosa intelligitur ad litteram
de christo ut plenius videbitur in-
ferius si deus concesserit et per quedam
alia que ad idem inducuntur decimo, ito
Dedi te in lucem secundum auctorem
vel auctores illius intelligitur ad litteram
de christo Sicut actuum xiij hoc auctoritas de-
di te in lucem etc a paulo et bar-
naba inducitur tamquam ad litteram de con-
uersione gentium ad fidem quod est
vera. sed dicitur quod illud quod habetur capitulo sine
hunc est iugum tollet a facie pin-
guedinis de sacri per quem intelligitur
romanum imperium quia in aliis indiis
expectatur per messiam venturum
liberare de seruitute in qua sunt
et sic secundum iudeos refertur ad
tempus christi quod venturus est. sed

quod expectatur futurus periesus na-
zarenus et impletum est quod dicitur
Matth. xvij° Ergo filii sunt liberi
et loquitur de tributo romano impera-
tori reddendo ¶ Igitur exponendo
capitulum secundum sensum hunc In duas
partes dividitur quia primo ponitur
modus saluatoris secundo tollitur materia
desperacionis ibi et dixit. Prima
in duas quia primo ponitur sal-
uatoris persone conditio secundo saluus
operacio ibi ergo dixi. Circa primum
dicit Audite insule etc ubi excitatur
attencio ut per hoc designetur
eminentia vel magnitudo. Dominus
ab utero vocauit me. hoc dicitur
in persona christi hominis de quo ad
hunc exponitur in utero matris dixit
dominus per angelum suum ad ioseph
Vocabis nomen eius ihesum ipse
enim saluum faciet populum suum a peccatis
eorum Mat. 3° et posuit os meum
quasi gladium acutum in quo notatur
efficacia verbi christi ad persuadendum
auctoritatem In umbra manus sue a pe-
titus suis protexit me non enim
fuit captus a iudeis nisi quando vo-
luit et sic obtulit Joh. 18 dixi
vobis quia ego sum si ergo me
queritis sinite hos abire. et posuit
me sicut sagittam electam. Inhe-
ret clara a lumine et per hoc
intelligitur puritas et claritas doc-
trine christi. In pharetra sua a-mu-
videncia abscondit me usque ad
tempus reuelacionis mee. Et dixit
mihi seruus meus es tu. etc. huiusmodi

in qua accepit formam servi phil.
2o Semetipsum exinanivit forma
servi accipiens etc. Et sequitur Erit nova
copius de populo isto et natus et
voce interpretationum quarum prima
videns deum quia ad hoc erudi-
dimus essentia ab inspiranti sue in-
creatus Alia est interpretatio directe
cum eo quod optime convenit Christo homini
qui eius humanitas est instrumentum divinitatis
coniunctum et sic movens in omnibus
secundum dei instinctum quod interglosa labor
sed miracula divine potentie et excel-
lentie demonstrativa. ¶ Et ego
dixi huic qui ponit salutis operatio
et primo ex iudeorum Quarto gentil-
lium ad et glorificatus sum Circa primum
sciendum quod labores Christi ieiunando
vigilando docendo predicando.
et alia omnia erant ad salutem terrarum
ordinata secundum quod psalmista 130 operatus
est salutem in medio terre et primus
principaliter missus fuit ad predican-
dum iudeis in persona propria Mt. quod di-
cit 15o Non sum missus nisi ado-
ves que perierunt domus israel et pauci
iudei compassive crediderunt et
quantum ad illos dicit In vacuum la-
boravi propter incredulitatem iudeorum
et ad idem facit quod sequitur sine causa
et vane consumpsi fortitudinem
meam licet enim mortuus sit in
etate virili tamen ex laboribus vi-
debatur antiquus et in parte
consumptus propter quod dixerunt ei iudei
Io. viii quinquaginta annos non dum habes
etc. Ergo iudicium meum cum domino et
opus meum cum deo meo quod nil omnino decum-
tingetibus ad salutem iudeorum
fortius me exponens sum sibi quod
ab inspirante mediatoris fuit divinitatis
fortitudo et auctoritas corporis operis et sic
exorte processus fuit operis omnibus
suis et consummatibus. Et reducam
iacob ad eum in prelatura israel de sacer-
dotibus iacob ad quem docendum fuit missus
ut dictum est. Et israel non congre-
gabitur in ovili domini per susceptionem
fidei quia pro maiori parte re-
mansit in infidelitate sed tamen
iacob et israel sunt duo nomina eius-
dem persone genesis 32o Ita sunt hic nomina
unius populi ab illo descendentis
potest etiam hec littera exponi ut quod di-
citur Ut reducam iacob ad eum in-
telligatur de illis qui crediderunt
ex populo iudeorum sicut fuerunt apostoli
alii qui discipuli multi ut habetur in actibus
apostolorum et subditur Israel autem non
congregabitur intelligitur de
illis qui remanserunt increduli.
¶ Et glorificatus sum Hic ponit
operatio salutis quantum ad
gentiles qui fidem Christi receperunt
Et dividitur in duas partes quia primo
describitur huius salutis operatio
et 2o subditur gratiarum actio ibi laudate
celi. Circa primum dicitur
primo Et glorificatus sum in
gentibus credentibus et glorificantibus
nomen meum quod factum est virtute dei
patris ideo subditur. Et deus meus factus
est ut scilicet in sua humanitate
assumpta ad suscitandas tribus
israel de morte infidelitatis ad
vitam fidei. secundum quod dicitur ad
Romanos iustus autem ex fide vivit

et feces israel i. vicia convertendas
in virtutes. Dedi te in lucem gen-
tium per susceptionem tuis fidei ut sis
salus mea, i. a me missa et data usque
ad extremum terre. et hoc modo dixit christus
apostolis Act. primo Eritis mihi testes in
ierusalem et in omni iudea et samaria
et usque ad ultimum terre. Hec dicit
dominus scilicet deus pater redemptor israel
qui dedit filium pro eius redemptione
sanctus eius i. sanctificator ipsius ad
contemptibilem animam i. christum deno-
iando a parte carnis qui in humanitate
assumpta in contemptibilis apparuit in
cruce quasi absconditus vultus eius
et despectus unde et abhominatam
gentem i. perversa etiam quia super
modum abhominati sunt principes
iudeorum ut patet in actibus in pluri-
bus locis. Similiter postea multi ro-
mani imperatores ut nero domicianus
dyoclecianus et maximianus et multi
alii ea taliter contra christicolas
ad servum dominorum i. populum catholicum
qui tunc christianum sectam condempna-
bant ad metalla fodienda et alia
opera servilia facienda. Reges videbunt
mirabilia in virtute nominis christi fienda
per apostolos et eorum successores. Et
consurgent principes ad statum fidei
christiane quam maiore parte que con-
stantinum et adorabunt scilicet dominum
christum patrem quia fidelis est mittendo mun-
do redemptorem sicut patribus pro-
miserat et sanctum israel i. sanctificatorem
eius qui elegit te scilicet christum hominem
ad opus redemptionis humane. Hec

dicit dominus i. deus pater christo pla-
cito i. grato audivi te a morte em-
erso christo ad patrem sicut convenit
quod processit secundum deliberativam voluntatem.
Et in die salutis i. in die passionis
qua operatus salutem in medio terre
auxiliatus sum tui dando constantiam
patiendi et secundum mentem recipiendo
animam tuam in morte et preservando
corpus tuum a corruptione. Et dedi
te in fedus populi mei ut per te deo
federaretur ut suscitares terram i. homi-
nes in terra a morte culpe ad vitam
gratie et possideres hereditates dissi-
patas i. nationes gentium erro-
ribus laceratas ut diceres hiis qui
vincti sunt ex consuetudine
peccandi exite per veritatem penitentie.
Et hiis qui in tenebris sunt ig-
norantie revelamini in veritatis
cognitione. Super vias pascen-
tur i. in observantia mandatorum et con-
siliorum et in omnibus planis i. in
statibus ecclesie qui sunt ita plana quod
patent ab omnibus videri pascua eorum
quia magis edificant exempla quam
verba. Non esurient neque sitient
et per hoc quod non intellexit de
reditu captivitatis babilonice
quia in iniqua fuit sic impletum, sed
de redemptione facta per christum quia
quod hic effectum in ignis perpetui vi-
te bonorum ubi nulla penitentia
malorum et hec omne bonum co-
sulduit et ad fontes aquarum
potabit eos per quod designatur
quies appetitus in bono adepto

Et pona omnes montes. Per ho
mines remotos impedimentorum pub
licationis eius per districtionem apostolorum
aliorum qui dispersi ut dictum fuit
supra ca° 60 Ego filii tui de longe ... isti
de longe venient scilicet ad fidem predicatione
predicatione et erunt illi a aquilone
i. de omni parte terre habitabilis et de
et insulis maris ¶ Laudate celi
hic ... ponitur ... ... gratiarum
actio cui dicitur laudate celi i. angeli
li qui sunt cives celi et propterea in
to gratias agentes cantaverunt gloria
in altissimis deo luc 2°. Et exul
ta terra i. habitantes intra ... ad
minores et mediocres. Jubilate
montes laudem ... admirationes
quia contemplativi ... ...
modum predictum ¶ Et dixit Syon
hic ... tollitur metus desperationis
et primo respondet a redemptionis fi
ende per eum. 2° redemptionis
fiende per Christum. Que iste due simul
tanguntur ... ut dictum est sup
2° i. leva in circuitu. Circa primum
dicit. Et dixit Syon i. illi qui
sunt habitatores Syon dereliquit
me dominus et hoc dicebant iudei
in Babilone ducti post destructionem
civitatis et templi. Quorum remotionem
cum dicitur Numquid oblivisci potest et
post littera. Ecce in manibus meis
descripsi te i. ita habeo te in memoria
sicut aliud quod tenetur manu et muri
tui scilicet civitatis et templi coram
oculis meis quia providero eorum
reparationem venient structores tui
i. cito venient scilicet Zorobabel et
Ihesus cum Iosedech ad reedifi-

cationem civitatis. Destructores te
i. vastatores destruentes te a te exibunt
quod patet impletum de Samaritanis qui
noluerunt reversis de captivitate asso
ciare in templi edificatione. Esdre
6°. Et similiter de edificatione civitatis
dicitur eius Neemie 4°. Nobis
non est pars et iustitia et memoria
in Ierusalem. ¶ Leva hic removetur metus
desperationis tunc redemptionis fien
de per Christum. In primitiva enim ecclesia
erant credentes pauci et de humili
plebe et persecutionibus principum
oppressi ut patet in actibus apostolorum
propter quod obstinati possent desperare quod
totum deberet cito annihilari et io
denuntiat ecclesie primitive multipli
cationem magnam fidelium et primo
denuntiat hic multiplicationem. 2° ...
remotionem quorumdam ... numquam
tolletur. Circa primum dicitur leva in
circuitu oculos tuos i. ad omnes partes
orbis et vide multiplicationem populi
ad te per fidem venientes. Omnes
isti congregati sunt in fide cari
tate formata. His omnibus velut
ornamento vestieris. Multitudo
enim fidelium est ecclesie ornamentum. Quia
deserta tua et solitudines tue ...
sic vocat terram iudee quia passione
Christi a Romanis fuit destructa. Fuit
angusta erunt quia omnes fideles
non poterunt in terra ... quod apostoli alii
quidem propter mundi parte egressi sunt
inde ad alias partes mundi pro
dilatatione. Et longe effugabuntur
qui absorbebant te i. ... ...
absorbere quia principes iudeorum
qui conabantur etiam nascentem
absorbere ut patet act° 4°

et 8o et in pluribus aliis locis
p romanos ptim sunt trucidati et
pti captiuati Adhuc dicet in
auribus tuis filii sterilitatis a.
paucitatis fidelium Angusta est
m locus et quia sicut dictum e
ex ipsorum per orbem dimissio q
multiplicatione fidelium Et dices
in corde tuo p admiratione tante
multiplicationis ex singula et cap-
tiuata q tpe psecutionis q facta
e sub stephano omnes fideles q
erant in urbe dispersi sunt
ad regiones preter aplos act 8o
Illi etiam qui poterant capi trahe-
bantur ad carceres ut captiui act
9. Et modus huius multiplicationis
ondit eum subdit hec dicit dns
deus ecce leuabo ad gentes q. d.
no sic virtute humana sed di-
na manu mea in operibus mi-
raculos quibus viri gentiles
conuertebant et exaltabo ad ppulos
signum meum a. signum crucis et af
ferent filios tuos et quia se et
prolem sua offerebant a plurib alios
q dilig ut fierent filii eccie per
susceptores sacr baptismatis Et
erunt reges nutricii tui et hoc
patet impletum in multis re-
gibus et reginis qui fide catholica
suscipientes pascebant paupes
fideles vultu in terra dimisso a-
dorabunt te a. tebuunt te in
maiori reuerentia q pz impletum
tpe constantini et aliorum regum
romanorum et scies quia ego dns
p experientiam tanti boni super

quomodo confundentur et q finaliter
consequi expectata Nunquid
tollet. hic remouet obiectum que
posset fieri et primo ponit eam d. Nu-
q tolletur a forti preda et tanta
enim erat ptas principum iudeorum
in primitiua eccia qui primo conati
sunt eam absorbere et multo maior
imperatorum romanorum qui pagani idem
attemptauerunt ut supra dictum e
q non videbatur possibile etiam eam
de manibus eorum et per fortem hic
intelligitur ptas iudeorum pro tribus
ptas romanorum Cons remouet hoc
obiectum d. equidem et captiuitas
a forti tolletur et quia multaq per-
secutione non solum etiam fuit salua
ta sed etiam mirabiliter multiplicata
Eos uero a. romanos et iudeos qui
iudicauerunt te iniuste ego iudicabo
in fondo pena debita quanto eo
salui et tabalo hostes tuos car
nibus suis et a. astos saciabo de
carnibus alioru quia romani multu
sanguinem iudeorum effuderunt
Iudei etiam inter se multa bella
intestina tue tpis habuerunt ut de
Josephus Multi etiam imperatores ro-
mani persecutores etiam per senatum
ad mortem condempnati sunt ut
patet de nerone q primo mouit
persecutionem et de domiciano qui
mouit scdam Et sciet omnis caro
a. sic patet omnis homo. q ego
dns saluans te tantas enim per
secutiones sustinuit q quilibet
rationabiliter potest scire q sit
sola virtute diuina et redemptor
tuus ipso sanguine fortis iacob

i. fortis sub plantator dyaboli et spe-
cialiter iacob est nomen tuum. Vel fortis ad
defendendum populum meum catholicum
sicut est christi corpus vel dauid. Nomina
enim iacob et israel translata sunt ad
populum catholicum ut ostensum est supra
xx° capitulo. Cap. xl

Hec dicit dominus. Supra de
unitate et populi liberatione hic de
impedimentorum remotione. Et dividitur in
tres partes secundum triplex impedimentum. Quarum
prima incipit 40 capitulo, 2a 41, 3a 42. Circa primum
sciendum quod impedimentum sic concluditur
ex parte dei quod ergo concluditur ex parte
populi incredulitatis. Dividitur ergo in tres
partes quia primo excluditur impedimentum
2o declaratur quaestionem ibi Ecce in iniquitatibus
3o concludit incredulorum iniustitiam
ibi Ecce. Impedimentum posset esse ex
parte salvatoris triplex ut patet scilicet
esset nolens vel nesciens aut im-
potens ad salvandum et istud primo ex-
cluditur ab eo defectus voluntatis
cum dicitur Hec dicit dominus salvator
ut alius populus alloquens iudeos
incredulos. Quis est hic liber re-
pudii etc. q. d. non poteritis ostendere
quod ego dimiserim synagogam matrem
vestram propter odium sicut in lege ve-
teri vir dimittebat uxorem suam
odio. Nec etiam propter debitum mandato
subditur Aut quis est creditor meus
cui tradidi vos a me alienando
et ideo quantum est ex me impedimentum excluditur
contra incredulos cum dicitur Ecce
in iniquitatibus vestris et in iniqui-
tatibus vestris venditi estis inimicis
et ancillas vestras et in sceleri-
bus dimisi matrem vestram scilicet
synagogam. Sciendum quod scelus

quod hic accipitur est peccatum contra dominum. Scelus iniquitas autem contra proximum eo quod sit
contra equitatem. Isti iudei autem primo
peccaverunt contra dominum ut proximum
dicentes esse hominem voracem et potatorem
vini et ... quod proditione emerunt
ipsum ut morti traderent. Secundum Hugonem
quod dimittas matrem non potest et propter
hoc venditi sunt Romanis in ser-
vos et ancillas in terra quia non de-
fuerunt aliqui venditores qui 30 pro
uno in ... darent ut dicit
Hugo floriacensis sicut e contrario ipsum
30 denariis emerunt. Peccaverunt a-
mplius in tempore ... opera mira-
culorum deitatis confusa demonibus
attribuentes luce 11o In Belzebub
principe demoniorum eicit demonia.
2o removetur impedimentum ignorantie
cum dicitur Quia veni in plenitudine
perfecta ... et virtutibus et non
erat vir quia pauci credentes apud
populum imitabantur ~~et non erat qui~~
~~audiret~~ Vocavi predicatorum datam
et efficaciter et non erat qui audiret
cum effectum quod pauci comparative cre-
diderunt ei. 3o removetur impedimentum
impotentie cum dicitur Nunquid abbreviata etc.
q. d. non et patet littera. Ecce in
increpatione. Hic quaestionem declarat
et primo ponit hoc de-
claratio. 2o solvitur quedam obiectio
contraria est declaratio ibi ponitur
primo quantum ad conclusionem impoten-
tie cum dicitur Ecce in increpatione
mea desertum faciam
mare, et Scitum potero facere etc. sicut
sicut fecit in egypto. In-
duam celos tenebris sicut enim fecit tempore
sue passionis et sicut ponam cili-
cium operimentum eorum a nigredine. 2o

declarat exponit quantum ad expulsionem
ignorantie cum dicit Dominus dedit mihi lin-
guam eruditam a. loquitur communi cog-
nitione quia humanitas que fuit plena
scientiis et virtutibus. Ut sciam susten-
tare eum qui lassus est. Sic enim he-
et in libro tercio a moise cum adtol
lerantia pacem verbo promissionis mee. Et
quia in christo est duplex scientia scilicet
divina et etiam alia temporalis et
humana Et aperte utraque est aperte in
filio secundum dupliciter nam ad subditur
Erigit mane mane erigit aurem
circa quod primum mane aurem eternitate
in qua filius habet scientiam divinam aperte
Et etiam in instanti incarnationis in quo
habuit scientiam infusam. ¶ Secundo exponit
declarat quantum ad expulsionem in-
iuriae ex parte voluntatis per hoc
quod salvator noster propriis exornata
caritate sustinuit passionem in tantis
ex omnibus cum dicit Dominus deus scilicet
pater aperuit mihi aurem in significando mihi
futuram passionem meam ego
autem non contradico. Unde dixit fiat
voluntas tua [illegible] loquens de
passione sua. Retrorsum non abii vo
querentibus eum ad mortem abiit
obviam Johannis 18. ¶ Corpus meum de-
di percutientibus ut patet in e-
vangelistis et genas meas vel-
lentibus licet non sit expressum in evan-
gelistis quod vellerent eius barbam
tamen paratus fuit sustinere sicut et
alia multa et forsitan sustinuit
quod non omnia sunt scripta. Faciem meam
non averti hoc patet in evangelistis.
Dominus deus scilicet pater auxiliator
meus presens in voluntate et

constantia patiendi. Ideo non sum
confusus quia per passionem pervenit
fuit ad gloriam sic etiam corpus
etiam eius mortuum fuit honorifice
sepultum. Ideo posui faciem meam a. me opposui
ad sustinendum quasi petram. ¶ Iuxta
est hic ponitur quedam directio iudi-
cum dampnantium christum Johannis 8o. Iude
tempore testimonium perhibes testimonium
tuum non est verum et salvator contra
testimonium perhibet de me quod meum
et pater etiam ita quod [illegible] in spiritu
sancto ponit hic cum dicit Iuxta
est qui iustificat me scilicet pater qui di-
citur iuxta filium propter unitatem essentie
et distinctionem persone iustificavit
autem filium faciendo opera divina per
ipsum propter quod illud dicit salvator Johannis
10 opera que ego facio in nomine patris
mei illa testimonium perhibent de me
Quis contradicit mihi secundum veritatem
q. d. nullus verum propriis cum frustra
legitur Iudeis imposuisse plenum
propter veritatis evidentiam. Ecce dominus deus
auxiliator meus in mea passione modo
predicto quis est qui condempnet me
scilicet iuste q. d. nullus fuit enim in-
iuste ad mortem condempnatus quod
per sacerdotes propter accusationem sedec
hoc repetunt [illegible] quia
propter tyberium imperatorem fuit
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et sacerdotes propter tytum fuerunt
[illegible] in destructione templi [illegible]
cum iustitia et sacerdotes cum templo
perierunt 10 libro. Ecce omnes quasi vestimentum
conterentur quantum ad molestiis in
[illegible] [illegible] comedet eos quantum

ad interfectos gladio sicut tunica
consumit vestimentum quadam vi-
olentia ¶ Nunc ex vobis hic
que concludit incredulorum interi-
tum et primo arguit capitulum primo d.
Quis ex vobis timens dominum au-
diens vocem servi sui .i. xpisti (?) racione fo-
rme assumpte Nunc ambulavit in
tenebris s. ignorancie et lumine
non est ei sed credidit eis vos q. d.
nullus ex vobis sperat in nomine domini
sed quilibet fideles Ecce subiungit pe-
nam cum dicit Ecce vos omnes accendentes
ignem .i. ex incredulitate vestra me-
um quod succedam cum civitate et re-
gione vestra et sic fuit factum per
exercitum romanorum et quia hoc factum
est per ordine divine iusticie ideo subdit
De manu mea factum est dormietis
in doloribus .i. in doloribus Nunquam
enim populus Iudaicus tot et tantos
dolores sustinuit sicut in obsidione
et destructione Iherusalem per totum ut patet
per Iosephum libro de iudaico bello et
alios hystoriographos illius temporibus
vicinos

Cap. li.

Audite me hic removet aliud im-
pedimentum ex dilacione promisse Ex
hoc enim quod liberacio per xpistum secunda tam
differebat estimabant aliqui iudei
quod illa liberacio nulla esset ad hoc re-
medium in hoc capitulo Et primo confortatur spes
assequendi promissionem Secundo aufertur
timor contra malum penetentes liberacionem
ancorum ibi audite me Primum facit
dupliciter scilicet exemplo et libro Circa primum
attendite ad me Circa primum sciendum
quod abrahe facta fuit promissio de ob-
tentu terre chanaan Genesis xii et tamen

ista promissio non fuit impleta tunc
sed post cccc annos ut habetur ibidem tamen fi-
naliter fuit impleta propter fidem abrahe
et sare consortis sue fidei fuit Ex
hoc concludit quod dilacio adventus
xpisti non debuit iudeis diffidenciam in-
ducere Primo ergo dicit hoc ponit
exemplum cum dicit attendite ad
petram id est et vocatur abraham pet-
ra propter fidei firmitatem quia unum vo-
caui eum .i. solum sine prole et benedixi
ei concedendo ei bona temporalia et spiritua-
lia et multiplicavi eum in multitudine
populorum per ysaac ysmahelem et alios
filios eius Consequenter concludit intentum scilicet
de consolacione populi per xpistum cum dicit
Consolabitur ergo dominus syon .i. ecclesiam
que vocatur syon eo quod incepit dictum
est supra xo capitulo et in pluribus aliis
locis et consolabitur omnes animas
eius ex diversis terrarum oris in
populo iudeorum ex mala doctrina doct-
rina doctorum quos amovit xpistus
per suam doctrinam propter quod dicitur salvatoris
de eis Mathei xv capitulo sunt duces ce-
corum Et ponet desertum eius quasi delicias
quia iudea bonis spiritualibus erat
deserta sed per xpistum fuit impleta
potissime per missionem spiritus sancti
super credentes in signo visibili actuum
2o et in pluribus aliis locis Gau-
dium et leticia etc. quia spiritu sancto re-
pleti loquebantur magnalia dei
letanter manifeste et constanter
¶ Attendite quia removet aliud
impedimentum Et primo removet
impedimentum 2o consequenter facit
ibi levate Removet autem impedimentum
in hoc quod asserit adventum xpisti de
propinquo et primo excitat attencio

cui dicit attendite etc quia omnia
hic magna et ardua scilicet lex ewan-
gelica cui dicit lex a me exiet
Et quod de lege xpi intelligatur osten-
ditur cui dicit Et iudicium meum scilicet
sermi legem meam in lucem populorum re-
quiescet quod non potest intelligi de lege
mosaysica que fuit data uni populo
tantum sed lex xpi diffusa est per or-
orbem uniuersum Vnde propheta etiam dicit
quod istud est quod dictum sophonie im-
plebitur 3o capitulo ubi dicit dominus Quia
reddam populis meis labium electum ut
vocent omnes in nomine domini et seruiant
ei humero uno. quod secundum omnes expositores
catholicos et hebreos re-
fertur ad tempus xpi Ex hoc patet
quod aliqui doctores catholici magis
iudaizant hic quantum ad hoc quod
hebrei exponentes quod dicitur
hic quia lex a me exiet in illo
quod intelligitur de edicto cyri pro toto
suo imperio publicato scilicet quod iudei
redirent libere in terram suam Cum
exponit legis lator cum subditur
Prope est iustus meus id est iustus qui
dicitur iustus absolute et anto-
nomasice eo quod non solum est ius-
tus formaliter ut alii sed etiam effective
alios iustificando Et brachia
mea populos iudicabunt id est apostoli
qui dicuntur brachia corporis xpi sic
et xpus caput quibus dicitur mat.
19 Cum sederit filius hominis in se-
de maiestatis sue sedebitis et
vos super sedes iudicantes 12
tribus Et insule id est gentiles
ut dicunt etiam hebrei Me ex-

pectabunt sicut dicitur Gen. 49 Et
ipse erit expectatio gentium Et
brachium meum id est xpum qui brachium
dei dicitur infra 53o ut videbitur
sustinebunt legem eius recipiendo
Leuate hic consequenter ponitur confir-
matio dicti per stabilitatem ipsius
cum dicitur leuate in celum etc Et com-
parat in stabilitate superiorum et
in ferior corporum quia celi sicut
fumus liquescent. adueniente enim xpo
ad iudicium precedit ignis con-
flagrationis purgans celum aerium
et terram Vel sic intelligitur de celo
sidereo per hanc liquefactionem in-
telligitur cessatio motus que cessabit
in finali iudicio Et habitatores eius
sicut hec interibunt quia magne confla-
grationis morientur omnes qui tunc
viui reperientur Salus autem mea id est
xpus qui dicitur salus a deo data
et iustitia mea id est xpus similiter
quia propter excellentiam iustitie non solum
dicitur integro. sed etiam iustitia mani-
festatio Audite me hic consequenter
ponitur timor mali amnotio re-
ceptione etiam fidei xpi amnota
erat oppressio mali ponentis quod
saluator dicebat apostolis et per
consequens fidelibus aliis Joh 16 Venit
hora ut omnis qui interficit vos
arbitretur se obsequium prestare
deo. et hoc patuit in persecutio-
nibus ecclesie primitiue et in persecutione
antixpi magis apparebit Primo
ergo tollitur timor persecutionis
generalis 2o antixpi specialis

Quis tu ut timeas et homines
aut timor auferit per hoc quod ille
persecutores eduxit ipse et be-
nes et consolo futura est iheremia
io dicit audite me qui scitis iustu
a. xpm per fidem cognoscitis
lex mea scilicet ewangelium ut declara-
tiue scripta in corde eorum radi-
cata et firmata nolite timere obp-
brium hominum propter xpm sed magis
gaudete quod fuit impletum act
4º ibant apostoli gaudentes a co-
spectu consilij quoniam digni habiti sunt pro
nomine ihesu contumeliam pati. Et
idem apparuit et apparet in multis
locis Sicut enim vespertilio cito
et cito moriuntur persecutores et
vadent eos ad me salus autem mea
in perpetuum erit in sempiternum est sal-
uans fideles suos salute eterna Et
io aduentu eius despondens yspa-
athad. orando exclamat Consur-
ge consurge et duplicem propter
duplicem xpi aduentum primum et secundum
et indue fortitudinem ad saluandum
populum tuum et ad hoc inducit exem-
plum priorum temporum d. Nunquid tu percussisti
superbum scilicet a. pharaone qui su-
perbiuit contra dominum dicens nescio
dominum et israhel non dimittam Exo.
qo dicitur etiam draco propter maliciam
qua filios israhel opprimebat iniuste
exo. primo propter quod de pharaone dicitur
ezechie 29 Draco magne qui
cubas in medio fluminum nunquid
tu perfecisti mare et ut hic exo

ue Et nunc a tempore gratie qui
redempti sunt a domino ihesu xpo
reuertentur ad unitatem fidei eterne
et venient in syon id est ad sanctam
ecclesiam quod notatur syon in pluribus
locis sacre scripture Vnde hebreos 12
Accessistis ad syon montem et
ciuitatem dei viuentis ierusalem
celestem et multorum milium ange-
lorum frequentiam ad quam veniunt
fideles xpi per gratiam vitam et
huic sensui concordat littera
sequens Et leticia sempiterna
super capita eorum quod non potest
haberi in vita presenti non subditur
ego ipse consolabor vos et non
alius quam a solo deo potest dari
Quis tu hic quem amouet
timor antixpi et hoc dicitur voce
Quasi ponitur ego autem prima aue-
ro autem ex breuitate temporis quam-
libet persecutio antixpi futura
sit valde grauis. tamen erit breuis
tempore propter quod non est nimis timenda Vnde
ait leo christus breuiati fuissent
dies illi etc Dicitur ergo Quis
tu ut timeas et alloquitur quem-
libet fidelem futuro tempore antixpi
qui cum sit regnaturus minus non
debet timere persecutionem antixpi
timore deiecte a bono ab honore
mortis Antixpus enim erit homo
pauper et cito morietur per quasi astu-
tiorem dominum io subdit quasi
sensualitas arescet sensus enim
eorum in errore suo superaruerit
cuius in modum. facit apud

aresto sic antixps contra in
sua potestate insistet adeo repe
te Et oblitus es domini creatoris
tui hoc dicit de illis qui cadet
a fide vel constantia in eo timore
antixpi ideo subdit et formidasti
iugiter a ymnis die et terrore
a facie furoris eius qui te tribula
bat Erit enim tunc tribulatio mag
qualis non fuit a principio mundi
Mt xxiiii et parat ad perdendum
Disponet enim antixps totaliter
exterminare populum christianum cito
veniet vel ecclesiam attinget gradu
diversis potestatis gradibus ad capi
endum suum pessimum intentum
contra populum In hebreo habetur ad
lapandum quod exponit ieronimus id est
de lapacione seu destructione omnibus.
licet ad aliud intellectum Per
hoc igitur secundum intellectum nostrum
designatur quod per potestas antixpi cito
respondet a tanto deficiet ideo
subdit Et non deficiet usque ad
interitionem scilicet per annos in morte
repentina perientibus In he-
breo habetur Non morietur in fovea i. hunc
gladio nec deficiet panis eius
i. non morietur fame sic nec
gladio sed dominus noster iesus xpistus
verbo statim quod dicitur ii thess ii
Quem dominus iesus xpistus interfi-
ciet spiritu oris sui etc. Ego autem
sum hic ponitur iii ideo ad tollendum
timorem electis antixpi et ad eius conpon-
placionem fidelium aliquam persecutione
sepe fuit quod est magis timenda et
quia acceptio inopia se ponit magis

elucescant Et primo ponitur
magnitudo tribulationis precedentis
Ideo subditur magnitudo consola-
tionis sequentis i. ideo contra
primum deus pater aliquo filium qui
deiciet antixpum et contemplabitur
populum suum tunc dicit Ego autem sum
dominus deus tuus Ymne hyacinthus
tue ame tate qui conturbo ma-
re i. facio tribulationes in mundo ceteris
secundum ordinem sapientie mee et iusticie
Posui verba mea in ore tuo id est
committadum evangelium quod de
xpistus cohibetur i. mea doctrina non
est mea sed eius qui misit me
et in umbra manus mee pro
teget te iudeis te volentibus
occidere quod tamen non permisit scilicet an
completionem doctrine tue ideo subdit
Ut plantes celos i. homines con-
templativos et fundes terram i.
activos Utrumque enim vitam pre-
dicavit xpistus scilicet contemplativam
et activam Et dicas ad syon i.
ecclesiam populus meus es tu per
susceptionem baptismi Et hoc repetit
quia verba ista non sunt xpistus dei
ad ysaiam ut aliqui exponunt
Et xpistus Non enim fuit sub domino
ysaie et quod xpistus dicat contra
in antixpo persecutionem subditur
elevare a persecutione temporali ad pri-
re quintum ad omnes quia illa erit
ultima persecutio ecclesie elevare
de culpa ad gratiam quantum ad pe-
nitentes qui timore antixpi
ceciderant Consurge adar

recipiendo fundum a Christo vomere
ad iudicium aliorum id est omnibus dictis
Sequitur: que labisti de manu domini id est ex
eius permissione et ordinatione ca-
licem ire eius supple per servitutem an-
tichristi usque ad fundum calicis. Et per
hoc designatur magnitudo tribu-
lationis future antichristi tempore sustinenda
tamen quia hoc usque hic potuit referri
quia fundus calicis est antichristus et
eius satellitibus sociatus ut videbi-
tur. Non est qui sustentet eam ex
quia nullus de principibus Romanis
audebit se opponere vel resistere
poterit antichristo et ad idem facit quod
subditur. Et non est qui apprehendat
manum eius ad educendum eam de tri-
bulatione. licet enim enoch et helias
tunc se opponant antichristo tamen interfi-
cientur ab eo. Duo sunt scilicet mala
pene que occurrent tibi que precise sub-
duntur. sed insuper ponitur quis contris-
tabitur super te quasi dicat nulli aut
pauci et istud refertur ad illud quod
predictum est non est qui sustentet ea-
m. Duo autem sunt duo mala pe-
ne predicta subditur. Vastitas et
contritio et exponendo subditur et
fames et gladius id est fames quod
quia pena est contritio animi quod licet
ponatur id est vero secundum nomen sunt tamen
duo tamen secundum rem. Quis conso-
labitur te quasi dicat pauci aut nulli
tamen ut subditur. Filii tui qui te
possent consolari proiecti sunt
mortui ideo subditur. Dormierunt
sompno mortis in capite omni-

um viarum carentes sepultura. sicut
oryx animal est immundum ut habetur de-
uteronomii xiv et declinatur oryx oryg-
plenum indignatione domini. hoc dicit
secundum estimationem hominum quod tribula-
tio antichristi principaliter ordinabitur ad
purgationem et meritum electorum. quamvis
tunc estiment homines mundani
deum contra eos esse offensum.
Propterea hic quod ponitur sequitur
consolatio cum dicit Propterea audi hoc
paupercula id est ecclesia depauperanda
per antichristum eius divitias accep-
turus et ebria id est plena et non
a vino sed tribulationis tormento. hoc
dicit prosequendo parabolam depo-
tationis calicis predictam. hec dicit
consolator tuus ad te consolandum
qui pugnavit pro populo suo moriens
ligno in humanitate assumpta. Ecce
tuli de manu tua calicem soporis
id est pena tribulationis fundum calicis
indignationis mee de manu tua
abstuli. Non adicies ut bibas
illum ultra quia finito certo tempore
antichristi cessabit calumnia et ponam illum
id est fundum calicis reservatum in manu
eorum qui te humiliaverunt scilicet antichristi
et satellitum eius. Et dixerunt ani-
me tue id est tibi in civitate ut transeamus
super terram. Quia tamen antichristus est
totaliter conculcaturus ecclesiam et popu-
lum ut transiret corpora mea quod cor-
pora fidelium occisorum tunc rema-
nebunt super terram insepulta ut
dictum est. Ita quod homines et bes-
tie poterunt super ea transire

Caplm. lij.

Consurge Aliqui expositores catholici exponunt istud capitulum de liberatione populi iudaici de babilone facta per cyrum de qua frequenter supra dictum est. Sed salvo meliori iudicio hoc non videtur quia ut dicit paulus apostolus in lege et prophetis sufficienter edoctus et a spiritu sancto plenius id illud quod habetur in hoc capitulo Quam pulchri super montes pedes annunciantis et predicantis pacem apostolus allegat hoc dici de predicatione ewangelii Romanorum x. Ideo non videtur quod exponi debeat de nunciis cyri missis per imperium suum ad publicandum edictum de licencia data iudeis redeundi in civitatem ut aliqui exponunt. Et Ra. Sa. super illud capitulum dicit quod iste consolaciones videntur sequi in parte ab isto loco usque ad finem libri non dicuntur super captivitate edom per quem intelligit romanum imperium quod posuit iudeos in ista captivitate in qua sunt a qua liberari expectant per regem messiam. Et sic secundum eum hoc capitulum intelligitur de tempore Christi et in hoc capitulo dicit licet errat in expectando futurum quod est preteritum. Igitur sequendo sententiam apostoli et etiam Ra. Sa. in hoc quod continet veritatem ut dicit glossa in hoc capitulo removendo quoddam impedimentum liberationis facte per Christum contra ad incredulos quod provenit ex contemptu humanitatis Christi. Principes enim sacerdotum et scribe de adventu Christi nimis carnaliter sapientes expectabant eum temporaliter regnaturum et dominaturum romanis ab

latis et ideo cum viderent eum humilem pauperem et abiectum et contemptibiliter tractatum ipsum contempserunt eum. Et sic facti sunt ceci et fructu sue redemptionis privati et hoc iuste quia adventus eius fuit premunitus in paupertate zacharie ix Ecce rex tuus venit tibi iustus et salvator et ipse pauper quod secundum doctores hebraicos de adventu Christi intelligitur. Hoc igitur impedimentum removens ostendit quod humiliatio Christi fuit dispositio ad gloriam secundum quod dicit Phil. ii Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem mortem autem crucis. Propter quod et deus exaltavit illum etc. Et non solum post mortem fuit glorificatus sed etiam ante in operibus miraculorum ad declarationem sue deitatis. Propter quod dicit Johannis xvii Clarifica me pater etc. Ipse enim fuit clarificatus et iterum clarificabo id est clarificavi te in miraculis et iterum te clarificabo per gloriam resurrectionis et sic est in corpore mistico Christi quod est ecclesia que per depressiones eius per iudeos et tyrannos elevatus est in magna gloria etiam temporaliter. Et in ipsis depressionibus fuit multum elevata spiritualiter in receptione spiritus sancti et in miraculis que fiebant per apostolos et alios sanctos in nomine Christi ut patet in actibus apostolorum in pluribus locis et in sanctorum legendis. ¶ Secundum hoc igitur presens capitulum in partes dividitur quia primo ostenditur suspicio

in mistico corpore xpo. Secundo in ipso
capite i. esse integer. Prima in
duas quia primo describit ecclesie de-
presse sublimacionem. Secundo eius dilata-
cionem i. aliud pulcrum. Prima in duas quia
primo ondit propositum. Secundo adducit
exemplum i. Quia hoc dicit. Ista
primum capitulum habet alleluia etiam primitiva
dicens consurge consurge ad opus
virtutum et duplicatur hoc con-
surge ad maiorem excitacionem in-
due fortitudine tua syon ad tal-
landum constanciam adversa quia circa
pus ascensionem xpi ad celos facta
est persecucio magna in ecclesia act.
8 et pagana rome per neronem et
alios plures persecutores etiam sed
quia post persecutores secuta est
pax et honor ecclesie subdit In-
due vestimentis glorie tue. et
hoc fuit impletum constantini im-
peratoris tempore qui pacem ecclesie per
totum romanum imperium dedit et mi-
rabiliter eam honoravit quia non
adiciet ultra ut pertranseat per
te sic te calcando et vilipendendo
incircumcisus i. persecutor gentilis
et immundus i. persecutor iudeus
Sed aut obicitur quia post morte consta-
tini licinius persecutus est etiam et
iulianus apostata Dicendum quod ille
persecutores non fuerunt tales quales de-
scendit etiam ab hoste nec diu
duraverunt licinius enim in bello fuit
devictus et apud thessalonicam
capite truncatus Julianus etiam
apostata a sancto mercurio fuit
transfixus. Vel dicendum quod illa dictio
ultra est dicitur non adiciet

ultra ut non intrat semper persecutu-
rus ecclesiam post sed duracionem temporis deviata
et alii non mitteret longam. Sicut
dictum fuit plenius. Secundo totus/toto
autem tempore constantini post eius baptis-
mum ecclesia fuit in pace et honore
Excutere de pulvere i. depressa ab-
iectione. Vel de pulvere ad litteram
quia multi xpiani fuerant fuerunt con-
dempnati ad fodienda et deportan-
dam harenam Vinculatis a-
bant qui omnes fuerunt absoluti
de mandato constantini Sede
urbs i. in sede honoris quod tunc
fuit impletum quando roma que erat
caput mundi facta est sedes summi
pontificis per constantinum sede
imperiali translata constantinopoli
Solue vincula colli tui quia omnes
xpiani in diversis partibus orbis incar-
cerati per constantinum fuerunt liberati quia
sis venundati estis. i. sine causa de-
putati operibus servilibus et sine
argento redimimini quia constantinus
non accepit inde pecuniam. Sed
magis ecclesie pecunias suas distri-
buit per orbem ad edificaciones ecclesiarum
et sustentacione ministrorum quia
hoc dicit hic adducit exemplum
ad propositum et ponit hic duplex
exemplum primum est de descensu
populi israel in egiptum cum dicit In
egiptum descendit populus meus
in principio de quo descensu habetur genesis
46 Ut colonus esset i. habitator
ad evadendum famis periculum sed
postea fuit a multis depressus
et afflictus. Sed deus liberavit eum
Ista tamen liberacio non exprimitur hic

quia erat nota et famosa. et ideo satis datur intelligi per hoc quod descensus in egyptum tangitur. Unde dicendo de zo capitulo cum subdit et assur i. rex assiriorum absque ulla causa calumpniatus est eum cum dominus mirabiliter liberavit eum tempore ezechie. ut habetur iiii° Reg. 19. Communiter applicantur exempla ad propositum cum dicit Et nunc quid mihi hic i. in persecutione ecclesie q. d. decet me eam liberare et subdit causam quoniam ablatus est populus meus gratis quia in primitiva ecclesia multi sunt ablati pro occasione de priori vita et multi de locis suis per incarceratores et spolia. Dominatores eius inique agunt quia iudei sibi quamprimum dominio primo fuit ecclesia in ierusalem et iudea inique tractaverunt postea romani et pagani imperatores corpori et corpore persecuti et iugiter tota die nomen meum blasphematur. Propter nomen christi qui ab infidelibus magnus et deceptor dicebatur. Propter hoc i. propter iniurias predictas sciet populus meus propter romanis nomen meum i. efficaciam nominis mei per experientiam sue salutis sicut redemptor iesus i. salus vel salvator. In die illa scilicet notabili et famosa qua constantinus recepit baptisma. quia ego ipse qui loquebar in hiis ecce assumpta dispositio ecce assum per sanctum effectum et ecce [illegible] quia constantinus de baptismo surgens confessus est se vidisse christum ipsum. ¶ Quam pulchri hic quod describit ecce dilatatio predicationis

per apostolos alios et discipulos eorum dicit Quam pulchri i. valde pulchri super montes i. eminentes principes fidem recipientes ad predicationem predicatorum communitatis et predicantis pacem i. legis evangelice que est lex pacis et omnia possunt etiam hec littera exponi de nunciis constantini missis per orbem ad denunciandum ecclesie pacem. Sed primum expositio magis consonat dicto apostoli ut supra dictum est. et etiam sic sequenti Quia subdit dicentes Sion regnabit deus tuus. apostoli et alii predicatores ecclesie sedentes et predicant regnum christi quod dicitur mathei 24 et predicabitur hoc evangelium regni etc. Unde in fine legendarum sanctorum etc. regnante domino nostro ihesu christo etc. Vox speculatorum tuorum i. prelatorum similiter de ezech. 3° Speculatorem dedi te domui israel levaverunt vocem constantini predicando simul laudabunt te concedit gratias agendo quia oculo ad oculum videbunt i. sensibiliter cum converterit dominus Syon. Videntes multitudinem gentium conversam ad christum et hoc fuit impletum tempore constantini domino enim quo baptizatus fuit tanta multitudo credidit ut ad xii milia et amplius baptizandi accedentes ut habetur in gestis sancti silvestri absque mulieribus et parvulis unde subdit Gaudete et laudate simul deserta ierusalem i. loca sanctitati super deputata et dedicata que ante tempus constantini ecclesia sunt deserta quia nullus christianus in fide audebat

attende. sed constantinus per totum
orbem iussit ea aperiri et a fidelibus
frequentari et alia de novo edificari
Paravit dominus brachium sanctum suum
i. filium qui dicitur virtus patris ex opere
predicationis christum dei virtutem
etc. et sic dicitur brachium domini eo mo-
do quo potestas secularis dicitur brachium
seculare. Monilis gentium quod poeste-
tates a tempore constantini liberius
potuerunt ubique discurrere et multi
valde exemplo imperatoris mutati sunt
ad fidem christi gentilitate relicta
non sibi dicitur. Recedite recedite de
cultu ydolatrie pollutum nolite
tangere i. nolite extendere ma-
nus ad opera priorum et quia mini-
tri esse debent et mundiores
aliis non sequitur. Mundamini qui fertis
vasa domini i. qui estis deputati ad
cultum dei sicut le. in ve. te. qui
portabant vasa cultus tabernacu-
li. Quoniam in tumultu egredie-
mini. Quoniam non in tumultu egredie-
per violentiam armorum quia dicitur propter
multos confessores et ministros
dei incarceratos quos constantinus
libere absoluit. Nec in fuga proper-
rabitis carceres frangendo et
inde fugiendo. Precedet enim vos
dominus per constantinum liberando et
congregabit vos deus israel cum fideli-
bus aliis ad laudandum deum in ecclesiis
Ecce intelliget hic ostenditur quomodo
incepit mundo ipsi christo qui fuit
humiliatus et exaltatus ut supra
dictum est et utrumque mixtim ponitur
hic cum dicitur ecce intelliget filius
meus quod hebraice sonat dominus ab etno
et humanum ex tempore et ideo ad litteram

intelliget de christo patet per translationem
caldaicam que dicitur targum apud
hebreos et tante auctoritatis est apud
eos quod nullus unquam ausus fuit
ei contradicere quia talis est hic. Ecce
prosperabitur famulus meus messias
et ideo antiqui hebrei ab illo lo-
co usque ad finem liii ca. exposuerunt
ad litteram de christo. Et exaltabitur
ad veritatem suppositi domini vel alibi
exaltabitur in sua resurrectione. Et
elevabitur in sua ascensione et sub-
limis erit valde sedens ad dex-
tram dei patris quantum ad velius. Et
dominus quidem ihesus postquam locutus
est eis assumptus est in celum et sedet
a dextris dei. Sicut obstupuerunt
multi super te videntes miracula
eius passionis facta quantum ad petro
omnes mirati sunt dicentes qualis
est hic quia venti et mare obediunt
ei et similiter doctrina christi audiendo
miraculis confirmata quantum ad hoc ad-
mirabantur turbe super doctrina
eius erat enim docens sicut potestatem
habens. Sic inglorius i. contemptus
erit inter viros aspectus eius cum
fuit consputus et colaphis cesus.
Iste asperget gentes multas
i. mundabit suo sanguine et bap-
tismate super ipsum continebunt
reges os suum quod videmus impletum
in regibus ad fidem christi quia non
solum continent ora sua a blasphe-
miis sed etiam faciunt suos sub-
ditos continere blasphemos pu-
niendo. Quia quibus non est narra-
tum de eo videbunt credendo et
isti sunt gentiles ad quos prophe-

misse non fuit / nec audierunt
xpm personaliter predicantem sicut
iudei propter quod dicit saluator Mt 15
Non sum missus nisi ad oues que perierunt
domus israel scilicet ad predicandum in
propria persona

liii

43 Domine quis credidit

Capitulum liii

Domine quis credidit Ysa. sa. et
andreas exponunt hoc
totum ad literam de populo iudeorum dicentes
quod propheta de illo loquitur quasi de homine
communi. Ego non loquendo quo dicitur
Christo es filius meus primogenitus
israel. Sed eorum falsitas patet
per doctores hebreorum antiquos
ut dictum est cap. precedenti. Et super
aliud cap. introducit eum ysaias
et dicit Ysa. in persona hic eorum mes-
sias qui dedit cor suum ad petendum
misericordias proximis et ad ieiuna-
dum et humiliandum se pro peccatis sicut
scriptum est ysa. 43 Ipse autem vul-
neratus est propter iniquitates nostras
attritus est propter scelera nostra etc. Ex
quo patet quod secundum istos doctores ho-
textum loquitur de Christo ad literam. Ho-
etiam patet per scripturas noui
testamenti que sunt maioris auctoritatis
quamuis a iudeis non recipiantur.
quod enim dicitur in principio Domine
quis credidit etc. Joh 12 dicitur
impletum in Christo et similiter Ro 10
Item quod dicitur infra Vere languores
nostros ipse tulit etc. Mt 8 dicitur
impletum esse in Christo. Similiter quod
paulo infra subditur et cum sceleratis
reputatus est. Mr 15 dicitur impletum
in Christo. ¶ Dicitur sequendo hanc
sententiam dicendum quod hic ponitur reme-
dia contra ea impedimenta predicta
sicut fuit supra diuisum 40 cap.

Et diuiditur in tres partes secundum tria reme-
dia. Secundum ponitur 42 cap. Tertium 44.
primum autem impedimentum percipiendi
fructum redemptionis Christi fuit iudeorum
peccatum contra quod ponitur hic reme-
dium passionis Christi que sufficit ad
delendum omne peccatum quantum est ex se.
Et diuiditur prima in duas partes
quia primo ysaias recte dicendo desig-
nat altitudinem. Secunda ibi prosequitur di-
cendo ordine. i. et ascendet.
Circa primum dicit quis credidit
auditui nostro. i. passioni Christi in misterio
quod ego et alii prophete audiuimus a
spiritu sancto. Preuidit enim ysaias propheta
iudeos quasi in maiori parte non cre-
dituros secundum quod dicitur Joh 12. Cum autem
tanta signa fecisset coram eis non
credebant in eum ut sermo ysaie
prophete impleretur quem dixit Domine quis
credidit auditui nostro. Propterea
et sequitur non poterant credere quia
iterum dixit ysaias Excecauit oculos
eorum et indurauit cor eorum
et subditur. Hec dixit ysaias quando vi-
dit gloriam eius et locutus est de eo
et brachium domini ut dictum est [illegible]
redempti cui reuelatum est paucis
valde et imperfecte. ¶ Et ascendet
hic quantum prosequitur descendendo ordi-
ne et primo quantum ad modum natiui-
tatis eius dicitur et ascendet sicut vir-
gultum coram eo .i. coram deo patre
. et sicut radix sitienti fructificabit
de terra sicienti .i. de virgine non hu-
mectata vel fecundata humano se-
mine. ¶ Et non est hic quantum
sequitur ordine scilicet quantum ad tol-

lanctia patientis Et primo describit
eius passio ignominiosa 2o nobis
fructuosa ibi ipse autem 3o finaliter
sibi gloriosa a de angustia Ista tamen
divisio non est sic precisa quin partes
aliquo coincidant et sic est quasi
per totum istum librum sicut a principio
fuit dictum Circa primum dicitur Et non
est ei species neque decor Quantum enim
secundum qualitatem corporis in humanitate
assumpta fuit speciosus forma pre fi-
liis hominum ps. xxo tamen ista spe-
cies fuit deturpata alapis in facie
eius in flaturis et livore causa-
tibus et sputis eam fedantibus Et
vidimus eum et non erat aspectus quia
prehendere aufugebant homines faciem
et desperavimus eum loquitur propheta in
persona sui et aliorum sanctorum adventum Christi
desiderantium secundum quod dicitur Lucae x°. multi
reges et prophete desideraverunt videre que
vos videtis et non viderunt et no-
vissimum virorum id est valde abiectum
Virum dolorum id est multi et magni do-
loris corporis passionis sic vir paginis
dicitur qui est effusor multi paginis actu
et sciens infirmitatem secundum carnis per
experientiam absque tamen peccato Et quasi ab-
sconditus vultus eius pre confusione
Unde nec reputavimus eum non solum
non salvatorem sed nec de aliquo
valoris hominem Et loquitur hic
propheta in persona iudeorum tempore Christi
contemptum et quia mutat sceleris magnitudo
eorum decoloravit quilibet sic daniel continuat
se cum patribus et omnibus quasi sciant
in regno unde quo tamen cum eis par-
ticeps non fuisset Ipse languores

nostros ipse tulit id est infirmitates cor-
poris ut famem sitim et similia que
vere fuerunt in eo sicut et humanitas
vera et nos reputavimus eum quasi leprosum
id est vilem et abhominabilem ad modum
leprosi et percussum a deo et humiliatum
quia peccata sua quasi cum imposuerunt eum
sibi iudei quia dicebat demonium et quia
blasphemabat populum et multa alia cri-
mina ut patet decursu evangeliorum
Ipse autem hic ostendit passionem Christi nobis
fructuosam quia non passus fuit propter
peccata sua sed pro nostris corrigendis et hoc
est quod dicitur Ipse autem vulneratus est propter
iniquitates nostras et patet littera Ra-
banus dicit quasi propheta dicit in persona gentium
et vocat gentiles omnes preter iu-
deos dicit quod in adventu messie gentiles
videntes iudeos pro eius mirabilium
quoalitate dicent quod afflictiones quas
modo sustinent iudei in hac captivitate
sunt propter peccata gentium Et in hoc
sibi contradicit quia alibi in multis
locis dicit quod hec captivitas est
propter peccatum vituli conflatilis exo-
ri autem exodi 32o Omnes nos quasi
oves erravimus quia nullus quantum-
cumque iustus ut evitare omne peccatum
saltem veniale et dominus posuit
in eo iniquitatem omnium nostrum id est pe-
nam pro iniquitatibus omnium corporis
andis Et quia corporis hanc penam
ex maiori caritate sustinuit
non subditur oblatus est quia ad pas-
sionem quam sponte voluit propter obedientiam
dei patris et liberationem humani generis
et non aperuit os suum verbis retali-
ando et iniurias pro iniuriis
reddendo sed magis coram filio
actu patientibus et iniuste iudicantibus

tacendo sicut patet ex evangelio
certa patent. De angustia
hic quia contendit eius passio fi-
nalis gloriosa quia per eam transiit
ad regnum gloriam. Luc. ult. oportuit
pati Christum et resurgere a
mortuis et ita intrare in gloriam
suam et hoc est quod dicitur De angus-
tia sublatus et de iudicio quo
omnes detenebantur ex divina sententia de-
tinebantur in limbo sublatus
est per potentiam sue virtutis. Generationem
eius quis enarrabit. quod sonat [illegible]
[illegible] ingeritur de generatione dei [illegible]
que inenarrabiles et incomprehen-
sibiles est non tantum ab hominibus
sed etiam ab angelis. Ambrosius In
proposito est sic generationis secretum
mens deficit. vox silet. non mea
tantum. sed et angelorum. Videtur
tamen in psalmo melius iudicio quod
melius exponatur de spirituali
generatione per multiplicationem fidelium
non solum quia abscisus est de terra
viventium per mortem corporalem ad
quam secuta est multiplicatio fide-
lium secundum dictum Joh. 12. Nisi gra-
num frumenti cadens in terram mor-
tuum fuerit ipsum solum manet
si autem mortuum fuerit multum fructum
affert. Ad generationem vero eternam
filii non videtur habere aliquam conse-
quentiam quod dicit quia abscisus est
etc. propter scelus populi mei percussi eum
Percussit eum a. permisit percuti
et dabit impios pro sepultura
sua. i. iudeos impios et ava-
ros dabit in manibus romanorum

in penam mortis sic quod ipse Tyti
fuit impletum. eo quod iniquitatem non
fecerit et sic mors eius fuit pu-
nitione digna Et dominus [illegible] voluit
conterere eum in infirmitate secundum car-
nem quia deitas est impassibilis. per
hoc autem quod hic dicitur eo quod iniquitatem
non fecerit. Patet falsa expositio Ra. Sa.
exponentis hoc de populo iudaico
ut supra dictum est quia ab antiquo
usque in presens populus ille multas i-
niquitates fecit contra deum et pro-
ximum ut patet ex decursu scriptura-
rum Neque dolus fuit in ore eius
quod patet secundum de populo iudeorum cum inter
homines sint et fuerint multum men-
daces et dolosi. non solum erga
alios sed etiam inter se ipsos Si po-
suerit animam suam pro peccato accipiatur si
pro quia quia Christus posuit animam suam pro
peccato mundi Videbit semen
longevum i. multiplicationem fidelium
qui sunt semen Christi. et hec multiplica-
tio secuta est ad mortem eius ut predictum est
et voluntas domini de salute mundi
in manu eius dirigetur i. per ipsum com-
plebitur pro eo quod laboravit anima
eius ieiunando vigilando pre-
dicando mortem sustinendo Vide-
bit retributionem suam et saturabitur
tunc enim Christus non habuit gloriam
in glorificatione corporis et sic fuit saturatus
ex omni parte In scientia sua divina et
humana iustificabit ipse etc. quia
nullus iustificabitur nisi per ipsum
sed quia multi reddunt se indignos ideo
subditur hic multos et non omnes
Et iniquitates eorum i. penam pro
iniquitatibus ipse portabit ex

obediencia ad patrem et caritate
ad homines · Ideo dispertiam ei plurimos et
reddam ei plures de gentilibus
qui tendunt de iudeis et fortium a
demonio · De quorum fortitudine
dicit Iob · 41° · Non est potestas super
terram que ei comperetur · Et diuidet
spolia extrahendo patres de limbo
quod erat populus in fuga ratione
peccati quia tradidit ex magna caritate
in mortem valde acerbam et ni-
hil confusibilem · Ideo subditur · Et
cum sceleratis reputatus est · quia inter
latrones fuit crucifixus et per
hoc putatus malicie impiorum a
vulgaribus reputare · Ad hoc enim
impetrauerunt iudei a pylato ut
duo latrones cum eo crucifigerentur · sed
ex dei ordinacione hoc factum est ut
hec scriptura impleretur · vnde ait · Et ipse
peccata multorum tulit · quantum
ad efficaciam · omnium tamen quantum ad sufficienciam
et pro transgressoribus rogauit
sic ergo pater ignosce illis etc · Et
ex hoc patet expositio Raby salomonis quia populus
iudaicus non orat pro gentilibus · Immo
cottidie orat pro destructione Romanorum
impiorum et maiore pro destructione christianorum
ut scimus quia dicit Iosephus et propter eius dilectionem
omnis iniquitas periit · Capitulum · IIII
Lauda filia Aliqui doctores
catholici exponunt hoc tamen
de reditu captiuitatis babi-
lonice · ita quod eadem gens scilicet iudaica
dicitur hic honda et sterilis a
tempore legis date quo fuit tunc de-
sponsata per legis susceptionem derre-
licta et sterilis tempore babilonice cap-
tiuitatis · Sed hoc non videtur conueniens
quia sterilis et deserta permittitur hic

maius multiplicatio filiis exaltacionis
et honoris quam habuit coniugata · Populus autem
reuersus de captiuitate babilonica
numquam fuit postea in tanta prosperitate
quantum ad multitudinem populi · nec
diuicias honores et huius sicut
fuit ante captiuitatem et maxime
tempore dauid et salomonis · Sed fuit in
seruitute licet interdum fuerit et afflicti-
bus multis ut dictum est supra · 24°
Sed infra dicitur eadem capitulo · Ecce sternam
per ordinem lapides tuos et fun-
dabo te in saphiris · In quo denotatur
reedificacio ciuitatis et templi multo
excellencior quam ante · Reedificacio
vero templi et ciuitatis post capti-
uitatem babilonicam nulla fuit respectu illius
que precessit · Et ideo Raby salomon exponit
istud tamen de tempore christi · ita quod per hoc
eadem iudea dicitur honda coniugata et sterilis
quod tempore ante captiuitatem facta per
tempus sterilis et derelicta a viro quia
tempore captiuitatis nunc enim modo sed
aduentu messie erit in maiori prosperi-
tate quam in comparabiliter quam fuit vn-
quam · Sed istud dictum fundatur super
erroneum fundamentum scilicet quod christus
sit venturus ut quod paulus apostolus
ad galatas 4° exponit predictum hunc casum
de vocacione gentilium christi quia scilicet magis
intendo prosequi · ¶ Igitur ad
intellectum dicendorum sciendum quod
sit vna fides antiquorum et moder-
norum licet sit modo magis explici-
tata · ita est vna ecclesia a principio
mundi usque ad finem · Vnde dicit glossa
super Gen. 3° Naui sacrarum prefigurauit
illas · ecclesiam quoque hereditudine tenet · Quod con-
ditor suum qui eos quos condidit
quasi subiectos possidet in domo
qui hic romam cum iherusalem scilicet

ecclesiam que a primo abel iusto usque
ad ultimum electum qui in fine mundi
nasciturus est. quot fideles protulit quasi
tot palmites misit et sic vinea
crevit. Secundo etiam dicitur sterilis et secunda
[illegible] et derelicta per diversas
generationes et tempora. Sterilis quod tempore ve-
teris dicitur secunda et [illegible] hinc quantum
ad iudeos ratione legis accepte
et divini cultus qui viguit apud
eos. Sterilis et derelicta quantum ad
gentiles quorum pauci habuerunt fi-
dem mediatoris ut Job et
aliqui alii. nec data fuit eis lex
divina. Secundo autem pro tempore novi testamenti in
quo pauci de iudeis crediderunt et
multi de gentilibus crediderunt.
Secundum hoc igitur predicto quod in prin-
cipio ponitur remedium appositum
impedimento liberationis. Secundo propter
propheta tacite supra 41° quia ex
dilatione promissionis de salvatore
ab aliquibus poterat estimari licet
false quod promissio posset frustrari. Con-
tra hoc autem ostendit dei promissio-
nem solum impleri quantum ad iudeos
omnes qui voluerunt credere sed etiam
quantum ad gentiles quod videtur ad
impleri iudei qui crediderunt in prin-
cipio etiam admirationes et glori-
ficationes dei disponunt. ergo et in
nationes gratia spiritus sancti effusa est
[illegible] Secundum hoc igitur partes cum
in tres partes dividitur. quia primo de-
scribit salvationis propter fidei
dilatationem. Secundo fidelium exaltationem. ibi
Noli timere. Tertio hostium prostrationem
ibi Ecce ego. Circa primum dicitur lau-
da sterilis [illegible] id est ecclesia que fuisti sterilis

in gentilibus tempore veteris testamenti. Et
dicit lauda scilicet mentibus in corde de
tanta laude exterius ore et hymni[s]
corpore quia fortis motus devotionis
redundat exterius in motibus cor-
poris. Secundo Decanta laudem et hinni quasi
exultantes. Unde dicit [illegible] Et subditur
ratio tante exultationis cum dicit quoniam
multi filii deserte id est gentilitatis que
fuit deserta tempore veteris testamenti magis
quam eius que habebat virum id est gentis
iudaice quia in novo testamento plures
sunt fideles de gentilibus quam
de iudeis sunt tempore veteris testamenti. Et
quia ad multiplicationem fidelium fuit
augmentatio divini cultus ideo subditur
Dilata locum tentorii tui id est
locum tentorii intellige locus sacrifi-
cii eo quod sacrificia ... lege fie-
bant in tabernaculo circa tabernaculum
private sacerdotum quod erat in taberna-
culo moysi factum de cortinis pel-
libus et tabulis et similibus ad
erectionem tabernaculi. Iste locus
autem sacrificii erat artus tempore ve-
teris. quia non erat licitum offerre sac-
rificium nisi in ... nec in tota civitate
sed in monte syon ubi erat templum.
Sed tempore novi testamenti dilatatus est
locus per orbem universum ubi quo-
tidie offertur eucharistia que est novi te-
stamenti sacrificium sicut fuit predictum mala-
chie. Ab ortu solis usque ad occasum magnum
est nomen meum in gentibus dicit dominus
et in omni loco sacrificatur et offertur
nomini meo oblatio munda. Et propter hoc
dicit dilata locum tentorii tui ubi
designando ampliationem cultus divini
Ad dexteram enim et ad levam pene-
trabis id est dilatabis ad omnem partem

orbis. et semen tuum gentes heredita-
bit. quia apostoli et alii fideles acqui-
sierunt etiam alias gentes per suam
predicationem et civitates desertas
scilicet adeo propter ydolatrie cultum in-
habitabit fidem ibi seminando ¶
Noli timere quia multiplicatio huius
non est ad letitiam nisi sit ordinata ad
bonum secundum quod dicitur supra 9° multipli-
casti gentem non magnificasti letitiam
Ideo post multiplicationem fidelium hic
consequenter describitur exaltatio eorum secundum
duas partes quia primo ponitur
remotio cuiuslibet confusionis secundo
assecutio honoris ibi paupercula. Circa
primum dicit Noli timere quia non con-
funderis neque enim te subditur consequenter dicit
quia confusionis adolescentie tue etc.
Ad intellectum huius littere sciendum
quod a principio non fuit distinctio
iudeorum et gentilitatis. sed incepit
in abraham qui circumcisionem acce-
pit in signum huius distinctionis
Unde circumcisio est signum distinguendi eos
ipsos a gentibus et ideo confusio
adolescentie gentilitatis est ydolatria
ad quam statim declinavit cultu
dei remanente in abraham et suc-
cessoribus eius propter quod sequitur ¶ Opprobrii
viduitatis in gentilitate autem
tempore legis date quo propter ydolatriam
que adeo dimissa est et repudiata
apud iudeos ab ipso per legem despo-
sata. Confusio vero adolescentie synagoge
iudeorum est ydolatria ad quam declina-
vit post datam legem in deserto et
peregrinatione promissionis. Unde hic dicitur
Recordatus sum tui miserans ado-
lescentiam tuam et caritatem dispon-
sationis tue quando secuta es me in
deserto. opprobrium autem viduitatis
eius est a tempore legis nove quia deum
tenuit tempore et sic derelicta
est adeo et repudiata pro maiori parte
Utraque autem ita est quod iste confusiones
et opprobria gentilitatis et iudeorum
non sunt recordanda in ecclesia ex
iudeis et gentilibus constituta
tempore gratie. eo quod sunt equales iudei
et gentiles ad percipiendum gratiam
dei in via et gloriam in patria et
hoc est quod dicit apostolus Ro 10 Non est
distinctio iudei et greci Nam idem
dominus omnium dives in omnes qui invo-
cant illum et gal 4° In christo ihesu
enim neque circumcisio aliquid valet
neque preputium sed nova creatura
per baptismum regenerata qui baptismus
est culpe et pene deletivus et per
consequens confusionis et opprobrii propter quod
iudeis credentes non prodest aliquod
improperare gentilibus credentibus
de preteritis nec econverso ideo dicitur confusionis
adolescentie tue oblivisceris etc. et
patet littera ex dictis usque ibi Quia ut mu-
lierem derelictam et merentem spiritu
ubi allocutio etiam competit se exten-
dat ad iudeos et gentiles et fi-
deles qui in presenti vita quandoque af-
fliguntur ut patet ex decursu veteris
et novi testamenti ideo assimilatur mulieri
derelicte et merenti ¶ Et quia ista tribulatio
comparatur ingaudium movita [illegible] que
a tempore passionis christi est apta ideo sub-
ditur Ad punctum in modico dereli-
qui te quia quecumque tribulatio vite
presentis quasi momentanea est respectu consolationis
celestis ideo subditur et in misericordia sem-
piterna misertus sum tui Non tamen
quod in hac parte vel [illegible]

quia dominabitur tui qui fecit te dominus
exercituum nomen eius. Quinto ponitur hic
quod dominatores tui factores tui dominus ex-
ercituum nomen eius. Ubi notanter
appet pluralitas personarum in deo cum di-
citur pluraliter dominatores tui factores tui
et unitas essentie cum subditur dominus
exercituum nomen eius quia tum quod nomina
pluralium coniunguntur cum nominibus numeri
singularis. ¶ Sicut in diebus noe
hic sexto ponitur confirmatio dicti
et hoc iuramento divino cum dicitur sicut
in diebus noe michi est hoc, pactum enim
firmum statuit deus cum noe de dilu-
vio ultra non inducendo super terram
et eodem modo dicit de tribulacione ultra
non inducendo sed eciam cum dicitur
sic iuravi et non irascar tibi et
non increpem te. Increpacio di-
vina est tribulacio a deo immissa. Et
sic patet quod scriptura loquitur hic
de statu ecclesie triumphantis ubi
confusio et tribulacio nullum locum
habent. Unde et ad hoc subditur mon-
tes enim commovebuntur an adiectio
per admiracionem foedus pacis mee
non movebitur quod si intelligitur de ec-
clesie non movebitur a beatitudine mi-
litante quamvis foedus autem glorie
est omnino immutabile. ¶ Paup-
cula hic septimo ponitur honoris
astrucio. Ubi primo recolitur
precedens tribulacio cum dicitur pau-
percula tempestate convulsa quia
eciam ut plurimum fuit et est afflic-
ta et est impiorum invia. Secundo de
ipsa quantum ad illos qui modo et
iusto sunt in ecclesia. Et hoc pro-
mittitur hic ut ipsi consolo-

sive honorato clarius eluescat,
cum subditur ecce ego sternam per ordi-
nem lapides tuos. Et quamvis mo-
do sit intelligi de ecclesia militante et
sic lapides isti sunt viri fideles in diversis
gradibus et officiis ecclesie consti-
tuti ex quibus edificatur ecclesia. Pos-
se de ecclesia triumphante et sic lapi-
des isti sunt beati in diversis man-
sionibus et gradibus glorie collo-
cati. De quo edificio hic apocalipsis
xxi concluditur. Et civitas non eget
sole neque luna ut luceant in ea,
nam claritas dei illuminabit illam. Uni-
versos filios tuos doctos a deo quod
in beatitudine celesti omnes videt
in divina essentia illud quod pertinet
ad eorum beatitudinem. Et sic sunt
edocti a domino immediate. Et hoc
est quod dicit Jeremie xxxi. Et non docebunt
ultra vir proximum suum et vir fratrem
suum dicens cognosce dominum. Omnes enim cognoscent me. Ecce
accola veniet qui non habuit locum
impetrandi ecclesie accola venit a
gentilibus qui non erat mecum
ad conversionem ad fidem advena
quondam tuus et qui non fuit natus
iudeus adiungetur tibi vel adequabitur
tibi angelis domus et glorie ut supra
dictum. ¶ Ecce ego hic quinto
describit hostium deiectio scilicet de-
monum et antichristi qui erit in summo
dyabolus ad persequendum ecclesiam et hoc
est quod dicitur ecce ego creavi fabrum
sufflantem in igne prunas scilicet dyabolum
qui quantum ad naturam quam bonam a deo
creatus est Job xl halitus eius pru-
nas ardere facit scilicet temptacionibus
incendiis peccatorum et persecucionibus
contra ecclesiam fidelium. Et pro-

fontem vas in opus suum a-
ntichristi que possidebit et ad
persecutionem fidelium applicabit
et tercium in tempore adversarii
contra michaelem archangelum cuius
ministerio de precepto dei antichristus
interficiet et magna pars adhe-
rencium sibi ut dicunt doctores. si
non subditur omnes vas quod scriptum
est contra te dyabole in purgatorio non
dirigetur a iniusto frustrabitur
et omnem linguam resistentem tibi a-
dversantem catholice fidei in
iudicio iudicabis. quia sancti
in extremo iudicio cum domino im-
pios iudicabunt. hec est hereditas
servorum domini quod pacto iudicio ce-
lestem hereditatem incorrupte et-
ernam possidebunt. Cap. iv.

Omnes sitientes hic in principio
capitulum in hoc in quo ponitur
remedium oppositum secundo impedimento
supra posito 42 capitulo scilicet contemptui
sive sterilitati. et non hic ponitur cuius
eminentia. Et dividitur in tres partes
quia primo describit cuius magnifica
sita liberalitas. Secundo ipsius summa dicta-
tas id est esse teste. Tercio exprimitur inter
sedulitas in questione domini. Circa
primum dicit omnes sitientes ve-
nite ad aquas scilicet gratie in presenti
et glorie in eternitate celesti per
rectam sapienciam donandas. sicut ipse
dicit iohannis 4o. Qui biberit ex aqua
quam ego dabo ei non sitiet in
eternum. sed aqua quam ego dabo ei
fiet in eo fons aque salientis
in vitam eternam. Et qui non habetis
argentum quasi dicat isti non cadunt
sub precio temporali. sed dantur ex magna
liberalitate divina. Venite et lac-

per ista que in mutabilibus sunt sig-
nificata intelligunt bona gratie et glorie
spiritualia anime nutritiva. quod propter conexionem
ad cognitionem spiritualium per sensibilia
devenire. Quare appenditis argentum
id est ponitis studium et laborem vestrum
circa bona temporalia transitoria. et de
ceptoria que non reficiunt sed magis
famem et sitim faciunt quia cupiditatem
augent. Unde dicit poeta crescit
amor nummi quantum pecunia crescit.
Et ideo dicit ambrosius super lucam
de ydropico et idem est de ambitione
honorum et dignitatum. Et delectabitur
in crassitudine anima gratie pinguedine
anima vestra non corpus quod non sentit
talia. Inclinate aurem vestram ad
ewangelicam doctrinam. Et vivet
anima vestra id est vita gratie et postea
glorie et unde ista proveniat subdit
et feriam vobiscum pactum sempiternum
id est legem ewangelicam cui alia non
succedet misericordias david fideles sicut
est in hebreo et in libris correctis id est
misericordias fideles ad implendas. Dicitur
hic david messias secundum osee 3o re-
vertentur filii israel et querent dominum deum
suum et david regem suum. Ubi trans-
latio caldaica habet. et obedient messie
filio david regi suo et ideo 3o ser-
vient domino deo suo et regi david
suo. Translatio hebraica et obedient messie
filio david. etiam est quia david diu
ante defunctus fuit quam ista prophetia contineretur.
ideo nomine eius hic designatur sed de christo
ab ipso descensuro secundum quod de eo propheta
qui factus est ei ex semine david
secundum carnem. et eodem modo hic per david
intelligitur christus hoc etiam patet per
paulum apostolum qui actuum 13 allegat
hanc scripturam de christo dicens d-

Dabo vobis sancta david fidelia
Ubi enim textus noster habet hic habet misericordias da-
vid fideles textus noster quia allegat
paulus hic sancta david fidelia ut
dicit glossa act 13o Ex quo etiam clarius
patet quod sententia totius capituli ad litteram redu-
cenda est ad tempus christi hoc etiam dicit
Ra. sa. ut patet ex suprادictis
¶ Ecce testem hic consequenter describit
christus ex sublimitate et primo in doc-
trina cum dicit Ecce testem populis
dedi eum id est in civitatibus domine testem
ipse quod dixit iohannis 18 Ego in hoc
natus sum et ad hoc veni in mundum
ut testimonium perhibeam veritati Secundo in potesta-
tis eminentia cum subdit Ducem ac
preceptorem gentibus secundum quod dicit ipse
mt ult. Data est mihi omnis potestas in celo
et in terra Ecce gentem et hic mutat
modum loquendi de tertia persona
ad secundam quia sequentis sit mysterii et
dirigit sermonem ad christum dicens Ecce gentem
id est populum gentilem quam nesciebas per
approbationem propter eius ydolatriam co-
modo loquendi quo dicit salvator vir-
ginibus nescio vos mt 25o. Et
gentes que te non cognoverunt per fidem
ad te currerent per celerem conversionem
ad predicationem apostolorum propter dominum deum tuum
id est patrem qui est deus christi secundum
hominem et sanctum israel quia glorificavit
te quantum ad gloriam corporis in resurrectione
quia tunc habuit corpus et non ante et
quantum ad possessionem ad dextram patris
in humanitate quia habuit in ascensione
et quantum ad operationem miraculorum per
apostolos factorum in christi nomine in multitu-
dine que videntes populi gentiles
ad christum convertebantur ut habetur in

actibus apostolorum in pluribus locis
¶ Querite hic consequenter exhortatur homines
sedulitatis ad querendum dominum tempore gratie
ex consideratione sue liberalitatis et ma-
iestatis et primo fit exhortatio Secundo
declarat dominum id est non enim Circa primum
dicit Querite dominum dum inveniri potest
id est antequam veniat severitas iudicii in-
vocate eum per devotam orationem dum prope
est ad exaudiendum paratus et quia
oratio peccatoris non est exaudibilis ideo
subdit Derelinquat impius viam
suam id est opera sua et vir iniquus
cogitationes suas ex hoc patet falsitas
Ioseph dicentis quod cogitationes in-
manentes non sunt peccata et excusantur
addunt per inpenitentiam et misericordi-
cius dando ei gratiam quia multus
est ad ignoscendum id est promior est ad
quam condempnandum Non enim hic consequenter
declarat dominum suum et primo de
propria pietate dicens Non enim cogita-
tiones mee id est cogitationes enim humane
sunt ad iniurias vindicandum
cogitationes autem divine sunt magis
ad misericordiandum quia sicut exaltantur
celi a terra quia celum sursum et terra
deorsum sic cogitationes divine et
opera sunt semper elevate ad su-
periora secundum quod dicit psalmus Universa
propter semetipsum operatus est dominus
cogitationes autem humane et opera ten-
dunt deorsum genesis 8 Sensus et
cogitatio humani cordis prona sunt
ad malum ab adolescentia sua Secundo
quantum ad verbi sui stabilitatem cum
dicit Et quomodo descendit imber
et nix de celo et illuc ultra
non revertitur absque effectu id est

sed induerat terram . et pater-
tempus ubi dicit ut vim meam
exprobras deum Vel aliter vim meam
i. filium de quo dicit Johannes primo
In principio erat verbum Et quod egre-
dietur de ore meo quia semper filius
nascitur a patre Ista enim nativitas
inestimabilis eternitate quia complecti-
tur omne tempus non revertetur ad me
vacuum filius cum procedens a patre
et veniens in mundum non rediit
vacuus in celum . sed patres detentos
in limbo adduxit secundum quod subdit
Sed faciet quecumque volui a quibus
sunt dispositum Similiter prosperabitur in
hiis ad que misi deum quia exprobras deum
non sustineret effectum adeo intento
Quia in leticia egrediemini vos
patres in limbo detenti et in pace
deducemini ad gloriam celi montes
et colles i. angeli superiores co-
loquendi psalmo 120 ... intuitu
eius i. angeli ut dicit glosa au-
gustini cantabunt coram vobis lau-
dem quia Christo ascendente in celum
sunt gaudium et leticia angelis
sanctis et omnia ligna regionis
i. omnis creatura etiam insensibilis plau-
dent manu congaudentes suo
creatori pro salute ascendet abies
Et quod exponit ... ... sit i. pietas
aufertur ab impiis et dabitur ius-
tis et aliud sunt impletum in re-
surrectione Christi per quam patres de-
tenti in limbo sunt de potestate de-
monum liberati et ad celum exalta-
ti et plenius implebit in iudicio
finali quando demones retrudentur
in infernum et omnes electi in corpore et

cia sustinent ad celum . sed subdit et
est deus novatus ab omnibus electis
in regno celi i. in regno salutis
eterne quia non auferetur quia perpetuitas in-
ratione sue beatitudinis includitur

Capitulum lvi

Hec dicit dominus
Supra propheta consolatus est
fideles denuntiando eis libera-
tionem a malis hic autem eos consola-
tur denuntiando eis conservationem in bonis
Et dividitur in tres quia primo ponit huius
salutis preparationem Secundo salutis collatio-
nem ibi 4o ... Tertio salutis collate distinctio-
nem ... Quantum ad primum quia primo ponit
dei preparationem seu dispositionem Secundo tollit er-
roris occasionem ibi et non dicat Circa
primum precedit quod debita dispositio ad re-
cipiendum salutem per Christum donandam
est quod homines iuste se habeant erga
proximum et devote erga deum Primum
tangit cum dicit Custodite iudicium
quod dicitur iudicibus et maioribus
quo ut de cetero rectitudine iudicii
timore vel amore . et facite iustitiam
hoc dicit quantum ad omnes quia quilibet
tenetur vivere iuste cum proximo quia
iuxta est salus mea i. Christus per
quem a patre data est mundo salus
Ut veniat carnem assumendo et
iustitia mea i. Christus qui per-
ficiat iustitie fructus secundum quod propheta
dicit autem Christus iustitia et salus
quia per ipsum nobis amor nobilis non potest
explicari et non mandat pluribus
hic et alibi Deinde ponit secundum
de divino cultu cum dicit Beatus
vir qui facit hoc ... quantum
subdit Custodiens sabbatum ne pol-
luat illud per sabbatum quod est
ordinatum ad divinum cultum in

nona lege Custodiens magi-
strias carnalis operibus in quibus
maior est transgressio sabbati
et cultus dei magis quam in operi-
bus servilibus utilitati hominum
deservientibus ¶ Et non dicat
hic quantum ad remo error ista pre-
dicta dispositionem et dividitur in tres
partes secundum tres errores. Prima pars in-
cipit ibi cap°. 3a ibi … Prima in
duas quia primo ponitur error re-
motus. 2° doctrina prophetica contra omnes
bestie. Prima adhuc in duas quia
primo error tollitur. 2° contraria veri-
tas asseritur ibi quia hec dicit.
Iste autem error primus procedit
ex defectu naturali sexus generis et prolis
… hoc enim quod gentiles conversi
ad iudaismum non admittebant ad
… iudeorum equaliter quia communius
recipiebant ad legis observantiam
non tamen admittebant statim ad ea
que erant honoris quia aliud in tercia
generatione et aliqui in decima et ali-
qui in quarta ut dictum fuit plenius deuter°
23°. Et eunuchi credebant quod in
premiis beatitudinis esset tanta distan-
tia et hoc removetur dicens ¶ Et non
dicat filius advene id est gentilis
natione qui adheret domino per unam
fidem separatione dividet me dominus
in retributione iustorum a populo suo
scilicet iudaico. Similiter quia defectus
prolis in lege erat vituperabilis
ideo aliqui propter talis prolem carentes
eunuchos esse a populo dei estima-
bant se descisse a primo iustorum
eo quod non multiplicabant populum et
hoc removetur dicens et non dicat
eunuchus id est impotens ad generandum
ecce ego lignum aridum id est non fa-

ciens prolis fructum et sub metu
diminutionis mercedis vel ablationis
¶ Quia hec dicit dominus contraria
veritas asseritur videlicet quod eunuchi et
gentiles venientes ad fidem tam bo-
num consequentur gratie in presenti et glorie in fu-
turo sicut in operibus quantum recipiet
vir iudeus natione et dotatus multa
prole. Et hoc patet impletum in nova le-
ge actuum x. ubi spiritus sanctus in signo
visibili descendit super cornelium et
alios gentiles cum eo congregatos sicut
descendit super apostolos et alios fide-
les de iudeis conversos propter quod dicit
paulus apostolus Ro. x°. Non est
distinctio iudei et greci. Nam idem
dominus omnium dives in omnes qui invocant
illum et hoc est quod dicitur Quia hec
dicit dominus eunuchis qui custodierint
sabbata mea id est debite devotionis colunt et elegerint
que volui scilicet iuste vivendo cum proprio
et tenuerint fedus meum id est legem
evangelicam per quam deo federantur
¶ Dabo eis in domo mea id est in ecclesia
militante ut dictum est supra 2° cap°.
¶ Et in muris meis id est in ecclesia tri-
umphante que per muros intelligitur eo quod ibi
violentia non … locum reci-
piendo scilicet gratie in presenti et glorie
in futuro et nomen melius a filiis
et filiabus. Istud apte refertur ad
illos qui se castraverunt propter regnum
celorum per castitatis observantiam que
melior est et magis meritoria quam fe-
cunditas prolis secundum quod dicit salvator
math. 19. Sunt eunuchi qui se cas-
traverunt propter regnum celorum qui potest
capere capiat id est cum bonum propter sui
altitudinem non precipitur sed consulitur
et nomen sempiternum dabo eis

qd no pt integri de tota ptie non continuat nomē talud per sur rectionē generacōm sed intellectualiter invisibilitr. Contr. audit. apponitur in gentilibus cū dicit Filios advene et [illegible] similiter [illegible] dictis usque ibi Adducam eos in montē sanctū meū i. ad gloriam celeste q nichil admittitur nisi sanctū apoc ult. Non intrabit in illā aliquid coinquinatū et promittit hic status ecclie triumphantis. eo q est pugna in intencione et subdit status ecclie militantis cū dicit et letificabo eos in domo oroīs mee orōes eorū acceptacō ro sibi holocausta eorū et victime eorū placebunt mihi. Et dicuntur hic holocausta et victime quelibet bona ad gloriam dei facta. Potest etiam hoc accipi specialiter de eucaristia que est sacrificium fidelium. et dicit holocausta et victime quia continet in se virtutes omnium sacrificiorum veteris legis [illegible] sup omnium Victus [illegible] sine [illegible] acceptae ideo quod dixit petrus act 10 In veritate comperi quia non est personarum acceptor deus. Qui congregat dispersos israel i. omnes electos [illegible] unitate caritatis et fidei ad hunc congregabo eos quia per congregatōm fidelium in unitate xpisti [illegible] perdito fiet unum congregatō apostolorum [illegible] et illa congregatō amplius non dispergetur.

Omnes bestie [illegible] error p[illegible] missus predicabat [illegible] accidentium [illegible] dampnato doctorum qui debat eos de contra la veritate doctorum et ita sunt in deser tum [illegible] per tytum qui sacerdotibus noluit [illegible] dicens [illegible]

ec sacerdotes cum templo prius et hoc est quod dicit Omnes bestie agri i. multitudo exercitus romani Venite ad devorandum sacerdotes et templum et cum subdit Speculatores eius i. sacerdotes et doctores ad quos spectat populi providere et ipsos initiare [illegible] omnes incogniti de salvatore q [illegible] ideo quod dicit salvator de ipsis matth 23 Ceci sunt et duces cecorum. Canes muti qui non latrabant contra populi vicia eo q erant similibus et maioribus invecti Videntes vana quia tunc magis studebant in vanis ut potentissimi viderentur et [illegible] in lege et prophetis. Ideo quod salvator dixit matth 16 Faciem celi diiudicare nostis signa autem temporum non potestis. et idest [illegible] temporum signa que de adventu xpisti per prophetas erant dicta. Dormientes In hoc notat eos de [illegible] et etiam de [illegible] cum subdit Et canes impudentissimi Et ipsi pastores i. sacerdotes et doctores qui pascere debent populum verbo et exemplo Ignoraverunt intellectum [illegible] spiritualem ideo quod salvator improperat eis matth 15 quod irritabant mandata dei propter tradiciones suas [illegible] intellectum spiritualem arguit eos in pluribus locis evangelii Omnes declinaverunt in viam suam et [illegible] illa subdit cum dicit Unusquisque ad avariciam suam Sacerdotes enim et plebe multum ad avariciam declinaverant et sub specie religionis oblacionibus et [illegible] populum [illegible] spoliabant ideo quod statuant in templo homines qui vendebant oves et boves

et immulabos ut dictu fuit
plenius Johis x et act. xio
viii et in libro hebraicos qui dr
gama et e autentica apud quos
dr qm ma a domo cant avaricie
intenti et vocat 2a domus te-
plu in reditu captivitatis babi-
lonice edificatu ubi zozimus fuit
ablatus et ubi legit plures
docuisse Venite simnang an
im ipsud erat illud corp se-
metipos ad caritatem invitan
et est sicut hodie fit et tras
ct quia semper in vemelunt
novos modos extrahendi applo
pecuniaz ad continuandu ista et
amplianda **CAP. LVII**

41 Iustus perit hic ammone error
iudeorum qui premebat eos destru pe-
nali eo hoc enim qd aliqui consi-
dabant iustos de qm cursu tpali
affligi precrtis et max pic xpm
et aplos et fideles alios in pnu-
tua ecclia cogitabat qd hoc ce-
ret ppt causam eorum et refugiebat eorum
et doctrina eorum ad opposita urna se
convertentes in veteri testo et novo
Et pm in hoc pns ta dnr ind.
ptes qd pmo error expli Roma-
licia eorum arguit ibi vos aute Circa
pmu dicit Justus perit a xpus
qui morte confixibili eo hoc mudo
transyt et no e qui recogitet
q hoc no e ppt suu delictu sed
ppr nim comparandu Et commune
a apli alij et fideles eo qpassi ee
aclas se laboribus et tormentis
opponentes colligunt de vita
pnti sicut fructus mali ad re
ponendu in horreo celesti et no

e qui intellegat qd hoc fit ad bo-
nu eorum sed magis ad malu ut e-
stimat qd extendi eo subdit a
facie enim malicie homi pntis vi-
te collectus est iustus in horreo ce-
lesti Veniat pax celestis super
eu Requiescat in cubili suo a-
ingradu glorie sibi pparato qui am-
bulavit in pnti vita in directione
sua no declinans a recta via **O**
Vos aut hic qnt arguit erra-
tiu malicia Ro qmedu reduni
pmia ibi aut 2o amborum ibi a
i no aut pma indivat qd pmo ad
malicia illius iudaici captivitatem
babilonica precedens 2o subsequi
ibi in multitudine malicia aut precedens
potissime fuit ydolatria ppt qm sentiu
e captivitas illa ut pz ex pa xx
Ezech et hoc e qd dr vos aut at-
tendite huc filij auguratricis a ge-
nus adultere qd fuit multu in terra augu-
rijs tpe manasse et aliorum regu
malorum Semen adulteri et fornicate
est e in hebreo et in libris correctis
et vocat hic adulter xpm ydolu
et fornicaria ipsa iudea qd per ydo-
latram cum ydolo fornicata fuit et
sic posteri eorum dr filij fornicatie
et no solu illi qui fuunt pq tpe
xpi qd sicut in vita pem et abra-
ham ysaac et iacob recordant
ad laudem bonorum pata mala ydola-
trarum ppant malis Sup que lu-
sistis a allusistis xpm sicut col
laphis illudendo sup quem dilatastis
os xpm diffamando et vituperando
et eiecistis linguam xpm blasphemando
qd patent ex multis locis meis

q. d. hoc non fecistis super hominem
tm sed super deum et salvatorem vestrum
Nunquid non vos filii scelesti a. scelibus
pleni semen menda[x] q. d. sic Qui
consolamini in diis alienis subter omne
lignum frondosum ubi enim colebant
ydola et in locis umbrosis incitati
lupiam operabant in venacione ydo-
lorum sic eciam et hoc Immolantes
parvulos in torrentibus. ita q. sacrificio
in parte dextra faciebant. intra ager
hinnon i. dinacionem subter eminentes
petras Deruptibilis enim solent torre-
tes descendere In parcibus torrentis pars
tua hoc dicitur qz ad ymolandum pueros
eligebant talia loca et ipsis ydo-
lis effudisti libamen de parte sacri-
ficiorum libamen enim est oblatum de liquidis
obtulisti sacrificium de carnibus corporum
qz super his non indignabor q. d. sic
tum pro effusionem sanguinis in nocentium
tum qz hoc fiebat ad impediendum obse-
quium ydolis Super montem excelsum
et sublimem posuisti cubile tuum ad
fornicandum per ydolatriam et post ostium
etc. Ut sic ingrediendo et egrediendo
domum videres ydolum. et sic non ela-
beret de tua memoria. quia iuxta me
discooperuisti et loquitur de iudea sic
de adultera effrenata que in eodem lecto
recepit adulterum cum marito. et hoc
fuit impletum potissime tempore regis
manasse qui posuit ydolum in templo
domini iiii regum xxiii o Et pepigisti cum
eis fedus ydolatrie dilexisti stratum
corum manu aperta sed ad faciendum
expensas magnas in ydolum et
ornasti te regi sic est in hebreo et
in libris correctis Unguento quomodo

tantes purgant facies suas ut
magis placeant adulteris Et hoc
fuit impletum maxime tempore achas
qui ut placeret regi assiriorum multi-
plicavit ydolatriam intra iudeam cum
expensis magnis Misisti legatos
tuos ad regem assiriorum tempore achas
et ad regem egipti tempore sedechie
confidendo de hominibus plus quam de
cuius est captivitas babilonica co-
ncludit et humiliata es usque ad in
feros In hebreo habetur usque ad foveas
quia alii actum quia fossa alii quia infimo
et utroque modo accipitur sicut enim
captivitate babilonica multi fuerunt
mortui in pectis sunt quorum cada-
vera in fossis sunt proiecta et aeri
infimo descenderunt ¶ In multi-
tudine pomi pecca iudeorum post
captivitatem babilonicam inter
que primum fuit avaricia ut dictum
est supra et ex hoc processerunt
alia qz sicut dicitur prima thi. 6o
Radix omnium malorum est cupiditas
et hoc est quod dicitur In multitudine
vie tue laborasti qz rectores
populi ut sacerdotes populi et huius
perdiversas vias querebant extor-
quere pecunias a populo nec dimisisti
questum quia avaricia semper
invenescit Unum magis tu ei
venisti q. omnia mea ad unum
venerunt et ad manum plus non
rogasti me deprecando devote
qz homines plenum diviciis obliviscuntur
deum. 32o Incrassatus est dilectus
et recalcitravit incrassatus in
pinguatus dilatatus sed diviciis
et sequitur dereliquit deum factorem
suum etc. Pro quia polluta tu

timuisti hic incipit versus in he-
breo et legatur interrogative ut sit
sensus. Pro quo sollicita timuisti
quasi diceret non quia me nec providentiam nominis
mei. ideo sequitur quia mentita es. Si-
cut enim expositum est. Venit ergo
in mayspe et narravit plebi omni-
a ista verba domini atque iudicia. Re-
dit quod cunctus populus una voce
omnia que dominus locutus est faciemus
et sic promisit populus et pro sua pos-
sibilitate legem domini servare quod non
fecit. Neque cogitasti in corde tuo
quia ego tacens et quasi dissimulans
punire peccata usque ad tempus tri.
puniendo graviter ideo subditur Ego
annunciabo id est manifestabo iustitiam
tuam id est iniustitiam quia yronice lo-
quitur sicut yronice dixit supra Facto
tu es multum sapiens et opera tua
scilicet divitie tue congregate non proderunt
tibi ideo subditur Cum clamaveris in an-
gustia obsidionis per Romanos liberent
te congregati tui scilicet cumuli auri
et argenti quos indebite congre-
gasti quasi diceret non poterunt ideo subditur
et omnes eos auferet ventus id est Romanorum
impetus. ¶ Quis autem hic qui
describit ecclesiam prima quia ad
predicationem Christi et apostolorum plures de
iudeis crediderunt et post passionem per Romanos
in pella evaserunt et ante adventum
Romanorum in iudea admoniti sunt
per angelum ut transirent in regnum
Agrippe qui erat confederatus Roma-
nis ut habetur in ecclesiastica hystoria. ideo
dicitur Qui autem habet fiduciam mei
id est in me et non in pertinacis suis
cumulis qui erant fideles in Christo

Christi possidebant ut habetur Actuum 4° here-
ditabit terram et possidebit montem
sanctum meum scilicet Syon in qua est mons
Syon. Helius enim Adrianus imperator
civitatem destructam per Tytum reedifica-
vit prohibens iudeos habitare in ea
et concedens eius habitationem Christianis
ideo subditur Et dicam id est dici faciam
per Adrianum Viam facite etc. ut populus
meus Christianus absque ullo impedimento
possit ibi redire. Potest etiam aliter
exponi ut per hoc quod dicitur hic heredi-
tabit terram vel intelligatur terra viven-
tium quam vere penitentes possidebunt.
Unde quod subditur postea Declinate
de semita vel in hebreo habetur expe-
dite viam quod sic glosat Rabi Salomon Amo-
vete de viis semitam mali per quod
intelligit inclinationem fomitis ad peccatum
et sic patet quod secundum ipsum passus
iste non intelligitur ad litteram de ex-
peditione vie materialis in reditu
babilonice captivitatis. Talis
expositio est mystica. Voluit dicere scilicet
de expeditione vie in reditu ad terram
promissam. Et huic dicto concordat
quod subditur Quia hec dicit excelsus
etc. et sequitur in sancto habitans et
cum contrito et humili spiritu etc. ¶
Non enim hic qui ponit obstina-
torum et penitentium differentiam in punitione
et remedio. Contra quia sciendum quod adve-
niente punitione cessat comminatio et
ira punientis sicut quilibet expertus
et hoc modo loquitur dicens. ¶ Non enim in sem-
piternum litigabo peccatoribus comminando
neque usque in finem id est semper irascar

cuius ratio subditur quia spiritus facit mas
egredietur et loquitur de scorpione ad mal
hominis pruriens. Decimum malum
egredi fumus et flatus q. d. pruriginis
facta est sabbati avaricia. Propter iniqui
tatem avaricie eius supple et aliorum
malorum ad hanc avariciam sequentium irri
tus sum et percussi eum per exercitum
romanorum. Avaricia enim phariseorum
et sacerdotum fuit occasio eis vendendi
xpistum secundum quod dicitur luce 16. Audiebant
autem hec omnia pharisei qui erant avari
et deridebant eum. Et quoniam odium
contra xpistum conceperunt ex quo voluerunt
eius mortem procurare. Propter quod per
Romanos puniti sunt. Abscondi scilicet
me gratiam meam ab eis iuste subtra
hendo et abiit vagus perditu
s a via tenebrosa cordis sui sequens
somnis sequendo vias eius vidi
quod omnia iudea et capta sunt oculis
eius. et sanavi eum a dedi pro
omnibus sanationis sufficientes remedia
et reduxi eum per primam comunicationem intelligitur
non de omnibus sed de re pen-
tentibus solum et reddidi consola-
tiones ipsi a domino spiritus sancti in
signo visibili apostolis aliis quoque rece-
dentibus act. 2o. et lugentibus
eius quia eadem die ad predicationem
petri multi corde compuncti receperunt
fidem xpi. sicut dicitur act. 2o. Et
apposite sunt in die illa anime circiter
tria milia. et propter hoc subditur Crea-
vi fructum labiorum a predicatoribus
xpi et apostolorum pacem pacem iniquis
et glorie in futuro. et quibus scilicet
pace qui longe est a populo gentili

ad xpistum conversis qui legem et
prophetas non habuerunt. Et qui prope
a populo iudaico legem et prophetas habuerunt
hanc autem scripturam induxit apostolus
ephe. 2o. Et xpistus 2o impleta dicit. Et
veniens evangelizavit pacem
vobis qui prope et his qui longe
ex quo patet quod passio iste non
intelligi ad literam de incisis tyri
per regnum suum missus ad domi-
nandum licentia data iudeis re-
deundi patriam sicut in iudea ut aliqui
expositores in suo volunt dicere. Im-
pii autem scilicet iudei in sua malicia
obstinati quasi mare fervens est quia
persequebantur ad mortem credentes
in xpistum ut patet in actibus apostolorum
in pluribus locis et redundant
fluctus eius in conculcationem et
lutum sicut enim fluctus maris
venientes ad litora quam
lutum procreant acri fluctibus
sic persecutores audacia illata xpi-
anis moriebantur quod conculcarent
terreque viles a omnibus. Non est
pax dicit deus meus impiis quia
iudei qui remanserunt obstina-
ti sunt per orbem vagi et in
quibus et pugnantes quia Capitulum lviii

Clama ne cesses hic re
movetur error procedens
ex defectu morali. Aliqui enim
considerabant de apparenti iustitia scri-
ptam per hoc ... salvari
et istud multum vigebat tempore
xpi ut patet ex decursu evangelii
ubi multum arguit ypocrisim
phariseorum sacerdotum et legisperitorum
Et secundum hoc istud capitulum in duas 48

ptes dum quia primo salsedine
medium excludit Secundo vim gelu
Nonne hoc est primo ad hunc
indias quia primo sterilitas pani
et secundo excludit Item in die
Circa primum pre alloquium homez
sermone d. Clama ne cesses predi-
cacionem debite continuando quasi
tuba exalta vocem tuam manifeste
docendo hoc enim modo predicavit
ysaias ut patet in textu et amicitia
populo meo scelera sua scelera corr-
pta mea contra deum commissa et
domui iacob qui alio nomine dictus
est israel peccata eius commissa in proximum
hunc enim populum predicavit ysaias
nulla persona excepta quia in 14 Non
sunt missus nisi ad oves que perierunt
domus israel Me etenim de die in
diem querunt legendo scripturas
de quo multum gloriabantur tamen hoc
magis faciebant ad tumidum dominium
super populum qui tunc gubernabant
per sacerdotes et legis peritos quia
quantum ad notitiam veritatis Et scire vi-
as meas volunt id est ostendunt quod eo
velint quasi gens que iustiam fecit
cum tamen contrarium egit Secundo gloria-
bantur de iudice et quantum ad hoc
dicit Rogant me iudicia iustie
quia iudicem petis contra adversarios
scilicet romanos qui eos tenebant
subiectos et appropinquare deo volunt
deo scilicet in iudicio ad allegandum sua
iusticiam ideo subditur in persona eorum
Quare ieiunavimus et non aspexisti
per exauditionem humiliavimus animas nostras
id est nos met ipsos in silicio et cinere
et nescisti per approbationem Causa autem quare
ipsi talia ieiunia fecerint est quia
ubi dicitur Iohannes dicunt ipsi Quare
nos et pharisei ieiunamus frequenter
tui autem discipuli non ieiunant
Item hic excludit remedium fictum
per responsionem domini eis dicentis Ecce in
die ieiunii vestri invenitur voluntas
vestra Et tamen hic voluntas pro ap-
petitu sensitivo quem sequebantur contra
dictamine rationis et divine legis non sub-
ditur Et omnes debitores vestros repe-
titis cum austeritate etiam impotentes ad
solvendum et tempore prohibito scilicet anno
septimo qui est remissionis deuteronomii
Item ad lites et contentiones ieiunatis
id est in die ieiunii vestri talia exercetis
et percutitis pugno impie innuendo
quod primo non solum verbis sed etiam factis
ideo subditur Nolite ieiunare per hanc
modum ut audiatur in excelso clamor
vester contentiones et brigas suscitando
Nunquid tale est ieiunium quod elegi id est
approbavi per diem affligere hominem
animam suam id est se ipsum per abstinentiam
absque pietate quasi dicat non quia exercitio
corporalis ad modicum utilis est pietas
autem ad omnia primo timotheo 6 Nunquid
contorquere quasi circulum In hebreo
habetur quasi hamum caput suum quod fiebat
ad ostentationem ieiunii Unde hoc des-
gnantes dolorem capitis ex ieiunio
et saccum et cinerem sternere id est pro lecto
sibi parare Nunquid istud vocabit ie-
iunium scilicet deo acceptum quasi dicat non ex
quo est pietate vanum Nonne
hoc est hic ostenditur verum remedium

concluditur et primo quantum ad pietatis
exercitium 2o quantum ad divine culture si-
cultus quantum ad primum dicitur Nonne
hoc est magis ieiunium quod elegi. ag-
bani frangens sit abstinentia a malis
et exercitium in operibus pietatis vos ipsis
dissolve colligationes impietatis i.
cavillationes quibus sacerdotes et phari-
sei inducebant simplices ad pecunias
eorum extrahendas solve fasciculos
deprimentes i. penas quas imponebant
super aliquem secundum quod dicitur Mt 23o Al-
ligant enim onera gravia et importabilia
super humeros hominum. dimitte eos qui
confracti sunt exactione servitutis. tota
patent usque ibi Tunc erumpet quasi mane
lumen tuum Oriente tibi sole iustitie per gratiam
et sanitas tua citius orietur a in-
firmitate culpe et anteibit faciem tuam
iustitia tua per angelum te custodientem
coram deo presentata. et gloria domini colliget
te in morte ¶ Tunc invocabis hic
concluditur remedium etiam quantum ad cultum
divinum dicitur tunc invocabis et dominus ex-
audiet scilicet quia exercuisti opera pietatis
clamabis in fine orationis et dicet
Ecce assum per exauditionem effectum
quod autem subditur quia misericors sum dominus
deus tuus non est in hebreo nec in li-
bris correctis. sed per modum glose in-
linealis primo fuit postea posita per
impietatem scriptorum in textu Si
abstuleris de medio tui cathenam in-
carceratos relaxando Vel cathenam
vocat cavillationes ad inducendum
simplices et desieris digitum extendere
alios despiciendo nolendo sicut faciebat

phariseus luc 18 d. velut contra hic
publicanum Et loqui quod non prodest
alios conculcando et commendando se
ille phariseus dicebat non sum sicut ceteri
hominum raptores adulteri ieiuno bis
in sabbato Cum effuderis esurienti
animam tuam per pietatis affectum. et a-
si facultas assit per effectum vel subsidium
et animam afflictam repleveris eius de-
fectum sublevando orietur in tenebris
lux tua i. mutabis de tenebris cul-
pe ad lucem gratie et requiem tibi me-
dabit tibi dominus semper &c Requiem scilicet
quod non loquitur de requie temporali que
frequenter interrumpitur et magis iustus
qui deo iuncti plus ceteris temporaliter
affliguntur Quia ii thim 3o ¶ Omnes qui
pie volunt vivere in christo perse-
cutionem patientur ¶ Dicitur autem in aliquibus
libris interponitur deus tuus non est
de textu et implebit splendoribus
animam i. splendoribus divine notitie
et visionis et ossa tua liberabit ab
infirmitate corporis. et eris quasi ortus
irriguus i. in bonis operibus fecundus
Et edificabuntur in te deserta seculorum
i. gentiles adiungentur tibi in eadem
certa qui sunt deserti in pristinis
seculis magistro carent lege et prophetis
fundamenta generationis et generationis
suscitabis i. per generationem succes-
sionis. adduces aliquos ad fidem
quod impletum est in apostolis et aliis suc-
cedentibus de iudeis per quorum predi-
cationem in spiritus eorum relicta ydola
tunc gentiles ad fidem et vo-
caberis edificator sepium edificare
sepes materiales est officium pauperum

et rusticorum non est tale quod quod
debebat promitti pro operibus vir-
tutum. et ad perspectus hic intelligitur
impedimenta peccatorum per sanam doct-
rinam et ordinationes sacras et hoc
impletum est in apostolis et eorum successori-
bus qui per sanam doctrinam et sac-
ramenta instituta opposuerunt obstacula
peccatis et ideo subditur auferens sabbatis
inquiete sic est in hebreo et in
libris ad cessationem enim peccatorum
sequitur quies mentis [illegible] quod dicitur
finem eius peccatis quia est pax dicit
deus meus impiis ¶ Si autem
hic ponit unum remedium quantum
ad dei cultum. Circa quod sciendum quod
per observationem sabbati hic intelligitur
omnia que pertinent ad debitum dei cul-
tum sicut est in precepto decalogi Exo.
20. memento ut diem sabbati sancti-
fices. Ad cuius observationem maiorem
requiritur cessatio ab operibus peccatorum
que sunt maiora servilia Ioh. 8.
Qui facit peccatum servus est peccati. Ideo
dicit Si averteris a sabbato pedem tuum ut
non procedas ad male agendum. Ideo
subditur facere voluntatem tuam sequendo
appetitum tuum [illegible]. Secundo ad obser-
vationem sabbati requiritur occupatio et
meditatio circa divina. Ideo subditur Et
vocabis sabbatum delicatum et sanctum
tendendo ad divina et gloriosum id est
honorandum debite observando, dum
non facis vias tuas sequendo tuas
concupiscentias. et non inveniatur volun-
tas tua id est effectus sensibilis appe-
titus. Ut loquaris sermonem scilicet malum
contra deum vel proximum. sed magis
sis intentus ad deum laudandum. Tunc
delectaberis super domino sentiens intra
te consolationes divinas. et sustollam te
super altitudines terre per contemptum
terrestrium et appetitum celestium. et cibabo
te hereditate Iacob patris tui in bonis
celestis. Bona enim terrestria cum sint mi-
te [illegible] operibus virtutis non sunt
proprie premium promisse merces pro
operibus virtutum. sicut declaratum
fuit diffusius capitulo 40. Os enim domini
locutum est q.d. hoc est stabile et firmum.

Ecce non est abbreviata. Ca. lix.

Postquam positum est [illegible] ad sa-
lutem hic consequenter ponit salutis. Et dividitur
in duas partes quia primo ponit [illegible]
Secundo magnitudo operis eius ibi [illegible]. Prima
in duas quia primo ponit salutis neces-
sitas. Secundo eius equitatem ibi Et vidit
dominus. Circa primum sciendum quod necessitas
ista est propter miseriam culpe et pene quam
meruerunt iudei ex contemptu christi. Et
de ista eadem miseria exponit Ra-
sa. primus tamen et quantum ad hoc quod
mentio sed dispositio in quantum dicit iudeos
[illegible] libani per romanos venientes et
adductus in [illegible] in [illegible]. Agit primo
ponit huius miserie descriptionem. Secundo
eiusdem confessionem ibi [illegible] hoc prima ad-
huc in duas quia primo describit miseriam
culpe. Secundo pene ibi Cognitionem. Circa
primum dicit Ecce non est abbreviata
id est immorata manus domini id est potestas eius
neque aggravata auris eius q.d. quasi

iniustitia in qua essent non poterat eos di-
mittere vel ignorantia ad saluandum sed
propter ea quod sibi dicit sed iniquitates
vestre diuiserunt inter vos et deum vestrum
separantes vos a deo. et peccata vestra ab-
sconderunt faciem eius a vobis dimittere
ne exaudiret quia non est speciosa laus
in ore peccatoris. Manus enim vestre id est opera
vestra que per manus designantur. quia
manus est organum organorum ideo dicuntur
polluta sunt sanguine scilicet pauperum bona
eorum rapiendo. et digiti vestri iniquitate
peccati designant minutias iniustitie minores
sicut digitus minor est manu. labia vestra lo-
cuta sunt mendacium contra Christum dicendo
quod fuit magus et propheta falsus et lingua
vestra fatur iniquitatem. Replicatio
eiusdem fine ad maiorem affectum. Non est
qui inuocet iustitiam id est Christum qui factus
est nobis a deo sapientia et iustitia sanctificatio et re-
demptio. Neque est qui iudicet vere. De Christo
et loquitur propheta quantum ad illos qui
sunt in infidelitate obstinati. Sed
confidunt in nihilo id est in aduentu mes-
sie futuro qui iam transiit impletum et ideo
talis confidentia est super nihilum et
locuti sunt vanitates quia doctores iudeorum
multociens terminos prefixerunt de aduentu
messie. et omnes transierunt. tamquam
[...] in anima et sic conceperunt
laborem id est excogitauerunt inferre la-
borem Christo et discipulis eius et pe-
pererunt iniquitatem procedendo ad ef-
fectum ut patet ex euangeliis et acti-
bus et actibus apostolorum. Oua aspi-
dum ruperunt id est consilia venenosa
contra Christum et discipulos eius in

effectum exterius produxerunt. et
telas aranee texuerunt id est adin-
uentiones fictas contra doctrinam Christi ut
habetur quidem autem. Qui comedit
de ouis eorum consentiendo malignis
consiliis eorum morietur morte culpe
et quod confotum est erumpet in regulum
quia quantum procedebat ex predictis
consiliis totum erat venenosum. Te-
le eorum non erunt in vestimentum sibi
et contutis quibus ante vestiunt
et ornant sed magis ad contrarium
opera eorum opera inutilia id est nociua
[...] enim dicto plus signat non sed
et opus iniquitatis. Pedes eorum
ad malum currunt scilicet ad effusionem
sanguinis Christi et suorum discipulorum ut
de Christo patet in euangeliis, de martiribus
apostolorum de eius discipulis. ¶ Cogi-
tationes hic quantum ponit iniustitia vi-
de. dicit enim Josephus libro de iu-
daico bello quod post mortem Christi ante de-
structionem ciuitatis per totum iudea erat
latrocinia intranee dissensionibus
et sic cogitabant se mutuo spoliare
et interficere. Ideo dicit cogitationes eorum
cogitationes inutiles id est nociue. Vas-
titas et contritio id est mutua spoliatio-
rum et occisio personarum in viis
eorum ut dictum est. Viam pacis nes-
cierunt quia per dissensiones intra-
neas Romanis rebellauerunt. et non
est iudicium id est executio apud iustitie
et veritatis. Omnis qui calcat in eas
per eas peccando ignorat pacem deo
ex proximo ¶ Propter hoc hic

quia ponit^r dicte in sie confessio
ysaias eum ipam pudes ea con-
fitet^r se n̄ allis incando eo q erat
de pplo iudaico sicut daniel q cu^o
Confitet^r pctā ppli sui n̄cando se
cū peccatoribus licet eet in nocēs
Et sic dicit ysaias ppl^s hoc e-
longatū ē a nobis iudiciū s· ope-
ratio iustie actualis et nō apphedi
nos iustia spiritualis et loquit^r de
fitos per modū pñti ppt certitudiez
pphie Expectauimus lucē s· xpm q
dicit Ioh^s sup eo Ego dedi te in lucē
gentium et^c et ecce tenebre q in
adnētu xpi iudei pmansit pte sunt
excecati splendore et in tenebris
et^c Repetitio est eiusdē sine ad
maiorē exaggeracōz Ambulauimus
in medie s· tpe lucis gre q maio^e
fuit tenē indiei tpe pdicacōis
xpi ppt euidentiā miraculorū Ru-
giemus q^{ui} ursi et^c hoc fuit comple-
tū in adnētu romanorū contra iudeos
Expectauimus iudiciū s· q fiet nob
vindicta de romanis affligentibus
et nō est q eos sunt destructi
andimus salute s· xpm que prec
vetis testi expectauimus· et elon-
gata ē a nobis s· a iudeis incre-
dulis ppt incredulitatē suā Multi-
plicate sunt enim iniquitates nre
quia iudei a xpo elongati· sicut
depictū ante tm̄· et pctā nra re-
dimit nobis p mīsicam subponita
quia scelera nra nobiscū per mi-
ssie effectū et iniquitates nras
cognouimus s· expeta sua peccauimus
qui e grauius q ex ignorancia uel
infirmitate Et aust sumus ne ieremus
post tergū dei nri obediendo doctrie
xpi ut loquerem^r calūpniā cont^r
xpm et eius familiā et trans-
gressione persequendo in mortes
ad mortē Concepimus et locuti sumus
de corde s· scienter et ex pposito calū-
niadatis contra xpm ut p3 luc
23 Ubi accusauit xpm q phibe-
bat tributa dari cesari· et q uole-
bat rex fieri cū tm̄ de contrario con-
stet quia dixerat eis reddite q sunt
cesaris cesari et^c Et plr sciebat
q venturus erat ut constituerent
eū regem fugit in monte Iohis
6°· et quia fuo ē retrorsū iudiciū
in condempnatōē xpi [...] i
nocentis ppilato et iustia longe
stetit quia nō fuit ibi locū· quia
corruit in platcis ueritas quia aute-
mi pplm auitate contra xpm
ut barrabas libaret^r et xpus cruci
figeret^r Non sequit^r Et facta ē ueritas
in obliuione quia ueritas doctrie
xpi quā pplus audierat a mente
eius recessit per sacerdotū deceptōz
et qui recessit a malo depreseri-
tus et morte xpi penitendo eius
sunt iudei qui contriti sunt ad pdi-
cacione petri act 2° ubi dicit^r hijs
auditis compuncti sunt corde et
dixerunt ad petrū et ad reliquos
apostolos q faciemus viri fratres petrus
uo ait ad illos penitentiā agite et
baptizet^r unusquisque urm in noie

iesu xpo ut sequitur ibidem et appositi
sunt in die illa anime tria milia secunde
patuit ut patet act. 8 factum est autem in
die illa persecutio magna in ecclesia
que erat iherosolimis ¶ Et vidit
sic quod non ponitur salutis equitas
punitoris malorum et salvatoris bonorum
hec enim exigit equitas et hoc in
destructione iudee per romanos fuit im-
pletum quia incredduli sunt mortui
et captivati et credentes sunt salva-
ti primo ab excidio romanorum quia moni-
tu angeli transierunt magnum agrippe
an adventum eorum ut dictum est supra
[?] iudeis. quia per eorum destructionem
sunt liberati a persecutoribus quas
eis faciebant et reedificata civitate
iherusalem per helium adrianum. eam inhabitare
pacifice permissi sunt ad dictum Et
vidit dominus et malum apparuit in o-
culis eius. sed quod fideles a iudeis in-
credulis sic affligerentur ad presidium
quia non est iudicium eo quod iniusti prin-
cipes iudeorum xpianos condempnabant
Et vidit quia non est vir. esse quod non
apponebatur remedium humana potestate
et salvavit brachium suum et sic vir-
tute sua apponens debitum remedium
Et induitus est iustitia ut lorica et loquitur
de eo ad modum militis armati pro-
cedentis ad salvationem fidelium suorum Et in-
dutus est vestimentis ultionis a ex-
ercitu romanorum paratus ad punitionem
malorum commissionis domino operatus
et quasi pallio zeli. a tyto qui eum
sic exercitum sicut pallium super alia
vestimenta Et vocatur pallium zeli
quia multum fuit sollicitus de capere

urbem ad malorum punitionem. Io. sub-
quitur ad retributionem indignationis hosti-
bus suis. i. iudeis in in fidelitate
obstinatis. licet enim titus debella-
vit civitatem eo quod rebellavit ro-
manis deus tamen ad hoc eum instigabat
ut per eum vindicta fieret de xpi
inimicis Et insulis vicem reddet. Di-
cuntur autem hic insule urbem et alie
civitates iudee eo quod sunt site in
mari. Tota enim iudea secundum suam lon-
gitudinem sita est inter mare mediterra-
neum ex opposite occidentis et in latere
opposito habet iordanem fluvium [?]
[?] per mare galilee et mare mor-
tuum Et timebunt qui ab occidente
nomen domini. quia tunc temporis fides
catholica fuit multum declarata
ad omnes partes orbis Cum venerit
quasi fluvius violentus sed romanorum
exercitus quem spiritus domini cogit quia spiritus
domini ad hoc eum instigavit ut pre-
dictum est Et veniet syon redemptor
Et hic syon dicitur tota [?] Per quod
intelligitur etiam ut dictum est
supra co. ca. ad quam redemptor
venit in passione sua. et tamen ve-
nit per effectum in destructione
urbem ad accipiendum vindictam de
morte sua ¶ Venit etiam ad recipiendum
penitentes in fine mundi et maxime
iudeos fide revertentes ad ipsum de-
tecta falsitate antixpi per enoch et
heliam ut sequitur et eis qui redeunt
ab iniquitate etc. Et in hoc spiritu
allegatur hoc scriptura Ro. 11. hoc
fedus meum cum eis quod subditur
tunc dicitur Spiritus meus qui est

mite. Ad hoc enim descendit
spiritus sanctus super credentes in
die penthecostes ut qui prius erant
timidi fierent firmi et stabiles in
amore christi. et verba mea que po-
sui in ore tuo etc. quia illa christus
predicavit etiam et predicabit
usque in fine mundi et sic magna
veritas hic predicata licite appli-
cabit ecclesia

Capitulum lx.

Surge illuminare iherusalem. Ad in-
tellectum sequentium considerandum
quod aliqui doctores catholici exponunt
totum istud capitulum de prosperitate rede-
untium de babilone. Hoc modo vi-
dentur quod illi iniquia sunt mutata
prosperitate de multa tribulatione quia quasi omnia
que dicuntur hic possunt exponi de ipsis
videtur valde extorte quod dicitur hic
mirabitur et dilatabitur cor tuum
quando conversa fuerit ad te multitudo
maris fortitudo gentium venerit
tibi. Licet enim aliqui gentiles
relicta eius adheserint. tamen isti fuerunt
pauci et parve reputationis et vir-
tutis. Item quod postea subditur et e-
dificabunt filii peregrinorum muros
tuos quia ipsi met edificaverunt
eos tempore neemie et cum magno
labore et anxietate. ita quod una
manu faciebant opus et altera
tenebant gladium Neemie 4o. et
hoc timore adversariorum eos impe-
dire volentium et quod dicitur aperientur
porte eius iugiter etc. quia magis
tenebantur clause adversariorum timore
Item quod postea subditur gens enim
et regnum quod non servierit tibi peribit

quia alia regna non servierunt eis sed
magis econtrario primo persis tributum
reddendo postea grecis et postea a-
romanis ut patet ex libris esdre ne-
emie et machabeorum et evangeliorum et ex
libris iosephi et aliorum historiogra-
phorum. Item expositores alii magis
videntur iudaizare quantum ad hoc
quia hebrei qui exponunt totum
capitulum de tempore messie. Ver-
sa moyses super deut. 4o. dicit quod
istud quod dicitur hic et ambulabunt
gentes in lumine tuo intelligitur
de messia. Dicunt igitur quod ea que
ponuntur hic implenda sunt temporaliter
in adventu messie. Sed contra hoc
arguitur per hoc quod usque fine capituli hic
non attendere. Cetera patent etc. quia
primum antiquos doctores hebreorum in ad-
ventu messie non est mutandus aliqui-
liter [illegible] cursus mundi ut dictum est
super 11o capitulo. Et non concordat hic de-
statu solis et lune dicendo lumen no-
stri quantum refert ad statum huius mundi
seu prosperitate eterna. Sicut iudei in-
telligunt dicentes messiam temporaliter
regnaturum super omnes gentes et
tunc iudei prosperabuntur. eo quomodo [illegible]
[illegible] describitur. ¶ Agitur de-
[illegible] precii describitur salus quod ita
in hoc capitulo describitur magnitudo
huius salutis et primo ex parte ma-
terie recipientis. Secundo ex parte te[illegible]
[illegible] Circa primum sciendum quod ma-
teria [illegible] recipiens salutem
certa est fidelium quia hic dupliciter stat
scilicet in mundo quantum ad ecclesiam militantem
et in celo quantum ad triumphantem. Primo

ergo promittitur magnitudo salutis ecclesie respectu status primi Quarto xo 2o Non audietur prima divisio inter eos quod ipso describitur prosperitas militantis ecclesie ex fidelium multiplicatione Quinto ex eternitas edificatione 1° Et edificabuntur 6° ex bonorum assecutione 7° Et venient

Circa primum dicit Surge illuminare Jerusalem id est ecclesia militans ut dictum fuit supra Quod tunc quando surgere cepit et illuminari a principio doctrine Christi quia venit lumen tuum id est Christus qui est verum lux Joh primo et supra x 9 Ubi dicitur dedi te in lucem gentium etc Et gloria domini id est filius qui est gloria dei patris sic etiam eius sapientia Gloria enim teste dicitur quasi quedam clara et nota in g Et sic apparet filius et venit ad notitiam principium super te orta est in natura assumpta Quia ecce tenebre operient terram etc Ubique enim extra ecclesiam sunt tenebre errantis et ignorantie et gloria eius in te videbitur per operationem miraculorum gloriam divine virtutis demonstrantium Et ambulabunt gentes in lumine tuo etc in luce predicationis fidei quod apparet impletum in diversis partibus orbis in filiis ecclesie Leva in circuitu oculos tuos etc Quo omnes enim circa orbis terrarum apparet Ubi primo predicatum est ewangelium et inde ubique per apostolos dispersos divisum congregati sunt fideles in unitate fidei Filii tui de longe venient et filie tue de latere id est de ecclesie surgent quasi dicit utriusque sexus persone nascentur filii et filie ecclesie tam de longinquis partibus quam de propinquis Tunc videbis multitudinem credentium et afflues consolationibus divinis Et mirabitur ex tam velocitate multiplicatione quia citissime apostolorum dilatata est fides ad omnes terre partes sicut declaratum fuit super illud psalmi In omnem terram exivit sonus eorum Et dilatabitur cor tuum pre gaudio cum conversa fuerit ad te multitudo maris id est habitancium in insulis ut patet de Sicilia et anglia et aliis insulis maris fortitudo gentium id est imperium romanorum quod toti mundo dominabatur venit quod impletum fuit tempore constantini Inundatio camelorum operiet te Constantinus enim imperator et multi alii potentes exemplo sui divitias multas per orbem miserunt super talia animalia ad sustentationem ministrorum ecclesie et pauperum Christi romam et edificationes ecclesiarum madian et effa hoc dicit quia omnibus illis specialiter nascuntur talia animalia Omnes de saba venient hoc dicit doctores esse completum in illis regibus qui venerunt ad adorandum Christum natum Sed dicendum est de omnibus quod populi subiecti in illis regibus continebantur Omne pecus cedar nabaioth et cedar descenderunt de abraham per ysmahelem Gen 25 et isti habitabant in tabernaculis intentes pecora Quod ex occupatione designatur hic cum dicitur Omne pecus cedar id est mores illius populi congregabitur et monile dum loquitur enim hic appellatione in multis aliis locis arietes nabaioth id est maiores illius populi ministrabunt tibi sicut devoti filii De istis enim gentibus plures crediderunt ad predicationem apostolorum aliorum quam doctorum

licet pagana gens alia sicut inser-
ta per fidem machometi Per istas
aut intelliguntur alii gentiles
ad fidem venientes. sed isti specialiter
comprehenduntur quia descenderunt de
abraham patre fidei nostre offerentur
super placabili altari meo. id est cristo
ipso qui est altare et hostia Et do-
mum maiestatis mee. id est ecclesiam mi-
litantem glorificabo mirabilibus
doctrina ecclesie confirmantibus qui
sunt isti qui ut nubes volant
id est apostoli alii qui predicatores per orbem
volantes discurrentes ad modum
nubium et columbarum q. d. sunt valde
mirabiles Me enim insule ex-
pectant id est habitatores in insulis
ad recipiendum fidem Unde et
paulus apostolus in multis insulis
fidem publicavit ut habetur in actibus
apostolorum Et naves maris Et per
hoc designatur promptitudo ad
tradendum argentum eorum et aurum
Et quia venientes ad fidem offe-
bant deo se et sua ut habetur actuum
4º ¶ Et edificabunt Hic ponit-
describitur prosperitas ecclesie militantis
in ecclesiarum constructione cum dicit
Et edificabunt filii peregrinorum id est
venientes ad fidem mari degentibus
libus qui fuerant peregrini a lege
et cultu dei muros tuos id est ecclesias
materiales ad dei cultum. et hoc patet
impletum tempore constantini ut dictum
est supra Et reges eorum ministrabunt
tibi expensas ministrando ut dictum
est Potest etiam hoc referri ad ree-
dificationem ierusalem per tytum de-
structe quam pagana id est per 40 annos

vel circiter adrianus imperator reedi-
ficavit sic quod loca sancta passionis
christi et sepulture sunt inclusa in
civitate per dilatationem muri ex
alia parte quam prius extra fuerant ut
patet consideranti Et quia iste autem adrianus
erat gentilis et civitatem edifica-
vit per artifices gentiles et sic
per expensas suas ideo dicit Et edificabunt
filii peregrinorum muros tuos ierusalem
et reges eorum ministrabunt tibi scilicet
expensas quia reges terre faciebant
tributum imperatori qui eam edificavit
In indignatione enim mea contra per-
fidos iudeos inter habitantes percussi
te per tytum et in reconciliatione
mea erga romanos fideles miserta
sum tui reedificando te per adrianum
qui civitatem romanis concessit
ad habitandum et iudeis habitationem pro-
hibuit Respondeo autem hanc litteram
ad ecclesie edificationem ulterius sic ex-
ponenda est littera In indignatione
enim mea percussi te quia communitas
ecclesie fuit in tantum afflicta prius a
iudeis pagana atrociter et sic in iudicio
humano videbatur procedere ex divi-
na indignatione licet hoc esset ex
propria castigatione et probatione Scrip-
tura enim frequenter loquitur secundum modum
humanum et secundum hoc dicit hic In
indignatione mea etc. et in recon-
ciliatione mea misertus sum tui dando
tibi pacem amplificationem et honorem
tempore constantini Et sequitur Et
aperientur porte tue etc. quia ecclesias

pus claustis precepit apiri et p
impiu suu novas edificari Pot ecia
hoc exponi de operacione spuali quia
eccia semp e apta ad recipiendu
penitentes · et quia ante constantini
tempus homines sine timore confuge
ad ecciam no audebat Ut affatur ad
te fortitudo gencium &c quia a tpe
constantini multi potentes et reges
venerunt ad fidem xpi Gens enim et
regnum qd no servierit tibi peribit Po
intelligi per fs salus n effiriat xpi
et eccie suis gliam libani &c que ad e-
dificacionem ecciarum adducebant ligna
electa et preciosa per devocionem imperatoris
regum et potencium ad hoc suptibus pre-
bentes Possunt ecia per istas arbores
intelligi persone notabiles ad ornatum
eccie per fidem venientes Et locum
pedum meorum glificabo · s · ecciam mi-
litantem in qua habitat spualiter per
graciam Dicit enim locus pedum dei
eo modo loquendi quo dr ysa · 66 ·
Celum michi sedes e et terra scabellum
meorum Et venient hic ostendit pro-
speritas eccie militantis quantum ad
conversionem hominum reddidit Et
venient ad te curvi facientes reveren-
ciam e filii eorum qui humiliaverunt te
s · reges e tyranni qui persecuti
sunt ecciam qui eandem impletam
per orbem in fidelibus qui crudeli-
ter destruxerunt Qui detrahebant
te quia xpianos vocabant magos
et maleficos ut patet in legendis
multorum martirum pro eo quod fuisti de-
relicta s · permissa ab eis affligi

et odio habita a principibus mundi
et non erat qui per te transiret
ad te templum complandum po-
nam te in superbiam seculorum · i · in
gloriam et honorem contra hoc superbia
no sonat hic vicium et honoris
expressum et suges lac gencium &c
s · ab eis accipies nutrimentum Per
eandem impletur in dotacionem eccie
de bonis principum et fidelium quia ego
dominus &c per experienciam habui qd
faciam Pro ere afferam aurum &c
In primitiva enim eccia calices et
alia eccie vasa sunt de materia parum
preciosa et de stangno cupro et
ferro et huius quod postea facta sunt de
auro et argento et lapidibus pre-
ciosis Et ponam visitacionem tuam pacem
q · d · sicut visitavi te castigando
et probando in persecucionibus Ita
visitabo te dando tibi pacem et quietem
et prepositos tuos · s · epos et alios
platas iusticiam se effectus quantum
ad animas quod officium eorum e docere omnes
qui per fidem xpi et eciam temporaliter
quantum ad bonos quia tunc enim sunt
iusti quia ipsi ad tpa suis fuerunt
nobiles homines fere opi · sanctitate
miraculis · et ad hunc multi fue-
bant Non audietur hic ostendit
ponit prosperitas sive magnitudo
salutis quantum ad statum eccie tri-
umphantis quod apta e fidelibus ante
passionis et quantum ad hoc dicit
Non audietur ultra in iniquitas in
terra · i · in celesti patria Ubi iniquitas
non habet locum quia ea non intra-
bit in ea aliquid coinquinatum Vastis

et tanto quia sicut in non hi-
berit culpa sicut et pena sed o(m)-
moda servitus et expulsio ieiu-
da ideo subditur et occupabit salus
mu(ros) eius et amplius sol ad lucen-
dum et hoc est quod dicit apoc(alypsis) xxi Ci-
uitas non eget sole neque luna ut
luceat in ea sed claritas dei illumi-
nauit eam et quia hoc illuminatio est
eterna ideo subditur Non occidet ultra
sol tuus et complebuntur dies luctus
tui secundum quod dicit apoc(alypsis) xxi et ab-
sterget deus omnem lacrimam ab oculis
eorum Populus autem tuus omnes iusti
iustitia consumata et confirmata quod
ibi non poterunt ultra peccare ideo sub-
ditur In perpetuum hereditabunt terram
scilicet viventium que non amittitur Germen
plantationis mee
hoc refertur ad hoc quod premittitur
populus autem tuus qui est germen
plantationis diuine primo mira mo-
rientium peregrinam adeo datam
sed postea transplantatur mirum conue-
niens per gloriam ideo sequitur Opus
manus mee ad glorificandum id est ad
gloriam consequendam Minimus erit
in mille ideo dicit saluator mat(thei)
xi° Qui autem minor est in regno
celorum maior est illo Ego dominus ideo
possum hoc facere In tempore eius id est in
tempore debito a me disposito Ca. lxi.

Spiritus domini hic ostenditur primo
magnitudo salutis propter
excessum qui est propter incarnationem
ideo salutis requiritur clementia et
post primo ostenditur secundo principaliter Cum
in sequenti ... primo ostenditur ind(e).

Quia primo ostenditur in proposito pietatis
dilectio secundo ex hoc oriens omne gaudium
ibi gaudens primo ostenditur quod primo ostenditur
in proposito dilectio pietatis ex multiplici
afflictione captiuorum secundo confidentia multi-
plicatione ibi et edificabunt Circa primum
sciendum quod aliqui expositores exponere
voluerunt hoc exponere ad litteram de
ysaia dicentes Spiritus domini super me
eo quod unxit me scilicet spiritus sanctus hic ad
annunciandum liberationem populi captiui de
babilonia et ad hoc aptant litteram
textus que poterit secundum hoc ideo ut sta-
re ut videtur quod saluator luce iv
ex persona dicit hanc prophetiam in eo
fuisse completam Igitur in persona
christi hominis dicit hic Spiritus domini super
me quia secundum humanitatem mihi est
et propterea eo quod unxit me dominus pleni-
tudine gratie Johannis primo Vidimus
eum unigenitum a patre plenum gratia
~~et ueritatis~~ ad annunciandum man-
suetis id est apostolis et aliis doctis quod
in mansuetudine subsequentibus
misit me quantum ad efficientiam licet
missus sit ad salutem omnium quantum
ad sufficientiam ut mederer contri-
tis corde quod omnibus penitentibus
datur gratia sanans vulnera peccati
Ut predicarem captiuis id est in captiuitate
peccati detentis indulgentiam per
diuinam misericordiam et clausis id est prohibitis
in limbo detentis apertionem illos enim
eduxit christus in sua resurrectione
Ut predicarem annum placabilem domino
iste est annus diuine passionis in quo
deus placatus est humano generi plura

emenda p(ri)m(u)m pec(ca)ti et die vlc(i)o(n)is
h(ic) e(st) dies iudicij ex(tre)mi de mu(n)ta(n)tib(us)
ap(osto)los act(uum) 2(o) ut co(n)solarer o(mn)es
lugentes statu(m) p(rese)ntis mis(er)ie et di-
lac(i)o(n)e(m) celestis p(at)rie h(oc) fecit xp(ist)us
act(uum) 4(o) dicens b(ea)ti q(ui) lugent q(uonia)m ip(s)i
co(n)solabu(n)t(ur) lugentib(us) in syon
i(d est) in eccl(es)ia militante per syon de-
signata contra qua(m) lucius no(n) est
in(ferior) mu(n)d(us) Et dare eis corona(m) s(cilicet)
glo(ri)e q(uia) tu(n)c i(d est) abiectos act(uum) 4(o)
B(ea)ti paup(er)es sp(irit)u q(uonia)m ole(um) gaudij
i(d est) co(n)solac(i)o(n)e(m) me(n)tis p(ro) luctu merito
p(ro)p(ri)u(m) meroris pallium laudis i(d est)
gaudiu(m) ex(ter)ius p(ro) sp(irit)u meroris i(d est)
luctu ex(ter)iori ¶ Et vocabu(n)t(ur)
h(ic) q(ua)n(do) o(mn)ib(us) pietas saluatoris
ex fidelium multiplicac(i)o(n)e ubi p(ri)mo
ponit(ur) cand(i)d(ic)o(rum) ap(osto)lo(rum) alio(rum)q(ue) x(ist)i
discipulo(rum) per quos fecit xp(istu)s hanc
multiplicac(i)o(n)e(m) et p(er) hoc intelligit(ur)
cand(i)d(us) ministro(rum) eccl(es)ie eis succede(n)-
tiu(m) cu(m) dicit(ur) Et vocabu(n)t(ur) in ea
i(d est) in eccl(es)ia militante fortes iusticie i(d est)
ap(osto)li et alij discipuli cor(um)q(ue) successores
qui ad maiore(m) tenent iusticiam q(uia) ip(s)i
q(ui)b(us) plantacio d(omi)ni q(ui)a ap(osto)li et disci-
puli sunt p(ri)me plante in orto militantis
eccl(es)ie ad glorificandu(m) eo(s) sibi ¶ Et
edificabu(n)t deserta a s(e)c(u)lo i(d est) gentiles
reducent edificiu(m) eccl(es)ie militantis
sunt q(uia) adeo derelicti ab antiq(u)o
eo q(uod) no(n) habuit legem nec p(ro)ph(et)as
et ruinas antiquas erigent i(d est) gen-
tiles erigent ad statu(m) fidei qui ab
antiquo sunt ruinosi imp(er)io ydo-
latre et aliis multiplicib(us) p(ec)c(at)is

¶ Et instaurabu(n)t ciuitates di-
sertas et dissipatas per ydolatriam
q(ue) per eos sunt in staurate ad
latria(m) et stabu(n)t alieni i(d est) ge(n)-
tiles ad fidem co(n)u(er)si et pascet
pecora v(est)ra Vel sic ista desc(ri)bu(n)t
aduentu(m) et vestitu(m) et per hoc
designatur q(uod) p(re)dicatores eua(n)-
gelij possent accipe(re) su(m)ptus ab
illis quib(us) p(re)dicaret ut dic(itur)
xp(ist)us luce 10 ¶ Et paulus ap(osto)lus
p(ri)ma cor(inthiorum) 9 ¶ D(omi)n(u)s ordinauit
hijs qui euangeliu(m) annu(n)ciant
de eo v(iue)re ¶ Vel per hoc etia(m) in-
telligit(ur) q(uod) ministros eccl(es)ie h(ab)itu(ri)
sunt de iure decimas, aliu(m)
et reuersionem sicut videmus
impletu(m) et q(ua)ntu(m) ad ist(u)d p(ro)p(ter)
decima(m) laici d(icu)nt(ur) pastores eo(rum)
pecora i(d est) pec(or)is et vinitores
eo(rum) et agricole et sic alieni
d(icu)ntur laici qui no(n) debent
ad diuinu(m) ministeriu(m) accede(re) Vos
aut(em) sacerdotes d(omi)ni vocabimini
i(d est) vos ap(osto)li et alij discipuli et
successores v(est)ri dato etia(m) q(uod) s(i)t(is)
de gentilitate co(n)u(er)si d(i)c(itu)r q(uod) eni(m)
ap(osto)lo(rum) multi vocati de gentib(us)
ad fidem sunt ab eis instituti
ep(iscop)i et sacerdotes ut p(atet) de sancto
clemente et dyonisio tyto thy-
motheo et multis aliis for-
titudine(m) gentium comedetis q(uia)
minist(ri) eccl(es)ie de bonis laycorum
sustentant(ur) et in gl(or)ia eo(rum) sup(er)-
bietis i(d est) a gl(or)ia(m) et pa(r)tib(us)
laico(rum) eis honorantur sicut
videmus q(uod) p(ri)ncipes p(re)lato(rum)

ecclesie honorat sicut prius. Pro
confusione vestra duplici. Istud re
fertur ad tempus primitive ecclesie in
quo quilibet prelatus prefectus ad
supplicia ad tormenta ducebatur et duplex
malitia eis imponebatur scilicet quod essent
in se sacrilegi et quod alios essent de
cepti essent et sic gravius puniebantur. Laudabunt partem eorum id est
veram sententiam eorundem. Et est hic me-
taplasmus ut exponunt aliqui. Sed
quia iste modus loquendi videtur con
tinere aliquid modo loquendi scripture
facere maiorem quam methaplasmus sim
accidens grammaticale est sufficiens subiectum vel
accidens eius tamen in metro vel alia ratione
regularis. Sed quod sit verius dicas quod
ut dicit hic non omni modo quod pro
alius dici laudabunt partem eorum id est
penam quod obprobria et tormenta apostolis
et aliis ecclesie prelatis allata reddebant
ad honorem ipsorum ipsi. Propterea hoc in terra sua
id est in celesti patria duplicia possidebunt
id est duplicem gloriam anime scilicet
et corporis ad quam subditur leticia sempi-
terna erit eis. Potest etiam hec duplicitas
intelligi quantum ad primum quod dicitur primatum
scilicet quod omni sunt preter priori duci
honore digni habentur quod apostolo
debetur eis conatus et honor. Secundo
hec littera patet quod dictum est supra. Scilicet
quod prius tamen intelligi non potest de pro
speritate redeuntium de babilone quia
prosperitas eorum non fuit dupla respectu
captivitatis precedentis sub regibus
israel et iuda immo multo minor
quia semper continue fuerunt in afflictione

et similitudine ut dictum est supra. Secundo
propter hoc eorum leticia fuit sempi-
terna sed satis brevis. Quia ego
dominus diligens iudicium etiam similiter
predictis iudicio reddam duplex premium
et odio habens rapinam in holocausto.
Non enim vult dominus quod fiat ob
latio de alieno. Et dabo opus eorum
id est apostolorum et eis succedentium in
veritate id est in predicatione veritatis in
theorie et faciet ingenitis semen
eorum id est successores eorum. Omnes
qui viderint eos cognoscent illos
distinctos ab aliis moribus
miraculis et virtutibus in quibus
apostoli et eorum successores quos
predixi excellebant et adhuc
excellent in multis. Gaudens
hic generaliter ponitur ecclesie gratitudo
cum dicitur gaudens gaudebo in domino
et duplicatur enim gaudium quia ex
gratitudine et gaudio interiori
fit redundantia in signo et ope
exteriori quod induit me vestimentis
salutis id est natura divine gratie et
virtutis que sunt ecclesie vestimenta
et ornamenta et indumento iustitie
id est ope iusto ad proximum. Quasi sponsum
decoratum corona hoc dicitur propter
prelatos qui sunt sponsi ecclesiarum sibi
commissarum et in hoc sunt decorati.
Et quasi sponsam id est hoc refertur
ad subditos prelatis subditos. Sicut enim
terra profert germen suum cum
influentia solis. Sic dominus deus qui
est sol iustitie germinabit id est g-

vinnac faciet iustitiam in corde
et ore et laudem in ore coram omni
ibus gentibus per predicationem apostolorum
et aliorum discipulorum et eorum successorum

Propter syon Cap. lxii

Aliqui expositores catholici ex-
ponunt hoc capitulum sicut et prece-
dens de captivitate redeuntium de ba-
bylone dicentes quod per illud quod dicit hic
donec egrediatur ut splendor iusti-
cia eius etc. intelligitur cyrus quia fe-
cit iustitiam eos remittendo et de cap-
tivitate salvando Et quod littera hic ad
captivitatem ad sensum exponitur sed valde
extorte in multis quia pauca accipiunt
Ideo in parte subditur hic Et eris corona glorie
etc. exponunt de dignitate sacerdota-
li et regia quod non potest convenienter dici quod
dignitas sacerdotalis et regia consiste-
bat in hoc quod in ea ungebantur reges
et sacerdotes per sacram unctionem sed
sicut iudeos cessavit ad destructionem
secundi templi Ita quod toto tempore templi
2i per redeuntes de babylone edi-
ficati non fuerunt aliqui sacerdotes vel
reges sic in sancti quia toto illo tempore
caruerunt regibus usque ad aristo-
bolum filium hyrcani qui primus sibi
dyadema imposuit post annos ccclxxxi
annos et tres menses ex quo populus
de captivitate babilonica liberatus
ad propria remeavit ut dicit iosephus
13o libro antiquitatum capitulo 20o Et
quod dicitur infra Et dabo triticum tuum
ultra cibum inimicis tuis etc. ex-
ponunt de pacifica collectione tre[n]a[rum]
tenentium iudeis post dictum reditum
quod non est verum quia frequenter illo tempore

fuerunt molestati a samaritanis
et aliis gentibus circumstantibus
non solum in bonis corporibus sed
etiam in personis ut patet in libris ma-
chabeorum Math. et iosephi reg-
ibus etiam persarum reddebant tri-
butum de bonis suis et postea grecis
et romanis propter quod etiam Ra. Sa. et
alii hebrei exponunt istud capitulum
et precedens de captivitate quam exper-
tant eis futuram tempore messye
propter quod nos qui sumus veritate confi-
temur ipsum venisse hoc et ipsum
exponere de captivitate ecclesie ¶ Igitur
sicut capitulum precedenti ostensum est clementia
salvatoris in consolationibus et
beneficiis ecclesie. ita in hoc capitulo
ex consimilibus ostenditur eius potentia
Et describitur in duas partes quia
primo describitur eius potestas 2o
potestatis veritas ibi Iuravit dominus
Circa primum dicit propheta propter
syon etc. i. propter gloriam ecclesie quam
video futuram non cessabo a divi-
nis laudibus et precibus Donec
egrediatur de sinu patris a mundo
ut splendor iustitia eius i. Christus
qui ratione deitatis dicitur splendor
patris. Sicut subditur eius hebreorum
et salvator eius per suam omnipo-
tentiam propter quod subditur manifeste
allegata hebreorum primo portas
quia omnia ibi dicuntur sic
purgatione peccatorum faciens etc.
Ut lampas accendatur ardore
caritatis ad alios accendendum sic
ex lampade accensa accenduntur
alie. propter quod dicitur luce 12 ignem

Veni mitte mitra. et q̄ uolo
n̄ ut attendat̄ et uidebunt
gentes iustum tuum p̄ fidem p̄-
dicatōe aplorum. et cuncti reges
inclitum tuum quorum multi receperunt
fidem xpi et oēs recipient an
fine mundi Et uocabit̄ t nom
nouum s. etiam xpiana q̄ prius
uocabat̄ iudeorum sinagoga. q̄d
os dni nominauit Mt 16 super
hanc petram edificabo ecclesiam
meam et eris corona glorie q̄si
a. corona gloria. s. de nobili t
liberali no solum dicit̄ q̄ sit libe-
ralis in concreto. sed etiam liberalitas
in abstracto in manu dni. et in
eius p̄tectōe et dyadema regni
Ista q̄r corona ptinet ad hōre
ecclie militantis Non uocaberis
ultra derelicta a sponso qui
dic Mt ultimo ecce ego uobiscum
omnibus diebus usque ad consummatōem
seculi et terra tua no uocabit̄
amplius desolata a. dnis con
solantibus destituta q̄uis adeunt
ecclie etiam in pressuris sed uocaberis
uoluntas mea p̄ bona opa
in accepta. et terra tua inhabita-
bit̄ Per hanc aūt terram intelligit̄
terra uiuentium ad quam fideles de pnti
uita transeunt̄ habitabit iuuenis cum
uirgine sancte et iuste ut io-
seph et iohes maria, Valeriang
cum cecilia. et eximiz cum daria et
plures alij hanc ꝑfectam imitantes
ut hr̄ in collacionibus patrum et

alijs pluribus locis Et habitabit
inte filij tui p̄ baptismum regnati
et gaudebit sponsus sup̄ sponsa
a. xps p̄mus super ecclam et gaudebit
super te deus tuus a. tota trinitas
Super muros tuos ierlm constitui
custodes a. custodiendos adeo pre-
dixi ut sit cohabitatio... Dicitur
hic glo. hebraica q̄ p̄ muros in
telligunt̄ patres sancti abraham y-
saac et ceti quorum multi positi
sunt q. defensores mimi et per
custodes angeli sancti corpori milita-
cantes recolontes Et nos multo
fortius sm ueritate possum dicere
q̄ isti muri sunt apli sicut dicit
apocalipsis Et muris ciuitatis habens
fundamenta 12 et in ipsis noia 12 ap-
postolorum et agni scripta Et per
custodes intelliguntur angeli ad
custodiam fidelium deputati corp̄mi-
ta coram dno p̄curatores Et q̄ pro
bono statu ecclie no solum angeli
sunt solliciti. sed etiam homines d-
uoti. io eos exhortando subdit
Qui reminiscimini dni ne taceatis
cessando a p̄cibus donec stabiliat
stabiliat contra omnes aduersitates
et donec ponat ierlm a. ecclam lau-
de in terra q̄d implebit̄ in fine
mundi qn̄ omnes conuertent̄ ad fidem
xpi Iurauit hic dns p̄mittit
saluacionem nostram. q̄r no sufficit
p̄tas ad saluandum nisi sumat ad
actus ueritatis in adimplendo pro
missum Et dicit̄ in duabus q̄ primo

ponit huius civitatis consilio. Ideo ex
hoc inducit quedam salubria monita
cum transite. Primum autem audit per-
titudinem iuramenti cum dicit iuravit
dominus in dextera sua id est in filio qui
dicitur eius dextera et brachium secundum
illud 43° brachium domini cui revelatum
est si dedero id est non dabo triticum tuum
etc. Triticum certe est sacramentum eucaristie
in pane tritico confectum quod non est
infidelibus dandum. nec per hoc
quod additur Ultra intelligendum est quod
aliquando fuit eis datum quia hoc dictio ultra
non semper importat idem anteriorum
sicut patet deuteronomii ultimo ubi dicitur
non surrexit ultra propheta sicut moy-
ses quem nosset dominus facie ad faciem
etc. quia nec similis ante eum fuit i
candem omnibus abiudem exposuit ibi
si biberint id est non bibent filii alieni
a fide catholica vinum tuum id est sanguinem
sanguinem sub specie vini consecratum in
quo laborasti licet enim summi sacerdos
ipsius corporis hanc consecrationem faciat
tamen sacerdotes ad hoc laborant ie-
iuniis et orationibus et aliis prius
orationibus se disponendo et verba
consecrationis debite proferunt et
sacramentum perficiant. Quia qui congrega-
verunt illud scilicet triticum predictum co-
medent ideo congregationem hic intelligitur
labor fidelium disponendo se ad debite
comedendum sicut dictum est de sacerdoti-
bus nominatur enim iste labor nomine
congregationis quia istud sacramentum est
sacramentum ecclesiastice unitatis. Est etiam
circa hoc sacramentum labor fidelium cordis
mundatione mactatio scilicet panis et vini

in quibus consistit hoc sacramentum.
Et qui comportaverunt illud scilicet vinum
per comportationem intelligitur hic
labor predictus fidelium. Bibent
in atriis sanctis meis id est in locis
divino cultui consecratis. Ex hoc
patet quod non est sermo de pane tri-
tico et vino quibus acceptis quibus
utuntur homines in locis non sacris
et magis quam in sacris quia loca sacra
non sunt epulis et conviviis quibus
apta sicut nec erant in veteri lege.
Transite hic ex predictis po-
nit monitum sive exhortationem. Ex hoc
enim salvator est paratus et fidelis
in promissis adimplendis debent
omnes ad eternam transire cum bona pro-
missa promittuntur et conceduntur et
hoc est quod dicitur Transite ad eternam
militantem transite ad triumphantem
portas porta militantis est baptismus
porta triumphantis est extrema unctio
que est sacramentum exeuntium de hoc mundo
ad transeundum ad celestem patriam in a
prophetis vos predicatores et sacer-
dotes sacramentorum ministratores planam fa-
cite viam amovendo impedimenta
que sunt peccata. Unde dicit hic glossa pa-
rate hoc dicit de signato malo per quod
intelligitur fomitis inclinatio ad
peccatum et sic patet etiam per in-
terpretationem quod non est hic sermo de separatione
malis via. Elevate signum ad
populos virtute sancte crucis eis
predicando. et quia ita factum est
quantum ad aliquos credentes omni-
bus partibus terre habitabilis a tempore
apostolorum sermo dei diffusus decla-
ravit sicut ipse patet id est nomen terra
exivit sonus eorum etc. ideo subditur

Ecce dns auditu fecit in extre-
mis t(er)re io p(u)blicat(ur) Dicite
filie syon a(liter) congregacioni fide-
lium ecce salvator venit tunc vel
a(liter) veniet ad iudiciu(m) / sicut per
incarnacionem iam venit in mundum et
ex m(er)ces eius cu(m) eo ad reddendu(m)
penam ul(tionis) premi(um) s(ecundu)m merita et
demerita ho(mi)n(u)m Et vocabunt s(cilicet)
angeli sancti qui erunt execu-
tores diui iudicii eos s(cilicet) electos
p(o)p(u)lus sanctus s(cilicet) etiam vocabis
ciuitas q(ue)sita s(cilicet) a d(omi)no et angelis
sanctis . et no(n) derelicta a malis
demonib(us) et reprobis Cap(itulu)m lxiii

Quis est iste Capitulum
Istud exponu(n)t quid(a)m de x(rist)o
ab hebreis oppositionibus et latinis
aliis tamen dicunt cum Ra(bbi) Sa(lomone) q(uod) per
edom cu(m) dicit(ur) hic Quis est iste
qui venit de edom etc intelligit(ur)
romanum imperium q(uo)d fuit in latitudine
sua q(uan)to dn(ab)at(ur) vniuerso orbi . Et dicu(n)t
q(uod) messias in adventu suo multos de
habitatoribus orbis interficiet p(ro)pt(er)
hoc scribit(ur) hic eius vestimentu(m)
sanguine rubeatu(m) . et omnes respsi(?) os
iudeos subiciet Et ad hoc captat
l(itte)ram q(uan)tum pt(est) . sed no(n) prosequor
hanc expo(siti)o(n)e(m) . q(uia) n(on) funda(tur) super
s(an)c(tu)m fundame(n)tu(m) . cu(m) adue(n)tus x(rist)i
transierit impletus ¶ Catho(lic)i v(er)o
quida(m) exponu(n)t de x(rist)o p(ost) passi-
onem sua(m) redeunte ad p(at)rem . se-
quentes in hoc b(ea)tos d(omi)n(u)m et dyo(nisium)
s(ecundu)m quos illud q(uod) dicit(ur) hic / Quis
est iste qui venit de edom etc e(st)
v(er)bu(m) angelorum p(ro)p(ri)um ascendente(m)
admirantiu(m) . et de eius misteriis

plenius doceri et alli(?) vero(?) petentiu(m) al-
ter(ius) q(uod) s(ecundu)m d(omi)n(u)m e(st) v(er)bis angelorum in
ferior(um) querentiu(m) edoceri a superioribus s(ecundu)m
dionisium v(er)o p(rim)o in celestis ierarchie
e(st) v(er)bis eor(um) . quia etiam supremi angeli
quesierunt de p(re)dictis plenius edoceri s(ecundu)m
q(uo)s vnde obuiat d(omi)n(u)m aug(ustinus) q(ui) ex
ponit ad l(itte)ram v(er)o dicit q(uod) angeli a p(ri)n(cipi)o
cognouerunt omnia misteria gr(ati)e fienda
Cui dicto videt(ur) ab aliis q(uod) licet
cognouerint dicta misteria in generali no(n)
t(ame)n q(uan)tum ad omnes condiciones p(ar)ticu-
lares . et de istis quesierunt plenius
plenius edoceri hanc aut(em) exposicionem
no(n) intendo prosequi q(uia) omnia . qui
tradit(ur) d(i)ff(us)e in glosis et alior(um)
postillis . ad quas quibus p(ro)p(ter) remit-
ter(e) expo(sitione)m intendo in aliq(ua) r(ati)o(n)e
sed t(ame)n per modu(m) in questionis
scolaris aliq(ui)d t(ame)n ca(usa) dict(orum) ¶ P(ri)m(o)
e(st) q(uod) ista expo(sitio) maioribus videt(ur)
contraria q(ua)(m) s(ecundu)m expo(sitione)m c(atholi)cam dicit(ur) h(ic)
Quis est iste qui venit de edom
etc quia per edom intelligendo eclia(m)(?)
vbi x(rist)us ascendit s(cilicet) mons olive-
ti vel celum qui e(st) iuxta i(e)r(usa)l(e)m
(?)vel iudea integrat(ur) per edom
v(er)o contrariu(m) . cu(m) ydumea ss fuit
iudee inimica sicut esau ipsi iacob
Et q(uod) dicit(ur) iuxta Et aspersus est
sanguis eorum super vestimenta
mea sic exponu(n)t ab eis ut sit
v(er)bum x(rist)i de sua passione loquentis
et aspersus e(st) sanguis eorum s(ecundu)m
v(er)bis meis qui dicit eor(um) co(n)fes-
sio(n)e fuit purgatione iudeorum h(oc)
contrarium q(uia) no(n) recolo me iudi-

fc alri in sptura talem loq modu
Item xpo ascendente misterium incar-
nationis iam exiit in effectu cpletiue quantu
ad substantiam facti et circumstancias. Alia
vero postea sunt in effectu. pro non com-
prehendere facultate cognitionis angelice
et maiore quia angeli etiam infideles
qui mittuntur in ministerium sunt in istis
ministri ut patet de angelis nativi-
tate xpi nunciantibus apud pastores
et de angelis apparentibus marie et
ioseph. et tribus magis et apostolis
ut patet ex ewangelio in pluribus locis
¶ Et non dubium videtur. quod ascendente
xpo quererent eadem plenius de passione
xpi dd eliud ergo nibili est in
dimittit tunc etc. Ut dicit expo ista
Item dato quod non sit ibi aliquid tale
dubium seu loquendi modus continens
tamen non sumus arctati ad tenendum oppositum
ut videtur. tamen quia sacra scriptura ex-
presse non debeat expresse esse pro
huius scripture sicut debeat de pluribus
aliis in hoc libro scriptis et aliis
vetis testamenti Verbi gratia quod dicitur spiritus
spiritus domini super me eo quod unxit
me Salvator dicit luce xo comple-
tum fuisse in ipso Similiter nec auctores
ecclesie debiant hoc quod viderim vel
audierim sed solum ad hoc hemus
auctores scriptorum dyonisii et quod exposi
non habet argumentum necessarium. sed tamen
probabile quod sic debeat intelligi ut dicitur
in summa sancti thome prima parte prima articulo
8 prime questionis Et adeem dicit sanctus
augustinus in epistola ad vincentium donatistam
qui arguebat contra apostolum de dictis
sancti hylarii ad quod respondit dicens

hoc genus litterarum ab auctoritate canonis
distinguendum est Non enim sic le-
guntur tamquam ita ex eis testimonia pro-
feruntur ut contra sentire non liceat
etc. Item de obscura tradicione sacre
scripture in pluribus locis. et maiore
mysteriis Una causa ad doctoribus assig-
natur ut per studiosos multipliciter
exponatur Secundum quod dicitur daniel 12. Tu
autem daniel claude sermones et signa
librum usque ad tempus statutum plu-
rimi transibunt plurimi et multiplex
erit scientia. i. expo ut dicunt doctores
unde patet quod absque preiudicio aliquo
exponentis possunt inmedo alia prosequi
que magis clarior videtur proinde non dif-
fuse posui non solum pro isto loco
sacre scripture sed etiam pro aliis
ut diligens lector consideret quod expo-
nens sacre scripture necessario sunt te-
nende et que non ¶ Ad evidenciam
expositionis pone de considerandum quod
edom et bosra in hebreo sunt
nomina propria et appellativa propriu
aut sunt propria edom est nomen filii
ysaac qui alio nomine vocatur esau
Genesis 46. et etiam terra ab eo denominatur
que latine dicitur ydumea Bosra vero
vel potius Bisra sic enim scribitur
in hebreo. nomen est civitatis cuius
fuit iobab rex edom Genesis 36. prout
vero sunt appellativa. edom sonat
rubedinem et bosra munitionem
¶ hiis igitur preditis veniamus
ad dicionem Sequens enim posita est
facta per xpm salvatorem hic
querimus ponit huius salvatoris di-
screcio quod perfecte fiet in finali iudi-
cio cum enim salvator segregabit electos

angelis sicut segregat pastor
oves ab hedis math. 24o. Istud autem
iudicium precedet persecucio antichristi
et eius exterminium. Ideo ponit secundo
Q. iudicij execucio cao 6o et 7o. Circa
primum sciendum quod sicut dicit me-
thodius martir et doctores communiter
ad detegenda antichristi perfidiam
mittentur a deo enoch et helyas
qua detecta iudei convertentur ad fidem
xpisti primam agentes. Et ad hoc primo
ponitur antichristi detectio Q. 2o iudeorum
conversio et inspiracio divina. Circa
primum ysaias providens antichristi pravita-
tem futuram per xpistum subito de-
iciendam admirative dicit de xpisto
Quis est iste scilicet qui antichristus quasi
venit de bosra scilicet de civitate mu-
nimenta in qua antichristus sedebit
in templo tamquam sit deus 2a thes-
salonicensium 2o et apam munitur ad sui sta-
bilicionem et edom tinctis vestibus
scilicet ribaldis secundum quod dicit sancta glosa quare
ergo rubrum est indumentum tuum et
per hoc designatur in scriptura antichristi
que dominus in alius xpistus interficiet
spiritu oris sui in monte oliveti qui
est iuxta templum. Et loquitur hic
propheta de xpisto ad modum hominis
victoris cuius vestimenta sunt ru-
bricata sanguine victorum. Alio iste
formosus in stola sua scilicet in humanitate
gloriosa que est quasi vestimentum deitatis
phil. 2o. In similitudine hominum factus
et habitu inventus ut homo gradi-
ens in multitudine virtutis sue
que tunc apparebit eius angelorum multi-
tudine. ¶ Tunc ponit responsio
ad quam propheta dicitur ego qui lo-
quor iusticiam spiritu oris mei in-

tendo impugnando et pre magna sibi
adherencium et propugnator sum ad sal-
vandum sanctos electos de persecucione antichristi
Consequenter sicut propheta vidit quasi cor-
ruptio est indumentum tuum et cetera et prop-
ter dictum sentencia et subditur ex ipso
dictis Torcular calcavi solus et
actus grinces per contrito sit torcular
per minus in torcular calcavis vel per
hic interfici antichristi et satellites
eius Et de gentibus non est vir me-
cum quod nullus de hominibus potuit de
ac antichristum Calcavi eos in furore
meo scilicet in vindicta iusticie mee Et
aspersus est sanguis eorum et
patet sentencia ex dictis Dies enim ul-
cionis sit sanctorum de impio antichristo
in corde meo sum sanctus dispositi a-
nus retribucionis mee venit scilicet valde
do sibi et satellitibus suis pena
debita quantum vel alius Annus re-
tribucionis scilicet iudicij generalis circum-
spexi et non erat auxiliator qui
ponat sicut supra de gentibus
non est vir mecum et salvavit mi-
hi electos meos de persecucione antichristi
brachium meum scilicet potencia mea
Indignacio mea contra antichristi
mala ipsa auxiliata est michi
ex detectio divine iusticie procedet ista
vindicta loquitur hic propheta de futuro
per modum preteriti quod frequens fit in pro-
phetis propter certitudinem prophecie et con-
calcavi populos antichristi adherentes
et inebriavi eos auferendo eis spem
et potenciam evadendi et detraxi
virtute eorum in terram annichilando
ipsam inspiracionem hic quia
ponitur conversio iudeorum ad xpistum

Quod primo pro gratia impetrando recolit
iusticiam antiquam Secundo ponit eorum peticio
devota ibi Ubi est Circa primum reco-
lunt primo in generali iusticiam exhibitam
iudeis cum gratias dicit in eorum persona
cuiusdam domini recordabor etc et patet
similiter ibi Et dixit secundum deus Omnipotens
populus meus est quod gratius sunt peccatores
in omnibus et a temporibus antiquis
cum quia elegit eos in populum atque abra-
he cum datum est circumcisio que est signum
distinguens ipsos a gentilibus filii
non negantes secundum nomine meum in afflic-
tione egipti q.d. dicens est populus hic
apud me propter miseri ideo subdit
Et factus est eis salvator in omni tri-
bulacione eorum quia sustinuerunt non est
tribulatus secundum populus iudaicus quando
demeruit ideo subdit et angelus faciei
eius id est a facie dei missus salvavit
eos secundum quod dicitur exo. 14o Tollens quoque
se angelus domini qui precedebat castra
filiorum israel abiit post eos et cum eo
pariter columpna nubis ut egipcii
non possent nocere eos ut habetur sub-
ut toto noctis tempore admovere acce-
dere non valent Condilexit sua con-
tinua indulgencia sua remittere
eorum peccata Ipse redemit eos secundum
deus et non expulit iusticia quod patet
in multitudine sequencium subdi-
Ipse autem ad misericordiam convertit secundum
dominum in fabricacione vituli exo 32o
et in multis aliis peccatis ut patet in
libris veteris testamenti et assumpsit fieri
secundum eius id est moysi cum spiritum multo-
ties et multiplicavit assumpsit ut
patet in libris exo. deut. et numeri Et

tempus sub est eis innumerum secundum deus
non expediens sed conquistum primitus
eos per vicinos eorum ut patet libro
Judith et postea per reges egipti
assiriorum et babilonie Secundo Recor-
datus est dierum seculi moysi
populi sui quod sicut per moysen liberavit
eos de egipto sic postea liberavit
eos de captivitate babilonica
per cyrum ¶ Ubi est hic quod
ponit eorum peticio devota et pro
liberacione a pena Secundo pro liberacione
a culpa ubi tu es Circa primum dic-
in persona iudeorum tempore antiquorum si-
torum quando ad penitencias Ubi est
qui eduxit eos de mari secundum rubro
aquas coram eis dividendo Exo 14o
cum pastoribus gregis sui id est cum
moyse et aaron per quos eduxit
ipsos sicut oves populum tuum in manu
moysi et aaron q.d. non facile
posset nos educere de persecucione
durissima et hoc modo sub intelligendum
est in omnibus sequentibus huius psalmi
Ubi est qui posuit in medio eius
secundum populi israhelitici spiritum sanctum suum secundum
moysi cui dedit spiritum apprehendi
et sapientiam et constanciam ad adu-
cendum israel de terra egipti ¶ Qui
eduxit ad dexteram moysen id est
ad partem bonam et prosperam liberando
eum de persecucione pharaonis cum omnibus
violentiis exo. Secundo brachio maiestatis
sue id est fortitudine domini sue Qui
scidit aquas secundum maris ut patet exo
predicto ut faceret sibi nomen sem-
piternum Ad gloriam enim dei maius
recolitur et recoletur in filiis gene-
racionibus istud factum quod eduxit

cos per abyssos. q. per profundum
maris rubri quasi equum in deserto
non impingentem. q. prompte et absque
aliquo impedimento procedentem
quasi animal in campo. q. in terra plana
ubi nulla sunt obstacula descendens
spiritus domini. q. angelus a deo missus
ductor eius fuit ut patet exo. re-
dictis sic adduxisti populum tuum
ut faceres tibi nomen glorie Quod illud
enim factum fuit reducendum ad me-
moriam usque nunc et reducitur
impositum ad gloriam divini nominis At-
tende de celo ad orationem meam et
vide de habitaculo sancto tuo afflic-
tionem meam sicut alias fecisti in
Babilone Ubi est zelus tuus quo
dilexisti patres nostros et fortitudo
tua qua totiens liberasti eos multi-
tudo viscerum tuorum. q. pietatis quibus
eis bona prestitisti super me con-
tinuerunt se ad defensionem in ista
tribulatione mea cessaverunt ¶ Tu enim
hic quod petit liberari a culpa tria
quasi primo allegatur pietas et po-
tentia cum dicitur Tu enim pater noster In
generatione enim nostra ministrat materiam
et pater dat formam Creator in generatione
hominis deus dicitur pater quia corpore or-
ganizato infundit animam creando
et abraham nescivit nos q. d. ab
eo non habemus animam nec animatus tu
pater noster animam dando redemptor noster
a principio iustificando a seculo nomen tuum
pater noster et redemptor Quare
errare fecisti nos domine. q. permisisti
de viis tuis. q. preceptis et consi-
liis evangelicis Indurasti cor
nostrum subtrahendo gratiam tuam con-

nullificante, tu iuste punis incre-
dulitatem ne timeremus te Non est intel-
ligendum tamen sic quod deus subtrahat
gratiam suam ut per hoc ab hominibus
excludat divinum timorem. sed intelligi-
tur consecutive Ad subtractionem enim
gratie sequitur subtractio timoris filialis
qui est et amoris Convertere propter servos
remittendo et nos iustificando propter
servos tuos. q. patres multa patientes
in fide quod venturi mortuorum pro-
tribus hereditatis tue Et ut petitio
sit magis exaudibilis adhuc recoli-
tur atrocitas persecutorum antiquitus
dicitur Quasi nihilum possederunt
populum sanctum tuum scilicet romani a principio
reputando hostes nostri se antiquos
et ad honores sibi conculcaverunt san-
ctificationem tuam Antiqui enim conculca-
bant etiam cultum dei auferendo sacri-
ficia quia impii eius non dominaris nostri
q. d. tamquam extranei a te dimissi
sumus in manibus inimicorum tuorum

Utinam Aliqui **Capitulum lxiiii**
expositores catholici exponunt
principium huius capituli de primo Christi adventu
sed hoc non videtur quia dum quando primo
eius adventus fuit in maxima
humilitate. et sic descriptus fuit
sicut Zach. ix Ecce rex tuus venit
tibi iustus et salvator et ipse pauper
et sedens super asinam et ligans ad vineam
pullum suum etc. Dicit Rabi moyses
non veniet rex messias nisi
ad salvandum israel ipse cum tranquillitate
asinum suum et equitans super eum ut
ducat se cum humilitate sicut scriptum
est Zacha. ix et ipse pauper hic
autem describitur adventus eius cum magna

ptate et tunc [illegible] magr alleg dehallis exponit hoc desiderio ad ventum eius scilicet ad iudicium qui amplitudine magna erit et maiestate. [illegible]

Agitur hanc similitudinem sequendo. Dicimus quod postquam descriptio est antiquorum exponitur hic quomodo describitur iudicium. Circa quod primo describit quando apparuit iudicium ... ...

...

an adventu iudicis moveres tre motu ... sic gentes ... ignis ... ...

...

[illegible]

roe sue deitatis et optimus roe
sue humanitatis secundum quod dicit augustinus
super iohannem Et sic hoc allegat
hec auctoritas dicta de filio qui est dei
sapientia 3° Corinthiorum 20 Occurristi letanti
quia loquitur de filio per modum petitionis
fidelis certitudinem ex hoc letanti et faci
enti iusticiam et cetera tui clerorum tuorum in
iudicio apparenti ut tu leticia deducantur
ad patriam In viis tuis recordabuntur
tui gratias agendo de omnibus bonis
que eis fecisti ¶ Ecce tu hic quod de
scribit apostolus iudicium Circa quod sciendum
quod duplex est dei iudicium Unum di
scretionis quod est vocatio aliquorum ad
fidem dimissis aliis iudicio dei oc
culto tamen iusto. Et istud iudicium quantum
ad suum statum potissimum incepit a
principio predicationis christi sicut quod dicit
Iohannes 12° Nunc iudicium est mundi
secundum quod exponit sanctus Aliud est
iudicium discussionis quo dei iudicio
redduntur pene et premia iustis et
iniustis Et istud potissimum fiet in
iudicio finali quando in corpore et anima bti
ficabuntur electi et cruciabuntur re
probi A tempore tamen passionis christi
cepit primatus clerorum quantum ad gloriam
anime et punitio reproborum in anima non
solum corporis. sed etiam ante Describit
aut duobus iudiciis Vide glossa
loquitur inferius usque ad finem libri Et
dividitur in duas partes In prima ponit
iudeorum querimoniam in quantum dominus sic tractat
64° ¶ Circa primum sciendum quod iudei
per orbem dispersi lamentantur destructionem
civitatis et templi per titum suum

et suam dispersionem per orbem preci
tantes iudea congregari et civitatem
et templum sibi restitui licet autem dicta
destructio et dispersio in futurum fuit ex
fidelis morte christi ut ipsi confessi lucrantur
tamen hoc non credunt iudei. sed attribuunt
hoc peccato ydolatrie vituli conflatilis
inducentes ad hoc illud quod habetur dicitur
Ego autem in die ultionis visitabo hoc
peccatum eorum et ydolatrie antiquorum
que continentur in libris iudicum et re
gum tempore primi templi et peccatis alii
eis et odii sibi in quo contingit tempore
secundi Et secundum hoc patet hec littera exponi
In hac agit primo Primo ponit
confessio peccatorum cum dicit Ecce tu
iratus es contra nos et eo quod solum
peccavimus q. d. et iuste iratus es
quia peccavimus et quando solum de
novo sed etiam de antiquo ideo subditur
et in ipsis sumus peccatis semper Et sic tamen
de tua misericordia speramus ideo subdit et
salvabimur non secundum iustitiam sed
tua misericordia Et sic sumus ut immundi
omnes nos in iusticia comparatione eius
hoc exponi tamen quia iudei per
orbem dispersi ab aliis gentibus
reputantur viles et abhominabiles
Ut panniis menstruate universe iustic
nostre quia iudei modo non possunt sacri
ficia iusticie offerre quia talia non possunt
offerri alibi nisi in ierusalem. et sic ta
libus sacrificiis non reputantur sed
quasi sunt immundi et iniustificati Et ce
cidimus quasi folium cadens de arbore
sic cecidimus ab honore regni et
sacerdotii ¶ Et iniquitates nostre quasi

uetus abstulimus nos expellendo
de terra promissionis ad longinquas
partes orbis. non est qui invocet no-
men tuum, i. non homo similis sacerdote
qui oret pro nobis et offerat sacrificium
ut nobis placeris. propter quod dicitur Levit.
x° c. De expiatione peccati totius multi-
tudinis. et per dedicationem sacrificii de-
bitum peccato subditur. et orate pro eis
sacerdote propitius erit eis dominus. ad sub-
Qui consurgat pro nobis et teneat
te in ira reconciliatione. abscondisti
faciem tuam a nobis. loquitur de deo ad
modum hominis irati qui non vult os-
tendere faciem suam illis contra quos est
iratus. et allisisti nos, i. confregis-
ti, in manu iniquitatis nostre, i. propter
iniquitatem nostram. ¶ Consequenter ponit
hic petitionem cum dicitur. Et nunc domine
pater noster es tu. per creationem nos vero lutum
et fictor noster sed es tu. Similiter dicitur
Jere. xviii. Sicut lutum in manu figuli ita
vos in manu mea domus israel. Ne
irascaris domine satis, i. habundanter
et ne ultra memineris iniquitatis
nostre ad amplius puniendum. Ecce
respice miseriam nostram et allegat
ro eius dicitur populus tuus omnes nos per
legem moysi nobis datam. civitas
sancta tua scilicet iherusalem tuo cultui de-
putata facta est deserta per tytum. Domus
sanctificationis nostre, i. templum ubi
offerebant sacrificia pro sanctificatione
nostra et glorie nostre quia in ipsa gloria-
bamur super omnia terrena. tota pa-
tent usque i. Nunquid super hiis misericor-
diis continebis te domine, i. iram tuam

placari q. d. non. Tacebis et
affliges nos q. d. non decet te.

Quesierunt. Capitulum lxv

Hic ergo ponit dominus sententiam et
primo de gentium vocatione. Secundo de iudeorum
reprobatione ibi: Expandi. Sic enim alle-
gat paulus apostolus Ro. x. hanc
litteram esse de vocatione gentium et
reprobatione iudeorum. Circa primum dicit
Quesierunt me, ad me devote per
fidem venientes per predicationem apostolorum
qui ante non interrogabant, scilicet gen-
tiles quia lege divinitus data et
prophetas non habuerunt. Invenerunt
me scilicet per gratiam qui non quesierunt
me scilicet ante apostolorum predicationem. non sub-
Dixi de civitate diffiniendo ecce ego
ecce ego et fit duplicatio ad ma-
iorem assertionem ad gentem que non
invocabat nomen meum quia
ante predicationem apostolorum gentiles
erant cultui ydolatrie dediti.
Expandi. Hic ponit sententiam domini
contra iudeos. Et primo ponitur
ista sententia. Secundo remotio iudeorum presta-
sidencia ibi lxvi prima mittitur quia
primo ponitur interitus iudaice
reprobationis. Secundo paucorum electio ibi: Hec
dicit. et tertio utriusque retributio
ibi: Et vos. Ista tamen divisio non est
omnino precisa quia in prima parte ponit
aliqua de paucorum reprobatione quia
prophete scripture de uno transeunt ad
aliud et maxime ysaias. Circa
primum dicit in persona domini: Expan-
di manus meas volens eos mihi
attrahere tota die, i. abantiquo

usque imprimis. Primo quantum ad hab-
peccata quod incipit in tertio ad
populum incredulum et iudaicum qui
semper fuit dure cervicis ut
patet Exodi xxxiii. Qui
graditur in via non bona sed
mala post cogitaciones suas quia
per eius malorum formitem ad malum
et non per leges meas. Populus qui
ad iracundiam provocat me ante faciem
meam quia eciam in loco domini cultus
exercebant ydolatriam tempore Manas-
se et aliquorum aliorum regum ut patet
Regum ... patres qui immolant
in hortis. Ubi colebant ydola in
locis nemorosis ubi eciam lupanaria
exercebant in venacionem ydolorum
ut patet Ezechielis et ... Et sac-
rificant super lateres id est super tecta
domorum in loco preceli adorando
alias ydolatrie exemplum. Qui habitant
in sepulchris querendo divinaciones
a mortuis per artem phytonicam
et aliis modis supersticiosis. Et
in delubris ydolorum dormiunt. In-
cantantes antiquitus sic coram hostie im-
molate dormiebant ad recipiendum re-
velaciones in sompniis sicut legitur
de Bruto in hystoria Britonum. Qui
comedunt carnem suillam ydolis
ymolatam et sic erat duplex
transgressio scilicet mosaice legis que
absolute prohibet talem carnem
comedere et prohibicionis ydolatrie.
Et ius prophanum in vasis eorum id est bla-
co de materia liquida que fiebat tunc
de illis sacrificiis de animalibus que dicun-
tur gentili ritu ... recepi-

rabant cum gentilibus ita Iudei
quod non contradebant eis tunc eis ut patet
... moribus et novi testamenti iste
contemptus sic invaluit et magis
apud Iudeos qui phariseis dicebantur quod cum
Iudeos comedentes qui non erant
de secta sua ... et domino dixit
Iudeis Mathei qui erat natione Iudeus
dixerunt ... quare cum publicanis
et peccatoribus manducat et bibit
magister vester et tamen Mathias erat natione
Iudeus et sicut legitur ... multis
locis isti tamen pharisei erant iusti ap-
parentes sed non veraciter. Et quia sanctitas
sanctitas duplex est iniquitas sua
quod dicit ... que ... debita primo
eis dicit isti fumus erunt in furore meo
id est materia applicabilis igni eterne.
Ignis ardens tota die id est eterne
et absque fine sicut dicit in fine
huius libri. Ignis eorum non extinguetur.
Ecce scriptum est coram me in decreto
suo quod dicit hic non petum inde supra
est scilicet ... in ... adamantino
non tacebo dissimulando sed retribuam
et ¶ Ad intellectum huius sciendum
quod sicut gloria cuiuslibet beati crescit
ex gloria sibi coniunctorum sic pena
cuiuslibet dampnati crescit ex
pena sibi coniunctorum quod dicens
epulo in inferno positus petiit La-
zarum mitti ad fratres suos ut tes-
taretur illis ne venirent ad locum
tormentorum ... et hoc est quod dicit
Sed retribuam in sinum eorum id est Iudeorum
reprobatorum generaliter glorie et perditionem
iniquitates vestras. Hoc dicit quia
ad Iudeos qui fuerunt post captivita-

babilonis maiore tpe qo et de
incepe Et iniquitates prm vrarum
simul cta qr ex pena actis trestet
pena corp et cor ut dictum est Qui
sacrificaverunt sup montes et c
istud refertur ad illos iudeos q
precesserunt captivitatem babilonie
qui fuerunt multiplicit ydolatre ut
pz in libr quid c et paly post
captivitatem vo babilonicam non
legit iudei fuisse ydolatre nisi
aliqui pauci ita tpe mach Sed
ppca agit de petis corp etiam in
pte dictum e supra Et sr colles
exprobraverunt in Colendo enim ibi
ydola faciebant deos alyena Et
remetiar opus eorum in sendo pe-
na sm mensura pcti et modo
pmu in sini eorum a primi sua
iuventute simul pmia cu pcto
sto in senectute Vel alit pmu
a primi pmi in filiis nō dicto
Hec dicit dns quomodo ita iudeos pon
paucorum electos sz aplos et aliquos
credentes in xpm tn diti Hec
dicit dns tanq cum fructu nō
pt quomo si in veniat granu
sz cum in botro pp tempestate
q e madicieo desprue et dicatur
videnti accipe ne dissipes illud
qm benedictio e a domino dei q re-
mansit ceteris pereuntibus sic
faciam ppt servos meos a patriarchas
et pphas antiquos ut nō disperdam
totum sz pptm iudaicum Et educam
de iacob semen sz aplos et alios
de iudaismo electos et de iuda
de qua tribu natus e xpus sm

carne possidentem montes meos
a etiam militate et euphrate
Et hereditabunt eam sz etiam mi-
litate pmo et euphrate ppca
electi mei a servi mei et erunt
in aulas gregum et c Per greges
frequenter in scriptura intelligit fide-
les ps qx Nos aut pplus pastue
eius et oves manus eius Per au-
las agit campestribus et vallibus
edificatas intelligitur ecclie edifi-
cate per orbem ubiq magis fideles
congregat ad predicandi patre et
dni ubi invenitur Cognominatur
spale vallis achor qui de petis suo
vere penitentes dedit gloriam deo
Josue ro qr etiam e locus recepting
ve penitencie Designat etiam hic
noie gregum fideles minores noie
armitaro ¶ Et vos hic qui
predicatores retribuo et pmoverbo
et reprobatos impii ac electos separati
ubi quia obliviosi Certa sumo de
Et vos qui dereliquistis dnm cole-
tes ydola qui obliti estis monte sctm
meum qd erat templum dno cultui
dedicatum q ponitis fortune mensam
eorum reputabat dea felicitat
tpalis et libatis super eam oblat
deliquendi In hac ydolatria et
supradictis fuerunt iudei implicati
an captivitatem babilon qr multi
operis sequebantur omodam ydolatria
ut pz ex eo ro Numerabo vos in
gladio q d nullus evadet ad plus
Et omnes vos q ceo qr vocavi p pphas
et nō audistis pcta vra confitendo
sed magis pphas derisistis conti-

inuocacione augendo ut patet A° psal.
Ex[illegible] sed ingressi [illegible]
assumpta. Et non audistis sed magis
doctrinam meam reprobastis ut patet
Jeremie in locis pluribus. Et facie-
batis malum in oculis meis bona
pauperum rapiendo et fratres vestros
odiendo contra omnem dilectionem scilicet auaricia
et odium fraterni. Istud contingit
in populo iudaico post reditum captiuitatis
babilonice ut dicitur etiam iudei et
magis in tempore Christi quod imminente.
Et que nolui elegistis scilicet falsam
apparenciam sanctitatis propter quod Christus
maiorem contra eos predicauit.
Et subditur pena impiorum bonorum
prima. quia quasi in paupertate posita
magis ducentur ei subditur Ecce
serui mei comedent et vos esurietis
et peribitis et potum hic in [illegible]
refectio bonorum modo quia quidem
in scriptura sacra bona spiritualia et
celestia metaphorice per corporalia de-
signantur et per sitim et esuriem
punitio malorum in inferno. Ubi est
defectus omnis boni. Serui mei leta-
buntur in eterna visione diuina et vos
confundemini confusione eterna
deiecti cum demonibus in pena.
Serui mei laudabunt etiam laude
cordis quod secundum doctores est in patria et
vos clamabitis pre dolore. Sicut
enim in patria ponitur clamor exulta-
tionis contra in gehenna clamor tristicie
et deploracionis. Et pre contricione spiritus
id est displacencie. contritio enim meritoria ibi
non habebit locum. Ululabitis ulu-
latus qui est vox confusa designat
magnitudinem angustie et doloris

Et dimittetis nomen vestrum in iuramentum
scilicet execrationis electis meis a Romanis
qui sic iurabant alias sic fecit istud quod mihi
imponit suspendar. Ego iudeus sum si
iudeus. Et interficiet te dominus deus hic
quod fuit impletum per tytum et suos.
Et seruos meos vocabit nomine
alio quia nomine christiani appellantur. In quo
qui benedictus super terram benedictione
gracie que datur in baptismo non accipit
nomen christiani benedicetur in domino id est in
dominio celesti si in gratia perseueret. Amen
id est si fidelis sit fiet. Et qui iurat
in terra hominibus aliquid affirmando iu-
rabit in domino et non in idolo amen id est
fidelis debet iurare. Quia obli-
uioni tradite sunt quod describit retributionem
electorum separatim tamen aliquid interponit
de punitione malorum ut videbitur.
Et primo ponit retributionem quantum ad
consolationem bonorum cum dicit Quia ob-
liuioni tradite sunt angustie etc.
quas fideles sustinuerunt propter magnitudinem
glorie superuenientis in mente. Et quantum
intelligit patet per hoc quod dicit Ecce
enim ego creo celos nouos et terram no-
uam quia in fine innouabuntur corpora
celestia. et terra non quantum ad substantiam
sed quantum ad claritatem et decorem ut
sic magis reluceat in eis bonitas
diuina ad gloriam dei et electorum in ipsis
bonitatem dei clarius contemplantium co-
templacionem quod est. Et talis in noua-
uacat hic creatio. sicut dicit [illegible]
papa [illegible] propter [illegible] statibus quod
non corpus [illegible] non [illegible]. Et non
erunt in memoria priora [illegible]

est dictum quod status corporum praedictorum nullius momenti reputabitur. Isaie lxv. Sed gaudebitis et exultabitis usque in seculum in sempiternum quia eternitas apte ponitur de dotibus beatitudinis in hiis que ego creo id est in corporibus celestibus et clarius patebit infra melioratis. Quia ecce ego creo Ierusalem id est ecclesiam triumphantem Hebreorum xii. Accessistis ad Syon montem et civitatem dei viventis Ierusalem celestem exultacionem. Non enim dicit creavi sunt quia celum empyreum a principio mundi fuit factum et angelis repletum. Sed dicit creavi quantum ad novam exultacionem que fiet in fine mundi. Ex parte videlicet electorum qui fuerint illuc in praedicta beatitudine corporis et anime et ex hoc crescet gaudium angelorum ideo subdit. Et populum eius gaudium quia angeli gaudebunt de praedicta beatitudine electorum et electi consortio angelorum. Et exultabo in Ierusalem. Non est intelligendum quod aliquid per hoc deo accrescat . sed eius est apud se perfecte beatus . sed quia faciet cives celestes in se ipso perfecte exultare. Sicut dicitur Genesis xxii. Nunc cognovi id est cognoscere feci. ¶ Et non audietur in ea ultra vox fletus. In quo notatur amotio omnis tristicie interioris vel exterioris. Et non erit ibi amplius infans dierum id est ex hoc multos dies deficiens in industria vel sensu et senex qui non impleat dies suos id est habens multos annos in vanum transactos et plenos vitiis et per hoc a civitate celesti amovetur defectus noticie et virtutis. Et quod sic debeat hec littera intelligi patet

per hoc quod subdit quoniam puer centum annorum id est qui virtutem comperit perdidit per sequens passiones suas morietur morte eterna et peccator centum annorum qui transiit tempus suum in vanum ab omnibus operibus peccatis ex sua malicia maledictus erit illa maledictione qua dicetur Matthei xxv. Discedite maledicti in ignem eternum etc. Et edificabunt domos et habitabunt etc. Per hoc removetur malum infortunii a civitate celesti. Circa quod sciendum quod magnum infortunium inter homines reputatur cum quis multum laborat in aliquo et non percipit fructum. Sicut in edificatione domus et plantatione vinee antequam faciat fructum est magnus labor . et ideo magnum infortunium reputabat antiquitas et adhuc reputatur cum aliquis prevenitur morte antequam compleat bonum per sequens domus ab eo edificate et vinee plantate propter quod Deuteronomii xx dicitur quod illi qui edificaverant domos novas et plantaverant vineas non intrarent prelium sed redirent ad domos suas ne forte morerentur in prelio et privarentur bono praedicto et ex hoc videtur huius infortunium multi propterea possent a bello pro re publica defendenda retrahi. Per hoc igitur dicit hic. ¶ Non edificabunt etc. Datur intelligi quod nulla infortunia erunt in civitate celesti. Ista in specialiter exprimitur ex eo quod communis inter homines huius vite reputatur. Ideo subdit. Secundum dies ligni. De quo debeat intelligi exponit translatio caldaica que dicitur targum apud hebreos et est valde autentica apud eos

... sic hic. Secundum dies ligni vitae. Per esum enim ligni vitae durabilis status innocentiae continuabatur et in hunc absque inveteratione aliqua et ad hunc figuram quod signum quod dicit Joh. in Apoc. ultimo ex utroque ligno re- ferunt ubi in tribus in asperitate sic de- status et potius in aspera sic huius [illegible] ostendit. Erunt dies populi mei quia annorum electorum est aeterna. Apte post- sunt est populus qui per lignum vitae hic intelligitur. Opera manuum eorum in- veterabunt electi mei, i.e. multa tem- pora durabunt continuo eius reddito quidem Apoc. xiiii. Opera enim illorum sequuntur illos. Per hoc autem quod dicit hic Inveterabunt non in- telligitur aliqua corruptio eo mo- do loquendi quo dicitur Daniel vii Antiquus dierum sedit. Per antiquitatem hic intelligitur aeternitas et non defectio quae comitatur antiquitatem communiter secundum Hebr. viii Quod antiquatur et senescit prope interitum est. Non la- borabunt in vanum, i.e. non laboraverunt, quia fructum hic accipiunt suorum laborum et etiam sicut est ... neque generabunt in conturbatione, i.e. ... generationem secundum conturbationem sollicitudinis circa uxoris provisionem familiae et filios quod non habet locum in caelis quod dicit salvator Matth. xxii In resurrectione non nubent neque nubentur sed sunt sicut angeli Dei in caelo. Quia semen benedictorum domini est, i.e. apostolorum et nepotes eorum cum eis. Ipsi sunt electi per successores et discipulos apostolorum in fide regenerati. Post etiam exponit quod dicit hic neque generabunt in conturbatione de regeneratione baptismali quae est per gratiam spiritus sancti meritis contracta. Erit quod an- tequam ponit retributionem electorum, scilicet ad Dei familiarem assistentiam et mutuae caritatis concordiam. Continuo ad primum dicit Erit quod antequam clamant ego ex- audiam. Clamor enim orationis est ad impletionem desiderii clamantis. Sancti vero in patria nihil volunt absolute nisi quod Deus vult, et ideo non orant nisi pro quae aestimant Deum velle, et sic Deus exaudit eos antequam clament in quantum in sua dispositione immobili iam est or- dinatum quod semper volunt sancti optare. Lupus et agnus pascentur simul etc. Et hoc refertur ad statum ecclesiae militantis prius secundum expositionem dictam secundum [illegible] excepto quod hic additur Et serpenti pulvis panis eius. Per serpentem hic intelligitur diabolus qui sub specie serpentis primos parentes decepit. Generaliter ideo cuius panis, i.e. nutri- mentum sunt homines vani et [illegible] in quibus delectatur, qui nomine pulveris designantur. Hoc autem refertur ad statum ecclesiae triumphantis eo quod aptiora sic- ... de uno statu ad aliud et ideo sic exponitur: Lupus, i.e. ille qui in mundo prius fuit rapax sed postea poenituit [illegible] et agnus, i.e. ille qui semper innocentiam conservando pascentur simul quia in caelesti patria simul reficiuntur ut Paulus apostolus et Johannes evangelista et consimiles. Et leo et bos, i.e. rex vel princeps saecularis et homo ruralis comedent paleas, i.e. reficientur in patria

dit tamen sunt similes in multis. Et si dicatur hic quod per paleam non intelligitur gens destructa celestis dominum quia hic est locutio metaphorica ut satis patet ex predictis quod non imputat semper similitudinem in omnibus sicut Christus metaphorice dicitur Apocalypsis quinto capitulo Ecce vicit leo de tribu Iuda propter eius constantiam et victoriam et non quantum ad crudelitatem. Et eodem modo tenet hic ista similitudo quantum ad restium conformitatem non quantum ad paleorum vilitatem et serpentis pulveris et exponatur ut predictum est non nocebunt et cetera illa enim civitas celestis erit a nimis a nocivis nocive et omnibus malitie consolabuntur.

Capitulum lxvi

Haec dicit dominus hic consequenter predicta removet Iudeorum fiduciam falsam et primo hanc fiduciam tollit. secundo contra ad quorum recitur ibi audite verbum domini. Circa primum sciendum quod iudei magnam ex ingenio exercent templum reedificandum in quo offerre sacrificia deo acceptissima. hoc removet. Et primo confidentiam edificationis. secundo dicti oblationis ibi ad quem. Circa primum dicit in persona domini. Celum mihi sedes est et terra scabellum pedum meorum. Non est per hoc intelligendum quod in deo sint lineamenta corporis sicut intellexerunt aliqui iudei et etiam aliqui simplices christiani qui propter hoc dicti sunt anthropomorphite ut habetur in collationibus patrum collatione decima sed per hoc datur intelligi quod divina essentia non est loco comprehensibilis. secundo subdit Que est ista domus quam edificabitis mihi et que creditis in futuro edificari pro meo cultu quasi dicat. In hoc frustra confiditis. Et quis est iste locus quietis mee quasi dicat non quiesco nisi in meipso quia in seipso perfecte beatus est. Omnia hec manus mea fecit. et quasi dicat non indigeo. sed ea indigent conservatore meo aliter redigerent in nihilum sic et ex nihilo facta sunt.

¶ Ad quem hic consequenter removet confidentiam sacrificiorum. Circa quod sciendum quod sacrificia veteris legis ex duobus fuerunt accepta. Primo quia erant devotionem et obedientiam offerentium eo quod deus talia preceperat offerri et sic hoc motivum voluntatis intrat ad obediendum deo erat principaliter deo gratius. Et quantum ad hoc dicit Ad quem autem respiciam nisi ad pauperem et contritum spiritu. id est verbum humilem et trementem sermones meos. id est verbum obedientem qui reformidat transgredi verba mea etiam in minimis. Aliud erat fides offerentium. Sacrificia enim illa fuerunt quedam signa oblationis Christi future in cruce. et ideo oblatio erat quedam protestatio huius fidei. Oblato autem Christo in cruce ista transiit in preteritum. et ideo oblatio talium sacrificiorum post publicationem eius est mortificatum sicut dicit vel protestatur quod Christus sit venturus. et hoc est quod dicit hic Qui immolat bovem quasi qui interficit virum. Christus quondam fuit afflictus et occisus et eadem ratione offerre tale sacrificium post eius publicationem. Qui mactat

pecus s. capra vel ovis. De
istis enim tribus speciebus animalium
scilicet bovis et capre et ovis fie-
bant sacrificia veteris legis sicut
dictum fuit plenius super leviticum
quasi qui excerebret canem Reputa-
batur enim tante vilitatis quod non solum
erat inmundus ad ymolandum
et comedendum sed etiam ad redi-
mendum primogenitum enim asini li-
cet non offerretur tamen redimebatur
ove. Exo. 13o Non sunt primo-
genitum canis sed excerebrabatur
Qui offert oblationibus de nascen-
tibus ut de pane vino oleo et
thure quasi qui sanguinem suillum
offerat quod erat abhominabile co-
ram deo. tamen quia sus est animal in-
mundum secundum legem, tamen quia y-
dolatre in suis sacrificiis tali sacri-
ficio utebantur ut patet primo mach.
primo Qui recordatur thuris s.
oblationis thymiamatis quasi qui
benedicat ydolo s. offerat ydolo
Dicitur enim hic benedictio pro oblatione id
est xenio sicut dicitur primo Reg. 25 ac-
cipe benedictionem quam attulit famula
tua. Hec omnia elegerunt in viis
suis dimittentes vias evangelii
et in abhominationibus suis s.
in talibus oblationibus deo abho-
minabilibus anima eorum delectata est
non quod modo offerant talia sacrificia
quod offerri non fuit eis licitum nisi
in templo quod erat iherusalem quod est
destructum. sed quia sperant talia
delectabiliter exercere in adventu
messie ut dictum est Vel etiam
hoc referri ad tempus quod fuit post

publicationem evangelii in iherusalem
apostolos usque ad destructionem templi quod
illo tempore offerebant sacrificia. etiam
tempore obsidionis civitatis per romanos
ut dicit Josephus libro de iudaico
bello. quod sacerdotes offerentes sacrificia
in altari holocaustorum erant interfecti
lapidibus machinarum Unde et ego
eligam illusiones eorum frustrando
eos sua fiducia. et que timebant
adducam eis scilicet destructionem templi
et civitatis Si referatur hoc ad
tempus in messie predicationem quod precessit
templi destructionem Si autem re-
feratur ad tempus sequens hoc ex-
ponendum est de abiectione et captivitate
et aliis malis temporalibus in quibus
sunt et erunt que timent iudei et
fugiunt Et causa horum malorum sub-
ditur cum dicitur quia vocavi eos ad
fidem in persona christi eis predicando
et per apostolos et eorum successores
et non erat qui audiret. quia pauci
comparatione habita predicationem re-
ceperunt. Sed fecerunt Reputatum
est eis pro fine ad maiorem ex-
aggravationem fecerunt quod malum est
quia iudei usuris rapinis et
sortilegiis sunt valde intricati
¶ Audite Remota falsa fi-
ducia iudeorum hic propheta vertit
ad propositum quod est describere duplex
dei iudicium apertius ca. 43 usque
ad finem libri ut dictum fuit ibidem
Et dividitur in duas partes quia primo propheta describit di-
stinctionem ad iudicium districtionis
2o aliqua ad iudicium retributionis

in letitiam · 2° ex aliq pertinentia
adiutricis · ibi et mittam Circa primum
sciendum quod iudicium discretionis est
quo aliqui vocati sunt ad fidem
aliis in sua infidelitate dimissis
iusto dei iudicio sed nobis occulto
primo igitur tangit iudicium discre-
tionis quantum ad dimissos · 2° quantum
ad vocatos ibi angeli Circa primum sciendum
quod iudei in infidelitate permanentes
sunt valde molesti credentibus
ut patet in actibus apostolorum in multis
locis · et hoc est quod dicit hic audite
verbum domini vos apostoli alii que trede-
tes qui tremitis ad verbum eius tan-
quam vere humiles et obedientes dix-
erunt fratres vestri · i · iudei in infide-
litate obstinati odientes vos i-
tus corde et abicientes · i · extra
persequentes in corpore propter nomen
meum · i · quia confitemini me tan-
quam verum deum glorificetur dominus quod
dicebant yronice de christo deum
et ipsi in cruce pendenti dicentes
matthei 27° Alios salvos fecit se
ipsum salvum facere non potest et
videbimus in letitia vestra · q · d ·
sumus vere tredibilitatis non est
nobis ad letitiam sed magis ad
tristitiam et confusionem Et hoc
accidit contrarium ideo subdit
Ipsi autem confundentur scilicet in destructione
civitatis et templi per romanos
propter mortem christi ideo subdit vox
populi de civitate clamantis in de-
structione Vox de templo scilicet sa-
cerdotum quando fuit combustum et
ipsi sunt omnes decepti tunc

dicentes christo ecce sacerdotes tui templo
pereunt Vox domini · i · romanorum expugnan-
tium clamantium ut dicit Iose-
phus libro de iudaico bello et
dicitur vox quia in illa victoria fuit
in signum dei · et ministri reddentis re-
tributionem · i · debitam penam inimicis
suis · i · iudeis qui eius mortem
procuraverunt ¶ Angeli hic agitur
de discretionis iudicio quantum ad voca-
tos ad fidem et quia populus
est caput fidelium Ideo primo agitur
de nativitate christi · 2° de nativitate
fidelium in regeneratione baptismali
ibi nunquam parturiet Circa primum sciendum
quod post ista ab hebreis antiquis
et etiam a modernis conceditur expositio
de nativitate christi · et quod sic debeat
intelligi patet per translationem caldaicam
apud hebreos autenticam que ubi
hic habetur Angeli parturiet et peperit ·
antequam veniret partus eius peperit
masculum sic habet adhuc non erat
ei veniens angustia redimetur
et adhuc non veniret ei tremor
ex doloribus partus propter hoc revelabitur
rex messias · Dicunt igitur iudei
modum quod eadem die qua fuit de-
structio templi per romanos natus
fuit rex messias sed adhuc non
liberavit iudeos de captivitate
quia adhuc non habent licentiam ad eos
propter eorum peccata · sed statim eum habuit
expectant · et ideo expectant eius
adventum scilicet ad sua liberationem · sic
filius regis natus adhuc magno
tempore expectat ad regnandum
¶ Sed patet quod ab eis desistit

tantum temporis quia a destructione
templi usque nunc fluxerunt anni m-
cclxxxx quia templum combustum
fuit anno a passione christi xl°. et
modo currit annus domini 1330° Ad hoc autem
videtur notandum quia aliqui dicunt quod
est cum angelis sicut fuit moyses
xl diebus et xl noctibus cum an-
gelo qui loquebatur ei in persona domini
actuum 7° Alii vero dicunt quod ipse est
rome in porta salutis cum pauperibus
et leprosis allegantes ad hoc c.
ysa. 53° Et nos vidimus eum quasi
leprosum adeo percussum et humiliatum
quod intelligitur de christo etiam secundum hebreos
ut dictum fuit ibidem Alii dicunt
quod vadit per mundum in paupertate
et afflictione ad satisfaciendum pro peccatis
iudeorum Ex istis inspice et considera
satis apparent frivole et false ex
corpus naturale Item secundum eos mes-
sias habet corpus passibile ut patet ex
dictis. et quia reputatur cum hominibus
puris et per consequens habet senectutem et
corruptionem antequam. et ad nulla ap-
parentia est quod tamen conponit iste ex
corde proponunt litteram istam Antequam
parturiret peperit. id est antequam parturiret
scilicet iudea vel civitas iherusalem-
na sentiens dolorem de civitatis
et templi destructione peperit salva-
torem scilicet messiam dicendo quod eadem die
fuit destructio et messye nativi-
tas quia ista dicunt antequam semper
denotat temporis antecessionem et eadem
est de dictione hebraica hic posita
scilicet betherem que signat in ante et
non post dum vel quando Contra arguitur
illud quod communiter dicitur in hoc dicto he-
breorum scilicet quod iste passus intelligi
est ad litteram de nativitate mes-
sye id est christi et dimittendo illud
quod est falsum sic proponitur sententia littere
Antequam parturiret peperit. id est ange-
lica virgo maria dolorem partus
sentiret peperit quia sicut virgo
concepit ita sine dolore peperit
Antequam veniret partus eius. id est
dolor conceptus Et est replicatio e-
iusdem sine ad maiorem expres-
sionem et confirmationem Quis au-
divit unquam tale et cetera quod dicit nullus
quia sicut nulla alia virgo
concepit ita nec sine dolore
peperit ¶ Nunquid parturiet hic
consequenter agit de nativitate fide-
lium per regenerationem baptismalem que post
passionem et ascensionem christi fide-
les brevi tempore fuerunt multum multi-
plicati ut patet in actibus apostolorum
Ita quod unica die predicante petro fuit fides
multiplicata in omnibus partibus
terre habitabilis sicut dictum fuit
plenius super illud psalmi In
omnem terram exivit sonus eo-
rum et hoc est quod dicit Nunquid par-
turiet terra in die una. id est in tempore
brevi et dicit parturiet terra. id est
ecclesia primitiva que fuit in afflic-
tione et persecutione multa quia
pariet primum. id est gentiles de omnibus
partibus quia parturivit et peperit
syon. id est ecclesia sic notatur ut
dictum est supra lx° capitulo filios

filios in prospero regnatos Et quia
tales repentina multiplicatio fiet
est virtute divina ideo subdit magis
ego qui alios parere facio id est fecun-
ditatem naturalem omnibus tribuo
Numquid non pariam dicit dominus multi-
plicando fideles deo meo quod dicitur sic
sic faciam ideo subdit Si ego qui
generationem ceteris tribuo Replicatio est eiusdem
sententie ad maiorem affirmationem Aliqui
autem doctores catholici exponunt hoc
de eterna generatione filii a patre secundum
divinam naturam sed hec expositio est
magis mistica quam litteralis ¶
Letamini Hic consequenter agitur de pertinentibus
ad iudicium retributionis et primo re-
tributionis bonorum secundo reproborum ibi ecce
malorum 2 et cognoscetis Circa pri-
mum dicit letamini cum ierusalem id est cum
ecclesia militante ad triumphantem
transeunte in finali iudicio omnes qui
diligitis eam id est habentes veram et
sinceram caritatem Gaudete cum ea gau-
dio reduplicato gaudium scilicet duplici
te letitiam tunc propter stolam anime
et corporis ex gloria anime et corporis
Universi qui lugebatis super eam
in afflictionibus tyrannorum et maiorum
aliorum ut sugatis et repleamini
Cetera verba consolativa et affluentie
bonorum expressiva ponuntur hic ad de-
signandum excellentiam retributionis
celestis que excedit omnem apprehensionem
sicut dictum est supra lxiiii° Oculus
non vidit deus absque te que preparasti
diligentibus te Ad ubera portabi-
mini et cetera Ista dicuntur ad exprimendum
familiaritatem et benivolentiam dei

erga electos propter affectum matris ad filios
Et videbitis in effectu quod primo dicit
Vel videbitis faciem meam clare et a-
perte et gaudebit cor vestrum Et
ossa vestra quasi herba germinabunt Et
dicit ossa vestra que modo sunt mortua propter
arida et propter putrefacta que herba
innovabitur in vere hic sicut vim et pri-
mam corpus quando resurrectio mortuorum assimilatur
herbe in germinanti ¶ Et cognoscetur
Hic consequenter agitur de retributione pene quantum
ad reprobos et continuando sequentia pre-
missis dicit et cognoscetur manus domini
servis eius et indignabitur inimicis potes-
tas domini manifeste apparebit in retributione
glorie servis suis et electis etiam apparebit
eius potestas in retributione pene infi-
delibus et reprobis ideo subdit Quia
ecce dominus in igne veniet quasi ignis
conflagrationis ante faciem eius ad
iudicium veniet quod ad iudicium precedet
sicut dictum est ignis ante ipsum precedet Et
quasi turbo quadrige eius id est angeli
qui erunt executores divini iudicii et
veniet cum magna potestate reddere
in indignatione furorem suum id est sue
iustitie effectum et increpationem suam quam
dicet reprobis Esurivi et non de-
distis mihi bibere et cetera In flamma ignis
quia per increpationem dictam proferet con-
tra eos sententiam dicens Ite maledicti in ignem
eternum et cetera sicut habetur Mathei xxv° Quia in
igne dominus iudicabit hoc potest re-
ferri ad ignem precedentem adventum iudicis
ut predictum est et ad ignem actionis
[illegible] sententiam iudicis reprobi re-
trudentur ut dictum est aliqui libri
habent quia in igne dominus diiudicabit ^ dominus
et sic est in hebreo et est eadem

sententia diiudicabit .i. cuius iusticia
ardet quia quilibet eius iudicium
iustum esse videbit Et in gladio suo ad
omnem carnem .i. in sententia sua que gla-
dius dicitur ad omnem carnem .i. carnalitatem
viventem et multiplicabuntur interfecti
morte eterna qui sanctificabantur
et mundos se putabant sed tamen in
ortis .i. in locis amenis ubi co-
lebant ydola ad suam sanctificationem
secundum suam erroneam estimationem post
ianuam intrinsecus sic est in hebreo
et in libris correctis Et est sensus
intrinsecus .i. intra ortos dictos
post ianuam scilicet portam vel clausuram
et non aliqui libri habent post ianuam
unam sed sic exponitur post ianuam .i.
unam societatem post aliam quia non omnes
ydolatre intrabant simul ortos
ad venerationem ydoli sed una so-
cietas primo qua egressa alia postea
intrabat et sic deinceps Qui come-
debant carnem suillam ydolis y-
molatam Et abhominationem et murem
.i. animalia immunda secundum legem non solum
ad offerendum sed etiam ad comedendum
que gentiles sacrificabant ydolis
et inde aliquam partem comedebant
in veneratione ydolorum Et similiter
multi iudei hoc faciebant quia non
solum imitabantur gentiles in ydo-
latria immo etiam frequenter precedebant
ut patet 2o Par. c. ad palip. que
dicitur de iudea sub nomine ierusalem Eze-
chielis 4o. Ut plus esset impia quam gen-
tes Simul consumentur non per pe-
netrationem sed magis per eius con-
tinuationem sicut dicitur in fine huius

capituli Ignis eorum non extinguetur
Et istud quod dictum est de ydolatria
iudeorum refertur ad illos qui cap-
tivitatem babilonicam precesserunt
ut supra dictum est et quod subditur
ad eos qui postea fuerunt quia tunc isti et
illi ~~fuerunt~~ fecerunt communi ... sub
eodem contextu. Deprimis pro-
cedit ad posteriores cum dicit Ego
autem opera eorum .i. rapinas et
homicidia ex odio fratrum pro-
cedentia que vicia invaluerunt in ipsis
ut dictum est supra Et cogitationes
eorum ad interficiendum christum et etiam
lazarum resuscitatum eo quod propter eum
multi credebant in christum ut dicitur
Johannis 11o et 12o et post resurrectionem christi
et ascensionem ad martyrium sunt
contra apostolos alios que fideles.
Venio ad iudicium eorum ut
congregem .i. in manifesto ponam
simul cum omnibus gentibus et
linguis. quia illud erit iudicium
generale et peccata eorum erunt ma-
nifesta singulis ut divinum iudicium
appareat iustum Et venient omnes
ad iudicium quia subterfugere non valebit
et videbunt gloriam meam quia
christus in iudicio apparebit in forma
humanitatis gloriosa. eius tamen a-
spectus terribilis erit reprobis et
delectabilis iustis Et ponam in eis
signum scilicet sancte crucis secundum quod di-
citur Mt 24o Et tunc apparebit signum
filii hominis in celo quod exponunt
doctores et expositores de signo
crucis mirabiliter radiante mu-

dictos ad gloriam fidelium et con
fusionem reproborum et maiorem eorum
qui eum crucifixerunt manibus suis
lignis io dicitur apocalypsis xº Et tunc plan-
gent omnes tribus terre a. alie
de omnibus gentibus ¶ Et mit-
tam hic vltimo ponit simul
aliquid pertinens ad iudicium discus-
sionis committitur tamen aliud quod pertinet
ad iudicium discretionis et subditur
aliud quod pertinet ad iudicium retri-
butionis i. eternum sicut celi iudicii
aut discretionis separando fideles
ab infidelibus. factum est execucio
predicatorum apostolorum aliorum quia primo
tradendum qui omnes vel fere omnes
fuerunt iudei Et est hoc dicitur Et mit-
tam ex eis qui saluati fuerint a vobis
in infidelitate permanentibus cuius
fuerunt apostoli et alii discipuli ad gentes
a. ad gentiles conuertendos Sic
enim dixerunt paulus et barnabas
iudeis obstinatis act. xiiiº vobis
oportebat primum loqui verbum dei sed
quoniam repellitis illud. et indignos
vos iudicatis eterne vite ecce con-
uertimur ad gentes. sic enim precepit
nobis deus In mare. a. ytalis
in insulis maris in quibus publi-
cata est fides catholica primo per
barnabam et paulum ut patet in
actibus apostolorum. et per certos per alias
predicatores in insulis in salis maris
In affricam in qua predicauit matheus
in ethiopia que est in affrica. et
marcus in allexandria in lybia
in qua predicauerunt etiam tenentes
sagittam in ytaliam petrus et
paulus predicauerunt rome. que est

caput ytalie Et dicuntur hic te-
nentes sagittam quia multi sanctorum
discipuli fuerunt sub eis rome quos tamquam
sagittas diuersimode miserunt ad partes lon-
ginquas ad predicandum ut
dyonisium in francia marcum in
alexandria. et sic de multis aliis
Vel aut predicatores vbi diuini sa-
gitte dicuntur patet supra xlix posuit
me quasi sagittam electam etc et
greciam in qua paulus predicauit
athenis et in multis aliis locis
et iohannes euangelista in ephesum
ad insulas longe ut dictum est
supra de paulo et barnaba ad
eos qui non audierunt de me i.
ad gentiles legem et prophetas non
habentes in quibus fit mentio de eo
venturo Et non viderunt gloriam
meam a. ihesum doctorem. et mira-
bilia facientem. sicut viderunt iudei
in quorum terra predicauit in persona
propria Et fecit multa miracula
ut patet ex decursu euangelii. sed
quod dicitur act. xiiiº non sunt missi nisi
ad oues que perierunt domus israel Et
annunciabunt gloriam meam gentibus
sed gloriam mee doctrine et apostoli
et miracula in meo nomine facienda
ad confirmationem sui sermonis Et
subditur fructus huius doctrine cum
dicitur et adducent omnes fratres vestros
a. christianos de cunctis gentibus donum
domino fidem christo recipiendo / in equis
et quadrigis etc non est per hoc
intelligendum quod talis adductio
sit per modum localem et ministra
cordia quia per hoc quod subditur ad
montem sanctum meum ierusalem quia

eadem rone accipit hic uel
et mons syon ad litteram pro ciui
tate et templo materialibus qd
non pt dici quia non posset ibi
congregari totus populus xpianorum
nec eciam iudaicus per orbem
dispersus Unde talis adductio
seu congregatio intelligenda est
in unitate fidei et caritatis de
qua dicit saluator mt 18 ubi
sunt duo uel tres congregati in
noie meo in medio eorum sum Et
puerlos uecture modos cum dici
tur in equis et quadrigis per hoc in
telligunt ministeria aplorum et ad
iutoria angelorum quibus in fideles
adducti sunt ad fidem Ita quod
per equos et quadrigas secundum
glo. intelligitur auxilia angelorum
eo quod helyas equis igneis et
curru igneo legitur raptus in celum
Per lecticas mulas et carrucas
intelligunt ministeria aplorum secundum
tria genera sunt ad conuersionem in
fidelium scilicet sancta conuersatio sana
predicatio et miracula confirmatio
Ad montem sanctum meum ierusalem i.
ecclesiam militantem ut dictum est supra
20 ca° Aliud si in sunt alii apostoli
i. aple qui sunt apostolice gracie
Nunquam in uasa mundo et sicut
supple acceptum est coram deo con
uersio infidelium per laborem eorum
Immo multo plus quia sacrificium
deo acceptissimum est zelus animarum
Et assumam ex eis i. ex gentili
bus conuersis in sacerdotes et
leuitas quia plures ex eis eciam
a tempore aplorum ordinati sunt epi
et eciam ministri ut patet de beato de
mete et dyonisio et multis aliis
Et hoc eciam dicit quedam glo he
braica Exo. 12° super illud hec
est religio phase dni etc et sequitur
eadem lex erit indigene et co
lono qui peregrinatur apud nos Glo
futurum est ut conuersi de gentibus sint
sacerdotes dno ministrantes ¶ Quia
sicut celi hic ponitur subdit id quod
pertinet ad iudicium retribucionis et
primo quo ad honorem dicit quia
sicut celi noui et terra noua etc quod
a statu illius innouacionis sicut de
qua supra dictum est in perpetuum non
mutabit sic stabit semen uestrum
i. adducti ad fidem per uos quasi
denuo electorum et nomen uestrum q.
aplorum in perpetuum in ciuitate cele
sti non subdit Et erit mensis ex mense
et sabbatum ex sabbato et perpetua
requies et duratio que non potest a
nobis exprimi uel capi nisi per noua
uba diuersis temporis significantia Et
hoc modo de eternitate dei Apoc
primo ca° qui est et qui erat et
qui uenturus est Eternitas cum dura
cionis designat per hoc quod dicit
mensis ex mense et eternitas quietis
cum dicit sabbatum ex sabbato Sabbatum
enim quietem sonat in hebreo ueniet
omnis caro i. omnis homo ex omnibus de
electorum modo eo modo quo dicitur supra
40. Uidebit omnis caro pariter quod
os dni locutum est Ubi habet translatio
lxx Uidebit omnis caro salutare

dei mei Ut adoret coram facie
mea q[uia] clare videtur in pena
¶ Com[m]uniter ponit[ur] retributio
malorum simul cum retributione bo-
norum cum dicit[ur] Egredientur s[cilicet]
boni non per loci mutatione[m] sed
per consideratione[m] et videbunt
cadavera v[e]l corpora dampnatorum
in iehenna Et q[uod] iste sit intellect[us]
patet per hoc q[uod] subdit[ur] Vermis
eorum no[n] morietur q[uia] vermes corpora
mortuorum corrodentes in sepulchro
cito deficiunt cum eis Et impul-
sione[m] consumit Et ignis eorum no[n]
extinguetur Ex quo patet q[uod]
dictu[m] e[st] s[cilicet] de cruciatu corporum
dampnatorum in igne inferni qui
e[st] inextinguibilis Et erunt us-
q[ue] ad satietate[m] a[d] repletione[m] et
p[er]fectione[m] visionis om[n]i carni
a[d] om[n]i homini beato. no[n] sit intelligendo
q[uod] boni delectentur ip[s]e in penis
dampnatorum. sed q[uia] talis intuitus
declaret eis d[ivi]n[a]e iustitie exp[er]ientia
et d[ivi]n[a]e g[rati]e beneficium. quo pe-
nas illas evaserunt et ip[s]e glorie
augmentu[m] in quantu[m] maior appetit
comparata ad s[ibi] oppositu[m] contrariu[m] q[uia]
opposita iuxta se contrarios maiora
et meliora videntur p[ro]ximo clarius
Et ex ipsis videlicet boni ip[s]e letatur
s[ecundu]m q[uod] dicit[ur] ps[almus] q[uod] letabit[ur] iustus
cum viderit vindictam. et e[st] p[ro]mi[sit]
manus suas lavabit in sanguine
peccatoris in quantu[m] dei anima facta
e[st] immunis ab illis penis. et e[st]
s[e]c[un]d[u]m. Et utique e[st] fructus iusto
a[d] h[oc] hic s[ecundu]m p[ro] quia q[uod] per-

hoc appetit maius fructu[m] gr[ati]a
et sic tandem tradit ad glor[iam] electorum
et sp[iritu]s dei p[at]ris cui e[st] honor
et gloria in secula seculorum amen

Explicit postilla super epistolam
[illegible] conscripta a [illegible]
carpentario pro tunc pictor [illegible]
[illegible] pro tunc scriptor [illegible]
d[omi]ni iohannis [illegible] in Stut-
garten anno d[omi]ni 1432 sabbato
p[ost] festu[m] s[ancti] georii hora vesperarum